

© મસ્જદે આ'લા હઝરત ઝિંદાગાદ ! ©

مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ

بِمَا شَرِيعَتُ

અક્બરે શારીઅત

(ભાગ-૪)

:: ઉર્દૂમાં મૂળ લેખક ::

હઝરત અલ્લામા હકીમુલ ઉમ્મત, ફકીહે આ'ઝમ, ફખ્રે સુન્નિયત હઝરત મોલાના શાહ અબુલ ઉલા અમજદઅલી આ'ઝમી, ફાદરી રઝવી رحمة الله عليه

:: અનુવાદકો ::

હઝરત અલ્લામા સૈયદ અલ્હાજ પીર ફમરુદ્દીન એ. પીરઝાદા સાહબ (કારંટવી)

મઈમ હાજી ડોસુભાઈ કે. પહોંચીયા, નક્શબંદી, મુજદ્દિદી (મોડાસ્વી)

પ્રકાશક

સુન્ની દા'વતે ઈસ્લામી (દયાદરા શાખા)

C/o. ફયૂઝાને રઝા મંઝિલ, મુ.પો. દયાદરા, તા. જિ. : ભરૂચ,

પિન. ૩૯૨૦૨૦ ફોન. : (૦૨૬૪૨) ૨૮૦૦૧૧, ૨૮૦૧૯૨,

૨૮૦૨૯૨ મો. : ૯૪૨૭૪૬૪૪૧૧

Email : anjuman2006@hotmail.com

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ

وَعَلَى آلِكَ وَأَصْحَابِكَ يَا حَبِيبَ اللَّهِ ﷺ

सर्व हक्क प्रकाशकने स्वाधिन

- किताबनुं नाम : लहारे शरीअत
(भाग योथो)
- ઉદ્દમાં મૂળ લેખક : હઝરત અલ્લામા હકીમુલ ઉમ્મત, ફકીહે આ'ઝમ, ફખ્રે સુન્નિયત
મોલાના શાહ અબુલ ઉલા અમજદઅલી આ'ઝમી, ફાદરી
રઝવી رحمة الله عليه
- અનુવાદકો : (૧) હઝરત અલ્લામા સૈયદ અલ્હાજ
પીર ફમરુદીન એ. પીરઝાદા સાહબ (કારંટવી)
(૨) મહૂમ હાજી ડોસુભાઈ કે. પહોંચીયા
નકશબંદી, મુજદિદી (મોડાસ્વી)
- પેજુસ : ૧૨૬ ★ કિંમત : ★ નકલ : ૨૦૦૦
- પ્રકાશન વર્ષ : ૬ રજબુલ મુરજ્જબ, હિ.સ.૧૪૩૦
અંગ્રેજી તા. ૨૯-જુન-૨૦૦૯, વાર : સોમવાર
- પ્રાપ્તિસ્થાન : સુન્ની દા'વતે ઈસ્લામી (દયાદરા શાખા)
મુ.પો. દયાદરા, તાલુકા & જિલ્લા : ભરૂચ પિન.૩૯૨૦૨૦,
ફોન : (૦૨૬૪૨) (ઓફિસ)૨૮૦૦૧૧, (ઘર) ૨૮૦૧૯૨, ૨૮૦૨૯૨
મો. ૯૪૨૭૪૬૪૪૧૧, Email : anjuman2006@hotmail.com

પ્રકાશક

સુન્ની દા'વતે ઈસ્લામી (દયાદરા શાખા)

C/o. ફયૂઝાને રઝા મંઝિલ, મુ.પો. દયાદરા,
તાલુકા & જિલ્લા : ભરૂચ પિન.૩૯૨૦૨૦, ફોન : (૦૨૬૪૨) (ઓફિસ)૨૮૦૦૧૧,
(ઘર) ૨૮૦૧૯૨, ૨૮૦૨૯૨, મો. ૯૪૨૭૪૬૪૪૧૧

બહારે શરીઅત ભાગ - ૪

(ગુજરાતી)

અનુક્રમણિકા

ક્રમ	વિષય	પેજ નંબર	ક્રમ	વિષય	પેજ નંબર
૧	વિત્રનું બયાન	૧	૨૭	ઈમામની વિરુદ્ધતા કરવા અને જમાઅતમાં	
૨	વિત્રના ફિકહી મસાઈલ	૨		શામેલ થવાના મસાઈલ	૨૮
૩	સુન્નત તથા નવાફિલનું બયાન	૫	૨૮	કઝા નમાઝનું બયાન	૨૯
૪	સુન્નત ફિકહી મસાઈલ	૭	૨૯	નમાઝના ફિદીયાના મસાઈલ	૩૪
૫	નિફલ નમાઝ શરૂ કરીને તોડી		૩૦	સિજદએ સહવનું બયાન	૩૫
	નાંખવાના મસાઈલ	૧૦	૩૧	બીમારની નમાઝનું બયાન	૪૨
૬	ઉભા થઈને બેસીને અને આડા પડીને		૩૨	તિલાવતના સિજદાનું બયાન	૪૬
	નિફલ પઢવાના મસાઈલ	૧૧	૩૩	નમાઝમાં સિજદાની આયત	
૭	ગાડી અને સવારી પર નમાઝ			પઢવાના મસાઈલ	૫૦
	પઢવાના મસાઈલ	૧૨	૩૪	મુસાફિરની નમાઝનું બયાન	૫૪
૮	ગાડા અને સવારી પર ફર્જ તથા		૩૫	ઈકામત (નિવાસ)ની નિયતની શર્તો	૫૭
	વાજિબ પઢવાના મસાઈલ	૧૩	૩૬	મુસાફિર તથા મુકિમની ઈકતેદાના અહકામ	૬૦
૯	ફર્જ તથા વાજિબ સવારી અથવા		૩૭	અસલી વતન અને ઈકામતે	
	ગાડી ઉપર પઢવાના ઉઝરો	૧૩		વતનના મસાઈલ	૬૧
૧૦	મન્નત માનીને નમાઝ પઢવાના મસાઈલ	૧૪	૩૮	જુમ્હાનું બયાન	૬૨
૧૧	તહય્યતુલ મસ્જિદ	૧૪	૩૯	જુમ્હાના ફિકહી મસાઈલ	૬૨
૧૨	ઈશરાકની નમાઝ	૧૫	૪૦	ખુભાના કેટલાક બીજા મસાઈલ	૭૫
૧૩	ચાશત ની નમાઝ	૧૫	૪૧	ઈદન નું બયાન	૭૬
૧૪	સફરથી પાછા આવવાની નમાઝ	૧૬	૪૨	અહણની નમાઝનું બયાન	૮૬
૧૫	સલાતુલ લૈલ	૧૬	૪૩	ઈસ્તિસ્કાની નમાઝનું બયાન	૮૬
૧૬	તહજજુદ	૧૬	૪૪	ખૌફની નમાઝનું બયાન	૮૬
૧૭	રાતમાં પઢવાની કેટલીક દુઆઓ	૧૮	૪૫	બીમારીનું બયાન	૮૮
૧૮	નમાઝે ઈસ્તેમારા	૧૮	૪૬	એયાદત (બીમાપુસી)ના ફઝાઈલ	૯૧
૧૯	સલાતુલ્લસ્બીહ	૧૯	૪૭	મુત્યું આવવાનું બયાન	૯૩
૨૦	નમાઝે હાજત	૨૧	૪૮	ગુસ્લ આપવાનું બયાન	૯૫
૨૧	સલાતુલ અસરા	૨૨	૪૯	કફનનું બયાન	૯૯
૨૨	નમાઝે તૌબા	૨૨	૫૦	જનાઝો લઈને ચાલવાના બયાનમાં	૧૦૩
૨૩	સલાતુર્ગાઈબ	૨૨	૫૧	જનાઝાની નમાઝનું બયાન	૧૦૪
૨૪	તરાવીહનું બયાન	૨૨	૫૨	કબ્ર તથા દફનનું બયાન	૧૧૩
૨૫	મુનફિરદનું ફરજોની જમાઅત પામવું	૨૭	૫૩	તઅઝિયતનું બયાન	૧૧૯
૨૬	અઝાન પછી મસ્જિદમાંથી		૫૪	શહીદનું બયાન	૧૨૧
	બહાર જવાના મસાઈલ	૨૮	૫૫	કા'બામાં નમાઝ પઢવાનું બયાન	૧૨૫

બહારે શરીઅત

(ભાગ ચોથો)

બિસ્મિલ્લાહિર્હમાનિર્હીમ

નહમ્દોહુ વ નુસલ્લી અલા રસૂલેહિલ-કરીમ

વિત્રનું બયાન

હદીસ-(૧) : સહીહ મુસ્લિમ શરીફમાં છે કે, અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ રદિયલ્લાહો અન્હોમાં કહે છે કે, રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમના ત્યાં હું સૂઈ રહેલો હતો, હુઝૂર જાગૃત થયા અને મિસ્વાક કર્યું અને વુઝૂ કર્યું અને એ જ હાલતમાં આયત ઈન્ના ફી ખલિકસ સમાવાતે વલઅર્દ ખત્મે સુરઅ સુધી પઢી પછી ઉભા થઈને બે રકાતો પઢી જેમાં કયામ તથા રૂકૂઅ તથા સુજુદને તવીલ (લાંબો) કર્યો, પછી નમાઝ પઢીને આરામ કર્યો ત્યાં સુધી કે શ્વાસનો અવાજ આવ્યો. આવી રીતે જ ત્રણ વખતમાં છ રકાતો પઢી. દરેક વખત મિસ્વાક તથા વઝૂ કરતા અને તે આયતોની નિલાયત કરતા, પછી વિત્રની ત્રણ રકઆતો પઢી.

હદીસ-(૨) : સહીહ મુહલિમમાં છે કે અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે, રાતની નમાઝોના આખિરમાં વિત્ર પઢો અને ફરમાવે છે સુબહની નમાઝોની અગાઉ વિત્ર પઢો.

હદીસ-(૩) : મુસ્લિમ તથા તિરમિઝી તથા ઈબ્નેમાજા વગેરે જાબીર રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે, જેને શંકા હોય કે પાછલી રાતમાં ઉઠી શકાશે નહીં તો અવ્વલ રાતમાં વિત્ર પઢીલે અને જેને ઉમ્મીદ હોય કે પાછલી રાત્રે ઉઠાસે તો પાછલી રાતના (વિત્ર) પઢે કે અંતિમ રાતની નમાઝ મશહૂદ છે (અર્થાત તેમાં રહેમતના ફરિશ્તા હાજર થાય છે) અને આ અફઝલ છે.

હદીસ-(૪ થી ૬) : અબૂદાઉદ, તિરમિઝી, નિસાઈ

તથા ઈબ્નેમાજા મૌલા અલી રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું, અલ્લાહ વિત્ર છે, વિત્રને (એકાઈને) મેહબૂબ (પ્રિય) રાખે છે. અને જેથી અય કુર્આનવાળાઓ વિત્ર પઢો અને એ જ પ્રમાણે જાબિર તથા અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોમાંથી મરવી (રિવાયત) છે.

હદીસ-(૭ થી ૧૧) : અબૂદાઉદ, તિરમિઝી તથા ઈબ્નેમાજા ખારજા બિન હુઝાફ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે અલ્લાહ તઆલાએ અનમાઝથી તમારી સહાયતા કરી તે સૂર્પ (લાલ) ઊંટ કરતાં બેહતર છે, તે વિત્ર છે. અલ્લાહ તઆલાએ તેને ઈશા તથા તુલુએ ફજરની વચ્ચે રાખી છે. આ હદીસ બીજા સહાબાઓથી પણ મરવી છે. દા.ત. મઆઝ બિન જબલ, અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર, ઈબ્ને અબ્બાસ, તથા ઉકબા બિન આમિર જુહની વિગેરે (રદીયલ્લાહો અન્હુમ)

હદીસ-(૧૨) : તિરમિઝી ઝૈદ બિન અસ્લમથી મુરસલન રાવી કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું, જો વિત્ર પઢયા વગર સુઈ જાય તો સવારમાં પઢી લે.

હદીસ - (૧૩ થી ૧૬) : ઈમામ અહમદ ઉબૈ બિન કઅબ થી અને દારોમી ઈબ્ને અબ્બાસથી અને અબુદાઉદ તથા તિરમિઝી ઉમ્મુલ મોમેનીન આઈશા સિદીકા રદીયલ્લાહો અન્હાથી અને નિસાઈ અબ્દુર્હમાન બિન અબજા રદીયલ્લાહો અન્હુમાથી રિવાયત કરે છે કે, રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ વિત્રની પહેલી રકઆતમાં “સબ્બેહીસ્મરબ્લેકલ આઅલા” અને બીજીમાં “કુલ યા ઐયુહલ કાફરૂન” અને ત્રીજી માં “કુલ હો વલ્લાહો અહદ” (નીસુરતો) પઢતા,

હદીસ - (૧૭) : અહમદ, અબૂદાઉદ તથા હાકિમ એફાદએ તસહીહથી (સહીહ રિવાયતોની શરતોથી) બુરૈયદહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું વિત્ર હક્ક છે, જે વિત્ર ન પઢે તે અમારા પૈકી નથી, વિત્ર હક્ક છે, જે વિત્ર ન પઢે તે અમારા પૈકી નથી.

હબીબા રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે જે શપ્સ ઝોરહથી પહેલા ચાર અને પાછળની ચાર રકઅતોની રક્ષા કરે (પઢે) અલ્લાહ તઆલા તેને આગ માટે હરામ કરી દેશે (એટલે કે આગ તેને બાળી શકશે નહી) તિરમિઝીએ આ હદીસને હસન સહીહ ગરીબ કહ્યું છે.

હદીસ-(૧૧) : અબૂદાઉદ તથા ઈબ્નેમાજા અબૂઐયુબ અન્સારી રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે. ઝોહરથી પેલા ચાર રકઅતો જેની વચ્ચે સલામ ન ફેરવવામાં આવે, તેમના માટે આસ્માનના દરવાજા ખોલવામાં આવે છે.

હદીસ-(૧૨) : અહમદ તથા તિરમિઝી અબ્દુલ્લાહ બિન સાઈબ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ સૂરજ ઢળી ગયા પછી, ઝોહરની નમાઝથી પહેલા ચાર રકઅતો પઢતા અને ફરમાવતા, આ એવી ક્ષણ છે કે તેમાં આસ્માનના દરવાજા ખોલવામાં આવે છે, જેથી હું પ્રિય રાખુ છું (પસંદ કરું છું) કે તેમાં મારો કોઈ અમલે સાલેહ બુલંદ કરવામાં આવે.

હદીસ-(૧૩) : બઝારે સૌબાન રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી કે બે પહોર (બપોર) પછી ચાર રકઆતો પઢવાનું હુઝૂરને પસંદ હતું. ઉમ્મુલ મોમેનીન સિદીકા રદીયલ્લાહો અન્હોએ અર્જ કરી યા રસુલુલ્લાહ ! હું જોઉં છું કે આ સમયમાં આપ હુઝૂર નમાઝ (પઢવું) પ્રિય રાખો છો. આપે ફરમાવ્યું, આ સમયે આસ્માનના દરવાજા ખોલવામાં આવે છે અને અલ્લાહ તબારક વ તઆલામખલૂકની તરફ રહેમતની નઝર કરે છે. અને આ નમાઝ પર આદમ તથા નુહ તથા ઈબ્રાહિમ તથા મુસા તથા ઈસા અલયહિમુસ્સલામ સૂરક્ષા કરે છે.

હદીસ-(૧૪ થી ૧૫) : તિબ્રાની બરાઅબિન આઝિબ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે જેણે ઝોહરની પહેલા ચાર રકઅતો

પઢી જાણે કે તેણે તહજ્જુદની ચાર રકઅતો પઢી અને જેણે ઈશાની પછી ચાર રકઅતો પઢી તો આ શબેકદ્રમાં ચારના અનુરૂપ છે. હઝરત ઉમર ફારૂકે આઝમ તથા બીજા સહાબાએ કિરામ રદીયલ્લાહો અન્હુમાંથી પણ તેના જેવું જ મરવી (રિવાયત) છે.

-: અસરની સુખનોના ફઝાઈલ :-

હદીસ-(૧૬) : અહમદ, અબૂદાઉદ તથા તિરમિઝી બ ઈફાદએતહસીન હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે, અલ્લાહ તઆલા તે શપ્સ ઉપર રહેમ કરે જેણે અસરથી પહેલા ચાર રકઅતો પઢી.

હદીસ-(૧૭) : તિરમિઝી મૌલા અલી રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂર અસરથી પહેલા ચાર રકઅતો પઢ્યા કરતા હતા અને અબૂદાઉદની રિવાયતમાં છે કે, બે પઢતા હતા.

હદીસ-(૧૮ થી ૧૯) : તિબ્રાની કબીરમાં ઉમ્મુલ મોમેનીન ઉમ્મે સલમા રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે. કે રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે, જે (માણસ) અસરથી પહેલાં ચાર રકઅતો પઢે અલ્લાહ તઆલા તેના બદનને આગ પર હરામ કરી દેશે. બીજી રિવાયત તિબ્રાનીની અમ્ર બિન આસ રદિયલ્લાહો અન્હોથી છે કે હુઝૂરે સહાબાઓના મજમઅમાં કે જેમાં અમીરુલમોમેનીન ઉમર બીન ખત્તાબ રદિયલ્લાહો અન્હો પણ હતા, ફરમાવ્યું, જે અસરથી પહેલા ચાર રકઅત પઢે તેને આગ સ્પર્શશે નહીં.

મગરીબની સુખનોના ફઝાઈલ

હદીસ-(૨૦ થી ૨૧) : મુહદિસરઝીને હઝરત મકહુલથી મુરસલન રિવાયત કરી કે હુઝૂર ફરમાવે છે, જે શપ્સ મગરિબની નમાઝ પછી વાત કરવાથી પહેલાં બે રકઅતો પઢે તેની નમાઝ ઈલ્લીયન (ઉન્-જન્નતનું નામ)માં ઉઠાવવામાં આવે છે અને એક રિવાયતમાં ચાર રકઅત છે. એવીજ તેમની બીજી રિવાયત હુઝયફા રદિયલ્લાહો અન્હોથી છે. તેમાં એટલી વાત વધારે છે કે આપ ફરમાવતા હતા કે, મગરીબ પછીની બંને રકઅતો જલ્દી પઢો કે તે ફર્જની સાથે રજુ થાય છે. (ઘણા ભાઈઓ વઝીફી

પઢવા બહુવાર સુધી બેસી રહે છે તે આ હદીસને ધ્યાનમાં રાખે. અનુ.)

-: અધ્યાબીનની નમાઝ :-

હદીસ-(૨૨) : તિરમિઝી તથા ઈબ્નેમાજ અબૂહુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂર ફરમાવે છે કે જે માણસ મગરીબ પછી છ રકઅતો પઢે અને તે દરમિયાનમાં કોઈ બુરી (ખરાબ) વાત ન કહે તો બાર વર્ષની ઈબાદતની બરાબર ગણના કરવામાં આવશે.

હદીસ-(૨૩) : તિબ્રાની, અમ્મારબિન યાસિર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂર ફરમાવે છે કે જે (માણસ) મગરીબ પછી છ રકઅતો પઢે તેના ગુનાહ બખ્શી દેવામાં આવશે ભલે સગુરના ફીણની બરાબર હોય.

હદીસ-(૨૪) : તિરમિઝીની રિવાયત ઉમ્મુલ મોમેનીન સિદ્દીકા રદીયલ્લાહો અન્હોથી છે કે જે મગરીબ પછી વીસ રકઅતો પઢે અલ્લાહ તઆલા તેના માટે જન્મતમાં એક મકાન બનાવશે.

હદીસ-(૨૫) : અબૂદાઉદની રિવાયત તેમનાથીજ છે કે ફરમાવે છે કે ઈશાની નમાઝ પઢીને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ મારા મકાન પર તશરીફ લાવતા તો ચાર અથવા છ રકઅતો (નિફીલ નમાઝમાં) પઢેતા.

ફિક્હી મસાઈલ

(ઈશાની સુન્નત તથા નવાફિલ, સુન્નત તથા

નવાફિલના મસાઈલ)

કેટલીક સુન્નતો, સુન્નતે મોઅક્કદા છે કે શરીઅતમાં તેના માટે તાકીદ આવી કે, ઉઝર વગર એક પણ તર્ક કરેતો મલામતના યોગ્ય છે. અને તર્કની આદત પાડે તો ફાસિક મરદૂદે શહાદત, જહન્નમના પાત્ર છે. અને કેટલાક (ફિક્હના) ઈમામોએ ફરમાવ્યું કે તે ગુમરાહ ઠેરવવામાં આવશે અને તે ગુનેહગાર છે. જો કે તેનો ગુનો વાજિબના તર્ક (ત્યાગ) થી ઓછો છે. “તલ્વીહ” માં છે કે તેનો ત્યાગ હરામના નિકટ છે તેનો ત્યાગી (છોડનાર) તેના પાત્ર છે કે (મઆઝલ્લાહ) શફાઅતથી મેહરૂમ થઈ જાય કે હુઝૂરે અક્દસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું : જે (માણસ મારી સુન્નતને)

તર્ક કરશે તેને મારી શફાઅત મળશે નહીં. સુન્નતે મોઅક્કદાને “સુનનુલ હુદા” પણ કહે છે બીજો પ્રકાર ગૈર માઅક્કદા છે જેને સુનનુઝ ઝવાઈદ પણ કહે છે તેના ઉપર શરીઅતમાં તાકીદ આવી નથી, ક્યારેક “મુસ્તહબ” અને “મન્દૂબ” પણ કહે છે અને નિફલ આમ છે કે સુન્નત ઉપર પણ તેને બોલવામાં આવે છે. અને તેના ગૈર ને પણ નિફલ કહે છે એ જ કારણ છે કે ફુકહાએ કિરામ નવાફિલ પ્રકારણમાં સુનનનો એ જ ઉલ્લેખ કરે છે કે નિફલ પણ તેમાં શામેલ છે. (રદદુલ મુહતાર) જેથી નિફલના જેટલા અહકામ બયાન થશે તે સુન્નતો ને પણ શામેલ હશે. અલબત જો સુન્નત માટે કોઈ ખાસ વાત હશે તો તે સર્વથા હુકમથી તેને અલગ કરવામાં આવશે, જ્યાં અલગતા ન હોય એ જ સર્વથા નિફલના હુકમમાં શામેલ સમજે.

મસ્અલા-(૨૦) : સુન્નતે મોક્કદા આ છે, બે રકઅત નમાઝ ફજરથી પહેલાં, ચાર રકઅત ઝોહરથી પહેલાં, બે ઝોહરથી પછી, બે રકઅત મગરીબની પછી, બે ઈશાની પછી અને ચાર રકઅત જુમ્માથી પહેલાં અર્થાત જુમ્માના દિવસે જુમ્મા ચારબાદમાં પઢવાવાળાઓ ઉપર (૧૪) ચૌદ રકઅતો છે. અને જુમ્મા સિવાયના બાકીના દિવસોમાં દરરોજ બાર (૧૨) રકઅતો છે. (આમ્મએ કુતુબ)

મસ્અલા-(૨૧) : અફઝલ એ છે કે જુમ્મા પછી ચાર રકઅત પઢે પછી બે કે બંને હદીસો ઉપર અમલ થઈ જાય. (ગુનીયા)

મસ્અલા-(૨૨) : જે સુન્નતો ચાર રકઅત છે, દા.ત. જુમ્મા તથા ઝોહરની, તો ચારે એક સલામથી પઢવામાં આવશે, અર્થાત ચારે પઢીને ચોથી રકઅત પછી સલામ ફેરવો. એમ નહીં કે બે બે પર સલામ ફેરવો અને જો કોઈએ આવું કર્યું તો સુન્નતો અદા થઈ નહીં. એવી જ રીતે જો ચાર રકઅતની મન્નત માની અને બે બે રકઅત કરીને ચાર પઢી તો મન્નત પૂરી થઈ નહીં બલકે જરૂરી છે કે એક સલામ સાથે ચારે પઢો. (દુર્રે મુખતાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૨૩) : સઘળી સુન્નતોમાં કવીતર (ઘણી જ જરૂરી) સુન્નત ફજર છે. ત્યાં સુધી કે કેટલાકો તેને વાજિબ કહે છે. અને તેની મશરૂ ઈય્યત (શરીઅતમાં

જરૂરી છે.) નો જો કોઈ ઈન્કાર કરે તો જો શંકાથી અથવા અજ્ઞાનતાથી હોય તો કુફનો ભય છે. અને જો જાણી જોઈને શંકા વગર હોય તો તેની તક્ફીર (કાફીર કહેવું) કરવામાં આવશે તદઉપરાંત આ સુન્નતો ઉઝર વગર ન બેસીને થઈ શકે ન સવારી પર, ન ચાલતી રેલ્વે ઉપર, તેમનો હુકમ તે વાતોમાં બિલકુલ વિત્ર જેવો છે. તેના પછી મગરીબની સુન્નતો પછી ઝોહરના ફર્જ પછીની ઈશાના ફર્જ પછીની, ઝોહરના ફર્જ પહેલાની સુન્નતો અને સહીહ (સાયું) એ છે કે ફજરની સુન્નત પછી ઝોહરની પહેલી સુન્નતોનો મરતબો છે કે, હદીસમાં ખાસ તેમના વિષે ફરમાવ્યું કે જે તેમને તર્ક કરશે તેને મારી શકાવત પહોંચશે નહીં.

(રદદુલ મુહતાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૨૪) : જો કોઈ આલિમ, મુફતી હોય કે ફતવો આપવામાં તેને સુન્નત પઢવાનો મોકો નથી મળતો, ફજર સિવાયની બાકી સુન્નતો તક્ફરી શકે છે તે સમયે જો મોકો નથી તો મોકૂફ રાખે. જો સમયની અંદર મોકો મળે તો પઢી લે. નહીં તો મસ્અલ છે. અને ફજરની સુન્નતો એ સંજોગોમાં પણ તર્ક કરી શકતો નથી.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૨૫) : ફજરની નમાઝ કઝા થઈ ગઈ અને ઝવાલથી પહેલા પઢી લીધી તો સુન્નતો પણ પઢે. નહીં તો, ન પઢે. ફજર સિવાયની બીજી સુન્નતો કઝા થઈ ગઈ તો તેની કઝા નથી.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૨૬) : બે રકાઅત નિફલ પઢી અને એ ગુમાન હતું કે ફજર તુલૂઅ થઈ ગયું હતું તો આ રકાઅતો ફજરની સુન્નતના કાયમ મુકામ (સ્થાને) થઈ જશે. અને ચાર રકાઅતની નિયત બાંધી અને તે પૈકી બે પાછલી તુલૂઅ ફજર પછી ઘટિત થઈ તો આ સુન્નતો ફજરના કાયમ મુકામ ન થશે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૨૭) : તુલૂઅ ફજરથી પહેલાં ફજરની સુન્નતો પઢવું જાઈજ નથી. અને તુલૂઅમાં શંકા હોય તો પણ ના શાઈજ છે. અને તુલૂઅની સાથે સાથે શરૂ કરી તો જાઈજ છે. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૮) : ઝોહર અથવા જુમ્માની પહેલાંની

સુન્નતો છુટી ગઈ અને ફર્જ પઢી લીધા તો જો સમય બાકી છે તો ફર્જની પછી. પઢી લે. અને અફઝલ એ છે કે પાછલી સુન્નતો પઢીને તેમને પઢે.

(ફતહુલ કદીર)

મસ્અલા-(૨૯) : ફજરની સુન્નતો કઝા થઈ ગઈ અને ફર્જ પઢી લીધી તો હવે સુન્નતો ની કઝા નથી. અલબત્ત ઈમામ મોહમ્મદ રહમતુલ્લાહે અલયહે ફરમાવે છે કે, તુલૂઅ આફતાબ પછી પઢી લે તો બેહતર છે (ગુનીયા) અને તુલૂઅથી પહેલા સર્વસંમતિએ (સર્વથા) મમનૂઅ - મના છે (દુર્રે મુખ્તાર). આજ કાલ અકસર લોકો ફર્જ પછી તુરત જ પઢી લે છે આ નાજાઈજ છે. પઢવી હોય તો સૂરજ બુલંદ થઈ ગયાં (લગભગ ૨૦ મિનિટ) પછી ઝવાલથી પહેલા પઢે.

મસ્અલા-(૩૦) : સૂર્યોદયની પહેલાં ફજરની સુન્નતો કઝા પઢવા માટે એ બહાનું કરવું કે, શરૂ કરીને તોડી નાખે, ફરી અદા કરે, આ નાજાઈજ છે. ફજરની સુન્નતો પઢી લીધી અને ફર્જ કઝા થઈ ગઈ તો કઝા પઢવામાં સુન્નતનું પુનરાવર્તન ન કરે. (ગુનીયા)

મસ્અલા-(૩૧) : ફર્જ એકલા પઢે તો પણ સુન્નતોનું તર્ક કરવું જાઈજ નથી. (આલમગીરી) ફજરની સુન્નતની પહેલી રકાઅતમાં અલહમ્દો પછી સૂરએ કાફેરૂન અને બીજીમાં કુલહોવલ્લાહ પઢવું સુન્નત છે.

(ગુનીયા વગેરે)

મસ્અલા-(૩૨) : જમાઅત કાયમ થયા પછી ફજરની સુન્નતો સિવાય બીજી કોઈ નિફલનું શરૂ કરવું જાઈજ નથી, કે જો એમ સમજે કે સુન્નત પઢયા પછી જમાઅત મંળી જશે, ભલે કાયદામાં જ શામેલ થવાય, તો (ફજરની) સુન્નતો પઢી લે. પરંતુ સફની બરાબર (લાઈનમાં) પઢવું જાઈજ નથી. બલ્કે પોતાના ઘેર પઢે અથવા મસ્જિદની બહાર કોઈ જગ્યા નમાઝને યોગ્ય હોય તો ત્યાં પઢે અને એ શક્ય ન હોય તો જો અંદરના હિસ્સામાં જમાઅત થતી હોય તો બહારના હિસ્સામાં પઢે. બહારના હિસ્સામાં હોય તો અંદરની અને જો તે મસ્જિદમાં અંદરબહાર બે દરજા (વિભાગ) ન હોય તો થાંભલા અથવા વૃક્ષની આડમાં પડે કે તેના અને સફમાં વચ્ચે આવી જાય અને સફની પાછળ પઢવું પણ મમનૂઅ-મના છે. જો કે સફમાં પઢવું અધિક બુરુ

છે. આજકાલ અકસર લોકો તેના બિલકુલ ખ્યાલ રાખતા નથી. અને એજ સફમાં ઘૂસીને શરૂ કરી દે છે. આ નાજાઈઝ છે. અને જો હજુ જમાઅત શરૂ થઈ નથી તો જ્યાં ચાહે સુન્નતો પઢે ભલે ગમે તે સુન્નત હોય. (ગુનિયા) પરંતુ જાણતો હોય કે જમાઅત ઉભી થવાની તૈયારી છે અને ત્યાં સુધીમાં સુન્નતોથી ફારેગ ન થવાશે તો એવી જગ્યાએ ન પઢે કે તેના કારણે સફ કતઅ (કપાઈ જાય) થાય. મસ્અલા-(૩૩) : ઈમામને રૂકુમમાં દેખ્યો અને એ ખબર નથી કે પહેલી રકઅતનો રૂકુઅ છે કે બીજીનો, સુન્નતો તર્ક કરી દે અને જમાઅતમાં શામેલ થઈ જાય.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૩૪) : જો સમયમાં ગુંજાઈશ હોય અને તે વખતે નવાફિલ પઢવું મકરૂહ ન હોય તો જેટલા નવાફિલ પઢવા હોય પઢીલે. અને જો નમાઝે ફર્જ અથવા જમાઅત જતી રહેશે તો નિફલોમાં મશગૂલ થવું નાજાઈઝ છે.

મસ્અલા-(૩૫) : સુન્નત તથા ફર્જની વચ્ચે વાતચીત કરવાથી ખરૂં (સારું) એ છે કે, સુન્નત બાતિલ થતી નથી અલબત્ત સવાબ ઓછો થઈ જાય છે. એ જ હુકમ દરેક તે કામનો છે જે તેહરીમાના મનાફી (નકારાત્મક) છે. (તનવીર) જો કોઈ માણસ ખરીદ-વેચાણ અથવા જમાવામાં મશગૂલ થયો હોય તો તે પુનરાવર્તન કરે. હા, પાછલી સુન્નતોમાં જો ખાણું લાવવામાં આવ્યું અને બદ મઝાહ (અસ્વાદિષ્ટ) થઈ જવાની આશંકા છે, તો ખાણું ખાઈ લે પછી સુન્નત પઢે. પરંતુ સમય ચાલ્યો જવાની આશંકા હોય તો પઢયા પછી ખાવ. અને ઉઝર વગર પાછલી સુન્નતોમાં પણ તાપાર (વિલંબ) કરવું મકરૂહ છે. જો કે અદા થઈ જશે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૩૬) : ઈશા તથા અસરની નમાઝ પહેલા તથા ઈશાની નમાઝ પછી ચાર ચાર રકઅતો એક સલામથી પઢવું મુસ્તહબ છે. અને એ પણ અખત્યાર છે કે ઈશા પછી બેજ પઢે. મુસ્તહબ અદા થઈ જશે. એવીજ રીતે ઝોહરના ફર્જ પછી ચાર રકઅતો પઢવું મુસ્તહબ છે. કે હદીસમાં ફરમાવ્યું છે કે, “જેણે ઝોહરથી પહેલા ચાર અને

બાદમાં ચાર રકઅત પર સુરક્ષા કરી (પઢી), અલ્લાહ તઆલા તેના ઉપર આગ હરામ કરી દેશે.” અલ્લામા સૈયદ તહતાવી ફરમાવે છે કે, પહેલાથી આગમાં દાખલજ થશે નહીં. અને તેના ગુના મિટાવી દેવામાં આવશે અને તેના ઉપર જે તકાઝાઓ છે તે અલ્લાહ તઆલા તેના પક્ષોને રાજી કરી દેશે અથવા એ ભાવાર્થ છે કે તેને એવા કામોની તૌફિક આપશે કે જેના ઉપર સજા ન થાય. અને અલ્લામા શામી ફરમાવે છે કે, તેના માટે બશારત છે કે સઆદત (ઈમાન) પર તેનો ખાત્મો થશે. અને દોઝખમાં જશે નહીં.

મસ્અલા-(૩૭) : સુન્નત નમાઝની મન્નત માની અને પઢી તો સુન્નત અદા થઈ ગઈ. એવીજ રીતે જો શરૂ કરીને તોડી નાખી અને ફરી પણ પઢી તો સુન્નત અદા થઈ ગઈ.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૩૮) : નિફલ નમાઝ, મન્નત માની પઢવું, મન્નત વગર પઢવા કરતા બહેતર છે, દા.ત. ફલાણો બીમાર સારો થઈ જશે તો આટલી નમાઝ પઢીશ. એ સુન્નતોમાં મન્નત ન માનવું અફઝલ છે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૩૯) : મગરિબની નમાઝ પછી છ રકઅતો પઢવું મુસ્હબ છે. તેમને “સલાતુલ અવ્વાબીન” કહે છે. ભલે એક સલામથી સઘળી પઢે કે બેથી અથવા ત્રણથી અને ત્રણથી સલામથી અર્થાત દરેક બે રકઅત પર સલામ ફેરવવું અફઝલ છે.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૪૦) : ઝોહર તથા મગરિબ તથા ઈશા પછી જે મુસ્તબ છે તેમાં સુન્નતે મોઅક્કદા શામેલ છે. દા.ત. ઝોહર પછી ચાર રકઅત પઢી તો મોઅક્કદા તથા મુસ્તબ બંને અદા થઈ ગઈ. અને એમ પણ થઈ શકે છે કે મોઅક્કદા તથા મુસ્તબ બંનેને એક સલામ સાથે અદા કરે અર્થાત ચાર રકઅત પર સલામ ફેરવે

(ફતહુલકદીર)

મસ્અલા-(૪૧) : ઈશાના ફર્જ પહેલાની સુન્નતો છૂટી જાય તો તેની કઝા નથી, તે છતાં જો બાદમાં પઢશે તો નિફલ-મુસ્તબ છે. તે સુન્નતે મુસ્તહબ્યા જે ફોત થઈ (છૂટી ગઈ) તે અદા ન થઈ

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૪૨) : દિવસના નિફલમાં એક સલામ સાથે ચાર રકઅતથી વધારે અને રાતમાં આઠ રકઅત કરતાં વધારે પઢવું મકરૂહ છે. અને અફઝલ એ છે કે દિવસ હોય કે રાત, ચાર ચાર રકઅત પર સલામ ફેરવે. (દુર્ રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૪૩) : જે સુન્નતે મોઅક્કદા ચાર રકઅત છે તેના કઅદએઉલામાં કેવળ “અત્તહિયાત” પઢે અને જો ભૂલથી દુરૂદ શરીફ પઢી લીધું તો સિજદએ સહવ કરે. અને તે સુન્નતોમાં જ્યારે ત્રીજી રકઅત માટે ઉભો થાય તો સુબ્હાનક અને અઉઝો પણ ન પઢે અને તે સિવાય બીજી ચાર રકઅતવાળા નવાફિલના કઅદએઉલામાં પણ દુરૂદ શરફી પઢે અને ત્રીજી રકઅતમાં સુબ્હાનક અને અઉઝો પણ પઢે એ શર્તે કે બે રકઅત પછી કઅદોહ કર્યો હોય નહીં. તો પથમવાળું સુબ્હાનક અને અઉઝો કાફી છે. મન્નતની નમાઝના પણ કઅદએ ઉલામાં દુરૂદ પઢે અને ત્રીજીમાં સના તથા તઅવ્વુઝ (અઉઝો) પઢે. (દુર્ રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૪૪) : ચાર રકઅત નિફલ નમાઝ પઢ યા અને કઅદએઉલા ફોત થઈ ગયો બલકે ઈરાદા પૂર્વક પણ તર્ક કરી દીધો તો નમાઝ બાતિલ થઈ નહીં. અને ભૂલીને ત્રીજી રકઅત માટે ઉભો થઈ ગયો તો પૂનરાવર્તન કરે નહીં. અને સિજદએ સહવ કરી લે. નમાઝ કામિલ અદા થઈ જશે. જો ત્રણ રકઅતો પઢી અને બીજી પર બેઠો નહીં તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. અને જો બે રકઅતની નિચ્ચત બાંધી હતી અને કઅદો કર્યા વગર ત્રીજી માટે ઉભો થઈ ગયો તો પાછો ફરે (એટલે બેસી જાય) નહીં તો નમાઝ ફાસિદ થઈ જશે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૪૫) : નમાઝમાં કેયામ લાંબો કરવું (વધારે વાર ઉભા રહેવું), વધારે રકઅતો પઢવા કરતાં અફઝલ છે. અર્થાત જ્યારે કે કોઈ મુકર્રર સમય સુધી નમાઝ પઢવા ઈચ્છે. દા.ત. બે રકઅતમાં એટલો સમય ખર્ચ કરી દેવો, ચાર રકઅત નમાઝ પઢવા કરતા અફઝલ છે.

(દુર્ રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૪૬) : નિફલ નમાઝ ઘરમાં પઢવું અફઝલ છે. પરંતુ તરાવીહ તથા તહિચ્ચતુલ મસ્જિદ

અને સફર (પ્રવાસ)થી પાછા ફરવા વેળાના બે નફલ, તેને મસ્જિદમાં પઢવું બહેતર છે. અને એહરામની બે રકઅતોને મીકાતની નજદીક કોઈ મસ્જિદ હોય તો તેમાં પઢવું બહેતર છે. અને તવાફની બે રકઅતો “મકામે ઈબ્રાહિમ”ની પાસે પઢે. અને એતેકાફના નવાફિલ અને સૂર્યગ્રહણની નમાઝ મસ્જિદમાં પઢે અને જો એ ખ્યાલ હોય કે ઘેર જઈને કામોની મશગુલી (વ્યસ્તતા)ના કારણે નવાફિલ છુટી જશે અથવા ઘરમાં મન લાગશે નહીં અને ખૂશૂઅ (વિનમ્રતા) ઓછું થઈ જશે તો મસ્જિદમાં જ પઢે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૪૭) : નિફલની દરેક રકઅતમાં ઈમામ તથા મુનફરિદ એકલા પઢનાર પર કિરઅત ફર્જ છે. અને જો મુકતદી હોય, જો કે ફર્જ પઢનારની પાછળ ઈકતેદા કરી હોય તો ઈમામની કિરઅત તેના માટે કાફી છે તેણે પોતે પઢવું જોઈએ નહીં.

(દુર્ રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

નિફલ નમાઝ શરૂ કરીને તોડી

નાખવાના મસાઈલ :

મસ્અલા-(૪૮) : નિફલ નમાઝ ઈરાદાપૂર્વક શરૂ કરવાથી વાજિબ થઈ જાય છે કે જો તેને તોડી નાખશે તો કઝા પઢવી પડશે. અને જો ઈરાદાપૂર્વક શરૂ કરી ન હતી, જેવું કે એ ધારણા હતી કે ફર્જ નમાઝ પઢવી છે અને ફર્જની નિચ્ચતથી શરૂ કર્યું પછી યાદ આવ્યું કે પઢી લીધી હતી તો હવે આ નમાઝ નિફલ નમાઝ છે અને તેને તોડી નાખવાથી કઝા વાજિબ થશે નહીં. એ શર્તે કે યાદ આવતાજ તોડી નાખે. અને યાદ આવવા છતાં તે નમાઝને પઢવું ચાલુ રાખ્યું તો તોડી નાખવાથી કઝા વાજિબ થશે.

(દુર્ રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૪૯) : જો વગર ઈરાદે નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ ત્યારે એજ કઝા વાજિબ છે. દા.ત તયમ્મુમથી નમાઝ પઢી રહ્યો હતો અને નમાઝ દરમિયાન પાણી પ્રાપ્ત થયું એવી જ રીતે નિફલ પઢતામાં સ્ત્રીને હૈઝ(માસિક)આવી ગયું, તો કઝા વાજિબ થઈ ગઈ. તહારત (પાકી) પછી કઝા પઢે.

(દુર્ રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૫૦) : નમાઝ શરૂ કરવાના બે પ્રકાર છે એક એકે તહરીમા બાંધી, બીજું એ કે ત્રીજી રકઅત

માટે ઉભો થઈ ગયો, એ શર્તે કે આરંભ સહીહ હોય. અને જો આરંભ સહીહ ન હોય. દા.ત. ઉમ્મી(અનપઢ) અથવા સ્ત્રીના પાછળ ઈકતેદા કરી અથવા બે વુજુ નાપાક કપડાઓમાં શરૂ કરી દીધી તો કઝા વાજિબ થશે નહિ

(રદદુલ મુહતાર, આલમગીરી)

મસ્અલા-(૫૧) : ફર્જ પઢવાવાળાની પાછળ નિફલની નિયતથી નમાઝ શરૂ કરી, પછી યાદ આવ્યું કે આ ફર્જ મારે પઢવાની છે અને તોડીને એજ ફર્જની નિયતથી ઈકતેદા કરી જે તે પઢી રહ્યો હતો અથવા તોડીને બીજી નિફલની નિયત કરીને શામેલ થયો તો આ નિફલની કઝા વાજિબ નથી

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૫૨) : તુલૂઅ (સૂર્યોદય) તથા ગુરૂબ (સૂર્યોસ્ત) તથા મધ્યાહનના સમયે નિફલ નમાઝ શરૂ કરી તો વાજિબ છે કે તોડી નાખે અને ગેર મકરૂહ સમયમાં કઝા પઢે અને બીજા મકરૂહ સમયોમાં કઝા પઢી તો પણ નમાઝ થઈ ગઈ પરંતુ ગુનોહ થયો અને પૂર્ણ કરી લીધી તો થઈ ગઈ, પરંતુ મકરૂહ સમયમાં પઢવું ગુનોહ થયો શરઈ કારણો વગર નિફલ શરૂ કરીને તોડી નાખવું હરામ છે

(રદદુલ મુહતાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૫૩) : નિફલ નમાઝ શરૂ કરી ભલે ને ચાર રકઅતની નિયત બાંધી તો પણ બે જ રકઅત શરૂ કરનાર ઠેરવવામાં આવશે, કારણકે નિફલના દરેક શફહ (અર્થાત બે રકઅત) જુદી જુદી નમાઝ છે

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૫૪) : ચાર રકઅત નિફલ નમાઝની નિયત બાંધી અને પ્રથમ બે રકઅત અથવા પાછલી બે રકઅતમાં તોડી નાખી તો બે રકઅત કઝા વાજિબ થશે, પરંતુ પાછલી બે રકઅત કઝા વાજિબ થવાની એ શર્ત છે કે બીજી રકઅત પર કાયદો કરી લીધો હોય. નહિ તો ચાર રકઅત કઝા કરવી પડશે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૫૫) : સુન્નતે મોઅકક્કદા અને મન્નતની નમાઝો ચાર રકઅતી હોય તો તેને તોડવાથી ચારની કઝા પઢે અને એવી જ રીતે જો ચાર રકઅતી ફર્જ પઢનારની પાછળ નિફલની નિયત બાંધી અને તોડી નાખી તો ચાર રકઅતની

કઝા વાજિબ છે પ્રથમ બે રકઅતમાં તોડી નાખી અથવા બીજીમાં તોડી નાખે તો પણ.

(દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૫૬) : ચાર રકઅતની નિયત બાંધી અને ચારેમાં કિરઅત ન કરી અથવા પ્રથમ બેમાં અથવા પાછલી બેમાં ન કરી અથવા પ્રથમ બે પૈકી એક રકઅતમાં ન કરી અથવા પાછલી બે પૈકી એક રકઅતમાં ન કરી અથવા પ્રથમ બંને અને પાછલીમાંથી એકમાં કિરઅત છોડી દીધી તો આ છ (૬) સ્વરૂપોમાં બે રકઅત કઝા વાજિબ છે. અને જો પ્રથમ બેમાંથી એક અને પાછલી બેમાંથી એક અથવા પ્રથમ બેમાંથી એકમાં અને પાછલીની બંનેમાં કિરઅત છોડી દીધી તો આ હાલતોમાં ચાર રકઅત કઝા વાજિબ છે.

(અમ્મતુલ કુતુબ)

મસ્અલા-(૫૭) : જો બે રકઅત પર તશહહુદ જેટલું બેસ્યો પછી તેને તોડી નાખી તો એ હાલતમાં બીલકુલ કઝા નથી એ શર્તે કે ત્રીજી માટે ઉભો થયો ન હોય. અને પ્રથમ બંનેમાં કિરઅત પઢી લીધી હોય (દુર્રે મુખ્તાર) પરંતુ વાજિબ તર્ક કરવાના કારણે તેના પુનરાવર્તન નો હુકમ આપવામાં આવશે.

મસ્અલા-(૫૮) : નિફલ પઢનારાએ નિફલ પઢ નારાની ઈકતેદા કરી, ભલે તશહહુદમાં જ કરી, તો જે હાલ ઈમામનો છે એ જ હાલ મુકતદીનો છે અર્થાત જેટલીની કઝા ઈમામ પર વાજિબ થશે મુકતદી ઉપર પણ વાજિબ થશે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

ઉભા થઈને, બેસીને અને આડા પડીને નિફલ પઢવાના મસાઈલ

મસ્અલા-(૫૯) : ઉભા થઈને નમાઝ પઢવાની શકિત હોય તે છતાં બેસીને નિફલ પઢી શકે છે, પરંતુ ઉભા થઈને પઢવું અફઝલ છે કે હદીસમાં ફરમાવ્યું કે : “બેસીને પઢનારની નમાઝ ઉભા થઈને પઢનારની નમાઝ કરતા અર્ધી છે” અને ઊઝરના કારણે બેસીને પઢે તો સવાબમાં કમી થશે નહિ. જે આજકાલ એવો આમ રિવાજ પડી ગયો છે કે નિફલ બેસીને પઢે છે, જાહેર રીતે એવું લાગે છે કે કદાચ બેસીને પઢવાને અફઝલ સમજે છે. જો એવું છે તો તેમનો ખ્યાલ ગલત છે વિત્રના પછી જે બે રકઅત નિફલ પઢીએ છીએ તેનો પણ એજ હુકમ છે કે, ઉભા રહીને પઢવું અફઝલ છે. અને તેમાં એ હદીસથી

દલીલ લાવવી કે, હુજૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે વિત્ર પછી બેસીને નિફલ પઢવા સહીહ નથી, કારણકે તે હુજૂરની વિશિષ્ટતા પૈકી છે

સહીહ મુસ્લિમની હદીસ હજરત અબ્દુલ્લાહ બિના ઉમર રદિયલ્લાહો અન્હોથી છે તેઓ ફરમાવે છે કે, મને ખબર પહોંચી કે હુજૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું છે કે, બેસીને પઢનારની નમાઝ ઉભા થઈને પઢનારની નમાઝ કરતા અર્ધી છે, તે પછી હું આપની પવિત્ર સેવામાં હાજર થયો તો હુજૂરને બેસીને નમાઝ પઢતા જોયા. આપના પવિત્ર મસ્તક ઉપર મે હાથ મૂક્યો (કે બીમાર તો નથી)? આપે ઈરશાદ ફરમાવ્યો : અય અબ્દુલ્લાહ શું છે? મે અર્જ કરી : યા રસુલલ્લાહ ! હુજૂરે તો આવું ફરમાવ્યું છે અને હુજૂર બેસીને નમાઝ પઢો છો. આપે ફરમાવ્યું :- હા, પરંતુ હું તમારા જેવો નથી. ઈમામ ઈબ્રાહિમ હલ્બી તથા દુર્રે મુખ્તાર તથા રદદુલ મુહતારના કર્તાએ ફરમાવ્યું કે આ હુકમ હુજૂરની વિશિષ્ટતા પૈકી છે અને એજ હદીસથી સનદ રજૂ કરી.

મસ્અલા-(૬૦) : જો રુકૂઅની હદ સુધી ઝૂકીને નિફલની તહરીમા બાંધી તો નમાઝ થશે નહિ (રદદુલ મુહતાર) લેટીને નિફલ નમાઝ પઢવું જાઈજ નથી, જ્યારે કે કોઈ ઊઝર ન હોય. અને ઊઝરના કારણે હોય તો જાઈજ છે (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૬૧) : નમાઝ ઉભા થઈને શરૂ કરી હતી પછી બેસી ગયો અથવા બેસીને શરૂ કરી હતી, પછી ઉભો થઈ ગયો તો બંને હાલતો જાઈજ છે. ભલે એક રકઅત ઉભા થઈને પઢી અને એક બેસીને પઢી અથવા એક જ રકઅતના એક ભાગને ઉભા થઈને પઢયા અને થોડોક ભાગ બેસીને પઢયો. (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર) પરંતુ બીજી હાલત અર્થાત ઉભા થઈને શરૂ કરી પછી બેસી ગયો તેમાં મતભેદ છે. માટે તેનાથી બચવું ઉત્તમ છે.

મસ્અલા-(૬૨) : ઉભા થઈને નિફલ નમાઝ પઢતો હોય અને થાકી ગયો તો અસા (લાઠી) અથવા દિવાલને ટેકો લગાવી પઢવામાં વાધો નથી. (આલમગીરી) અને થાક્યા વગર જો એવું

કરે તો કરાહત છે. નમાઝ થઈ જશે.

મસ્અલા-(૬૩) : નિફલ નમાઝ બેસીને પઢે તો એવી રીતે બેસે જેવું તશહુહદમાં બેસીએ છીએ, પરંતુ કિરઅતની હાલતમાં નાફ (હુંટી)ના નીચે હાથ બાંધેલા રહેજેવું કે કયામમાં બાંધીએ છીએ.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

ગાડી અને સવારી પર નમાઝ પઢવાના મસાઈલ

મસ્અલા-(૬૪) : શહેરની બહાર (જ્યાંથી કસર વાજિબ થાય છે.) સવારી ઉપર પણ નિફલ પઢી શકાય છે. અને આ હાલતમાં કિબ્લાનું ઈસ્તકબાલ (કિબ્લા તરફ મોં કરવું) શર્ત નથી બલ્કે સવારી જે દિશાએ જઈ રહી હોય તે બાજુએ જ મોઢું હોય અને જો તે દિશાએ મુખ ના હોય તો નમાઝ જાઈજ નથી. અને શરૂ કરતી વખતે પણ કિબ્લાની તરફ મુખ હોવું શર્ત નથી, બલ્કે સવારી જે બાજુએ જઈ રહી છે તે બાજુએ હોય અને રૂકૂઅ તથા સિજદા ઈશારાથી કરે અને સિજદાનો ઈશારો રૂકૂઅ કરતા પસ્ત હોય

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૬૫) : સવારી પર નિફલ પઢવામાં જો તેને હાંકવાની જરૂર પડે અને અમલેકલીલથી હાંકે. દા.ત. એક પગથી એક લગાવી અથવા હાથમાં ચાબુક છે તેનાથી ડરાવે તો વાંધો નથી અને જરૂરત વગર જાઈજ નથી (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૬૬) : સવારી પર નમાઝ શરૂ કરી, પછી અમલેકલીલ સાથે ઉતરી ગયો, તો તેના ઉપર જ બિના કરી શકે છે. ભલે ઉભા થઈને પઢી કે બેસીને, પરંતુ હવે કિબ્લા તરફ મુખ કરવું જરૂરી છે. અને જમીન ઉપર શરૂ કરી હતી, પછી સવાર થયો તો બિના કરી શકતો નથી. નમાઝ તુટી ગઈ.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૬૭) : ગાવ અથવા તંબુમાં રહેવાવાળો જ્યારે ગામ અથવા તંબુથી બહાર નીકળ્યો તો સવારી પર નિફલ નમાઝ પઢી શકે છે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૬૮) : નિફલ નમાઝ શહેર બહાર સવારી ઉપર શરૂ કરી હતી કે પઢતા પઢતા શહેરમાં દાખીલ થઈ ગયો તો જ્યાં સુધી ઘેર પહોંચ્યો નહિ, સવારી પર પૂરી કરી શકે છે. (દુર્રે મુખ્તાર)

ગાડા અને સવારી પર ફર્જ તથા વાજિબ નમાઝ પઢવાના મસાઈલ

મસ્અલા-(૬૯) : ઉટની (મહમીલ)કાઠી અને સવારીની ગાડી ઉપર નિફલ નમાઝ સર્વથા જાઈઝ છે, જ્યારે કે એકલો પઢે, અને નિફલ નમાઝ જમાતથી પઢવા યાહે તો તેના માટે એ શર્ત છે કે, ઈમામ તથા મુખતદી અલગ અલગ સવારીઓ પર ન હોય (દુર્ફે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૭૦) : મહમીલ (કાઠી) ઉપર નમાઝ તે વખતે જાઈઝ છે કે ઉતરવા પર પ્રભુત્વ ન હોય. હા જો રોકાએલ હોય અને તેના નીચે લાકડીઓ લગાવી દે કે જમીન ઉપર કાયમ થઈ ગયું તો જાઈઝ છે (દુર્ફે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૭૧) : ગાડાની ધુંસરી જાનવર ઉપર મુકેલી હોય, ગાડું ઉભું હોય કે ચાલતું તેનો હુકમ એજ છે જે જાનવર ઉપર નમાઝ પઢવાનો છે. અર્થાત ફર્જ, વાજિબ તથા ફજરની સુન્નતો ઊઝર વગર જાઈઝ નથી. અને જો ધુંસરી જાનવર ઉપર ન હોય અને રોકાયેલી હોય તો નમાઝ જાયઝ છે (દુર્ફે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર) આ હુકમ તે ગાડીનો છે જેમાં બે પૈડા હોય ચાર પૈડાવાળી જ્યારે રોકાયેલ હોયતો કેવળ ધુંસરી જાનવર પર હશે. અને ગાડી જમીન પર સ્થાયી હશે. જેથી જ્યારે ઉભેલ હોય તો તેના પર નમાઝ જાઈઝ થશે, જેવું કે પાટ ઉપર જાઈઝ છે

ફર્જ તથા વાજિબ સવારી અથવા ગાડી ઉપર પઢવાના, ઉઝરો

મસ્અલા-(૭૨) : ગાડી અને સવારી ઉપર નમાઝ પઢવા માટે આ ઉઝરો છે. (૧) વરસાદ પડી રહ્યો હોય (૨) એટલા પ્રમાણમાં કાદવ કિચડ હોય કે જો ઉતરીને નમાઝ પઢીએ તો મોઢું કાદવમાં ખૂપી જાય અથવા કીચડમાં ખરડાઈ જાય અથવા જે કપડું બીછાવીએ તે સાવ લથપથ થઈ જાય અને આવી પરિસ્થિતિમાં સવારી ન હોય તો ઉભા ઉભા ઈશારાથી પઢવું (૩) સાથીઓ ચાલ્યા જશે કે અથવા (૪) સવારીનું જાનવર તોફાની છે કે સવાર થવામાં મુશ્કેલી થશે, મદદગારની જરૂરત પડશે અને મદદગાર મોજુદ નથી અથવા (૫) તે વૃદ્ધ છે કે

મદદગાર વગર ચઢી ઉતરી શકશે નહિ અને મદદગાર હાજર નથી અને એજ હુકમ સ્ત્રી માટે છે. (૬) બીમારીમાં વધારો થશે (૭) જાન (૮) માલ (૯) સ્ત્રીની આબરૂ જવાની આશંકા હોય (દુર્ફે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

ચાલતી રેલગાડી ઉપર ફર્જ, વાજિબ તથા ફજરની સુન્નતો થઈ શકતી નથી. અને તેને જહાઝ તથા નૌકાના હુકમમાં કલ્પવું ભૂલ છે.

કારણકે, નૌકા જો રોકવામાં પણ આવે તો પણ ઝમીન ઉપર ન થોભશે. અને રેલગાડી એવી નથી. અને નૌકા ઉપર પણ તે વખતે નમાઝ જાઈઝ છે. જ્યારે તે દરિયાની વચ્ચે હોય. કિનારા ઉપર હોય, અને ખુશ્કી પર આવી શકતા હોય તો તેના ઉપર પણ જાઈઝ નથી. જેથી જ્યારે સ્ટેશન ઉપર ગાડી થોભે તે સમયે આ નમાઝો પઢે. અને જો એમ લાગે કે નમાઝનો સમય જતો રહેશે તો જેવી રીતે પણ શક્ય હોય નમાઝ પઢી લે, પછી જ્યારે મોઢું મળે પુનરાવર્તન કરી લે કે જ્યાં ઈબાદત ના હેતુની કોઈ શર્ત અથવા રૂકન વિલુપ્ત હોય ત્યાં તેનો એજ હુકમ છે.

મસ્અલા-(૭૨) : મહમિલ (અંબાડી)ની અંદર એક બાજુએ પોતે સવાર છે અને બીજી બાજુએ તેની માં અથવા પત્ની અથવા બીજી કોઈ મહેરમ વ્યક્તિ પૈકી છે, જે પોતે સવાર થઈ શકતી નથી અને તે પોતે ચઢી-ઉતરી શકે છે. પરંતુ તેના ઉતરવાથી મહીમલ ઉથલી પડવાનો સંભવ છે, તો તેણે પણ તેના ઉપર નમાઝ પઢવાનો હુકમ છે. (દુર્ફે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૭૩) : જાનવર અને ચાલતી ગાડી પર અને તે ગાડી ઉપર જેની ધુંસરી જાનવર ઉપર હોય, શરઈ ઉઝર વગર ફર્જ તથા ફજરની સુન્નતો તથા સઘળા વાજિબો જેવા કે વિત્ર તથા નઝર (મન્નત)ની નમાઝ અને નિફલ જેને તોડી નાંખી હોય અને સિજદાની આયતકે જે ઝમીન પર તિલાવત કરી હોય તો તેનો સિજદો તેના ઉપર અદા કરી શકતા નથી. અને જો ઉઝરના લીધે હોય તો તે સઘળામાં એ શર્ત છે કે જો શક્ય હોય તો કિબ્લા તરફ ઉભા થઈને અદા કરે. નહિ તો જેવું પણ શક્ય હોય.

(દુર્ફે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૭૪) : કોઈએ મન્નત માની કે બે રકઅતો તહારત (પાકી) વગર પઢશે, તેમાં કિરઅત ન કરશે અથવા નગ્ન હાલતમાં પઢશે અથવા એક અથવા અર્ધી રકઅતની મન્નત માની તો તે સઘળી સૂરતોમાં તેના ઉપર તહારત, કિરઅત તથા સતર સાથે બે રકઅત વાજિબ થઈ ગઈ. અને ત્રણની મન્નત માની તો ચાર રકઅત વાજિબ થઈ.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર, આલમગીરી)
મસ્અલા-(૭૫) : મન્નત માની કે ફલાણાં સ્થળે નમાઝ પઢશે અને તેનાથી ઓછા દરજ્જાના સ્થળ ઉપર અદા કરી તો તે મન્નત થઈ ગઈ. દા.ત. મસ્જિદે હરામમાં પઢવાની મન્નત માની, અને મસ્જિદે કુદસ અથવા ઘરની મસ્જિદમાં અદા કરી, મન્નતમાની કે કાલે નમાઝ પઢશે. અથવા સ્ત્રીએ મન્નત માની કે રોઝો રાખશે, બીજા દિવસે તેને હેઝ (માસિક) આવી ગયું તો કઝા કરે. અને જો એ મન્નત માની કે હેઝની હાલતમાં બે રકઅત નમાઝ પઢશે તો કાંઈ નથી. (તેની કઝા નથી)

(દુર્રે મુખ્તાર)
મસ્અલા-(૭૬) : મન્નત માની કે આજે બે રકઅત નમાઝ પઢશે અને આજે ન પઢી તો તેની કઝા નથી, બલકે કફફારો આપવો પડશે.

(આલમગીરી)
(નોટ : તેનો કફફારો એજ છે જે કસમ તોડવાનો છે. અર્થાત એક ગુલામ આઝાદ કરવો અથવા દસ મિસ્કીનોને બંને ટાઈમ પેટ ભરીને ખાણું ખવડાવવું અથવા દસ મિસ્કીનોને કપડા આપવું અથવા ત્રણ રોઝા રાખવા.)

મસ્અલા-(૭૭) : આખા મહિનાની નમાઝની મન્નત માની તો એક મહિનાના ફર્જ તથા વિત્રની જેમ તેના ઉપર વાજિબ છે. સુન્નતની જેમ નહી. પરંતુ વિત્ર તથા મગરિબના સ્થાને ચાર રકઅત પઢે અર્થાત દરરોજ બાવીસ રકઅતો પઢે.

(આલમગીરી)
મસ્અલા-(૭૮) : જો ઉભા થઈને નમાઝ પઢવાની મન્નત માની, તો ઉભા થઈને પઢવું વાજિબ છે. અને સર્વથા નમાઝની મન્નત છે તો અખત્યાર છે

(કે ઉભા થઈને પઢે કે ન પઢે.)

(આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર)
ચેતવણી : નવાફિલ તો બહુજ છે, મમનુઅ (મના કરૈલ) સમયો સિવાય આદમી જેટલા નિફલો પઢવા ચાહે પઢે, પરંતુ તે પૈકી કેટલાક જે હુઝૂર સૈયદુલમુરસલીન સલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ તથા દીનના ઈમામોથી મરવી (રિવાયત) છે. બયાન કરવામાં આવે છે.

તહિય્યતુલ-મસ્જિદ :

જે શખ્સ મસ્જિદમાં આવે તેણે બે રકઅ નમાઝ પઢવી સુન્નત છે. બલકે બેહતરતો એ છે કે ચાર પઢે. બુખારી તથા મુસ્લિમ, અબૂ કતાદહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, જે શખ્સ મસ્જિદમાં દાખલ થાય, બેસવાથી પહેલાં બે રકઅત (નિફલ) પઢી લે.

મસ્અલા-(૭૯) : એવા સમયે મસ્જિદમાં આવ્યો કે જેમાં નિફલ નમાઝ પઢવી મકરૂહ છે. દા.ત. તુલુએમાં ફજર પછી અથવા અસરની નમાઝ પછી, તો “તહિય્યતુલ મસ્જિદ” ન પઢે, બલકે તસ્બીહ તથા તહલીલ તથા દુરૂદ શરીફમાં મશગુલ થાય. મસ્જિદનો હક્કઅદા થઈ જશે. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૮૦) : ફર્જ અથવા સુન્નત અથવા કોઈ નમાઝ મસ્જિદમાં પઢી લીધી તો “તહિય્યતુલ મસ્જિદ” અદા થઈ ગઈ. ભલે તહિય્યતુલ મસ્જિદની નિયત ન કરી હોય. આ નમાઝનો હુકમ તેના માટે છે, જે નમાઝની નિયતથી મસ્જિદમાં ન ગયો બલકે દર્સ તથા ઝિક વિગેરે માટે ગયો હોય જો ફર્જ અથવા ઈકતેદાની નિયતથી મસ્જિદમાં ગયો તો એજ તહિય્યતુલ મસ્જિદના કાયમ મુકામ છે. એ શર્ત કે મસ્જિદમાં દાખલ થયા પછી જ પઢે. અને જો થોડા ટાઈમ પછી પઢશે તો તહિય્યતુલ મસ્જિદ પઢે.

(દુર્રે મુખ્તાર)
મસ્અલા-(૮૧) : બેહતર એ છે કે બેસવાથી પહેલા તહિય્યતુલ મસિજદ પઢી લે. અને પઢયા વગર બેસી ગયો તો સાકિત (રદ) ન થઈ, હવે પઢી લે.

(દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)
મસ્અલા-(૮૨) : દરરોજ એક વખત તહિય્યતુલ મસ્જિદ કાફિ છે, દરેક વખતે જરૂરી નથી. અને જો

કોઈ કારણોસર કે તહિયતુલ મસ્જિદ પઢી શકતો નથી, તો ચાર વખત સુબ્હાનલ્લાહે વલ હમ્દોલિલ્લાહે વલાઈલાહ ઈલ્લલ્લાહો વલ્લાહો અકબર પઢે. (દુર્રે મુખ્તાર)

"તહિયતુલ વુઝૂ" :

તહિયતુલ વુઝૂને વુઝૂ પછી અવયવો સુકાતા પહેલા બે રકઅત નમાઝ પઢવી મુસ્તહબ છે. સહીહ મુસ્લિમમાં છે કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું : જે શપ્સ વુઝૂ કરે અને સાડ વુઝૂ કરે અને ઝાહિર તથા બાતિન (બાહ્ય તથા આંતરિક) સાથે ધ્યાનિત થઈને બે રકઅત પઢે તેના માટે જન્નત વાજિબ થઈ જાય છે.

મસ્અલા-(૮૩) : ગુસ્લ પછી પણ બે રકઅત નમાઝ (પઢવી) મુસ્તહબ છે. વુઝૂ પછી ફર્જ વિગેરે પઢયા તો તહિયતુલ વુઝૂના કાયમ મુકામ થઈ જશે.

(રદદુલ મુહતાર)

ઈશરાફની નમાઝ :

તિરમીઝી, અનસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું કે, જે માણસ ફજરની નમાઝ જમાઅતથી પઢીને ઝિક્રે પુદા કરતો રહ્યો, ત્યાં સુધી કે સૂરજ બુલંદ થઈ ગયો, પછી બે રકઅતો પઢી તો તેને પુરી હજજ તથા ઉમરાનો સવાબ મળશે.

ચાશતની નમાઝના ફઝાઈલ :

ચાશતની નમાઝ મુસ્તહબ છે. ઓછામાં ઓછી તેની બે અને વધુમાં વધુ બાર રકઅતો છે. અને અફઝલ બાર છે. કે (૧) હદીસમાં છે કે જેણે ચાશતની બાર રકઅતો પઢી અલ્લાહ તઆલા તેના માટે જન્નતમાં સોનાના મહેલ બનાવશે. આ હદીસને તિરમીઝી તથા ઈબ્નેમાજાએ અનસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી. (૨) સહીહ મુસ્લિમમાં અબૂઝર રદીયલ્લાહો અન્હોથી મરવી છે કે, હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવે છે કે આદમી પર તેના દરેક જોડ (સાંધા) ના બદલે સદકો છે. (શરીરમાં કુલ ત્રણસો સાઈઠ જોડ છે.) દરેક તસ્બીહ સદકો છે. અને દરેક હમ્દ સદકો છે. અને લાઈલાહા ઈલ્લલ્લાહ કહેવું સદકો છે. અને

અલ્લાહો અકબર કહેવું સદકો છે. અને સારી વાતનો હુકમ કરવો સદકો છે. અને બુરી વાતથી મના કરવું સદકો છે. અને આ સૌની તરફથી ચાશતની બે રકઅતો કિફાયત કરે છે.

(૩ થી ૫) તિરમીઝી, અબૂદરદા તથા અબૂઝરથી અને અબૂદાઉદ તથા દારોમી નઈમખિન હેમારથી અને અહમદ, આ સધળાઓથી રિવાયત કરે છે. હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવે છે. અથ ઈબ્ને આદમ ! દિવસના આરંભમાં મારા માટે ચાર રકઅતો પઢીલે, દિવસના અંત સુધી હું તારી કિફાયત કરીશ.

(૬) તિબ્રાની અબૂદરદા રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવે છે કે, જેણે બે રકઅતો ચાશતની પઢી તેને ગાફિલોમાં લખવામાં આવશે નહી. અને જે ચાર પઢે આબીદોમાં લખવામાં આવશે. અને જે છ પઢે, તે દિવસે તેની કિફાયત કરવામાં આવી. અને જે આઠ પઢે અલ્લાહ તેને કાનેતીન (વિલાયતનો એક દરજ્જો છે.)માં લખશે. અને જે બાર પઢે અલ્લાહ તઆલા તેના માટે જન્નતમાં એક મહેલ બનાવશે. અને કોઈ દિવસ અથવા રાત એવી નથી જેમા અલ્લાહ તઆલા બંદાઓ પર એહસાન તથા સદકો ન કરે. તે બંદાથી વધીને કોઈ ઉપર એહસાન ન કર્યો જેને પોતાનો ઝિક્ર ઈલ્લામ કર્યો (૭) અહમદ તથા તિરમીઝી તથા ઈબ્નેમાજા, અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રાવી કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવે છે, જે માણસ ચાશતની બે રકઅત પર રક્ષા કરે તેના ગુનાહ બક્ષી દેવામાં આવશે. ભલેને દરિયાના ફીણ બરાબર હોય.

મસ્અલા-(૮૪) : ચાશતનો સમય સૂરજ બુલંદ થયા પછી ઝવાલ અર્થાત શરઈ મધ્યાહન સુધી છે. અને બેહતર એ છે કે ચોથાઈ દિવસ ચઢે ત્યારે પઢે.

(આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

નમાઝે સફર :

સફર (પ્રવાસ) માં જતા સમયે બે રકઅત નમાઝ પોતાના ઘરમાં પઢીને જાવ, તિબ્રાની ની હદીસમાં છે કે, કોઈએ પોતાના અહલ (પરિવાર) પાસે તે બે રકઅત કરતાં ઉત્તમ કાંઈ ન છોડ્યું, જે

સફરના ઈરાદાના સમયે તેમની પાસે પઢી.

સફરથી પાછા આવવાની નમાઝ :

પ્રવાસથી પાછા આવીને બે રકઅતો મસ્જિદમાં અદા કરે. સહીહ મસ્લિમમાં કઅબબિન માલિક રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ પ્રવાસથી દિવસમાં આશતના સમયે તશરીફ લાવતા અને સૌથી પ્રથમ મસ્જિદમાં જતા અને બે રકઅતો નમાઝ તેમાં પઢતા, પછી ત્યાંજ મસ્જિદમાં (થોડીકવાર) બેસતા.

મસ્અલા-(૮૫) : મુસાફિરે દરેક મંઝિલ (પડાવ) માં બેસવાથી પહેલા બે રકઅત નિફલ પઢવી જોઈએ. જેવું કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ કર્યા કરતા હતા. (રદદુલ મુહતાર)

સલાતુલ લૈલ :

રાતમાં ઈશાની નમાઝ પછી જે નિફલ પઢવામાં આવે છે તેને “સલાતુલ લૈલ” કહે છે. અને રાતની નિફલો દિવસની નિફલો કરતા અફઝલ છે. કે (૧) સહીહ મુસ્લિમમાં મરફુઅન રિવાયત છે, ફર્જો પછી અફઝલ નમાઝ રાતની નમાઝ છે. (૨) અને તિબ્રાનીએ મરફુઅન રિવાયત કરી છે કે રાતમાં થોડીક નમાઝ જરૂરી છે ભલે એટલી જ વારની હોય જેટલી વારમાં બકરી દોહી લઈએ છીએ અને ઈશાની ફર્જ પછી જે નમાઝ પઢી તે “સલાતુલ લયલ” છે.

તહજુદ :

મસ્અલા-(૮૬) : અને એજ સલાતુલ લયલનો એક પ્રકાર તહજુદ છે. કે ઈશા પછી રાતમાં સુઈ રહીને ઉઠે અને નવાફિલ પઢે. સુઈ રહેવાથી પહેલાં જે કાંઈ પઢે તે તહજુદ નથી.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૮૭) : “તહજુદ” નિફલ નમાઝનું નામ છે, જો કોઈ માણસ ઈશા પછી સુઈ રહ્યો પછી ઉઠીને કઝા પઢે તો તેને તહજુદ કહીશું નહીં.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૮૮) : તહજુદની ઓછામાં ઓછી બે રકઅતો છે. અને હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમથી આઠ રકઅત સુધી સાબીત

છે. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું કે, જે માનવી રાતમાં જાગૃત થાય અને પોતાના અહલ (પત્ની/પતિ)ને જગાડે પછી બંને બે બે રકઅતો પઢે તો કસરતથી (અધીક પ્રમાણમાં) યાદે ખુદા કરવાવાળાઓમાં લખવામાં આવશે. આ હદીસને નિસાઈ તથા ઈબ્નેમાજા પોતાની સુનનમાં અને ઈબ્નેહબ્બાન પોતાની સહીહમાં અને હાકીમે મુસ્તદરકમાં રિવાયત કરી અને મુન્ઝેરીએ કહ્યું આ હદીસ શૈખૈન (હઝરત ઈમામ બુખારી તથા હઝરત ઈમામ મુસ્લિમ)ની શર્ત મુજબ સહીહ છે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૮૯) : જે શખ્સબે તૃતિયાંશ રાત્રી સુઈ રહેવા માંગે અને એક તૃતિયાંશ રાત સુધી ઈબાદત કરવા ઈચ્છે તેના માટે અફઝલ એ છે કે પ્રથમ અને પાછલી તૃતિયાંશમાં સુઈ રહે અને વચ્ચેના ભાગમાં ઈબાદત કરે અને જો અર્ધ રાત્રી એ સુઈ રહેવા ઈચ્છે છે અને અર્ધ રાત્રી જાગવા ચાહે છે તો પાછલા અર્ધમાં ઈબાદત અફઝલ છે. કે (૫) સહીહ બુખારી તથા મુસ્લિમમાં અબૂહુરૈરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે હુઝૂરે ફરમાવ્યું કે રબ્બ અઝઝલ્લ દરેક રાતમાં જ્યારે પાછલો તૃતિયાંશ બાકી રહે છે તો આસ્માને દુનિયા ઉપર ખાસ તજલ્લી કરે છે. અને ફરમાવે છે કે, છે કોઈ દુઆ કરનાર કે તેની દુઆ કબુલ કરું, છે કોઈ માંગનાર કે તેને આપું, છે કોઈ મગફેરત ઈચ્છનાર કે તેની બક્ષીસ કરી દઉ અને સૌથી વધીને તો નમાઝે દાઉદ (અલયહિસ્સલામ) છે કે (૬) બુખારી તથા મુસ્લિમ અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂરે ફરમાવ્યું સૌ નમાઝોમાં અલ્લાહ અઝઝલ્લ જલ્લને વધારે મહેબુબ નમાઝે દાઉદ છે કે, તેઓ અડધી રાત સુઈ રહેતા અને તૃતિયાંશ રાત ઈબાદત કરતા પછી છઠ્ઠા ભાગમાં સુઈ રહેતા.

મસ્અલા-(૯૦) : જે માણસ તહજુદનો આદી (આદત વાળો) હોય, ઉઝર વગર તેને છોડવું મકરૂહ છે કે (૭) સહીહ બુખારી તથા મસ્લિમની હદીસમાં છે કે હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હોને ફરમાવ્યું કે અય અબ્દુલ્લાહ ! તું ફલાણા માણસના

જેવો ન થતો કે, રાતમાં ઉઠ્યા કરતો હતો પછી (ઉઠવું) છોડી દીધું (૮) બુખારી તથા મુસ્લિમ વગેરેમાં છે કે આપે ફરમાવ્યું કે અલ્લાહને આ માલમાં અધિક પસંદ તે છે કે સર્વદા થયા કરે. ભલે થોડું જ હોય.

મસ્અલા-(૯૧) : ઈદૈન (બંને ઈદો) અને શાબાનની પંદરમી રાત અને રમઝાનની અંતિમ દસ રાતો અને ઝિલહિજજાને પહેલી દસ રાતોમાં શબબેદારી (રાત્રી જાગરણ) મુસ્તહબ છે. રાતના અકસર (બહુધા) ભાગમાં જાગવું પણ શબબેદારી છે, (દુર્રે મુખ્તાર) ઈદૈનની રાતોમાં શબબેદારી એ છે કે, ઈશા તથા સવારની નમાઝો જમાઅતે ઉલાથી થાય કે, સહીહ હદીસમાં ફરમાવ્યું છે કે, જેણે ઈશાની નમાઝ જમાઅતથી પઢી તેણે અર્ધી રાત્રી ઈબાદત કરી અને જેણે ફજરની નમાઝ જમાઅતથી પઢી તેણે સમગ્ર રાત ઈબાદત કરી અને જો આ રાતોમાં જાગશે તો ઈદૈનની નમાઝ કુર્બાની વિગેરેમાં મુશ્કેલી પડશે માટે તેના ઉપર જ સંતોષ માને અને જો આ કામોમાં તફાવત ન આવે તો જાગવું બહુજ ઉત્તમ છે.

મસ્અલા-(૯૨) : આ રાતોમાં એકલા નિફલ નમાઝો પઢવું અને તિલાવતે કુર્આન અને હદીસ પઢવું અને સાંભળવું અને દુરુદ શરીફ પઢવું શબબેદારી છે, ન કે ખાલી જાગવું. (રદદુલ મુહતાર) સલાતુલ લૈલ વિષે આઠ હદીસો આનુ સંગિક ઉપર મજકુર થઈ હવે તેના ફઝાઈલની કેટલીક હદીસો સાંભળો.

હદીસ-(૯) : તિરમિઝી, ઈબને માજા તથા હાકીમ શૈખેનની શર્ત ઉપર અબ્દુલ્લાહ બિન સલામ રદીયલ્લાહો અન્હોની રિવાયત કરે છે. કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ જયારે મદીનામાં પધાર્યા તો લોકો અધિકતાથી આપની સેવામાં હાજર થયા, હું પણ હાજર થયો જયારે મે હુઝૂરના ચહેરાને ધ્યાનથી દેખ્યો તો ઓળખી લીધો કે આ મુખડું જીઠાઓનું મુખડું નથી. તેઓ પોતે કહે છે કે મે હુઝૂરથી પ્રથમ વાત સાંભળી તે એ છે કે આપે ફરમાવ્યું-અય લોકો સલામ પ્રસિધ્ધ (વ્યાપક) કરો અને ખાણું ખવડાવો અને સંબઘીઓથી નેક સુલુક (સદવર્તવ) કરો. અને રાતમાં નમાઝ

પઢો જયારે કે લોકો નિદ્રાધિન હોય. આવુ કરવાવાળા સલામતી પૂર્વક જન્નતમાં દાખલ થશે.

હદીસ-(૧૦) : હાકિમે બઈ ફાદએ સહીહ રિવાયત કરી કે અબૂ હુરૈરહ રદીયલ્લાહો અન્હોએ સવાલ કર્યો હતો કે કોઈ એવી ચીજ બતાવો કે તેના ઉપર અમલ કરુ તો જન્નતમાં દાખલ થાઉં, તેના ઉપર પણ એ જ જવાબ મળ્યો.

હદીસ -(૧૧-૧૨) : તિબ્રાની કબીરમાં હસન સનદોથી તથા હાકિમ બઈ ફાદએ તસહીહ શૈખૈનની શર્ત પર અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝૂર ફરમાવે છે, જન્નતમાં એક બાલા ખાનું (ઝરૂખુ) છે કે બહારની વસ્તુ અંદરથી દેખાય છે અને અંદરનું બહારથી દેખાય છે. અબુ માલિક અશઅરી એ અર્ઝ કરી કે યા રસૂલુલ્લાહ તે કોના માટે છે, આપે ફરમાવ્યું તેના માટે કે જે સારી વાત કરે અને (ખાવાનું ખવડાવે) અને રાતમાં કિયામ કરે જયારે કે લોકો નિદ્રાધિન હોય અને તેના જેવુંજ અબુ માલિક અશઅરી રદીયલ્લાહો અન્હોથી પણ મરવી છે.

હદીસ -(૧૩) : બયહકીની એક રિવાયત અસમા બિન્તે યઝીદ રદીયલ્લાહો અન્હોથી છે કે (હુઝૂર) ફરમાવે છે કિયામતના દિવસે લોકો એક મેદાનમાં ભેગા કરવામાં આવશે. તે સમયે મુનાદી પોકારશે કયાં છે તેઓ જે મની કરવટો ખ્વાબગાહો (શયનખંડો)થી અલગ થતી હતી, તે લોકો ઉભા થશે અને તે થોડા હશે. તેઓ વગર હિસાબે જન્નતમાં દાખલ થશે. પછી બીજા લોકો માટે હિસાબનો હુકમ થશે.

હદીસ -(૧૪) : સહીહ મુસ્લિમમાં જાબિર રદિયલ્લાહો અન્હોથી મરવી છે કે, હુઝૂર ઈરશાદ ફરમાવે છે, રાતમાં એક એવી પળ છે કે મર્દે મુસલમાન તે ઘડી (ક્ષણમાં) અલ્લાહ તઆલાથી દુનિયા તથા આખેરતની જ ભલાઈ માંગે તે તેને આપશે. અને આ દરેક રાતમાં છે.

હદીસ -(૧૫ થી ૧૬) : તિરમિઝિ અબૂઓમામા બાહેલી રદિયલ્લાહો અન્હોથી રાવી કે (હુઝૂર) ફરમાવે છે: કિયામુલલૈલને પોતાના ઉપર લાઝિમ (જરૂરી) કરી લો કે, આ અગાઉના નેક લોકોનો તરીકો છે અને તમારા રબ્બની તરફ નિકટતાનું

માધ્યમ છે. અને સૈયઆત (ગુનાહો)ને મટાડનાર અને ગુનાહોથી રોકનાર છે. અને સલ્માન ફારસી રદિયલ્લાહો અન્હોની રિવાયતમાં એ પણ છે કે શરીરમાંથી બીમારી દૂર કરનાર છે.

રાતમાં પઢવાની કેટલીક દુઆઓ :

હદીસ-(૧૭) : સહીહ બુખારીમાં ઉબાદહ બિન સામિત રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે, હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે, જે માણસ રાતમાં ઉઠે અને આ દુઆ પઢે :

લાઈલાહા ઈલ્લલ્લાહો વહદહુલાશરીકલહુ લહુલ મુલ્કો વલહુલ હમ્દો વહુવા અલા કુલ્લે શૈઈન કદીર વ સુબ્હાનલ્લાહે વલ હમ્દો લિલ્લાહે વલાઈલાહા ઈલ્લલ્લાહો વલ્લાહો અકબર વલા હૌલ વલાકુવ્વતા ઈલ્લા બિલ્લાહે રબ્બીગ ફિરલી. (તરજુમો - અલ્લાહ સિવાય કોઈ માઅબૂદ નથી, તે એકલો છે. તેનો કોઈ શરીક (ભાગીદાર) નથી. તેના માટે મુલક (બાદશાહત) છે અને તેનાજ માટે હમ્દ (સ્તુતિ) છે અને તે દરેક વસ્તુ પર કાદિર (શક્તિમાન) છે. અને પાક છે અલ્લાહ અને હમ્દ છે અલ્લાહ માટે અને અલ્લાહ સિવાય કોઈ માઅબુદ (પૂજ્ય) નથી. અને મહાન છે. અને નથી ગુનાહોથી ફરવું અને ન નેકીની શક્તિ, પરંતુ અલ્લાહની સાથે અય મારા પરવરદિગાર તું મને બખ્શી દે.) આ દુઆ પઢયાં પછી જે દુઆ કરશે. મકબુલ (માન્ય) થશે અને જો વુઝૂ કરીને નમાઝ પઢશે તો તેની નમાઝ મકબુલ થશે.

હદીસ-(૧૮) : સહીહ બુખારી તથા સહીહ મુસ્લિમ શરીફમાં હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસથી રિવાયત છે કે, હુઝૂર નબીયે કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ રાત્રે તહજ્જુદની નમાઝ પઢવા માટે ઉઠતા ત્યારે આ દુઆ પઢતા હતા. “અલ્લાહુમ્મ લકલ્હમ્દો અન્ત કૈયેમુસ્સમાવાતે વલ્અર્દે વમન ફીહિન્ન વલકલ્હમ્દો અન્ત નુરુસ્સમાવાતે વલ્અર્દે વમન ફીહિન્ન વલકલ્હમ્દો અન્ત મલેકુસ્સમાવાતે વ્લર્દે વમન ફીહિન્ન વલકલ્હમ્દો અન્તલ્હક્કી વ વઅદોકલ્હક્કી વ લિકાઓકા હક્કુન વકૌલોકા હક્કુ નવલ્જન્નતોહ કક્કુન વન્નારો હક્કુન વન્નારો હક્કુન વન્નબીય્થોના હક્કુન વ મુહમ્મદુન હક્કુન

વસ્સાઅતો હક્કુન અલ્લાહુમ્મ ! લકા અસ્લમ્તો વ બેકા આમન્તો વઅલૈકા તવક્ક્લતો વ ઈલૈકા અનબ્તો વ બેકા ખાસમ્તો વઈલૈકા હાકમ્તો ફગ્ફીરલી માકદમ્તો વમા અખ્ખર્તો વમા અસ્સ્ર્તો વમા અઅલન્તો વમા અન્ત અઅલમો બેહિ મિન્ની અન્તલ મુકદમો વઅન્તલ મુઅખ્ખેરો લાઈલાહા ઈલ્લા અન્ત વલાઈલાહા ગૈરોકા.”

(તરજુમો : ઈલાહી તારાજ માટે હમ્દ (સ્તુતી) છે, આસ્માન તથા ઝમીન અને જે કાંઈ તેઓમાં છે સૌને તું કાયમ રાખવા વાળો છે. અને તારા માટે જ હમ્દ છે. આસ્માન તથા ઝમીન અને જે કાંઈ તેઓમાં છે. સૌનું તુંનૂર છે. અને તારા માટે જ હમ્દ છે. આસ્માન તથા ઝમીન અને જે કાંઈ તેઓમાં છે. તું સૌનો બાદશાહ છે અને તારાજ માટે હમ્દ છે. તું હક છે અને તારો વાયદો હક (સત્ય) છે અને તારાથી મળ વું (કયામતમાં) હક છે અને જન્મત હક છે અને દોઝખ હક છે અને અંબીયા હક છે અને મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) હક છે. અને કેયામત હક છે. અય અલ્લાહ તારા માટે હું ઈસ્લામ લાવ્યો (ઈસ્લામ સ્વીકાર્યો) અને તારાજ ઉપર ઈમાન લાવ્યો અને તારાજ ઉપર તવક્ક્લ (ભરોસો) કર્યો અને તારા તરફ જ રજૂ થયો અને તારીજ મદદથી ખૂસુમત (યુધ્ધ) કર્યું અને તારીજ તરફ ફેસલો લાવ્યો, પસ તું બખ્શીદે મારા માટે તે ગુનોહ જે મેં પહેલા કર્યો અને પાછળથી કર્યો અને છુપાવીને કર્યો અને એલાનીયા કર્યો અને તે ગુનોહ જેને તું મારા કરતાં વધારે જાણે છે, તું જ આગળ વધારનાર છે અને તું જ પાછળ હઠાવનાર છે, તારા સિવાય કોઈ મઅબૂદ નથી.)

આ એક દુઆ અને કેટલીક હદીસોનો ઉલ્લેખ કરી દેવામાં આવ્યો અને તદઉપરાંત તે નમાઝ ના ફઝાઈલમાં અધિકતાથી હદીસો આવેલી છે જેને અલ્લાહ તૌફીક આપે તેના માટે એજ કાફી છે,

નમાઝે ઈસ્તેખારા :

સહીહ હદીસ, જેને મુસ્લિમ સિવાય મુહમ્મદીસોની જમાઅતે જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી, ફરમાવે છે કે રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ અમોને સઘળા કાર્યોમાં ઈસ્તેખારાની તઅલીમ ફરમાવતા,

જેવું કે કુર્આનની સુરત તઅલીમ ફરમાવતા (શીખવતા) હતા. આપ ફરમાવે છે જ્યારે કોઈ કોઈ કોમનો નિર્ણય કરે તો બે રકઅત નિફલ પઢે. પછી કહે. “અલ્લાહુમ્મા ઈન્ની અસ્તખીરુકા બે ઈલ્મેકા વઅસતક દેરુકા બે કુદરતેકા વ અસ અલુકા મિન ફદલેકલ અઝીમે ફઈન્નકા તકદિરુ વલા અકદેરુ વતઅલમો વલા અઅલમો વ અન્તા અલ્લામુલ ગુયુબે અલ્લાહુમ્મ ! ઈન કુન્તા તઅલમો અન્ન હાઝલ અમેરેરુલીફી દીનીવમઆશી વ આકેબતે અમરી, અવ કાલ આજિલે અમરી વ આજેલેહિ ફકદુરહોલી વયસ્સિરહોલી સુમ્મા બારિકલી ફીહે વઈન કુન્તા તઅલમો અન્ન હાઝલ અમરા શર્હલી ફીદીની વ મઆશીવ આકેબતે અમરી, અવકાલા આજિલે અમરી વ આજિલેહિ ફઅસરિફહો અન્ની વ અસરિફની અન્હો વકદુલેયઈખયર હયસો કાના સુમ્મા રદિન્ની બેહિ,” (તરજુમો : અય અલ્લાહ હું તારાથી ઈસ્તે ખારા કરું છું તારા ઈલ્મની સાથે તારી કુદરત સાથે તલબે કુદરત કરું છું અને તારાથી તારા ફઝલે અઝીમનો સવાલ કરું છું એટલા માટે કેતું કાદિર છે અને હું કાદિર નથી અને તું જાણે છે અને હું જાણતો નથી અને તું ગૈબોનો જાણનાર છે. અય અલ્લાહ જો તારા ઈલ્મમાં એ છે કે આ કામ મારા માટે બેહતર છે. મારાદીન તથા આજીવિકા અને અંજામકારમાં અથવા ફરમાવ્યું અત્યારે અને ભવિષ્યમાં તો તેને મારા માટે નિયત કરી દે અને એહસાન કર, પછી મારા માટે તેમાં બરકત આપ અને જો તું જાણે છે મારા માટે આ કામ બુરું છે, મારા દીન તથા આજીવિકા અને પરિણામ રૂપમાં અથવા ફરમાવ્યું અત્યારે અને ભવિષ્યમાં તો તેને મારાથી ફેરવી દે અને મને તેનાથી ફેરવ અને મારા માટે ખૈર (ભલાઈ)ને નિયુક્ત કર જ્યાં પણ હોય પછી મને તેનાથી રાઝી કર.)

ઉપરની દુઆ પઢી લીધા પછી પોતાની હાજતનો ઉલ્લેખ કરે. ભલે “હાઝલ અમર”ના બદલે હાજત (જરૂરત)નું નામ લો અથવા તેના પછી (રદદુલ મુહતાર)અવકાલા આજિલે અમરીમાં ઓશક રાવી છે. હુકહા ફરમાવે છે કે, એકત્ર કરે અર્થાત એમ કહે કે “વ આકેબતે અમરી

વ આજિલે અમરી વ આજિલહુ” (ગુનીયા) મસ્અલા-(૯૩) : હજજ અને જેહાદ અને બીજા નેકકામો માટે ઈસ્તેખારા થઈ શકતો નથી. હા, સમય નિર્ધારિત કરવા માટે કરી શકે છે.

(ગુનીયા)

મસ્અલા-(૯૪) : મુસ્તહબ એ છે કે, આ દુઆના અવ્વઈસ-આખિરમાં, “અલહમ્દો-લિલ્લાહ” અને “દુરૂદ શરીફ” પઢે, અને પહેલી રકઅતમાં કુલયાઅય્યોહલ કાફેરૂન અને બીજીમાં “કુલ હોવલ્લાહ” પઢે, અને કેટલાક મશાએખો ફરમાવે છે કે, પહેલીમાં “વરબ્બોકા યખલુકો મા યશાઓ વ યખતારોયુઅલેનૂન” સુધી અને બીજીમાં “વમાકાના લે મુઅમેનિવ વલામોમિન તિન આખર આયત સુધી પણ પઢે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૯૫) : બેહતર એ છે કે સાત વખત ઈસ્તેખારા કરે, કે એક હદીસમાં છે કે, અય અનસ જ્યારે તું કોઈ કામનો વિચાર કરે તો પોતાના રબ્બથી તેનામાં સાત વખત ઈસ્તેખારા કર, પછી નઝર કરે તારા દિલમાં શું ગુજર્યું કે, બેશક તેમાં જ ખૈર (ભલાઈ) છે. અને કેટલાક મશાએખથી મન કુલ છે કે મજકુર દુઆ પઢીને તહારત સાથે (પાકી ની હાલતમાં) કિબ્લારૂખ રહે જો સ્વપ્નમાં સુફેદી અથવા સબ્જી (લીલોતરી) દેખે તો તે કામ ઉત્તમ છે. અને કાળાશ અથવા લાલાશ દેખે તો બુરુ છે. તેનાથી બચો.

(રદદુલ મુહતાર)

“ઈસ્તેખારા”નો સમય ત્યાં સુધી છે કે એક બાજુએ અભિપ્રાય સંપૂર્ણ રીતે જામી ન ગયો હોય

સલાતુતરબીહ :

આ નમાઝમાં અનહદ સવાબ છે. કેટલાક મુહકકીકો ફરમાવે છે દીનમાં સુસ્તી કરવાવાળા સિવાય બીજો કોઈ તેની બુઝુર્ગી સાંભળાવ્યા પછી તર્ક કરશે નહી. નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે હઝરત અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી ફરમાવ્યું, અય કાકા ! શું હું તમને અતા (અર્પણ) ન કરું? શું હું તમને બખ્શીશ ન કરું? શું હું તમને ન આપું? શું તમારી સાથે એહસાન ન કરું? દસ ખસલતો છે કે, જ્યારે તમે કરો તો અલ્લાહ તઆલા તમારા ગુનાહ બખ્શી દેશે. આગલા-પાછલા, જુના-નવા,

જે ભૂલથી કર્યા હોય તે અને જે ઈરાદા પૂર્વક કર્યા તે નાના મોટા, ઘુપા અને જાહેર, તેના પછી સલાતુ તસ્બીહની તરીકીબ તઅલીમ ફરમાવી. પછી ફરમાવ્યું કે જો તમારાથી થઈ શકે કે દરોજ જુમ્આમાં એક વખત અને એ પણ ન કરો તો દરેક મહિનામાં એક વખત અને તે પણ ન કરો, તો વર્ષમાં એક વખત અને એ પણ ન કરો તો આયુષ્ય (ઝિંદગી) માં એક વખત અને તેની તરકીબ (વિધિ) અમારી રીતે તે છે કે જે સુનનતિરમિઝી શરીફમાં અબુદુલ્લાહ બિન મુબારક રદીયલ્લાહો અન્હોની રિવાયતથી મજફર છે. તેઓ ફરમાવે છે કે, “અલ્લાહો અકબર” કહીને “સુબ્હાનક લિલ્લાહુમ્માવબેહમ્દેકાવતબરકસ્મોકાવતઆલા જદોકા વલાઈલાહ ગયરોકા,” પઢો પછી અ પઢો “સુબ્હાનલ્લાહે વલ હમ્દો લિલ્લાહે વ લાઈલાહા ઈલ્લલ્લાહો વલ્લાહો અકબર” પંદર વખત, પછી અઝીઝો અને બિસ્મિલ્લાહ અને અલહમ્દો અને (કોઈ પણ) સૂરત પઢીને દસ વખત એ જ તસ્બીહ પઢો પછી રૂકૂઅથી માથું ઉઠાવો અને તસ્મીઅ (સમેઅલ્લાહો....) તહમીદ (રબ્બના લકલહમ્દ) પછી ઉપરોક્ત તસ્બીહ કહો, પછી સિજદહથી માથું ઉઠાવી દસ વખત પઢો, પછી સિજદામાં જાવ અને તેમાં દસ વખત પઢો, આવી રીતે ચાર રકઅત પઢો. દરેક રકઅતમાં ૭૫ વખત ઉપરોક્ત તસ્બીહ અને ચારે રકઅતોમાં (ઉપરોક્ત તસ્બીહ) ત્રણસો થઈ અને રૂકૂઅ તથા સૂજૂદમાં “સુબ્હાન રબ્બેયલ અઝીમ” સુબ્હાન રબ્બેયલ આ’ લા કહેવા પછી તસ્બીહ પઢો. (ગુનિયા વિગેરે) મસ્અલા-(૮૬) : ઈબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહ અન્હોમાંથી પૂછવામાં આવ્યું કે આપને ખબર છે, આ નમાઝમાં કઈ સૂરત પઢવામાં આવે? આપે ફરમાવ્યું. ‘સૂરએ તકાસુર’ વલઅશર અને “કુલ યા ઐયોહલ કાફેરૂન” અને “કુલ હો વલ્લાહ” અને કેટલાકોએ કહ્યું સૂરએ હદીદ અને હશર અને સફ અને તગાબન. (રદ્દુલ મુહતાર) મસ્અલા-(૮૭) : જો સિજદહે સહવ વાજિબ હોય અને સિજદો કરે તો આ બંનેમાં તસ્બીહાત ન પઢવામાં આવે અને જો કોઈ સ્થળે ભૂલથી દસ

વખતથી ઓછી પઢી છે તો બીજા સ્થળે પઢીલે કે તે માત્રા પુરી થઈ જાય અને બેહતર એ છે કે તેના પછી જે બીજો પ્રસંગ તસ્બીહનો આવે ત્યાં જ પઢીલો. દા.ત. કૌમહના સિજદામાં કહો અને રૂકૂઅમાં ભૂલી ગયો તો તેને પણ સિજદામાં કહો નકે કૌમામાં કૌમાની માત્રા થોડી હોય છે. અને પહેલા સિજદામાં ભૂલ્યો તો બીજામાં કહો, જલ્લામાં નહી. (રદ્દુલ મુહતાર) મસ્અલા-(૮૮) : તસ્બીહ આંગળીઓ ઉપર ન ગણે બલકે થઈ શકે તો દિલમાં ગણત્રી કરે નહી તો આંગળીઓ દબાવી (ગણત્રી કરે). મસ્અલા-(૮૯) : દરેક ગેરમકરૂહ સમયમાં આ નમાઝ પઢી શકાય છે. અને સાડૂએ છે કે, ઝોહરથી પહેલાં પઢે. (આલમગીરી, રદ્દુલ મુહતાર) મસ્અલા-(૧૦૦) : ઈબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હોમાંથી મરવી છે. કે આ નમાઝમાં સલામથી પહેલા આ દુઆ પઢો.

અલ્લાહુમ્મા ઈન્ની અસઅલોકા તૌફીક અહ-લિલ હુદા વ અઅમાલા અહલિલ યકીના વ મુનાસહતો અહલિલતૌબતે વ અઝમા અહલિસ્સબ્બે વ જિદ્દે અહલિલ ખશયતે વતલબ અહલિલર્ગબતે વતઅબોદ અહલિલ વરએ વ ઈરફાના અહલિલ ઈલ્મે, હત્તા અખાફકા અલ્લહુમ્મા ! ઈન્ની અસઅલોકા મખાફતમ તહજરોની અન મયાસીકા હત્તા અઅમલાબેતાએતેકા અમલન અસતહિક્કોબેહી રિદાકા વ હત્તા ઉનાસેહ-કા બિતૌબતે ખૌફ મમિનકા વહત્તા ઉખ-લેસા લકન્નસીહતા હુબ્બલ લકા વ હત્તા અતવક્કલા અલયકા ફીલ ઉમુરે હુસ્ના ઝન્નિમ બેકા સુહાનાખા લેકિન્નૂરે. (દુર્રે મુખ્તાર)

તરજુમો : અય અલ્લાહ હું તારાથી સવાલ કરું છું હિદાયત વાળાઓના આ માલ અને અહલે તૌબાની ખેરખ્વાહી અને સખ્ર વાળાઓનો કોશિશ અને રગબતવાળાઓની તલબ અને પરહેઝગારોની ઈબાદત અને ઈલ્મવાળાઓની મઅરેકત કે જેથી હું તારા થી ડરું, અય અલ્લાહ હું તારાથી એવો ખૌફ (ડર) માગું છું જે મને તારી નાફરમાનીઓથી રોકે કે જેથી હું તારી તાઅત (આજ્ઞા-પાલન) સાથે એવો અમલ કરું જેના કારણે તારી રઝા (ઈચ્છા) ના પાત્ર

થઈ જાઉ અને જેથી તારા ડરથી ખાલિસ (નિર્ભય) તૌબા કરું અને જેથી તારી મહોબ્બતના લીધે ભલાઈને તારા માટે ખાલિસ કરું અને જેથી સઘળા કાર્યોમાં તારા ઉપર તવકકુલ (વિશ્વાશ) કરું તારા ઉપર નેક ગુમાન કરતાં, (તું) પાક છે નૂરનો ઉત્પન્ન કરનાર.

નમાઝે હાજત :

અબુદાઉદ, હુઝૈફા રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, જ્યારે હુઝૈરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલૈહે વસલ્લમને કોઈ મહત્વનું કામ આવી પડતું તો નમાઝ પઢતા, તેના માટે બે રકઅત અથવા ચાર રકઅત પઢે. હદીસમાં છે કે, પહેલી રકઅતમાં સુરએ ફાતેહા અને ત્રણ વખત આયતુલ કુર્સી પઢો અને બાકીની રકઅતોમાં સુરએ ફાતેહા અને કુલ હોવજ્જાહ અને કુલ અઊઝો બે રબિબલફલક અને કુલ અઊઝો બે રબિબન્નાસ. એક એક વખત પઢે. તો તે એવી છે જેવું કે શબે કદ્રમાં ચાર રકઅતો પઢી. મશાયખ ફરમાવે છે કે, અમો એ નમાઝ પઢી અને અમારી હાજતો પૂરી થઈ. એક હદીસમાં છે જેને તિરમિઝિ તથા ઈબ્નેમાજાએ અબ્દુલાહ બિનઅબી ઔફ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી કે, હુઝૈરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલૈહે વસલ્લમ ફરમાવે છે. જેની કોઈ હાજત અલ્લાહની તરફ હોય અથવા કોઈ બની આદમ (મનુષ્ય) ની તરફ હોય સારી રીતે તે વુઝૂ કરે પછી બે રકઅત નમાઝ પઢીને અલ્લાહ અઝઝવ જલ્લની સના (સ્તુતિ) કરે અને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલૈહે વસલ્લમ પર દરૂદ મોકલે પછી આ દુઆ પઢે.

લાઈલાહા ઈલ્લલ્લાહુ લહલીમુલ કરીમો સુબ્હાનલ્લાહે રબિબલઅર્શિલઅઝીમ, અલ હમ્દો લિલ્લાહે રબિબલઆલમીના અસ્અલોકા મોજિબાતે રહમતેકા વઅઝાઈમા મગફિરતોકા વલ ગનીમતા મિન કુલ્લે બિરરર્વ વસ્સલાતા મિન કુલ્લે ઈસિમિનલા તદઓલી ઝમ્બન ઈલ્લા ગફિરતહુ વલા હુમ્મા ઈલ્લા ફરજતહુ વલા હાજતન હેયા લકા રદન ઈલ્લા કદૈય તહા યા અર્હમ રહેમીન. (તરજુમો : અલ્લાહ સિવાય કોઈ મઅબૂદ (પૂજ્ય) નથી જ હલીમ (ઉદાર) તથા કરીમ (કૃપાળુ) છે

પાક છે. અલ્લાહ, માલિક તે અર્શ અઝીમનો, હમ્દ છે અલ્લાહ માટે જે રબ્બ છે, તમામ જહાનનો હું તારાથી તારી બક્ષીશ ના માધ્યમો અને દરેક નેકીથી ગનીમત અને દરેક ગુનાહથી સલામતી ને મારા માટે, કોઈ ગુનોહ મગફિરત વગર ન છોડ અને દરેક ગમ (રંજ) ને દૂર કરીદે અને જે હાજત તારી રઝા અનુસાર છે તેને પૂર્ણ કરીદે, અય સઘળા મહેરબાનોથી અધિક મહેરબાન)

તિરમિઝિબઈફાદએ તહસીન વતસહીહ તથા ઈબ્નેમાજા તથા તિબ્રાની વિગેરે ઉસ્માન બિન હનીફ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે એક નાબીના શખ્સ (અંધજન) હુઝૂરની સેવામાં હાજર થયા અને અર્ઝ કરી કે અલ્લાહથી દુઆ કરો કે મને આફિયત (કુશળતા) આપે આપે ફરમાવ્યું કે, જો તારી ઈચ્છા હોય તો દુઆ કરી દઉં અને ચાહે તો સખ્ત કર અને તે તારા માટે ઉત્તમ છે. તેમણે અર્ઝ કરી : “હુઝૂર દુઆ કરો.” આપે તેમને હુકમ કર્યો કે વુઝૂ કરો અને સારી રીતે વુઝૂ કરો અને બે રકઅત નમાઝ પઢીને આ દુઆ પઢો.

“અલ્લાહુમ ઈન્ની અસ્અલોકા અતરવસ્સલો વ અતવજજહો ઈલૈકા બે નબીય્કા મુહમમદિન નબીયીર્રહમતે યા રસૂલલ્લાહે ઈન્ની તવજજહ હતો બેકા ઈલા રબ્બી ફી હાજતી હાઝેહિ.... લેતુકદા લી. અલ્લાહુમ્મા ફશફેફઅહો ફીય્ય”

(તરજુમો : અય અલ્લાહ! હું તારાથી સવાલ કરું છું અને તવસ્સુલ (વસીલો) કરું છું અને તારી તરફ ધ્યાનિત થાઉં છું તારા નબી મુહમ્મદ (સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ) ના માધ્યમથી જે નબી -એ રહેમત છે. યા રસૂલલ્લાહ હું હુઝૂરના માધ્યમથી પોતાના રબ્બની તરફ આ હાજત માટે ધ્યાનિત થાઉં છું કે જેથી મારી હાજત (આવશ્યકતા) પૂરી થાય ઈલાહી તેમની શફાઅત મારા હક્કમાં કબૂલ ફરમાવ.

ઉસ્માન બિન હનીફ રદીયલ્લાહો અન્હો ફરમાવે છે. ખુદાના સોગંદ અમો ઉઠવા પણ પામ્યા ન હતા !વાતો જ કરી રહયા હતા કે તેઓ અમારી પાસે આવ્યા જાણે કયારેય આંધળા હતા જ નહી. કઝાએ હાજત (જરૂરત પૂર્ણ કરવા) માટે એક મુજરબ (અનુભૂત) નમાઝ જે ઉલ્માઓ સર્વદા પઢતા આવ્યા

છે તે આ છે કે, ઈમામે આઝમ રદીયલ્લાહો અન્હોના મઝાર મુબારક પર જઈને બે રકઅત પઢે, અને ઈમામ સાહેબના વસીલાથી અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લથી સવાલ કરે, ઈમામ શાફેઈ રહમતુલ્લાહ અલૈહ ફરમાવે છે કે, હું એવું કરું છું તો બહુજ જલ્લી મારી હાજત પૂર્ણ થઈ જાય છે, (ખૈરાતુલહેસાન)

સલાતુલ અસરાર :

આના માટે એક મુજરબે નમાઝ સલાતુલઅસરાર છે, જે ઈમામ અબુલ હસન નુરુદીન અલીબિન જરીર લખમી શતનૂફી. “બહુજતુલ અસરાર” માં અને મુહા અલી ફારી તથા શૈખ અબ્દુલ હકક મુહદિસ દહેલ્વી રદીયલ્લાહો તઆલા અન્હો, હુઝૂર સૈયદના ગૌસુલ આઝમ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે તેની તરકીબ આ છે કે, મગરિબની નમાઝ પછી સુન્નતો પઢીને બે રકઅત નિફલ નમાઝ પઢે., અને ઉત્તમ એ છે કે, “અલહમ્દો.” પછી દરેક રકઅતમાં ૧૧-૧૧ વખત “કુલહોવલ્લાહ” પઢે. સલામ પછી અલ્લાહ અઝઝ વજલ્લની હમ્દ સના (સ્તુતી) કરે, પછી નબી એ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ પર ૧૧ વખત હુઝૂરો સલામ અર્જ કરે, અને ૧૧ વખત આ પ્રમાણે કહે.

યા રસુલુલ્લાહ યા નબીયલ્લાહ અગિસનીવ અમદુદની ફી કઝાએ હાજતીયાકાદીયલ હાજત. (તરજુમો - અય અલ્લાહના રસૂલ, અય અલ્લાહના નબી મારી ફરિયાદે પહોંચો અને મારી મદદ કરો. મારી હાજત પુરી થવામાં અય તમામ હાજતોને પૂર્ણ કરવાવાળા) પછી ઈરાકની દિશાએ અગિયાર કદમ ચાલે દરેક કદમ પર આમ કહે, યા ગૌસસ સકલેયને વયા કરીમત તરફેયને અગિસની વમ્દુદની ફી કઝાએ હાજતી યા કાઝી અલ હઝાતે.

પછી હુઝૂરના વસીલાથી અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લથી દુઆ કરો.

નમાઝે તૌબા ?

અબૂ દાઉદ, તિરમિઝી, ઈબ્ને માજા અને ઈબ્ને હબ્બાન પોતાની સહીહ (હદીસોની કિતાબો)માં અબૂબક સિદીક રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂર ફરમાવે છે જ્યારે કોઈ બંદો ગુનોહ કરે, અલ્લાહ તઆલા તેના ગુનાહ બખ્શી દેશે.

પછી આ આયત પઢી.

વલ્લઝીના ઈઝા ફઅલૂ ફાહેશતન અવ ઝલૂમ અન્ફીસલૂમ ઝકરૂલ્લાહ ફસ્ત ગફરુ લેઝોનૂફબેહિમ વમંય યગફેરૂઝ ઝોનુબા ઈલ્લલ્લાહો વલમ યોસિર્ફ અલા માફઅલૂ વ હુમ યઅલમુન

(અર્થ) જેમણે નિર્લજતાનું કોઈ કામ કર્યું અથવા પોતાના પ્રાણો પર ઝૂલમ કર્યો પછી અલ્લાહને યાદ કર્યો અને પોતાના ગુનાહની બખ્શીશ માંગી અને અલ્લાહ સિવાય કોણ ગુનો બખ્શશે અને પોતાના કૂ કર્મ પર જાણી જોઈને હઠ ન કરી.

સલાતુર્ ગાઈબ :

મસ્અલા-(૧૦૧): સલાતુર્ ગાઈબ કે જે રજજબની પહેલી જુમ્આની રાત્રે અને શાબાનની પંદરમી રાત્રે અને શબેકદ્રમાં જમાઅત સાથે નિફલ નમાઝ કેટલાક સ્થળોએ લોકો અદા કરે છે ફુકહા તેને નાજાઈઝ તથા મકરૂહ તથા બિદઅત કહે છે અને લોકો તેના વિશે જે હદિસો બયાન કરે છે, મુહદીસો તેને મોઝુઅ (મનઘડત) બતાવે છે. પરંતુ મહાન અકાબિરે ઓલીયાથી સહીહસનદો સાથે મરવી છે કે તો તેના મનામાં અતિશ્યોક્તિ ન કરવી જોઈએ. અને જો જમાઅતમાં ત્રણ કરતાં વધારે મુકતદી ન હોય ત્યારે તો વાસ્તવમાં કાંઈ વાંધો નથી.

તરાવીહનું બયાન :

મસ્અલા-(૧૦૨): તરાવીહ મર્દ તથા ઔરત સૌના માટે બિલઈજમાએ (સર્વ સંમતથી) સુન્નતે મોઅક્કદા છે. તેનો ત્યાગ જાઈઝ નથી (દુર્રે મુખતાર વિગેરે) આના ઉપર ખુલ્ફાએ રાશેદીન રદીયલ્લાહો તઆલા અન્હુમે નિરંતરતા કરી અને નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમનો ઈરશાદ છે કે, મારી સુન્નત અને ખુલ્ફાએ રાશેદીનની સુન્નતને પોતાના ઉપર લાઝિમ સમજો અને ખૂદ હુઝૂરે પણ તરાવીહ પઢી અને તેને બહુજ પસંદ કરી.

સહીહ મુરિલમમાં અબૂ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે, હુઝૂર ઈરશાદ ફરમાવે છે જે રમઝાનમાં ઈમાનના કારણે અને સવાબ તલબ કરવા માટે કિયામ કરે તેના અગાઉના સઘળા ગુનાહ, બખ્શી દેવામાં આવશે અર્થાત સગીરા ગુનાહ પછી તે અંદેશાના કારણે કે ઉમ્મત પર ફર્જ ન થઈ જાય

આપે તર્ક કરી દીધી. પછી ફારૂકે આઝમ રદીયલ્લાહો તઆલા અન્હો રમઝાનમાં એક રાત્રે મસ્જિદમાં તશરીફ લઈ ગયા અને લોકોને વિવિધ રીતે નમાઝ પઢતા જોયા, કોઈ એકલો પઢી રહ્યો છે. કોઈની સાથે કેટલાક લોકો પઢી રહ્યા છે, તો આપે ફરામાવ્યું કે હું યોગ્ય સમજું છું કે, આ સઘળાઓને એક ઈમામની સાથે જમા (એકત્ર) કરી દઉ. તો ઉત્તમ થાય. સૌને એક ઈમામ ઉબૈ બિન કઅબ રદીયલ્લાહો અન્હોની સાથે એકત્ર કરી દીધા. પછી બીજા દિવસે તશરીફ લઈ ગયા તો દેખ્યું કે, લોકો પોતાના ઈમામની પાછળ નમાઝ પઢે છે. આપે ફરમાવ્યું : “નેઅમતુલ બિદઅતો હાઝા” (અર્થ :-આ સારી બિદઅત છે.) (રવાહો અસ્હાબે સુનન)

મસ્અલા-(૧૦૩) : જમહુર (અકસર ઉલ્મા)નો મઝહબ એ છે કે, તરાવીહની વીસ(૨૦) રકઅતો છે. અને એજ હદીસોથી સાબિત છે. બયહકીએ સહીહ સનદથી સાઈબ બિન યઝીદ રદીયલ્લાહો તઆલા અન્હોથી રિવાયત કરી કે લોકો ફારૂકે આઝમ રદીયલ્લાહો અન્હોના ઝમાનામાં વીસ રકઅતો પઢતા હતા અને ઉસ્માન તથા અલી રદીયલ્લાહો અન્હોમાંના ઝમાનામાં પણ એમ જ હતું અને મોઅત્તામાં યઝીદ બિન રોમાનથી રિવાયત છે કે ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હોના ઝમાનામાં લોકો રમઝાનમાં (૨૩) તેવીસ રકઅતો પઢતા. બયહકીએ કહ્યું કે તેમાં ત્રણ રકઅતો વીત્રની છે. અને મૌલા અલી રદીયલ્લાહો અન્હોએ એક શપ્સને હુકમ કર્યો કે, રમઝાનમાં લોકોને ૨૦ રકઅતો પઢાવે. આમા વીસ રકઅતો હોવામાં એ હિકમત છે કે, ફરાઈઝ તથા વાજિબાતની તેનાથી પૂર્તિ થઈ જાય છે. અને કુલ ફરાઈઝ તથા વાજિબની નિત્ય વીસ રકઅતો છે. આથી ઉચિત એકે આ પણ વીસ હોય કે સંપૂર્ણત બરાબર (સરખી) હોય.

મસ્અલા-(૧૦૪) : તરાવીહનો સમય ઇશાની ફર્જ નમાઝ પછીથી તૂલૂએ ફજર સુધી છે. વિત્રની પહેલા પણ થઈ શકે છે અને પછીથી પણ. જો કોઈની કેટલીક રકઅતો બાકી રહી ગઈ કે ઈમામ વિત્ર માટે ઉભો થઈ ગયો તો ઈમામની સાથે વિત્ર

પઢી લે પછી બાકીની અદા કરે, જ્યારે કે ફર્જમાઅત સાથે પઢી હોય અને આ અફઝલ છે. અને જો તરાવીહ પૂરી કરીને વિત્ર એકલો પઢે તો પણ જાઈઝ છે. અને જો પાછળથી ખબર પડી કે ઈશાની નમાઝ તહારત વગર પઢી હતી અને તરાવીહ તથા વિત્ર તહારત સાથે તો ઈશા તથા તરાવીહ ફરીથી પઢે, વિત્ર થઈ ગઈ. (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલહતાર, આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૦૫) : મુસ્તહબ એ છે કે તૃતિયાંશ રાત્રી સુધી તાખીર (વિલંબ) કરે અને અર્ધ રાત્રી પછી પઢે તો પણ કરાહત નથી. (દુર્રે મુખ્તાર)
મસ્અલા-(૧૦૬) : જો તરાવીહની નમાઝ ફોત થઈ જાય તો તેની કઝા નથી અને જો કઝા એકલો પઢે તો તરાવીહ નથી બલકે નિફલ મુસ્તહબ છે, જેવું કે મગરીબ તથા ઈશાની સુન્નતો

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૧૦૭) : તરાવીહની વીસ રકઅતો દસ સલામથી, અર્થાત દરેક બે રકઅત પર સલામ ફેરવે અને જો કોઈએ વીસ પઢીને છેવટમાં સલામ ફેરવ્યો તો જો દરેક બે રકઅત પર કાઅદો કરતો રહ્યો તો નમાઝ થઈ જશે. પરંતુ કરાહત સાથે. અને જો કાઅદો કર્યો નહતો તો બે રકઅતની બરાબર થઈ.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૧૦૮) : સાવધાની એ છે કે જ્યારે બે બે રકઅત પર સલામ ફેરવે તો દરેક બે રકઅત પર અલગ અલગ નિચ્ચત કરે અને જો એક સાથે વીસ રકઅતની નિચ્ચત કરી લીધી તો પણ જાઈઝ છે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૧૦૯) : તરાવીહમાં એક વખત કુર્આન મજ્હદ ખતમ કરવું, સુન્નતે મોઅક્કદા છે અને બે વખત ફઝીલત અને ત્રણ વખત અફઝલ છે. લોકોની સુસતીના કારણે ખત્મને તર્ક ન કરે. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૧૧૦) : ઈમામ તથા મુક્તદી દરેક બે રકઅત પર સના પઢે અને તશહહુદ પછી દુઆ પણ પઢે હાં જો મુક્તદી પર બોજ પડે તો તશહહુદ પછી, અલ્લાહુમ્મા સલ્લેઅલા મુહંમદિવ્વઆલેહિ. પર સંતોપ માને, (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૧૧૧) : જો એક કુર્આન ખતમ કરવું

હોય તો ઉત્તમ એ છે કે, સત્તાવીસ (૨૭)મી રાત્રે ખત્મ થાય, પછી જો આ રાતમાં અથવા તેના પહેલા ખત્મ થાય તો આખરી રમઝાન સુધી તરાવીહ બરાબર પઢતા રહે કે, સુન્નતે મોઝકકદા છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૧૨) : અફઝલ એ છે કે તમામ શુક્રઓ (બે બે રકઅત) માં કિરઅત બરાબર હોય અને જો એવું ન કર્યું તો પણ વાંધો નથી. એવીજ રીતે દરેક શુક્રએ બે બે રકઅતની પહેલી રકઅત અને બીજીની કિરઅત સમાન હોય બીજીની કિરઅત પહેલીની કરતા અધિક ન હોવી જોઈએ. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૧૩) : કિરઅત અને અરકાનની અદાયગીમાં જલ્દી (ઉતાવળ) કરવું મકરૂહ છે. અને જેટલી તરતીલ (ઉચ્ચાર સહિતની કિરઅત) અધિક હોય તે ઉત્તમ છે, એવીજ રીતે તઅવ્વુઝ તથા તસ્મીયહ તથા તમાનીનત તથા તસ્બીહને છોડી દેવું પણ મકરૂહ છે.

(આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૧૧૪) : દરેક ચાર રકઅત પર એટલી વાર બેસવું મુસ્તહબ છે જેટલી વારમાં ચાર રકઅતો પઢી. પાંચમી તરવીહા અને વિત્રની વચ્ચે જો બેસવું લોકોને ભારરૂપ થાય તો બેસે નહીં.

(આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા-(૧૧૫) : આ બેસવામાં તમને અધિકાર છે કે ચુપ બેસી રહે અથવા કલ્મો પઢે અથવા તિલાવત કરે અથવા દુરુદ શરીફ પઢે અથવા નિફિલ ચાર રકઅતો એકલા પઢે, જમાઅતથી પઢવું મકરૂહ છે અથવા આ તસબીહ પઢે. **સુબહાન ઝિલ મુલ્કે વલ્મલ્કૂતે સુબહાન ઝીલ્લ્ઝઝતે વલઅજમતે વલહેબતે વલ્લુદરતે વલ્કીબિયાએ વલ્જબરૂતે સુબહાનભલેકિલ્હેથિલ્લાઝી લાયનામો વલાયમુતો સુબુહુન કુદદુસુન રબુલ મલાઈકતે વર્ફહ લાઈલાહા ઈલ્લાહો નસ્તગફેરૂલાહ નસ્અલોકલ્જન્નત વનઉઝો બેકા મિનન્નારે.**

તરજુમો : પાક છે મુલ્ક તથા મલ્કુતવાળો, પાક છે ઈજઝત તથા બુઝુર્ગી અને મોટાઈ અને મહાનતાવાળો, પાક છે બાદશાહ જે જીવંત છે, જે

ન સૂઈ રહે છે, ન મૃત્યુ પામે છે. પાક મુકદ્દસ છે ફરિશ્તાઓ અને રૂહનો માલિક, અલ્લાહ સિવાય કોઈ મઅબુદ (પૂજ્ય) નથી, અલ્લાહથી અમો મગફેરત (મોક્ષ) ચાહિએ છીએ. તારાથી જન્મતનો સવાલ કરીએ છીએ અને જહન્નમથી તારી પનાહ માંગીએ છીએ.

(ગુનીયા, રદદુલ મુહતાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૧૧૬) : દરેક બે રકઅત પછી બે રકઅત પઢવું મકરૂહ છે, એમજ દસ રકઅત પછી બેસવું પણ મકરૂહ છે

(દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૧૭) : તરાવીહમાં જમાઅત સુન્નતે કિફાયા છે એટલે કે જો મસ્જિદના સઘળા લોકો ત્યજી દેશે, તો સૌ ગુનેહગાર થશે અને જો કોઈ એકે ઘરમાં એકલા પઢી લીધી તો ગુનેહગાર નથી, પરંતુ જે શખ્સ મુક્તદા (આગેવાન ઈમામ) હોય કે તેની હાજરીથી જમાઅત મોટી થાય છે અને હાજરી ત્યજી દેશે તો લોકો ઓછા થઈ જશે તો તેણે વગર ઉઝરે (વગર કારણે) જમાઅત છોડવાની ઈજઝત નથી.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૧૮) : તરાવીહ મસ્જિદમાં બાજમાઅત પઢવું અફઝલ છે. જો ઘરમાં જમાઅતથી પઢી તો જમાઅતના ત્યાગનો ગુનોહ ન થયો, પરંતુ તે સવાબ મળશે નહીં જે મસ્જિદમાં પઢવાનો હતો.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૧૯) : જો આલીમ હાફિઝ પણ હોય તો અફઝલ એ છે કે, ખૂદ પઢે, બીજાઓની ઈકતેદા (પેરવી) ન કરે અને જો ઈમામ ગલત પઢે છે, તો મહોલ્લાની મસ્જિદ છોડીને બીજી મસ્જિદમાં જવામાં વાંધો નથી. એવીજ રીતે જો બીજા સ્થળનો ઈમામ ખુશ અવાઝ હોય અથવા હલકી કિરઅત પઢતો હોય અથવા મહોલ્લાની મસ્જિદમાં (કુર્આન) ખત્મ ન થતું હોય તો બીજી મસ્જિદમાં જવું જાઈ છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૨૦) : ખૂશખ્વાન (મધુર અવાઝથી પઢનાર)ને ઈમામ બનાવવો જોઈએ નહીં, બલ્કે દુરસ્તખ્વાં (સહીહ પઢનાર)ને બનાવવો,

(આલમગીરી). અફસોસ સદઅફસોસ કે આ ઝમાનામાં હાફિઝોની હાલત બહુજ શર્મ જનક છે. અકસર (બહુધા) તો એવું પઢે છે કે, યઅલમુન-તઅલમુન સિવાય કાંઈ સમજાતુ જ નથી અલ્ફાઝ (શબ્દો) તથા હુરુફ (અકસર) ખાઈ જાય છે. જે સારું પઢવાવાળા કહેવાય છે તેમને દેખો તો હુરુફ સહીહ અદા કરતા નથી. હમઝહ, અલ્લિફ, એન, અને ઝાલ, જે-ઝોય અને સે-સિન, સાદ તે તોય વિગેરે અક્ષરોમાં ફરક (તફાવત) કરતા નથી. (મૂળ અરબી અક્ષરો જુઓ) જેનાથી સર્વથા નમાઝ જ થતી નથી. ફકિર (લેખક)ને એજ મુસિબતોના કારણે ત્રણ વર્ષ ખત્મે કુર્આન સાંભળવા ન મળ્યું. મૌલા અઝઝવ જલ્લ મુસલમાન ભાઈઓને તૌફીક આપે કે મા અનઝલ્લાહો (અલ્લાહે જ ઉતાર્યું તે) પઢવાનો પ્રયત્ન કરે.

મસ્અલા-(૧૨૧) : આજકાલ અકસર રિવાજ થઈ ગયો છે કે હાફિઝને પગાર આપીને તરાવીહ પઢાવે છે, આ નાજાઈઝ છે, આપનાર અને લેનાર બંને ગુનેહગાર છે, પગાર કેવળ એજ નથી કે અગાઉ મુકર્રર કરી લે કે આ લઈશું કે આ આપીશું બલ્કે જો ખબર છે કે અહીંયા કાંઈ મળે છે. જો કે તેનાથી તય થયું ન હોય, આ પણ નાજાઈઝ છે કે અલ મઅરૂફો કલ મશરૂતે. હા જો કહી દે કાંઈ આપીશ નહીં અથવા લઈશ નહીં, પછી પઢે અને હાફિઝની ખિદમત કરે તો કાંઈ વાંધો નથી કે “અસસરીહો યફુકુદદલાલત.”

મસ્અલા-(૧૨૨) : એક ઈમામ બે મસ્જિદોમાં તરાવીહ પઢાવે છે, જો બંનેમાં પૂરેપૂરી પઢાવે તો નાજાઈઝ છે. અને મુકતદીએ બે મસ્જિદોમાં પૂરીપૂરી પઢી તો વાંધો નથી. પરંતુ બીજામાં વિત્ર પઢવું જાઈઝ નથી. જ્યારે કે પહેલીમાં પઢી લીધી હોય અને જો ઘરમાં તરાવીહ પઢીને મસ્જિદમાં આવ્યા અને ઈમામત કરી; તો મકરૂહ છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૨૩) : લોકોએ તરાવીહ પઢી લીધી, હવે ફરીથી પઢવા ચાહે છે તો એકલા પઢી શકે છે. જમાઅતની ઈજાઝત નથી. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૨૪) : અફઝલ એ છે કે એક ઈમામની

પાછળ પઢે અને બે ઈમામોની પાછળ પઢવા ચાહે તો બેહતર (ઉત્તમ) એ છે કે પુરી “તરાવીહ” પર ઈમામ બદલે દા.ત. આઠ એક ઈમામની પાછળ અને બાર રકઅત બીજાની પાછળ.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૨૫) : નાબાલિગની પાછળ, બાલિગો (પુખ્ત વયના) ઓની તરાવીહ થશે નહીં. એજ સહીહ છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૨૬) : રમજાન શરીફમાં વિત્ર જમાઅતથી પઢવું અફઝલ છે. ભલે એજ ઈમામની પાછળ જેના પાછળ ઈશા તથા તરાવીહ પઢી અથવા બીજાની પાછળ.

(આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૧૨૭) : એ જાઈઝ છે કે એક વ્યકિત ઈશા તથા વિત્ર પઢાવે અને બીજો તરાવીહ દા.ત., હઝરત ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હો ઈશા તથા વિત્રની ઈમામત કરતા હતા અને હઝરત ઉબૈ બિન કઅબ રદીયલ્લાહો અન્હો તરાવીહની ઈમામત કરતા હતા.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૨૮) : જો સઘળા લોકોએ ઈશાની જમાઅત તર્ક કરી દીધી તો તેઓ તરાવીહ પણ જમાઅતથી ન પઢે. હા જો ઈશા જમાઅતથી થઈ અને કેટલાકને જમાઅત મળી નહીં તો આ તરાવીહની જમાઅતમાં શરીક થાય. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૧૨૯) : જો ઈશાની નમાઝ જમાઅતથી પઢી અને તરાવીહ એકલાએ પઢી તો વીત્રની જમાઅતમાં શરીક થઈ શકે છે. અને જો ઈશા એકલાએ પઢી ભલે તરાવીહ જમાઅત સાથે પઢી તો વિત્ર એકલો પઢે. (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૧૩૦) : ઈશાની સુન્નતોની સલામ ફેરવી ન હોય અને તેમાં જ તરાવીહ મેળવી શરૂ કરી તો તરાવીહ થઈ નહીં.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૩૧) : તરાવીહ ઉઝર (કારણ) વગર બેસીને પઢવું મકરૂહ છે. બલ્કે કેટલાકોની નઝરોમાં તો થશે જ નહીં.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૧૩૨) : મુકતદી માટે એ જાઈઝ નથી કે બેસી રહે અને જ્યારે ઈમામ રૂકુઅ કરવા લાગે તો ઉભો થઈ જાય કે આ મુનાફિકો સાથે મુશાબહત

(અનુરૂપતા) છે. અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લ ઈર્શાદ ફરમાવે છે: “ઈઝા કામૂ ઈલસ્સલાતે કામૂ કોસાલા” મુનાફિકો જ્યારે નમાઝ માટે ઉભા થાય છે તો થાકેલા જીવથી.

(ગુનીયા વિગેરે)

મસ્અલા-(૧૩૩) : ઈમામથી ભૂલ થઈ કોઈ સૂરત અથવા આયત છૂટી ગઈ તો મુસ્તહબ એ છે કે તેને પહેલા પઢીને પછી આગળ વધે. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૩૪) : બે રકઅત ઉપર બેસવું ભૂલી ગયો, ઉભો થઈ ગયો તો, જ્યાં સુધી ત્રીજીનો સિજદો ન કર્યો હોય બેસી જાય અને સિજદો કરી લીધો હોય તો ચાર પૂરી કરી લે, પરંતુ આ બે ગણવામાં આવશે. અને જો બે ઉપર બેસી લીધું છે, તો ચાર થઈ.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૩૫) : ત્રણ રકઅત પઢીને સલામ ફેરવી, જો બીજી રકઅત ઉપર બેઠા ન હતા તો નમાઝ થઈ નહિ, તેના બદલે બે રકઅત ફરીથી પઢે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૩૬) : કાએદામાં મુકતદી સુઈ ગયો, ઈમામ સલામ ફેરવીને અને બે રકઅત પઢીને કાએદામાં આવ્યો, હવે તે જાગૃત થયો તો જો ખબર પડી ગઈ તો સલામ ફેરવી સામેલ થઈ જાય અને ઈમામના સલામ ફેરવ્યા પછી પોતાની નમાઝ જલ્દી પૂરી કરીને ઈમામની સાથે થઈ જાય.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૩૭) : વિત્ર પઢયા પછી લોકોને યાદ આવ્યું કે બે રકઅતો રહી ગઈ, તો જમાઅતથી પઢી લે. અને આજે યાદ આવ્યું કે કાલે બે રકઅતો રહી ગઈ હતી, તો જમાઅતથી પઢવું મકરૂહ છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૩૮) : સલામ ફેરવ્યા પછી કોઈ કહે કે બે રકઅત થઈ અને કોઈ કહે છે ત્રણ થઈ, તો ઈમામના ઈલ્મમાં જે હોય તેનો એતબાર છે. અને ઈમામને કોઈ વાતનું યકીન ન હોય તો જેને સાચો સમજતો હોય તેના કથનનો વિશ્વાસ કરે. અને જો તેમાં લોકોને શંકા હોય કે વીસ રકઅત થઈ કે અઠાર, તો બે રકઅત એકલા પઢે

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૩૯) : જો કોઈ કારણસર તરાવીહની

નમાઝ ફાસિદ થઈ જાય તો જેટલું કુર્આન તે રકઅતોમાં પઢ્યું છે, તેનું પુનરાવર્તન કરે (તેટલું ફરીથી પઢે) કે જેથી ખત્મમાં નુકસાન ન રહે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૪૦) : જો કોઈ કારણસર ખતમ ન થાય તો સુરતોથી તરાવીહ પઢે, અને તેના માટે કેટલાકોએ એતરીકો (રીત) રાખ્યો છે કે, “અલમતરા ક્યફા”થી છેવટની સુરત સુધી બે વખત પઢવામાં વીસ રકઅતો થઈ જશે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૪૧) : એક વખત બિસ્મિલ્લાહ શરીફ જહરથી પઢવું સુન્નત છે અને દરેક સુરતના આરંભમાં ધીમે પઢવું મુસ્તહબ છે. અને આજકાલ જાહિલોએ જે વાત કાઢી છે કે, એકસો ચૌદ (૧૧૪) વખત બિસ્મિલ્લાહ જહરથી પઢવામાં આવે નહી તો કુર્આન ખતમ ન થશે. આ વાત હનફી મઝહબમાં બે બુનિયાદ છે. (પાયા વિનાની છે.)

મસ્અલા-(૧૪૨) : મુતઅખ્બરીને (પાછળના આલીમો)એ ખત્મે તરાવીહમાં ત્રણ વખત “કુલહોવલ્લાહ” પઢવું મુસ્તહબ કહ્યું. અને બેહતર એ છે કે ખત્મના દિવસે પાછલી રકઅતમાં “અલેફ લામ મિમ” થી “મુફલેહુન” સુધી પઢે

મસ્અલા-(૧૪૩) : શબીનાની એક રાતની તરાવીહમાં પૂરૂ કુર્આન પઢવામાં આવે છે. જેવી રીતે આજકાલ રિવાજ છે કેકોઈ માણસ બેસીને વાતો કરી રહ્યો છે, કેટલાક લોકો સુઈ રહેલા છે, કેટલાક લોકો ચા પીવામાં મશગુલ છે, કેટલાકો મસ્જિદની બહાર બીડીઓ પી રહ્યા છે અને જ્યારે મનમાં આવે એકાદ રકઅતમાં સામેલ પણ થઈ જાય છે, આ નાજાઈઝ છે.

ફાયદો : અમારા ઈમામે આઝમ રદીયલ્લાહો અન્હો રમઝાન શરીફમા એકસઠ (૬૧) વાર કુર્આન ખત્મ કરતા હતા ત્રીસ (૩૦) દિવસમાં અને ત્રીસ કુર્આન (૩૦) રાત્રીમાં અને એક કુર્આન તરાવીહમાં અને આપે પીસ્તાલીસ (૪૫) વર્ષ સુધી ઈશાના વુજુથી ફજરની નમાઝ પઢી છે.

મુનફરિદ (એકાકી)નું ફર્જોની જમાઅત પામવું

ઈમામ માલિક તથા નિસાઈ રિવાયત કરે છે કે, મહઝન (રદીયલ્લાહો અન્હો) નામના એક સહાબી હુસુરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ સાથે એક મજલિસમાં હાજર હતા. અઝાન થઈ તો હુસુર ઉભા થઈ ગયા અને નમાઝ પઢી, તેઓ બેઠેલા જ રહી ગયા. આપે ઈરશાદ ફરમાવ્યો કે, જમાઅત સાથે નમાઝ પઢવાને કયી વસ્તુએ તમને અટકાવ્યા? શું તમે મુસલમાન નથી? તેમણે અર્ઝ કરી યા રસુલલ્લાહ ! હું છું તો મુસલમાન, પરંતુ મેં નમાઝ ઘેર પઢી લીધી હતી. આપે ઈરશાદ ફરમાવ્યો જ્યારે નમાઝ પઢીને મસ્જિદમાં આવો અને નમાઝ કાયમ કરવામાં આવે તો લોકોની સાથે પઢીલો, ભલે પઢી લીધી હોય. એના જેવો જ યઝીદ બિન આમીર રદીયલ્લાહો અન્હોનો બનાવ છે, જે અબુદાઉદમાં મરવી છે. ઈમામ માલિકે રિવાયત કરી કે અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હો ફરમાવે છે : જે માણસે મગરીબ અથવા ફજર (સવાર)ની નમાઝ પઢી લીધી હોય પછી જ્યારે ઈમામની સાથે નમાઝ પઢવાનો પ્રસંગ મળે તો નમાઝનું પુનરાવર્તન ન કરે. (એટલે કે ઈમામ સાથે નમાઝ ન પઢે)

મસ્અલા-(૧૪૩) : એકલા ફર્ઝ નમાઝ શરૂ કરી જ હતી અર્થાત હજી પહેલી રક્તનો સિજદો કર્યો ન હતો કે જમાઅત કાયમ થઈ તો રકઅત તોડીને જમાઅતમાં શામેલ થઈ જાય. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૧૪૪) : ફજર અથવા મગરિબની નમાઝ એક રકઅત પઢી લીધી હોય કે જમાઅત કાયમ થઈ તો તુરત જ નમાઝ તોડીને જમાઅતમાં શામેલ થઈ જાય ભલે બીજી રકઅત પઢી રહ્યો હોય અંલબત બીજી રકઅતનો સિજદો કરી લીધો હોય તો હવે આ બે નમાઝોમાં તોડવાની ઈજાઝત નથી. અને નમાઝ પૂરી કરી લીધા પછી નિફલની નિયતથી પણ તેમાં શરીક થઈ શકતા નથી. કારણ કે ફજરની નમાઝ પછી નિફલ નમાઝ પઢવું જાઈજ નથી. અને મગરિબમાં એ કારણે કે નિફલની ત્રણ રકઅતો નથી, અને મગરિબમાં જો શામેલ થઈ

ગયો તો બુરૂ કર્યું, ઈમામના સલામ ફેરવ્યા પછી એક રકઅત બીજી મેળવીને ચાર કરી લે. અને જો ઈમામની સાથે સલામ ફેરવી લીધી તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ, ચાર રકઅત કઝા કરે,

(આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા-(૧૪૫) : મગરિબની નમાઝ પઢનારાની પાછળ નિફલની નિયતથી શામેલ થઈ ગયો. ઈમામે ચોથી રકઅતને ત્રણ ગુમાન કરી અને ઉભો થઈ ગયો, આ મુકતદીએ તેની ઈત્તેબાઅ (પેરવી) કરી તો તેની નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. ત્રીજી પર ઈમામે કાયદો કર્યો હોય કે ન કર્યો હોય, તો પણ.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૪૬) : ચાર રકઅતવાળી નમાઝ શરૂ કરીને જો એક રકઅત પઢી લીધી અર્થાત પહેલી રકઅતનો સિજદો કરી લીધો તો વાજિબ છે કે એક રકઅત બીજી પઢીને તોડે કે આ બે રકઅતો નિફલ થઈ જાય. અને બે પઢી લીધી હોય તો એજ વખતે તોડી નાખે અર્થાત “તશહહુદ” પઢીને સલામ ફેરવી લે. અને ત્રણ પઢી લીધી હોય તો વાજિબ છે કે, ન તોડે. તોડશે તો ગુનેહગાર થશે, બલકે હુકમ એ છે કે પૂરી કરીને નિફલ નિયતથી જમાઅતમાં શામેલ થઈ જાય. જમાઅતનો સવાબ મળી જશે. પરંતુ અસરમાં સામેલ થઈ શકતો નથી. કારણ કે અસર પછી નિફલ નમાઝ જાઈજ નથી. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૪૭) : જમાઅત કાયમ થવાનો અર્થ મોઅઝ્ઝિનનું તકબીર કહેવું મુરાદ નથી, બલકે જમાઅતનું શરૂ થઈ જવું મુરાદ છે. મોઅઝ્ઝિનના તકબીર કહેવાથી નમાઝ કતઅ ન કરવું ભલે પહેલી રકઅતનો હજી સિજદો ન કર્યો હોય

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૧૪૮) : જમાઅત કાયમ થવાથી નમાઝ તોડવું તે વખતે છે કે, જે સ્થાન ઉપર તમે નમાઝ પઢતા હોય ત્યાંજ જમાઅત કાયમ થાય, જો તેઓ ઘરમાં નમાઝ પઢતા હોય અને મસ્જિદમાં જમાઅત કાયમ થઈ અથવા એક મસ્જિદમાં પઢતો હોય અને બીજી મસ્જિદમાં જમાઅત કાયમ થઈ તો તોડવાનો હુકમ નથી, ભલે પહેલીનો સિજદો ન કર્યો હોય, તો પણ.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૧૪૯) : નિફલ નમાઝ શરૂ કરી હોય અને જમાઅત કાયમ થાય તો નમાઝ તોડે નહીં, બલ્કે બે રકઅત પૂરી કરી લે ભલે પહેલીનો સિજદો પણ ન કર્યો હોય, તો પણ અને જો ત્રીજી પઢતો હોય તો ચાર પૂરી કરી લે.

(દુર્ રૂ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૧૫૦) : જુમ્મા અને ઝોહરની સુન્નતો પઢવામાં ખુલ્લો અથવા જમાઅત શરૂ થઈ જાય તો ચાર પુરી કરી લે.

(દુર્ રૂ મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૧૫૧) : સુન્નત અથવા કઝા નમાઝ શરૂ કરી હોય અને જમાઅત કાયમ થઈ જાય તો નમાઝ પૂરી કરીને જમાઅતમાં શામેલ થાય. હા, જો કઝા શરૂ કરી હોય અને જો એ જ કઝા માટે જમાઅત કાયમ થાય તો નમાઝ તોડીને તેમાં શામેલ થઈ જાય.

(દુર્ રૂ મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૧૫૨) : નમાઝ તોડવું જો ઉઝર (કારણ) વગર હોય તો હરામ છે, અને માલ ચોરાઈ જવાની આશંકા હોય તો જાઈજ છે અને કામિલ (અણી શુધ્ધ) કરવા માટે હોય તો મુસ્તહબ છે, અને જીવ બચાવવા માટે હોય તો વાજિબ છે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૧૫૩) : નમાઝ તોડવા માટે બેસવાની જરૂરત નથી. ઉભા ઉભા એક બાજુએ સલામ ફેરવી તોડી નાખે.

(આલમગીરી)

અઝાન પછી મસ્જિદમાંથી

બહાર જવાના મસાઈલ

મસ્અલા-(૧૫૪) : જે માણસે નમાઝ ન પઢી હોય તેણે મસ્જિદમાં અઝાન પછી નીકળવું મહરૂહે તહરીમી છે. ઈબ્ને મજા, ઉસ્માન રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝુર સલ્લલ્લાહો અલયહિ વસલ્લમે ફરમાવ્યું: અઝાન પછી જે માણસ મસ્જિદમાંથી બહાર નીકળી ગયો અને કોઈ હાજત માટે નથી ગયો અને પાછા ફરવાનો ઈરાદો નથી તો તે મુનાફિક છે. ઈમામ બુખારી ઉપરાંત બીજા મુહદિસોની જમાઅતે રિવાયત કરી કે, અબુશઅ શઆ કહે છે કે અમો અબુ હુરયરહ રદિયલ્લાહો અન્હોની મસ્જિદમાં હતા, જ્યારે મોઅઝઝિને અસરની અઝાન કહી તે સમયે એક માણસ ચાલ્યો

ગયો, તેના ઉપર તેમણે ફરમાવ્યું કે, તેણે અબૂલ કાસિમ હુઝુર સલ્લલ્લાહો અલયહિ વસલ્લમની નાફરમાની કરી.

(દુર્ રૂ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૧૫૫) : અઝાનથી મુરાદ નમાઝનો સમય થઈ જવું છે, ભલે હજુ અઝાન થઈ હોય કે ના થઈ હોય.

(દુર્ રૂ મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૧૫૬) : જે શખ્સ કોઈ બીજી મસ્જિદની જમાઅતનો મુનતઝિમ (વ્યવસ્થાપક) હોય દા.ત ઈમામ અથવા મોઅઝઝિન હોય કે તેની હાજરીથી લોકો હાજર થાય છે. નહિ તો વિખરાઈ જાય છે. એવા માણસને ઈજાઝત છે કે અહીંયાથી પોતાની મસ્જિદમાં ચાલ્યો જાય ભલે અહીંયા ઈકામત પણ શરૂ થઈ ગઈ હોય, પરંતુ જે મસ્જિદનો મુનતઝિમ છે જો ત્યાં જમાઅત થઈ ગઈ તો હવે અહીંથી જવાની ઈજાઝત નથી.

(દુર્ રૂ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૧૫૭) : સબકનો સમય છે તો અહીંથી પોતાના ઉસ્તાદની મસ્જિદે તે જઈ શકે છે. અથવા કોઈ જરૂરત હોય અને પાછા આવવાનો ઈરાદો હોય તો પણ જવાની ઈજાઝત છે. જ્યારે કે ખાત્રી હોય કે જમાઅતથી પહેલા પાછા આવી જવાશે.

(દુર્ રૂ મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૧૫૮) : જેણે ઝોહર અથવા ઈશાની નમાઝ એકલા પઢી લીધી હોય તેને મસ્જિદથી ચાલ્યા જવાની મનાઈ તે વેળા છે કે ઈકામત શરૂ થઈ ગઈ, ઈકામતથી પહેલા જઈ શકાય છે અને જ્યારે ઈકામત શરૂ થઈ ગઈ, તો હુકમ છે કે, જમાઅતમાં નિફલ નમાઝની નિયતથી શરીક થઈ જાય અને મગરિબ તથા ફજર તથા અસરમાં તેને હુકમ છે કે મસિજદથી બહાર ચાલ્યો જાય, જ્યારે કે નમાઝ પઢી લીધી હોય.

(દુર્ રૂ મુખ્તાર)

ઈમામની વિરુદ્ધતા કરવા અને જમાઅતમાં શામેલ થવાના મસાઈલ

મસ્અલા-(૧૫૯) : મુક્તદીએ બે સિજદા કર્યા અને ઈમામ હજુ પહેલા સિજદામાં જ હતો તો મુક્તદીનો બીજો સિજદો ન થયો.

(દુર્ રૂ મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૧૬૦) : ચાર રકઅતવાળી નમાઝમાં કોઈને એક રકઅત ઈમામ સાથે મળી તો, તે જમાઅત પામ્યો નહીં. હા, જમાઅતનો સવાબ

મળશે. ભલે આખરી કાઅદામાં શામેલ થયો હતો, બલ્કે જેને ત્રણ રકઅતો મળી તે પણ જમાઅત ન પામ્યો. જમાઅતનો સવાબ મળશે. પરંતુ જેની કોઈ રકઅત જતી રહી તેને એટલો બધો સવાબ ન મળશે. જેટલો આરંભથી શરીક થનારને છે. આ મસ્અલાનો લાભ એ છે કે કોઈએ સોગંદ ખાધા કે ફલાણી નમાઝ જમાઅતથી પઢશે અને કોઈ રકઅત છુટી ગઈ તો સોગંદ તૂટી ગયો, તેનો કફફારો આપવો પડશે. ત્રણ અને બે રકઅતવાળી નમાઝમાં પણ એક રકઅત ન મળી તો જમાઅત ન મળી અને લાહિકનો હુકમ, સંપૂર્ણ જમાઅત મેળવનારનો છે.

(દુર્ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૧૬૧) : ઈમામ રૂકુઅમાં હતો કે કોઈએ તેની ઈકતેદા કરી અને ઉભો રહ્યો ત્યાં સુધી કે ઈમામે માથું ઉઠાવી લીધું તો તે રકઅત મળી નહીં માટે ઈમામ ફારેગ થયા પછી તે રકઅત પઢી લે અને જો ઈમામને કિયામમાં મળ્યા અને તેની સાથે રૂકુઅમાં શરીક ન થયા તો પહેલા રૂકુઅ કરી લે, પછી બીજા અફઆલ ઈમામ સાથે કરે. અને જો પહેલા રૂકુઅ ના કર્યો, બલ્કે ઈમામની સાથે થઈ ગયો પછી ઈમામના ફારેગ થયા પછી રૂકુઅ કર્યો તો પણ થઈ જશે. પરંતુ વાજિબ તર્ક કરવાના કારણે ગુનેહગાર થયો.

(દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૧૬૨) : મુક્તદીના રૂકુઅ કરવાથી પહેલાં ઈમામે માથું ઉઠાવી લીધું, જેથી તેને રકઅત ન મળી તો આ હાલતમાં નમાઝ તોડી નાખવું જાઈજ નથી. જેવું કે કેટલાક જાહિલ લોકો કરે છે, બલ્કે તેના ઉપર વાજિબ છે કે સિજદામાં ઈમામની તાબેદારી કરે. જો કે આ સિજદાની રકઅતમાં ગણના થશે નહીં એવી જ રીતે જો આ સિજદામાં મળ્યો તો પણ સાથ આપે. તે છતાં જો સિજદા ન કર્યો તો નમાઝ ફાસિદ થશે નહીં, ત્યાં સુધી કે જો ઈમામના સલામ ફેરવ્યા પછી તેણે પોતાની રકઅત પઢી લીધી તો નમાઝ થઈ ગઈ પરંતુ વાજિબ તર્ક કરવાને કારણે ગુનેહગાર થયો. (દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૧૬૩) : મુક્તદીએ ઈમામથી પહેલા રૂકુઅ કર્યો પરંતુ તેના માથું ઉઠાવવાથી પહેલાં

ઈમામે પણ રૂકુઅ કર્યો તો રૂકુઅ થઈ ગયો એ શર્ત કે તેણે તે વખતે રૂકુઅ કર્યો હોય કે ઈમામે ફરજ જેટલી કિરઅત પઢી લીધી હોય નહીં તો રૂકુઅ થયો નહીં, અને આ હાલતમાં ઈમામની સાથે અથવા પછી જો ફરીથી રૂકુઅ કરી લેશે તો નમાઝ થઈ જશે. નહીં તો નમાઝ તુટી ગઈ અને ઈમામથી પહેલાં રૂકુઅ અથવા કોઈ રકન અદા કરવામાં (બહરહાલ) ગુનેહગાર થશે. (દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૧૬૪) : ઈમામ રૂકુઅમાં હોય અને મુક્તદી તકબીર કહીને ઝુક્યો હોય કે ઈમામ ઉભો થઈ જાય તો જો રૂકુઅની હદમાં સાથ થઈ ગયો ભલે થોડોજ તો રકઅત મળી ગઈ. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૬૫) : મુક્તદીએ સઘળી રકઅતોમાં રૂકુઅ તથા સિજદા ઈમામથી પહેલા કર્યા તો સલામ પછી જરૂરી છે કે એક રકઅત કિરઅત વગર પઢે જો ન પઢી તો નમાઝ થઈ નહીં. અને જો ઈમામ પછી રૂકુઅ તથા સિજદા કર્યા તો નમાઝ થઈ ગઈ. અને જો રૂકુઅ પહેલા કર્યો અને સિજદો સાથે કયા તો ચારે રકઅતો કિરઅત વગર પઢે અને જો રૂકુઅ સાથે કર્યો અને સિજદો પહેલા કર્યો તો બે રકઅત પછીથી પઢે. (આલમગીરી)

કઝા નમાઝનું બયાન

ગઝવએખન્દકમો હુઝુરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અયહે વસલ્લની ચાર નમાઝો મુશરિકોના કારણે છુટી ગઈ ત્યાં સુધી કે રાતનો કેટલોક ભાગ પસાર થઈ ગયો. બિલાલ રદીયલ્લાહો અન્હોને આપે હુકમ ફરમાવ્યો. તેમણે અઝાન તથા ઈકામત કહી, હુઝુરે ઝોહરની નમાઝ પઢી પછી, ઈકામત કહી, તો અસરની નમાઝ પઢી, પછી ઈકામત કહી તો મગરિબની નમાઝ પઢી, પછી ઈકામત કહી તો ઈશાની નમાઝ પઢી. ઈમામ અહમદે અબી જુઅહહબીબિન સબાઅથી રિવાયત કરી કે, ગઝવએ અહઝાબમાં મગરિબની નમાઝ પઢીને ફારિગ થયા તો ફરમાવ્યું. કોઈને ખબર છે કે મેં અસરની નમાઝ પઢી છે? લોકોએ વિનંતી કરી કે, નથી પઢી, આપે મોઅઝઝિનને હુકમ કર્યો. તેણે ઈકામત કહી, હુઝુરે અસરની નમાઝ પઢી પછી મગરીબની નમાઝનું પુનરાવર્તન કર્યું, તિબ્રાની તથા બયહકી ઈબ્ને ઉમર રદિયલ્લાહો

અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે આપે ફરમાવ્યું જે શખ્સ કોઈ નમાઝ ભૂલી જાય અને તે વખતે યાદ આવે કે ઈમામની સાથે હોય તો આ નમાઝ પૂરી કરી લે, પછી ભૂલેલી નમાઝ પઢે પછી તે નમાઝ પઢે જેને ઈમામની સાથે પઢી હતી. “સહીહ બુખારી” તથા “મુસ્લિમ”માં છે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે, જે માણસ નમાઝ ભૂલી જાય અથવા સૂઈ જાય તો જ્યારે યાદ આવે પઢી લે કે એજ તેનો સમય છે. સહીહ મુસ્લિમની રિવાયતમાં એ પણ છે કે નિદ્રાવસ્થામાં (જો નમાઝ જતી રહે) તો કુસુર નથી, કુસુરતો જગૃતાવસ્થામાં છે.

મસ્અલા-(૧૬૬) : શરઈ ઉઝર વગર નમાઝ કઝા કરવી સખત ગુનોહ છે. તેના ઉપર ફરજ છે કે તેની કઝા પઢે, અને સાચા દિલથી તૌબા કરે. તૌબા અથવા મકબુલ હજજ દ્વારા તાખીર (વિલંબ) કઝાનો ગુનો માફ થઈ જશે. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૧૬૭) : તૌબા ત્યારે સહીહ છે કે કઝા પઢીલે. છુટી ગયેલી નમાઝ તો અદા ન કરે અને તૌબા કર્યે જાય તો તે તૌબા નથી, કે તે નમાઝ જે તેના ઝીમ્મે હતી તેનું ન પઢવું તો હજુ પણ બાકી છે અને જ્યારે ગુનાહથી અટક્યો નહી તો તૌબા ક્યાં થઈ? (રદદુલ મુહતાર) હદીસમાં ફરમાવ્યું છે કે, ગુનાહ પર કાયમ ટકી રહી ઈસ્તિગફાર કરનાર તેના જેવો છે જે પોતાના રબ્બ સાથે ઠઠો કરે છે.

નમાઝ કઝા કરવાનાં ઉઝર

મસ્અલા-(૧૬૮) : દુશ્મનોનો ભય નમાઝ કઝા માટે ઉઝર છે. દા.ત. મુસાફરને ચોર અને ડાકુઓનો સાચો અંદેશો છે તો તેના કારણે વકતી (તે સમયની) નમાઝ કઝા કરી શકે છે. એ શર્તે કે કોઈ પણ રીતે નમાઝ પઢવા પર કાદિર (શક્તિમાન) ન હોય અને જો તે સવાર છે. અને સવારી પર પઢી શકે છે, ભલે ચાલવાની હાલતમાં અથવા બેસીને પઢી શકે છે તો ઉઝર ન થયો. એવી જ રીતે જો કિબ્લા તરફ મુખ કરે છે તો દુશ્મનનો સામનો થાય છે તો જે દિશાએ બની શકે પઢીલે નમાઝ થઈ જશે. નહીં તો નમાઝ કઝા કરવાનો ગુનોહ થયો. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૧૬૯) : દાયણ (નર્સ) જો નમાઝ પઢે તો બાળકના મૃત્યુ પામવાની આ શંકા છે તો નમાઝ કઝા કરવા માટે આ ઉઝર છે. બાળકનું માથુ બહાર આવી ગયું અને નિફાસથી પહેલાં સમય ખતમ થઈ જશે તો આ હાલતમાં પણ તેની માતા પર નમાઝ પઢવી ફર્જ છે. ન પઢશે તો ગુનેહગાર થશે, કોઈ વાસણમાં બાળકનું માથું મુકીને જેનાથી તેને સદમો (ઈઝા)ન પહોચે નમાઝ પઢે પરંતુ આ તરકીબથી પઢવામાં પણ બાળકના મૃત્યુની આશંકા છે તો વિલંબ (તાખીર) માફ છે. નિફાસ (પ્રસુતાનું લોહી બંધ થયા) પછી તે નમાઝની કઝા પઢે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

કઝા તથા અદા તથા એ આદાની તયરીફો અને કઝા થવા અને તેના પઢવાની સૂરતો

મસ્અલા-(૧૭૦) : જે ચીઝનો બંદાઓ ઉપર હકમ છે એજ સમયમાં બજાવી લાવવાને અદા કહે છે અને સમય પછી અમલમાં લાવવું (તેનું પાલન કરવામાં) કોઈ ખરાબી ઉત્પન થઈ જાય તો ફરીથી તે ખરાબી દફે કરવા માટે કરવું એઆદા (પુનરાવર્તન) છે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૧૭૧) : નમાઝના સમયમાં જો તહરીમા બાંધી લીધી તો નમાઝ કઝા થઈ નહીં, બલકે અદા થઈ. (દુર્રે મુહતાર) પરંતુ ફજર, જુમ્આ તથા ઈદનની નમાઝ કે તે આં સલામથી પહેલા પણ જો સમય નીકળી ગયો તો નમાઝ જતી રહી.

મસ્અલા-(૧૭૨) : નિદ્રાવસ્થામાં અથવા ભુલથી નમાઝ કઝા થઈ ગઈ તો તેની કઝા પઢવી ફરજ છે. અલબત્ત કઝાનો ગુનોહ લાગુ પઢશે નહીં પરંતુ જાગૃત થવા અને યાદ આવવા પછી જો મકરૂહ સમય ન હોય એજ સમયે પઢી લે. તાખિર (વિલંબ) મકરૂહ છે, કેમ કે હદીસમાં હુઝૂરે ઈરશાહ ફરમાવ્યો છે કે જે માણસ નમાઝ ભુલી જાય અથવા સૂઈ જાય તો યાદ આવવાથી પઢીલે કે એજ તેનો સમય છે. (આલમગીરી વિગેરે) પરંતુ સમય થઈ ગયા પછી સૂઈ ગયો પછી સમય નીકળી ગયો તે સર્વથા ગુનેહગાર થયો. જ્યારે કે જાગૃત થવા પર સાચો વિશ્વાસ અથવા જગાડનાર ઉપસ્થિત નહોય, બલકે

ફજરમાં સમયની પ્રવેશથી પહેલા પણ સૂઈ રહેવાની ઈજાજત થઈ શકતી નથી, જ્યારે કે રાતનો અધિકાંશ ભાગ રાતના જાગવામાં પસાર થઈ ગયો અને ખાત્રી છે કે, હવે સૂઈ રહેશે તો સમયમાં આંખ ખુલશે નહીં.

મસ્અલા-(૧૭૩) : કોઈ માણસ સૂઈ રહ્યો છે અથવા નમાઝ પઢવું ભૂલી ગયો તો જેને ખબર હોય તેના ઉપર વાજિબ છે કે સુઈ રહેલાને જગાડે અને ભૂલી ગયેલાને યાદ અપાવે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૧૭૪) : જ્યારે એ આશંકા હોય કે ફજરની નમાઝ જતી રહેશે તો શરઈજરુરત વગર રાતમાં મોડા સુધી જાગવું મમનુઅ (મના) છે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૧૭૫) : ફર્જની કઝા ફર્જ છે અને વાજિબની કઝા વાજિબ અને સુન્નતની કઝા સુન્નત છે. અર્થાત તે સુન્નતો કે જેની કઝા છે દા.ત. ફજરની સુન્નતો જ્યારે કે ફર્જ પણ છૂટી ગયા હોય અને જોહરની પહેલી સુન્નતો જ્યારે કે જોહરનો સમય બાકી હોય.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૧૭૬) : કઝા માટે કોઈ સમય નિશ્ચિત નથી. જિંદગી ભરમાં જ્યારે પણ પઢે જવાબદારી માથી મુક્ત થઈ જશે પરંતુ તુલૂઅ (સૂર્યોદય) ગુરૂબ (સૂર્યાસ્ત) અને ઝવાલ (મધ્યાહન)ના સમયે કે આ ત્રણ સમયોમાં નમાઝ પઢવી જાઈજ નથી.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૭૭) : મજનુન (ગાંડા)ની ગાંડપણની હાલતમાં જે નમાઝો છૂટી ગઈ, સારા થયા પછી તેના કઝા વાજિબ નથી. જ્યારે કે ગાંડપણ છ નમાઝો સુધી સંપૂર્ણત રહ્યું હોય. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૭૮) : મઆઝલ્લાહ (અલ્લાહની પનાહ) જે શખ્સ મુરતદ થઈ (ઈસ્લામથી નિકળી) ગયો પછી ઈસ્લામ લાવ્યો તો મુરતદ થઈ ગયા પછીના સમયના નમાઝોની કઝા નથી, અને મુરતદ થવાના પહેલાં ઈસ્લામની હાલતમાં જે નમાઝો છૂટી ગઈ હતી, તેની કઝા વાજિબ છે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૧૭૯) : દારૂલ હર્બ (ગેર ઈસ્લામી દેશ)

માં કોઈ માણસ મુસલમાન થયો અને શરઈઅહકામો નમાઝ, રોઝા, ઝકાત વિગેરેની તેને ખબર ન પડી તો જ્યાં સુધી ત્યાં રહ્યો તે દિવસોની કઝા તેના પર વાજિબ નથી, અને જ્યારે દારૂલ ઈસ્લામ (ઈસ્લામના અરકાનો અદા કરવામાં જ્યાં શાસકો તરફથી પ્રતિબંધ ના હોય તે દેશ)માં આવી ગયો તો હવે જે નમાઝ કઝા થશે તેને પઢવું ફર્જ છે કે “દારૂલ ઈસ્લામમાં” અહેકામોનું ન જાણવું ઉઝર (કારણ રૂપ) નથી, અને કોઈ એક વ્યક્તિએ પણ તેને નમાઝ ફર્જ હોવાની ખબર આપી દીધી, ભલે ફાસિક અથવા બાળક અથવા સ્ત્રી અથવા ગુલામે તો હવે જેટલી નમાઝો નહિ પઢશે તેની કઝા વાજિબ છે. “દારૂલ ઈસ્લામ”માં મુસલમાન થયો તો જે નમાઝો છૂટી ગઈ તેની કઝા વાજિબ છે. ભલે તે એમ કહે કે મને તેની ખબર ન હતી.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૧૮૦) : એવો બીમાર કે ઈશારાથી પણ નમાઝ પઢી શકતો નથી, જો આ હાલત સતત નમાઝના છ સમય સુધી રહે, તો આ હાલતમાં જે નમાઝો છૂટી ગઈ તેમની કઝા વાજિબ નથી.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૧૮૧) : જે નમાઝ જેવી ફોત થઈ (છૂટી ગઈ) તેની એવી જ કઝા પઢવામાં આવે દા.ત. સફર (પઞા માઈલનો) પ્રવાસમાં નમાઝ કઝા થઈ તો ચાર રકઅત વાળી બે જ પઢવામાં આવે ભલે ઈકામતની હાલતમાં પઢો અને જો ઈકામત (પ્રવાસ સિવાય)ની હાલતમાં ફોત થઈ તો ચાર રકઅત વાળી નમાઝની કઝા ચાર રકઅત છે. ભલે સફરમાં પઢે અલબત કઝા પઢવા સમયે કોઈ ઉઝર છે તો તેનો એતેબાર કરવામાં આવશે દા.ત. જે સમયે ફોત થઈ હતી તે સમયે ઉભો થઈને પઢી શકતો હતો અને હવે કિયામ કરી શકતો નથી, તો બેસીને પઢ અથવા તે સમયે ઈશારાથી જ પઢી શકે છે તો ઈશારાથી પઢે. અને સેહત (સ્વાસ્થ્ય) પછી તેનું પુનરાવર્તન નથી. (આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૧૮૨) : છોકરી ઈશાની નમાઝ પઢીને અથવા વગર પઢયે સુઈ રહી, આંખ ખુલી તો માલૂમ પડ્યું કે સૌપ્રથમ હૈજ (માસિક) આવ્યું તો તેના ઉપર તે ઈશા ફર્જ નથી, અને જો એહતેલામ

(સ્વપનદોષ)થી બાલિગ થઈ તો તેનો હુકમ એજ છે જે છોકરાનો છે, કે પોહ ફાટવા પહેલા આંખ ખુલી તો તે સમયની નમાઝ ફર્જ છે. ભલે પઢીને સુઈ રહી અને પોહ ફાટવા પછી આંખ ખુલી તો ઈશાની નમાઝનું પુનરાવર્તન કરે અને વયથી બાલિગ થઈ અર્થાત તેનું વય પૂરા પંદર વર્ષનું થઈ ગયું તો જે સમયે પૂરા પંદર વર્ષની થઈ ગઈ તે સમયની નમાઝ તેના ઉપર ફર્જ છે, ભલે પહેલા પઢી લીધી હોય. (આલમગીરી વિગેરે)

કઝા નમાઝોમાં તરતીબ વાજિબ છે.

મસ્અલા-(૧૮૩) : પાંચે ફર્જોમાં પરસ્પર અને ફર્જ તથા વિત્રમાં તરતીબ (ક્રમ) જરૂરી છે કે પહેલા ફજર પછી ઝોહર અસર મગરિબ પછી ઈશા પછી વિત્ર પહેલેઆ સઘળી કઝા હોય અથવા કેટલીક કઝા અને કેટલીક અદા દા.ત. ઝોહરની નમાઝ કઝા થઈ ગઈ તો ફર્જ છે કે તેને પઢીને અસરની નમાઝ પઢે વિત્રની નમાઝ પઢી લીધી તો નાજાઈજ છે.

(આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા-(૧૮૪) : જો સમયમાં એટલી ગુંજાઈશ નથી કે, સમયની તથા કઝાઓ સઘળી પઢી લેતો સમયની અને કઝા નમાઝોમાં જેની ગુંજાઈશ હોય પઢે. બાકીમાં તરતીબ સાકિત (ત્યજ્ય) છે. દા.ત. ઈશા તથા વિત્ર નમાઝ કઝા થઈ ગઈ અને ફજરના સમયમાં પાંચ રકઅતની ગુંજાઈશ છે, તો વિત્ર તથા ફજર પઢે (શર્હે વકાયા)

મસ્અલા-(૧૮૫) : તરતીબ માટે સર્વથા સમયનો એતબાર છે. મુસ્તહબ સમય હોવાની જરૂરત નથી, તો જેની ઝોહરની નમાઝ કઝા થઈ ગઈ અને સૂરજ પીળા પડવાથી પહેલા ઝોહરથી ફારેગ થઈ શકતા નથી, પરંતુ સૂરજ ડુબવા પહેલા બંને પઢી શકે છે તો ઝોહર પઢે પછી અસર પઢે (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૧૮૬) : જો સમયમાં એટલી ગુંજાઈશ છે કે મુખ્તસર (સંક્ષિપ્ત) રીતે પઢે તો બંને પઢી શકે છે અને સારી રીતે પઢે તો બંને નમાઝોની ગુંજાઈશ નથી, તો એ હાલતમાં પણ તરતીબ ફર્જ છે, અને જવાઝ જેટલું જ્યાં સુધી ટુકાણ કરી શકે છે, કરે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૮૭) : સમયની તંગીથી તરતીબ તુટી

જવી એ સમયે છે કે નમાઝ શરૂ કરતી વેળા સમય તંગ હોય, જો શરૂ કરતી વખતે ગુંજાઈશ હતી અને એ યાદ હતું કે તે સમયથી પહેલાની નમાઝ કઝા થઈ ગઈ છે અને નમાઝમાં લંબાણ કર્યું કે હવે સમય તંગ થઈ ગયો, તો આ નમાઝ થશે નહીં હા, જો તોડીને ફરીથી પઢે તો થઈ જશે. અને જો કઝા યાદ ન હતી અને સમયની નમાઝમાં લંબાણ કર્યું કે સમય તંગ થઈ ગયો, હવે યાદ આવ્યું તો આ નમાઝ થઈ ગઈ, તોડે નહીં. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૮૮) : સમય તંગ હોવા ન હોવામાં તેના ગુમાનો એતેબાર નથી, બલકે એ દેખવામાં આવશે કે વાસ્તવમાં સમય તંગ હતો કે નહીં. દા.ત. જેની ઈશાની નમાઝ કઝા થઈ ગઈ અને ફજરનો સમય તંગ હોવું ગુમાન કરી, ફજરની નમાઝ પઢી લીધી. પછી એ ખબર પડી કે સમય તંગ ન હતો તો ફજરની નમાઝ થઈ નહીં, હવે જો બંને નમાઝો પઢવાની ગુંજાઈશ હોય તો ઈશાની નમાઝ પઢીને પછી ફજરની નમાઝ પઢે. નહીં તો ફજર પઢીલે. જો બીજીવાર ફરી ભુલ માલૂમ પડે તો એજ હુકમ છે અર્થાત બંને પઢી શકે છે તો બંને પઢે, નહીં તો કેવળ ફજર ફરીથી પઢે, અને જો ફજરનું પુનરાવર્તન ન કર્યું અને ઈશા પઢવા લાગ્યો અને તશહહુદ જેટલું બેસવા પામ્યો હતો નહીં કે સૂરજ નીકળી આવ્યો તો ફજરની નમાઝ જે પઢી હતી તે થઈ ગઈ.

એવી જ રીતે જો ફજરની નમાઝ કઝા થઈ ગઈ અને ઝોહરના સમયે બંને નમાઝોની ગુંજાઈશ તેના ગુમાનમાં નથી અને ઝોહર પઢી લીધી, પછી ખબર પડી કે ગુંજાઈશ છે તો ઝોહરની નમાઝ થઈ નહીં. ફજર પઢીને ઝોહર પઢે ત્યાં સુધી કે જો ફજર પઢીને ઝોહરની એક રકઅત પઢી શકે છે તો ફજરની નમાઝ પઢીને ઝોહર શરૂ કરે. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૮૯) : જુમ્આના દિવસે ફજરની નમાઝ કઝા થઈ ગઈ. જો ફજર પઢીને જુમ્આમાં શરીક થઈ શકે છે તો ફર્જ છે કે પહેલા ફજર પઢે. ભલે ખુલ્લો થતો હોય અને જો જુમ્આ મળશે નહીં, પરંતુ ઝોહરનો સમય બાકિ રહેશે તો પણ ફજર પઢીને ઝોહર પઢે અને જો એવું છે કે ફજર પઢવામાં જુમ્આ પણ જતી રહેશે અને જુમ્આની સાથે સમય પણ

પુરો થઈ જશે તો જુમ્બા પઢી લે, પછી ફજર પઢે. આ હાલતમાં તરતીબ સાકીત છે. (તેમાં વાંધો નથી. અનુ.)

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૮૦) : જો સમયની તંગીના કારણે તરતીબ સાકીત થઈ ગઈ અને સમયની નમાઝ પઢી રહ્યો હતો કે નમાઝ દરમિયાન સમય ખતમ થઈ ગયો તો તરતીબનું પુનરાવર્તન થશે નહીં અર્થાત સમયની નમાઝ થઈ ગઈ (આલમગીરી) પરંતુ ફજર તથા જુમ્બા કે સમય નીકળી જવાથી તે પોતે જ થઈ નહીં.

મસ્અલા-(૧૮૧) : કઝા નમાઝ યાદ રહી નહીં અને સમયની પઢી લીધી, પઢ્યા પછી યાદ આવ્યું તો સમયની નમાઝ થઈ ગઈ, અને પઢવા દરમિયાન યાદ આવ્યું તો નમાઝ (તુટી) ગઈ.

(આમ્મએકુતુબ)

મસ્અલા-(૧૮૨) : પોતાને બાવજૂ સમજી ઝોહરની નમાઝ પઢી, પછી વુજૂ કરીને અસરની નમાઝ પઢી, પછી ખબર પડીકે ઝોહરમાં વુજૂ હતું નહીં, તો અસરની નમાઝ થઈ ગઈ. કેવળ ઝોહરનું પુનરાવર્તન કરે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૧૮૩) : ફજરની નમાઝ કઝા થઈ અને યાદ હોવા છતાં ઝોહરની નમાઝ પઢી લીધી, પછી ફજરની પઢી તો ઝોહરની નમાઝ થઈ નહીં, અસરની નમાઝ પઢતા સમયે ઝોહરની યાદ હતી પરંતુ પોતાના ગુમાનમાં ઝોહરને જાઈઝ સમજતો હતો તો અસરની થઈ ગઈ. સારાંશ એ છે કે તરતીબની ફરજીયતથી જે માણસ ના વાકેફ (અજ્ઞાત) છે તેનો હુકમ ભુલવાવાળા જેવો છે કે તેની નમાઝ થઈ જશે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૧૮૪) : જેની છ (૬) નમાઝો કઝા થઈ ગઈ છે છઠ્ઠીનો સમય ખતમ થઈ ગયો તેના ઉપર તરતીબફરજ નથી. હવે જો કે સમયમાં ગુંજાઈશ હોવા છતાં સમયની નમાઝ પઢશે તો થઈ જશે, ભલે તે સઘળી એકી સાથે કઝા થઈ. દા.ત. એક દમથી છ સમયોની નમાઝો ન પઢી અથવા અલગ અલગ રીતે કઝા થઈ ગઈ. દા.ત. છ દિવસ ફજરની નમાઝ પઢી નહીં અને બાકીની નમાઝો પઢતો રહ્યો પરંતુ તે પઢતી વખતે તે કઝાઓ ભુલી ગયો

હતો ભલે તે સઘળી જુની (પાછલી) હોય કે કેટલીક તાજી (નવી), કેટલીક પાછલી દા.ત. એક મહીનાની નમાઝ પઢી નહીં પછી પઢવી શરૂ કરી, પછી એક સમયની કઝા થઈ ગઈ તો તેના પછીની નમાઝ થઈ જશે જો કે તેનું કઝા થવું યાદ હોય.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૧૮૫) : જ્યારે છ નમાઝો કઝા થવાના કારણે તરતીબ સાકીત (ખંડીત) થઈ ગઈ તો તેઓ પૈકી કેટલીક પઢી લીધી કે, છ થી ઓછી રહી ગઈ તો તે તરતીબ પાછી ના ફરશે અર્થાત તેઓ પૈકી જો બે એક બાકી હોય તો યાદ હોવા છતાં સમયની નમાઝ થઈ જશે. અલબત્ત જો સઘળી કઝાઓ પઢી લીધી તો હવે ફરીથી સાહબે તરતીબ (તરતીબશાળી) થઈ ગયો કે, હવે જો કોઈ નમાઝ કઝા થઈ જાય તો પાછલી શરતો અનુસાર તેને પઢીને સમયની પઢે નહીં તો નમાઝ થશે નહીં.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૧૮૬) : એવી જ રીતે જો ભુલથી અથવા સમયની તંગીના કારણે તરતીબ ખંડીત થઈ ગઈ તો તે પણ પુનરાવર્તન કરશે. દા.ત. ભુલથી નમાઝ પઢી લીધી હવે યાદ આવ્યું તો નમાઝનું પુનરાવર્તન નથી જો કે સમયમાં કેટલીએ ગુંજાઈશ હોય

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૧૮૭) : સમયની ગુંજાઈશ અને યાદ હોવા છતાં સમયની નમાઝ વિષે જે કહેવામાં આવ્યું કે નમાઝ થશે નહીં. તેનાથી મુરાદ એ છે કે તે નમાઝ મોહુક છે જો સમયની પઢતા રહ્યા અને કઝા રહેવા દીધી તો જ્યારે બંને મળીને છ થઈ જશે અર્થાત છઠ્ઠીનો સમય ખતમ થઈ જશે તો સઘળી સહીહ થઈ ગઈ અને જો આ દરમિયાનમાં કઝા પઢી લીધી તો સઘળી (ફર્જ) નમાઝો ગઈ અર્થાત નિફલ થઈ ગઈ. સઘળી નમાઝો ફરીથી પઢે. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૧૮૮) : કેટલીક નમાઝો પઢતા સમયે કઝા યાદ હતી અને કેટલીકમાં યાદ રહી નહીં, તો જેમાં કઝા યાદ છે તેમાં પાંચમીનો સમય ખતમ થઈ જાય અર્થાત કઝા સમેત છઠ્ઠીનો સમય થઈ જાય તો હવે સઘળી થઈ ગઈ, અને જે નમાઝો ના અદા કરતી વેળા કઝાની યાદ હતી નહીં તેમનો એતેબાર નથી.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૧૯૯) : સ્ત્રીની એક નમાઝ કઝા થઈ તેના પછી હેઝ (માસિક) આવી ગયું તો હેઝથી પાક થઈને પહેલા કઝા પઢી લે, પછી સમયની નમાઝ પઢે, જો કઝા યાદ હોવા છતાં સમયની પઢશે તો નમાઝ થશે નહીં. જ્યારે કે સમયમાં ગુંજાઈશ હોય.

(આલમગીરી)

કઝાએ ઉમ્મીના મસાઈલ

મસ્અલા-(૨૦૦) : જેના માથે કઝા નમાઝો હોય, જો કે તેનું પઢવું જલ્દીથી જલ્દી વાજિબ છે. પરંતુ બાલ-બચ્ચાંઓનું પાલન-પોપણ અને પોતાની જરૂરીયાતો એકત્ર કરવાના કારણે તાબિર (વલંબ) જાઈજ છે, તો કારોબાર પણ કરે અને જે ફુરસદનો સમય મળે તેમાં કઝા પઢતો રહે ત્યાં સુધી કે પૂરી થઈ જાય. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૨૦૧) : કઝા નમાઝો નવાફિલ (નિકલો) કરતાં મહત્વની છે અર્થાત જે સમયે નિકલ પઢે છે તેને છોડીને તેના બદલે કઝાઓ પઢીને જવાબદારીમાંથી મુક્ત થઈ જાય. અલબત્ત તરાવીહ અને બાર રકઅતો સુન્નતે મોઅક્કદાની છોડવી નહીં.

(રદદુલ મુહતાર)

કઝા નમાઝના વિવિધ મસાઈલ

મસ્અલા-(૨૦૨) : મન્નતની નમાઝમાં કોઈખાસ સમય અથવા દિવસની કેદ લગાવી તો તે સમય અથવા દિવસમાં પઢવું વાજિબ છે, નહીં, તો કઝા થઈ જશે, અને જો સમય અથવા દિવસ મુકરર નથી તો ગુંજાઈશ છે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૨૦૩) : કોઈ માણસની એક નમાઝ કઝા થઈ ગઈ અને એ યાદ નથી કે કયી નમાઝ હતી તો એ એક દિવસની સઘળી નમાઝો પઢે, એવી જ રીતે જો બે નમાઝો બે દિવસમાં કઝા થઈ તો બંને દિવસોની સઘળી નમાઝો પઢે, એવી જ રીતે ત્રણ દિવસની ત્રણ નમાઝો અને પાંચ દિવસની પાંચ નમાઝોનું પણ સમજી લેવું.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૦૪) : એક દિવસે અસરની અને

એક દિવસે ઝોહરની નમાઝ કઝા થઈ ગઈ અને એ યાદ નથી કે, પહેલા દિવસની કયી નમાઝ હતી તો જેમાં તબીબત જામે તેને પહેલી ઠેરવો અને કોઈ બાજુએ દિલ જામતું નથી તો કોઈ પણ નમાઝ પહેલા પઢો, પરંતુ બીજી પઢયા પછી જે પહેલા પઢી છે તેને ફેરવે અને બેહતર એ છે કે પ્રથમ ઝોહર પઢે પછી અસર પછી અસર પછી ઝોહરનું પુનરાવર્તન કરે અને જો પહેલા અસર પઢી પછી ઝોહર પઢી, પછી અસરનું પુનરાવર્તન કર્યું તો પણ વાંધો નથી.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૦૫) : અસરની નમાઝ પઢવામાં યાદ આવ્યું કે નમાઝનો એક સિજદો રહી ગયો છે, પરંતુ એ યાદ નથી કે આ નમાઝનો જ રહી ગયો છે કે ઝોહરનો, તો જે બાજુએ દિલ જામે તેના ઉપર અમલ કરે અને કોઈ બાજુએ દિલ જામે નહીં, તો અસરની નમાઝ પૂરી કરીને અંતમાં એક સિજદો કરી લે, પછી ઝોહરનું પુનરાવર્તન કરે. અને જો પુનરાવર્તન ન કર્યું તો પણ વાંધો નથી. (આલમગીરી)

નમાઝના ફિદીયાના મસાઈલ :

મસ્અલા-(૨૦૬) : જેની નમાઝો કઝા થઈ ગઈ અને તેનો ઈન્તેકાલ થઈ ગયો તો જોવસીયત કરી ગયો અને માલ -મિલકત પણ પાછળ મુકી ગયો તો તિહાઈ (તૃતિયાંશ) થી દરેક ફર્ક તથા વિત્રના બદલે અર્ધો સાઅ (૧૭પાા તોલા) ઘઉં અથવા એક સાઅ (૩૫૧ તોલા) જવ સદકો કરે, અને માલ છોડ્યો નથી અને વારસદારો ફિદયો આપવા માંગે તો થોડોક માલ પોતાની પાસેથી અથવા કરજ લઈને મિસ્કીન પર સદકો કરે તેના કબ્જામાં આપી દે અને મિસ્કીન પોતાના તરફથી તેને હેબા (બખ્શીશ) કરી દે અને આ લોકો કબ્જો પણ કરી લે, પછી તેઓ મિસ્કીનને આપે, આવી જ રીતે આપ લે કરતા રહે ત્યાં સુધી કે સઘળી નમાઝોનો ફિદયો અદા થઈ જાય, અને જો આ માલ મુક્યો પરંતુ તે અપુરતો છે, તો પણ એમજ કરે અને જો વસિયત ન કરી અને વાલી પોતાની તરફથી એહસાન (ભલાઈ) તરીકે ફિદીયો આપવા યાહે તો આપે. અને જો માલની તિહાઈ (૧/૩) પુરતી છે અને વસિયત એ કરી હોય કે, આમાંથી થોડુંક લઈને આપલે કરીને ફિદીયો

પુરો કરીલે અને બાકીનો વારસો અથવા બીજો કોઈ લઈ લે તો આવી વસીયત કરનાર ગુનેહગાર થયો.

(દુર્રેમુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૨૦૭) મરનારે વલીને પોતાના બદલે નમાઝ પઢવાની વસીયત કરી અને વલીએ પઢી પણ લીધી તો આ ના કાફી (અપુરતી) છે. એવી જ રીતે જો બીમારીની હાલતમાં તેની નમાઝનો ફિદિયો આપ્યો તો અદા થયો નહીં (દુર્રે મુખ્તાર) મસ્અલા (૨૦૮) : કેટલાક અજ્ઞાન લોકો એવી રીતે ફિદિયો આપે છે કે નમાઝોના ફિદિયાની કિંમત ગણીને સઘળાના બદલે કુર્આન મજીદ આપી દે છે, આવી રીતે તમામ ફિદિયો અદા થતો નથી, આ કેવળ અસલ વગર (અર્થહીન) વાત છે બલકે કેવળ એટલો જ અદા થશે જે કિંમતના કુર્આન શરીફ છે.

(બહારે શરીઅત-૩)

મસ્અલા-(૨૦૯) : શાફઈ મઝહબ વાળાની નમાઝ કઝા થઈ ગઈ, તે પછી જો તે હનફી થઈ ગયો તો હનફીઓની રીતે કઝા પઢે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૧૦) : જેની નમાઝોમાં નુકસાન તથા કરાહત હોય તે સમગ્ર જીવનની નમાઝો ફરીથી પઢે તો સારી વાત છે. અને કોઈ ખરાબી ન હોય તો એવું કરવાની જરૂર નથી. અને કરે તો ફજર તથા અસર પછી ન પઢે, અને સઘળી રકઅતો ભરેલી (કિરઅત વાળી) પઢે, અને વિત્રમાં દુઆએ કુનુત પઢીને ત્રીજી રકઅત પછી કાએદો કરે પછી એક બીજી મેળવે કે ચાર થઈ જાય

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૧૧) : કઝાએ ઉમ્રીને શબે કદ્ર અથવા રમઝાનની આખરી જુમ્આમાં જમાઅતથી પઢે છે અને એમ સમજે છે કે જિંદગીભરની કઝાઓ આ એક જ નમાઝથી અદા થઈ ગઈ, આ બાતિલ (વ્યર્થ) છે.

સિજદાએ સહવનું બયાન

હદીસમાં છે કે એક વખત હુઝૂર બે રકઅત પઢીને ઉભા થઈ ગયા, બેસ્વા નહી, બાદમાં સલામ પછી સહવનો સિજદો કર્યો, આ હદીસને તિરમિઝી એ

મુગીરાબિન શુઅબા રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી અને ફરમાવ્યું કે, આ હદીસ હસન સહીહ છે. મસ્અલા-(૨૧૨) : નમાઝના વાજિબાતો પૈકી જ્યારે કોઈ ભૂલથી રહી જાય તો તેની તલાફી (નુકસાનનો બદલા) માટે સહવનો સિજદો વાજિબ છે. તેનો તરીકો એ છે કે, “અત્તહિય્યાત” પછી જમણી તરફ સલામ ફેરવી બે સિજદા કરે, પછી તશહહુદ વિગેરે પઢીને સલામ ફેરવો.

(આમ્મએ કુતુબ)

મસ્અલા-(૨૧૩) : જો સલામ ફેરવ્યાવગર સિજદા કરી લીધા તો કાફી છે, પરંતુ એવું કરવું “મકરૂહે તનઝીહી” છે.

(આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૨૧૪) : ઈરાદા પૂર્વક વાજિબ તર્ક કરી દીધી તો સિજદાએ સહવથી તે નુકસાન દફા થશે નહી, બલકે પુનરાવર્તન વાજિબ છે. એવી જ રીતે જો ભૂલથી વાજિબ તર્ક થયું અને સિજદાએ સહવ કર્યો નહી તો પણ પુનરાવર્તન વાજિબ છે

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૨૧૫) : કોઈ એવું વાજિબ તર્ક કર્યું જે નમાઝોના વાજિબો પૈકી નથી બલકે તેનું વજૂબ અઝ પારિજ (નમાઝ બહાર) પૈકી હોય તો સિજદાએ સહવ વાજિબ નથી. દા.ત. ખિલાફે તરતીબ (ઉલ્લું) કુર્આન પઢવું તર્ક વાજિબ છે, પરંતુ તરતીબના મુવાફિક પઢવું તિલાવતના વાજેબાત પૈકી છે. નમાઝના વાજેબાત પૈકી નથી, જેથી સિજદાએ સહવ નથી.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૨૧૬) : ફર્જ તર્ક થઈ જવાથી નમાઝ જતી રહે છે, (તુટી જાય છે) સિજદાએ સહવથી તેની પૂર્તિ થઈ શકતી નથી માટે ફરીથી પઢે અને સુન્નતો તથા મુસ્તહબો દા.ત. તઅવ્યુઝ, તસ્મીયહ, સના, આમીન, તકબીરો તસબીહોની બદલીના તર્કથી પણ સિજદાએ સહવ નથી. બલકે નમાઝ થઈ ગઈ.

(રદદુલ મુહતાર ગુનીયા)

પરંતુ પુનરાવર્તન મુસ્હબ છે, ભૂલથી તર્ક કર્યું હોય કે ઈરાદા પૂર્વક.

મસ્અલા-(૨૧૭) : સિજદાએ સહવ તે વખતે વાજિબ છે કે સમયમાં ગુંજાઈશ હોય, અને જો ન

હોય દા.ત. ફજરની નમાઝમાં સહવ ઘટીત થયો અને પહેલો સલામ ફેરવ્યો અને સિજદો પણ ન કર્યો કે સુરજ નીકળી આવ્યો તો સિજદાએ સહવ સાકિત થઈ ગયો (ઉતરી ગયો) એવીજ રીતે જો કઝા પઢતો હતો અને સિજદાથી પહેલા સુરજ પીળો પડી ગયો તો સિજદો સાકિત થઈ ગયો. જુમ્હા અથવા ઈદનો સમય જતો રહેશે તો પણ એ જ હુકમ છે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૨૧૮) : જે વસ્તુ બિનાના મનાઈ રૂપ બનેલ છે. દા.ત. વાતચીત વિગેરે જે નમાઝથી (મનાફી વિપરીત) છે. જો સલામ પછી જોવામાં આવે તો હવે સિજદાએ સહવ થઈ શકતો નથી.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૧૯) : સિજદાએ સહવનું સાંકિત થવું જો તેના ફેલથી છે તો પુનરાવર્તન વાજિબ છે. નહીં તો નહીં

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૨૨૦) : ફર્જ તથા નિફલ બંનેનો એક જ હુકમ છે અર્થાત નિફલોમાં પણ વાજિબ તર્ક થવાથી સહવનો સિજદો વાજિબ છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૨૧) : નિફલની બે રકઅતો પઢી અને તેઓમાં સહવ થયો, પછી તેના ઉપર જ બિના કરીને બે રકઅતો બીજી પઢી તો સિજદાએ સહવ કરે અને ફર્જમાં સહવ થયો હતો અને તેના ઉપર ઈરાદા પૂર્વક નિફલની બિના કરી તો સહવનો સિજદો નથી, બલકે ફરજનું પુનરાવર્તન કરે. અને જો તે ફર્જની સાથે ભૂલથી નિફલ મેળવી લીધી હોય દા.ત. ચાર રકઅત પર કાએદો કરીને ઉભો થઈ ગયો અને પાંચમીનો સિજદો કરી લીધો તો એક રકઅત બીજી મેળવે કે આ બે નિફલ થઈ જાય. અને તેઓમાં સિજદાએ સહવ કરે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૨૨૨) : સિજદાએ સહવ પછી પણ અત્તહિયાત પઢવું વાજિબ છે. અત્તહિયાત પઢીને સલામ ફેરવે. અને ઉત્તમ એ છે કે બંને કાએદાઓમાં દુરૂદ શરીફ પણ પઢે. (આલમગીરી) અને એ પણ અખત્યાર છે કે પહેલા કાએદામાં

અત્તહિયાત તથા દુરૂદ શરીફ પઢે. અને બીજામાં કેવળ અત્તહિયાત પઢે.

મસ્અલા-(૨૨૩) : સિજદાએ સહવથી તે પહેલો કાએદો બાતિલ થયો નહી, પરંતુ ફરીથી કાએદો કરવું વાજિબ છે. અને જો નમાઝનો કોઈ સિજદો બાકી રહી ગયો હતો તો કાએદા પછી તેને કર્યો અથવા તિલાવતનો સિજદો કર્યો, તો તે કાએદો જતો રહ્યો, હવે ફરીથી કાએદો ફર્જ છે. કેમ કે કાએદા વગર નમાઝ ખતમ કરી દીધી તો નમાઝ થઈ નહીં અને પ્રથમ હાલતમાં થઈ જશે. પરંતુ ફરીથી પઢવું જરૂરી છે.

(દુરૂદ મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૨૨૪) : એક નમાઝમાં કેટલાક વાજિબો તર્ક થયા તો એજ બે સહવ સિજદા સૌના માટે કાફી છે. (રદદુલ મુહતાર વિગેરે) નમાઝના વાજિબોનું વિગતવાર બયાન આગળ થઈ ગયું છે, પરંતુ અહકામની વિગત માટે પુનરાવર્તન ઉત્તમ છે. વાજિબની તાખીર (વિલંબ અથવા પાછળ કરવું) રૂકન તકદીમ (આગળ કરવું) અથવા તાખીર (પાછળ કરવું) અથવા તેનું મુકરર કરવું (એક વારથી વધુ) કરવું અથવા વાજિબમાં પરિવર્તન આ સઘળા પણ વાજિબના તર્ક છે.

મસ્અલા-(૨૨૫) : ફર્જની પહેલી બે રકઅતોમાં અને નિફલ તથા વિત્રની કોઈ રકઅતમાં સૂરએ અલહમ્દની એક આયાત પણ રહી ગઈ અથવા સુરતથી પહેલા બે વખત અલહમ્દ પઢી અથવા સુરત મેળવવું ભૂલી ગયો અથવા સૂરતને ફાતેહા પર અશ્રિમતા આપી અથવા અલહમ્દો પછીએક અથવા બે નાની આયતો પઢીને રૂકૂઅમાં ચાલ્યો ગયો પછી યાદ આવ્યું અને પાછો ફર્યો અને ત્રણ આયતો પઢીને રૂકૂઅ કર્યો તો આ સઘળી હાલતોમાં સિજદાએ સહવ વાજિબ છે.

(દુરૂદ મુખ્તાર, આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૨૬) : અલહમ્દો પછી કોઈ સૂરત પઢી, તેના પછી ફરીથી અલહમ્દો પઢી તો સિજદાએ સહવ વાજિબ નથી. એવી જ રીતે ફર્જની પાછલી રકઅતોમાં સૂરએ ફાતેહાની તકરાર (એક વારથી વધારે વાર પઢવું તે)થી સર્વથા સિજદાએ સહવ વાજિબ નથી. અને જો પહેલી રકઅતોમાં

અલહમ્દનો અધિક ભાગ પઢી લીધો હતો પછી પુનરાવર્તન કર્યું, તો સિજદએ સહવ વાજિબ છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૨૭) : “અલહમ્દો” પઢવું ભૂલી ગયો અને સુરત શરૂ કરી દીધી અને એક આયત જેટલું પઢી લીધું, હવે યાદ આવ્યું તો અલહમ્દો પઢીને સુરત પઢે, અને (સહવનો) સિજદો વાજિબ છે. એવીજ રીતે જો સુરત પઢયા પછી અથવા રૂકૂઅમાં અથવા રૂકૂઅથી ઉભા થયા પછી યાદ આવ્યું તો પછી અલહમ્દો પઢીને સુરત પઢે, અને રૂકૂઅનું પુનરાવર્તન કરે અને સિજદએ સહવ કરે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૨૮) : ફર્જની પાછલી રકઅતોમાં સુરત મેળવી તો સિજદએ સહવ નથી. અને ઈરાદા પૂર્વક મેળવી તો પણ વાંધો નથી. પરંતુ ઈમામે આવું ન કરવું જોઈએ. એવી જ રીતે જો પાછલી રકઅતોમાં અલહમ્દો ન પઢી, તો પણ સહવનો સિજદો નથી. અને રૂકૂઅ તથા સુજૂદ તથા કઅદામાં કુર્આન પઢ્યું, તો સિજદો વાજિબ છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૨૯) : સિજદાની આયત પઢી અને સિજદો કરવું ભૂલી ગયો, તો તિલાવતનો સિજદો અદા કરે. અને પછી સિજદએ સહવ કરે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૩૦) : જે ફેલ નમાઝમાં મકરૂહ છે તેમાં તસ્તીબ વાજિબ છે. માટે તરતીબના વિરૂધ્ધ ફેલ ઘટીત થાય તો સિજદએ સહવ કરે. દા.ત. કિરઅતથી પહેલા રૂકૂઅ કરી લીધો અને રૂકૂઅ પછી કિરઅત પઢી નહી, તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. કેમ કે ફર્જ તર્ક થઈ ગયું. અને જો રૂકૂઅ પછી કિરઅત તો કરી, પરંતુ ફરી રૂકૂઅ ન કર્યો, તો પણ નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. કેમ કે કિરઅતના કારણે રૂકૂઅ જતો રહ્યો, અને જો ફર્જ જેટલી કિરઅત કરીને રૂકૂઅ કર્યો. પરંતુ વાજિબે-કિરઅત અદા થયો નહી. દા.ત અલહમ્દો ન પઢી અથવા સુરત ન મેળવી તો હુકમ એજ છે કે પાછો ફરે (લોટે), અને અલહમ્દો તથા સુરત પઢીને રૂકૂઅ કરે અને સહવનો સિજદો કરે. અને જો ફરીથી રૂકૂઅ કર્યો

નહી, તો નમાઝ જતી રહી. કે પ્રથમ રૂકૂઅ જતો રહ્યો હતો.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૨૩૧) : કોઈ રકઅતનો કોઈ સિજદો રહી ગયો. અંતમાં યાદ આવ્યો તો સિજદો કરી લે પછી અત્તહિયાત પઢીને સિજદએ સહવ કરે. અને સિજદાની પહેલા જે નમાઝના અફઆલ અદા કર્યા હતા તે બાતિલ થશે નહી હા, જો કઅદા પછી તે નમાઝવાળો સિજદો કર્યા તો કેવળ તે કઅદો જતો રહ્યો.

(આલમગીરી, દુર્રેમુખ્તાર)

મસ્અલા-(૨૩૨) : અરકાન ઠીક કરવું ભૂલી ગયો, તો સહવનો સિજદો વાજિબ છે. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૩૩) : ફર્જમાં કઅદએ ઉલા ભૂલી ગયો, તો જ્યાં સુધી સીધો ઉભો થયો ન હોય પાછો લોટી આવે. અને આમાં સહવનો સિજદો નથી, અને જો સીધો ઉભો થઈ ગયો તો લોટે નહી. અને અંતમાં સહવનો સિજદો કરી લે, અને સીધો ઉભો થઈને લોટયો તો સિજદએ સહવ કરે. અને સહી મઝહબમાં નમાઝ થઈ જશે, પરંતુ ગુનેહગાર થયો. માટે હુકમ છે કે, જો લોટે તો તુરતજ ઉભા થઈ જાય.

(દુર્રે મુખ્તાર, ગુનીયા)

મસ્અલા-(૨૩૪) : જો મુક્તદી ભૂલથી ઉભો થઈ ગયો તો જરૂરી છે કે પાછો લોટી આવે કે, જેથી ઈમામની વિરૂધ્ધતા થાય નહી. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૨૩૫) : આખરી કઅદો ભૂલી ગયો તો જ્યાં સુધી તે રકઅતનો સિજદો ન કર્યો હોય, લોટી આવે અને સિજદએ સહવ કરે. અને જો કઅદએ અખીરામાં બેઠો હતો પરંતુ તશહહુદ જેટલું થયું ન હતું કે ઉભો થઈ ગયો તો લોટી આવે. અને તે જે પહેલા થોડી વાર સુધી બેસ્યો હતો ગણના થશે અર્થાત લોટયા પછી જેટલી વાર સુધી બેસ્યો તે અને પહેલાનો કઅદો બંને મળીને જો તશહહુદ જેટલું થઈ ગયું તો ફર્જ અદા થઈ ગયો, પરંતુ સિજદએ સહવ એ હાલતમાં પણ વાજિબ છે. અને જો તે રકઅતનો સિજદો કરી લીધો તો સિજદાથી માથું ઉઠાવતાજ તે ફર્જ, નિફલ થઈ ગયો. માટે જો ચાહે તો મગરિબ સિવાયની બીજી નમાઝોમાં એક રકઅત બીજી મેળવી લે કે શફઅ (બે રકઅતની જોડ) પુર્ણ થઈ જાય, અને એકી રકઅત રહે નહી. ભલે તે

નમાઝ ફજર અથવા અસરની હોય. મગરિબમાં બીજી ન મેળવે કે ચાર પૂરી થઈ ગઈ.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૨૩૬) : નિફલનો દરેક કઅદો આખરી કઅદો છે અર્થાત ફર્જ છે. જો કઅદો ન કર્યો અને ભૂલીને ઉભો થઈ ગયો તો જ્યાં સુધી તે સિજદો ન કર્યો હોય લોટી આવે અને સિજદાએ સહવ કરે. અને વાજિબ નમાઝ દા.ત. વિત્ર, ફર્જના હુકમમાં છે માટે વિત્રનો કઅદએ ઉલા ભુલી જાય તો એ જ હુકમ છે, જે ફર્જના કઅદએ ઉલા ભૂલી જવાનો છે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૨૩૭) : જો 'તશહહુદ' જેટલો આખરી કઅદો કરી લીધો છે. અને ઉભો થઈ ગયો તો જ્યાં સુધી તે રકઅતનો સિજદો ન કર્યો હોય લોટી આવે અને સિજદાએ સહવ કરીને સલામ ફેરવી દે અને જો કિયામની હાલતમાં સલામ ફેરવી લીધી તો પણ નમાઝ થઈ જશે, પરંતુ સુન્નત તર્ક થઈ અને તે હાલતમાં જો ઈમામ ઉભો થઈ ગયો તો મુક્તદી તેનો સાથ ન કરે બલકે બેઠેલ ઈન્તેઝાર (પ્રતીક્ષા) કરે. જો લોટી આવે તો સાથે થઈ જાય અને ન લોટયો તો અને સિજદો કરી લીધો તો મુક્તદી સલામ ફેરવી દે અને ઈમામ એક રકઅત બીજી મેળવે કે આ બે નિફલ થઈ જાય, અને સિજદાએ સહવ કરીને સલામ ફેરવે, અને આ બે રકઅતો ઝોહર અથવા ઈશાની સુન્નતના કાયમ મુકામ (સ્થાને) ન થશે. જો આ બે રકઅતોમાં કોઈ ઈમામની ઈકતેદા (પેરવી) કરી અર્થાત હવે સામેલ થયો તો આ મુક્તદી પણ છ (૬) રકઅત પઢે. અને જો તેણે તોડી નાંખી તો બે રકઅતની કઝા પઢે, અને જો ઈમામ ચોથી રકઅત પર બેસ્વો ન હતો, તો આ મુક્તદી છ રકઅતની કઝા પઢે અને જો ઈમામે આ રકઅતોને ફાસીદ કરી દીધી તો તેના ઉપર સર્વથા કઝા નથી.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૨૩૮) : ચોથી રકઅત પર કઅદો કરીને ઉભો થઈ ગયો અને કોઈ ફર્જ પઢવાવાળા એ તેની ઈકતેદા કરી તો ઈકતેદા સહીહ નથી. ભલે લોટી આવ્યો અને કઅદો ન કર્યો હતો તો જ્યાં

સુધી પાંચમી રકઅતનો સિજદો ન કર્યો ઈકતેદા કરી શકે છે કે હજુ સુધી ફર્જમાં જ છે. (રદદુલ મુહતાર) **મસ્અલા-(૨૩૯) :** બે રકઅતની નિચ્ચત હતી અને તેમાં સહવ થયો અને બીજીના કઅદાહમાં સિજદાએ સહવ કરી લીધો તો તેના ઉપર નિફલની બીના મકરૂહે તકરીમી છે. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૨૪૦) : મુસાફરે સિજદાએ સહવ પછી ઈકામતની નિચ્ચત કરી તો ચાર પઢવું ફર્જ છે અને અંતમાં સિજદાએ સહવનું પુનરાવર્તન કરે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૨૪૧) : કઅદએ ઉલામાં તશહહુદ પછી એટલું પઢવું-“અલ્લા હુમ્મા સલ્લેઅલા મોહંમદિન” તો સહવનો સિજદો વાજિબ છે. એના કારણે નહી કે, દુરૂદ શરીફ પઢવું બલકે એ કારણે કે ત્રીજી રકઅતના કિયામમાં તાખીર (વિલંબ) થઈ, તો જો એટલી વાર સુધી સુકુત (મૌન) કર્યું તો પણ સિજદાએ સહવ વાજિબ છે જેવું કે કઅદા, રૂકૂઅ તથા સિજદાએ સહવ વાજિબ છે. જેવું કે કઅદા રૂકૂઅ તથા સિજદાઓમાં કુર્આન પઢવાથી સિજદાએ સહવ વાજિબ છે, જો કે તે કલામે ઈલાહી છે. ઈમામે આઝમ રદીયલ્લાહો અન્હોએ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમને ખ્વાબ (સ્વપન) માં જોયા. હુજૂરે પૂછ્યું દુરૂદ પઢનારા પર તેમોએ કેમ સિજદો વાજિબ બતાવ્યો, ઈમામે આઝમે અર્જ કરી એટલા માટે કે તેણે ભૂલથી પઢ્યું. હુજૂરે તેમની પ્રશંસા કરી. (દુર્રે મુખ્તાર રદદુલ મુહતાર વિગેરે) **મસ્અલા-(૨૪૨) :** કોઈ કઅદામાં જો તશહહુદમાંથી કાંઈ રહી ગયું તો સિજદાએ સહવ વાજિબ છે. નમાઝ નિફલ હોય કે ફર્જ.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૪૩) : પ્રથમ બે રકઅતોના કિયામમાં અલહમ્દો પછી તશહહુદ પઢવું તો સિજદાએ સહવ વાજિબ છે. અને અલહમ્દથી પહેલાં પઢવું તો વાજિબ નથી. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૪૪) : પાછલી રકઅતોના કિયામમાં તશહહુદ પઢવું તો સિજદો વાજિબ થયો નહી અને જો કઅદએ ઉલામાં કેટલીક વખત તશહહુદ પઢવું તો સિજદો વાજિબ થઈ ગયો. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૪૫) : તશહહુદ પઢવું ભુલી ગયો અને સલામ ફેરવી દીધી, પછી યાદ આવ્યું તો લોટી આવે, તશહહુદ પઢે અને સિજદાએ સહવ કરે, એવી જ રીતે જો તશહહુદના સ્થાને અલહમ્દો પઢ્યો તો સિજદો વાજિબ થઈ ગયો.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૪૬) : રૂકૂઅના બદલે સિજદો કર્યો અથવા સિજદાના બદલે રૂકૂઅ કર્યો અથવા કોઈ એવા રૂકનને બે વખત કર્યું જે નમાઝમાં મુકરર (એકથી વધારે વખત) મશરૂઅ (શરીઅતમાં) હતું નહી, અથવા કોઈ રૂકનને આગળ અથવા પાછળ કર્યું તો તે સઘળી હાલતોમાં સિજદાએ સહવ વાજિબ છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૪૭) : કુનૂત અથવા તકબીરે કુનૂત અર્થાત કિરઅત પછી કુનૂત માટે જે તકબીર કહેવામાં આવે છે તે ભુલી ગયો તો સિજદાએ સહવ કરે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૪૮) : ઈદેન (બંને ઈદો)ની સઘળી તકબીરો અથવા કેટલીક તકબીરો ભુલી ગયો અથવા વધારેકહી અથવા અનુચીત સ્થાનમાં કહી આ સઘળી હાલતોમાં સિજદાએ સહવ વાજિબ છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૪૯) : ઈમામ ઈદોની તકબીરો ભુલી ગયો અને રૂકૂઅમાં ચાલ્યો ગયો તો લોટી આવે અને મસબૂક રૂકૂઅમાં શામેલ થયો તો રૂકૂઅમાં જ તકબીરો કહી લે (આલમગીરી) ઈદેનમાં બીજી રકઅતની, તકબીરે રૂકૂઅ ભુલી ગયો તો સિજદાએ સહવ વાજિબ છે અને પહેલી રકઅતની તકબીરે રૂકૂઅ ભુલ્યો તો સિજદાએ સહવ નથી.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૫૦) : જુમ્આ તથા ઈદેનમાં સહવ ઘટિત થયો અને બહુ મોટી જમાઅત હોય તો બહેતર એ છે કે સિજદાએ સહવ ન કરે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૫૧) : ઈમામે જહરી (કિરઅતવાળી) નમાઝમાં જવાઝે નમાઝ જેટલું અર્થાત એક આયત ધીમે પઢી, અથવા સિરી (નમાઝ)માં ઝહર (અવાજ)થી પઢી તો સિજદાએ સહવ વાજિબ છે અને કલમો (શબ્દ) ધીમે અથવા

ઝહરથી પઢ્યો તો માફ છે. (આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર, ગુનીયા)

મસ્અલા-(૨૫૨) : મુનફરિદે સિરી નમાઝમાં ઝહરથી પઢ્યું, તો સહવનો સિજદો વાજિબ છે અને જહરી(નમાઝ)માં ધીમેથી પઢ્યું તો સિજદાએ સહવ વાજિબ નથી (દુર્રે મખ્તાર)

મસ્અલા-(૨૫૩) : સના તથા દુઆ તથા તશહહુદ બુલંદ અવાજથી પઢ્યો તો સુન્નતના વિરુદ્ધ થયું, પરંતુ સિજદાએ સહવ વાજિબ નથી.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૨૫૪) : કિરઅત વિગેરે કોઈ પ્રસંગે વિચારવા લાગ્યો કે એક રૂકન જેટલું અર્થાત ત્રણ વખત સુબ્હાનલ્લાહ કહેવા જેટલો વિલંબ થયો, તો સિજદાએ સહવ વાજિબ છે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૨૫૫) : ઈમામથી સહવ થયો અને સિજદાએ સહવ કર્યો તો મુકતદી ઉપર પણ સિજદો વાજિબ છે. ભલે મુકતદી સહવ ઘટિત થયા પછી જમાઅતમાં શામેલ થયો હોય અને જો ઈમામથી સિજદાએ સહવ સાકિત થઈ ગયો (માથે થી ઉતરી ગયો) તો મુકતદીથી પણ સાકિત (જવાબદારીથી મુક્ત) થયો, પછી જો ઈમામથી સાકિત થવું તેના કોઈ ફેલ (કાર્ય)ના કારણે હોય તો મુકતદી ઉપર પણ નમાઝનું પુનરાવર્તન વાજિબ છે નહી તો માફ છે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૨૫૬) : જો મુકતદીથી ઈકતેદાની હાલતમાં સહવ ઘટિત થયો તો સિજદાએ સહવ વાજિબ નથી. (આમ્મતુલ કુતુબ)

મસ્અલા-(૨૫૭) : મસબૂક ઈમામની સાથે સિજદાએ સહવ કરે. જો કે તેના શરીક થવાથી પહેલા સહવ થયો હોય અને જો ઈમામની સાથે સિજદો ન કર્યો અને બાકીની નમાઝ પઢવા ઉભો થઈ ગયો તો અંતમાં સિજદાએ સહવ કરે અને જો આ મસબૂકથી પોતાની નમાઝમાં પણ સહવ થયો તો અંતનો એજ સિજદો તે, ઈમામના સહવ માટે પણ કાફિ છે (આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૨૫૮) : મસબૂકે પોતાની નમાઝ બચાવવા માટે ઈમામ સાથે સિજદાએ સહવ કર્યો નહી, અર્થાત જાણે છે કે જો સિજદો કરશે તો નમાઝ

જતી રહેશે. દા.ત. ફજરની નમાઝમાં સૂર્યોદય થઈ જશે અથવા જુમ્આમાં અસરનો સમય આવી જશે અથવા માઝર છે અને સમય ખતમ થઈ જશે અથવા મોઝા પર મસાહની મુદત પૂરી થઈ જશે તો આ હાલતોમાં ઈમામની સાથે સિજદો ન કરવામાં કરાહત નથી. બલકે તશહહુદ જેટલું બેસ્યા પછી ઉભો થઈ જાય (ગુનીયા)

મસ્અલા-(૨૫૯) : મસબૂકે ઈમામના સહવમાં ઈમામની સાથે સિજદાએ સહવ કર્યો, પછી જ્યારે પોતાની નમાઝ પઢવા ઉભો થયો અને તેમાં પણ સહવ થયો તો તેમાં પણ સિજદાએ સહવ કરે.

(દુર્ મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૨૬૦) : મસબૂકે ઈમામની સાથે સલામ ફેરવવું જાઈજ નથી. જો ઈરાદા પુર્વક ફેરવશે તો નમાઝ જતી રહેશે, અને જો ભુલથી ફેરવી અને સલામ, ઈમામની સાથે એજ સમયમાં વિલંબ વગર હતી તો તેના ઉપર સિજદાએ સહવ નથી. અને જો સલામ ઈમામની થોડીક વાર પછી પણ ફેરવી, તો ઉભો થઈ જાય અને પોતાની નમાઝ પુરી કરીને સિજદાએ સહવ કરે. (દુર્ મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૨૬૧) : જો કોઈ માણસ ઈમામના એક સિજદો કર્યા પછી શરીક થયો તો બીજો સિજદો ઈમામની સાથે કરે અને પહેલા સિજદાની કઝા નથી. અને જો બંને સિજદાઓ પછી શરીક થયો તો ઈમામના સહવનો તેના માથે કોઈ સિજદો નથી.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૨૬૨) : ઈમામે સલામ ફેરવી લીધી અને મસબૂક પોતાની નમાઝ પુરી કરવા ઉભો થયો, હવે ઈમામે સિજદાએ સહવ કર્યો તો જ્યાં સુધી મસબૂકે તે રકઅતનો સિજદો કર્યો ન હોય, લોટી આવે અને ઈમામની સાથે સિજદો કરે. જ્યારે ઈમામ સલામ ફેરવે તો હવે પોતાની નમાઝ પઢે અને પહેલા જે કિયામ તથા કિરઅત તથા રૂકૂ કરી લીધા હોય તેની ગણના થશે નહીં બલકે હવે ફરીથી તે અફઆલ (કાર્યો) કરે અને જો પાછો ન ફર્યો અને પોતાની નમાઝ પઢી લીધી તો અંતમાં સિજદાએ સહવ કરે અને જો તે રકઅતનો સિજદો કરી લીધો તો પાછો ન ફરે જો લોટશે (ફરશે) તો નમાઝ

ફાસિદ થઈ જશે

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૬૩) : ઈમામતના સહવથી લાહિક ઉપર પણ સિજદાએ સહવ વાજિબ છે. પરંતુ લાહિક પોતાની નમાઝના અંતમાં સિજદાએ સહવ કરશે અને ઈમામની સાથે જે સિજદો કર્યો હોય તો અંતમાં પુનરાવર્તન કરે.

(દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૨૬૪) : જો ત્રણ રકઅતમાં મસબૂક થયો અને એક રકઅતમાં લાહિક તો એક રકઅત કિરઅત વગર પઢીને બેસી જાય અને “તશહહુદ” પઢીને સિજદાએ સહવ કરે, પછી એક રકઅત ભરી (કિરઅતવાળી) પઢીને બેસી જાય કે આ તેની બીજી રકઅત છે. પછી એક ભરેલી અને એક ખાલી પઢીને સલામ ફેરવી દે. અને જો એકમાં મસબૂક છે, અને ત્રણમાં લાહિક તો ત્રણ પઢીને સિજદાએ સહવ કરે, પછી એક રકઅત ભરેલી પઢીને સલામ ફેરવી દે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૨૬૫) : મુકીમે (જે મુસાફીર ના હોય તે) મુસાફીરની ઈકતેદા કરી અને ઈમામથી સહવ થયો, તો ઈમામની સાથે સિજદાએ સહવ કરે, પછી પોતાની બે રકઅતો પઢે અને તેમાં પણ સહવ થાય તો અંતમાં ફરીથી સિજદો કરે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૨૬૬) : ઈમામથી “સલાતુલ ખૌફ” (ભયની નમાઝ)માં (જેનું વર્ણન અને તરીકો ઈન્શાઅલ્લાહ આગળ મજકૂર થશે)માં સહવ થયો તો ઈમામની સાથે બીજો ગિરોહ સિજદાએ સહવ કરે અને પહેલો ગિરોહ તે વખતે કરે જ્યારે પોતાની નમાઝ ખતમ કરી લે. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૬૭) : ઈમામને હદસ થયું (વુઝુ તુટી ગયું) અને તેનાથી પહેલા, સહવ પણ ઘટિત થઈ ગયો છે, અને તેણે ખલીફા બનાવ્યો તો ખલીફા સિજદાએ સહવ કરે. અને જો ખલીફાને પણ સહવ થાય તો એજ સિજદા કાફી છે. અને જો ઈમામથી સહવ થયો નથી પરંતુ ખલીફાથી એ હાલતમાં સહવ થયો તો ઈમામ ઉપર પણ સિજદાએ સહવ વાજિબ છે. અને જો ખલીફાનો સહવ ખિલાફતથી પહેલા થાય તો સિજદો વાજિબ નથી. ન તેના ઉપર ન ઈમામ ઉપર.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૬૮) : જેના ઉપર સિજદાએ સહવ

વાજિબ છે જો સહવ થવું યાદ ન હતુ અને નમાઝ કતઅ કરવાની નિયતથી સલામ ફેરવી લીધી તો હજુ નમાઝથી બહાર થયો નહી, એ શર્તે કે સિજદાએ સહવ કરી લે. માટે જ્યાં સુધી વાતચીત અથવા ઈરાદા પૂર્વકનું હદસ અથવા મસ્જિદથી બહાર નિકળવું અથવા બીજો કોઈ ફેલ નમાઝની મનાફી (વિપરીત) કર્યા ન હોય તેના માટે હુકમ છે કે સિજદાએ સહવ કરી લે. અને જો સલામ પછી સિજદાએ સહવ ન કર્યો તો સલામ ફેરવવાના સમયથી નમાઝથી બહાર થઈ ગયો. માટે સલામ ફેરવવા પછી જો કોઈએ તેની ઈકતેદા કરી અને ઈમામે સિજદાએ સહવ કરી લીધો તો ઈકતેદા સહીહ છે. અને જો સિજદો ન કર્યો તો સહીહ નથી. અને જો યાદ હતુ કે સહવ થયો છે અને નમાઝ કતઅ કરવાની નિયતથી સલામ ફેરવી લીધી તો સલામ ફેરવતા જ નમાઝની બહાર થઈ ગયો, અને સિજદાએ સહવ કરી શકતો નથી, તે નમાઝ ફરી પઢી લે. અને જો તેણે ભૂલથી સિજદો કર્યો અને તેમા કોઈ શરીક થાય તો ઈકતેદા સહીહ નથી.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૨૬૯) : તિલાવતનો સિજદો બાકી હતો અથવા આખરી કઅદામાં તશહહુદ પઢ્યું ન હતું પરંતુ તશહહુદ પઢવા જેટલું બેસી રહ્યો હતો અને એ યાદ છે કે તિલાવતનો સિજદો અથવા તશહહુદ બાકી છે પરંતુ ઈરાદા પૂર્વક સલામ ફેરવી દીધી તો સિજદો સાકિત થઈ ગયો અને નમાઝ થી બહાર થઈ ગયો, નમાઝ ફાસિદ થઈ નહી. કારણે કે સઘળા અરકાન અદી કરી લીધા છે, પરંતુ વાજિબ તર્ક કરવાના કારણે મકરૂહે તહરીમી થઈ. એવી જ રીતે જો તેના માથે સિજદાએ સહવ તથા તિલાવતનો સિજદો બાકી છે આ બંને યાદ છે અથવા કેવળ તિલાવતનો સિજદો યાદ છે અને ઈરાદા પૂર્વક સલામ ફેરવી લીધી તો બંને સાકિત થઈ ગયા. જો નમાઝનો સિજદો તથા સહવનો સિજદો બંને બાકી હતા અથવા કેવળ નમાઝનો સિજદો રહી ગયો હતો અને નમાઝનો સિજદો યાદ હોવા છતાં સલામ ફેરવી લીધી તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. અને જો નમાઝનો સિજદો તથા

તિલાવતનો સિજદો બાકી હતા અને સલામ ફેરવતી વેળા બંને યાદ હતા અથવા એક યાદ હતો, તો પણ નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૨૭૦) : નમાઝનો સિજદો અથવા તિલાવત નો સિજદો બાકી હતો અથવા સિજદાએ સહવ કરવો હતો અને ભુલથી સલામ ફેરી લીધી તો જ્યાં સુધી મસ્જિદ થી બહાર નિકળ્યા નહી સિજદો કરી લે. અને મેદાનમાં હોય તો જ્યાં સુધી સફોથી ઉલંઘન ન થાય આગળ સિજદાની જગ્યાએ પસાર થયે નહી, તો સિજદો કરી લે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૨૭૧) : રૂકૂઅમાં યાદ આવ્યું કે નમાઝનો કોઈ સિજદો રહી ગયો છે અને ત્યાંથી જ સિજદામાં ચાલ્યો ગયો અથવા સિજદામાં યાદ આવ્યું અને માથું ઉચું કરી તે સિજદો કરી લીધો તો બેહતર છે કે તે રૂકૂઅ તથા સુજૂદનું પુનરાવર્તન કરી લે. સિજદાએ સહવ કરે. અને જો તે સમયે ન કર્યો બલ્કે નમાઝના અંતમાં કર્યો તો તે રૂકૂઅ તથા સુજૂદનું પુનરાવર્તન નથી, સિજદાએ સહવ કરવો પડશે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૨૭૨) : ઝોહરની નમાઝ પઢતો હતો અને એ ખ્યાલ કરીને કે ચાર રકઅત પૂરી થઈ ગઈ, બે રકઅત પર સલામ ફેરવી દીધી, તો ચાર પૂરી કરી લે. અને સિજદાએ સહવ કરી લે. અને જો એ ગુમાન કર્યું કે, મારા ઉપર બેજ રકઅતો છે. દા.ત. પોતાને મુસાફર તરીકે કલ્પના કરી અથવા ગુમાન થયું કે જુઆની નમાઝ છે અથવા નવો મુસલમાન છે અને સમજ્યો કે ઝોહરના ફર્જ બેજ રકઅતો છે, અથવા ઈશાની નમાઝને તરાવીહની કલ્પના કરી તો નમાઝ જતી રહી. એવી જ રીતે કોઈ રૂકન રહી ગયું અને યાદ હોવા છતાં સલામ ફેરવી લીધી તો નમાઝ તુટી ગઈ.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૨૭૩) : જેને રકઅતની ગણતરીમાં શંકા હોય દા.ત. ત્રણ થઈ કે ચાર થઈ? અને બાલિગ થયા પછી આ પ્રથમ બનાવ છે તો સલામ ફેરવી અથવા કોઈ નમાઝ વિરૂદ્ધનું અમલ કરીને, નમાઝ તોડી નાખે અથવા ગુમાનની ગણના પ્રમાણે પઢી

લે પરંતુ યેનકેન પ્રકારે આ નમાઝને આરંભથી પહે, કેવળ નમાઝ તોડવાની નિયત કાફી નથી. અને જો આ શંકા પ્રથમવાર નથી બલકે પહેલાં પણ થઈ ચુકી છે, તો જો કોઈ બાજુએ ખાત્રી હોય તો તેના ઉપર અમલ કરે. નહીં તો ઓછા પ્રત્યે ધારણા કરે અર્થાત ત્રણ-ચારમાં શંકા હોય તો ત્રણ ઠેરવે, બે-ત્રણમાં શંકા હોય તો બે, તથા ધારણા અનુસાર અને ત્રીજી-ચોથી બંનેમાં કઅદો કરે. કેત્રીજી રકઅતનું ચોથી હોવું શંકાશીલ છે. અને ચોથીમાં કઅદા પછી સિજદાએ સહવ કરીને સલામ ફેરવી લે. અને ખાત્રીની હાલતમાં સિજદાએ સહવ નથી, પરંતુ વિચારવામાં એક રૂકન જેટલો વિલંબ કર્યો હોય તો સિજદાએ સહવ વાજિબ થઈ ગયો.

(હિદાયા વિગેરે)

મસ્અલા-(૨૭૪) : નમાઝ પૂરી કર્યા પછી શંકા ગઈ તો તેનો કોઈ એતબાર (માન્ય) નથી, અને જો નમાઝ પછી યકીન (ખાત્રી) છે કે કોઈ ફર્જ રહી ગયો, પરંતુ તેમાં શંકા છે કે, તે શું છે, તો નમાઝ ફરીથી પઢવું ફર્જ છે(ફતહ-રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૨૭૫) : જોહરની નમાઝ પઢયા પછી એક આદિલ (શરીરતનો પાબંદ) માણસે ખબર આપી કે (નમાઝ પઢનારાઓ એ) ત્રણ રકઅતો પઢી છે, તો ફરીથી પઢે, ભલે તમારા ખ્યાલમાં આ ખબર ગલત (ખોટી) હોય. અને જો કહેનાર આદિલ ન હોય તો તેની ખબરનો એતબાર (માન્ય) નથી. અને જો નમાઝીને શંકા હોય અને (૨) બે આદીલોએ ખબર આપી તો તેમની ખબર ઉપર અમલ કરવું જરૂરી છે.

(આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા-(૨૭૬) : જો રકઅતની સંખ્યામાં શંકા ન હોય થઈ પરંતુ ખૂદ તે નમાઝ વિશે શંકા છે, દા.ત. જોહરની બીજી રકઅતમાં શંકા થઈ કે આ અસરની નમાઝ પઢું છું અને ત્રીજી રકઅતમાં નિફલની શંકા થઈ અને ચોથી રકઅતમાં જોહરની તો તે જોહરની જ નમાઝ છે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૨૭૭) : તશહહુદ પછી એ શંકા થઈ કે ત્રણ રકઅત થઈ કે ચાર? અને એક રૂકન જેટલું ખામોશ રહ્યો, અને વિચારતો રહ્યો પછી યકીન (ખાત્રી) થઈ કે ચાર થઈ ગઈ તો સિજદાએ સહવ

વાજિબ છે. અને જો એક બાજુએ સલામ ફેરવ્યા પછી એવું થયું તો કાંઈ નહીં. અને જો હસદ થયું અને વુજુ કરવા ગયો હતો કે એ શંકા ઘટિત થઈ અને વિચારવામાં વુજુમાં થોડી વાર અટકી ગયો તો સિજદાએ સહવ વાજિબ છે. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૭૮) : એ શંકા ઘટિત થઈ કે, આ સમયની નમાઝ પઢી કે નહીં? જો સમય બાકી છે તો ફરીથી પઢી લે. નહીં તો નહીં. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૭૯) : શંકાના કારણે સૂરતોમાં સિજદાએ સહવ વાજિબ છે અને ખાત્રીમાં નહીં. પરંતુ જ્યારે વિચારવામાં એક રૂકનનો વિલંબ થઈ ગયો તો સિજદાએ સહવ વાજિબ થઈ ગયો.

(દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૨૮૦) : બેવુજુ હોવાનો અથવા મસોહ ન કરવાનું થકીન થયું અને એજ હાલતમાં એક રૂકન અદા કરી લીધો તો આરંભથી નમાઝ પઢે. ભલે પછી યકીન થયું કે વુજુ હતું અને મસોહ કર્યો હતો.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૮૧) : નમાઝમાં શંકા થઈ કે મુકીમ (જે મુસાફીર ન હોય તે) છે કે મુસાફીર? તો ચાર પઢે. અને બીજી રકઅત પછી કઅદો જરૂરી છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૮૨) : વિત્રમાં શંકા થઈ કે બીજી રકઅત છે કે ત્રીજી? તો તેમાં દુઆએ કુનૂત પઢીને કાએદા પછી એક રકઅત બીજી પઢે. અને તેમાં પણ કુનૂત પઢે અને સિજદાએ સહવ કરે. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૮૩) : ઈમામ નમાઝ પઢાવી રહ્યો છે કે બીજી રકઅતમાં શંકા થઈ કે, પહેલી છે કે બીજી? અથવા ચોથી? અને ત્રીજીમાં શંકા થઈ અને મુકતદીઓ તરફ નજર કરી કે તેઓ ઉભા થાયતો ઉભો થઈ જાઉં, બેસે તો બેસી જાઉં તો તેમાં વાંધો નથી. અને તેમાં સિજદાએ સહવ વાજિબ થયો નહીં.

(આલમગીરી)

બીમારની નમાઝનું બયાન

હદીસમાં છે કે ઈમાન બિન હસીન રદીયલ્લાહો અન્હો બીમાર હતા, હુજુરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમથી નમાઝ વિષે પ્રશ્ન પુછ્યો.

આપે ફરમાવ્યું: ઉભા રહીને પઢો જો શકિત ન હોય તો બેસીને પઢો અને તેની પણ શકિત ન હોય તો લેટીને (આડા પડીને) પઢો, અલ્લાહ તઆલા કોઈ નફસ (જીવ) ને તેની શકિત કરતાં વધારે તકલીફ આપતો નથી. આ હદીસને મુસ્લિમ સિવાય મુહદિસોની જમાઅતે રિવાયત કરી છે. બઝઝારે મુસ્નદમાં અને બયહકીએ “મઅરફુહ”માં જાબિર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ એક બીમારની ખબર કાઢવા તશરીફ લઈ ગયા. જોયું કે તે માણસ તકીયા પર નમાઝ પઢે છે, અર્થાત સિજદો કરે છે. આપ તેને ફેકી દીધો. તેણે એક લાકડી લઈને તેના ઉપર નમાઝ પઢી, આપે તેને પણ લઈને ફેકી દીધી અને ફરમાવ્યું જો શકિત હોય તો જમીન પર નમાઝ પઢ. નહી તો ઈશારો કરે અને સિજદાને રૂકૂઅ કરતા પસ્ત (વધારે નમે) કરે.

મસ્અલા-(૨૮૪) : જે માણસ બીમારીના કારણે ઉભા રહીને નમાઝ પઢવા શકિતમાં નથી કે ઉભા રહીને પઢવાથી નુકશાન થશે અથવા બીમારી વધી જશે અથવા સારા થવામાં લંબાણ થઈ જશે અથવા ચક્કર આવે છે, અથવા ઉભા રહીને નમાઝ પઢવાથી પેશાબનો કતરો (ટીપું) આવશે અથવા સહન થઈ શકે નહી તેવું સપ્ત દર્દ પૈદા થઈ જશે તો આ સઘળી હાલતોમાં બેસીને રૂકૂઅ તથા સુજૂદ સાથે નમાઝ પઢે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

(આના વિષે કેટલાએ મસાઈલ

“ફરાઈઝે નમાઝ” માં વર્ણન થયા છે)

મસ્અલા-(૨૮૫) : જો કેઈ માણસ પોતાની જાતે બેસી પણ શકતો નથી પરંતુ છોકરો અથવા ગુલામ કે નોકર અથવા કોઈ અજાણ્યો માણસ ત્યાં છે કે બેસાડી દેશે તો બેસીને નમાઝ પઢવું જરૂરી છે. અને બેસી રહી શકતો નથી તો તકીયા અથવા દીવાલ અથવા કોઈ વ્યક્તિ પર ટેકો લગાવી નમાઝ પઢે, આમ પણ ન થઈ શકે તો લેટી ને પઢે. અને બેસીને પઢવું શક્ય હોય તો લેટીને નમાઝ પઢવાથી નમાઝ થશે નહી.

(આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહત્તાર)

મસ્અલા-(૨૮૬) : બેસીને નમાઝ પઢવામાં કોઈ ખાસ રીતે બેવું જરૂરી નથી, બલ્કે બીમારને જેવી રીતે આસાની (સરળતા) થાય એવી રીતે બેસે. હાં, દોઝાનું (ઘુંટણ ભેર) બેસવું સરળ હોય અથવા બીજી રીતે બેસવાની બરાબર હોય તો બેઝાનું ઉત્તમ છે. નહી તો જેમાં આસાની હોય ધારણ કરે.

(આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા-(૨૮૭) : નિફલ નમાઝમાં થાકી ગયો હોય તો દીવાલ અથવા અસા (લાકડી) પર ટેકો લગાવવામાં વાંધો નથી. નહી તો મકરૂહ છે. અને બેસી ને પઢવામાં કોઈ વાંધો નથી. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૨૮૮) : ચાર રકઅતવાળી નમાઝ બેસીને પઢી, કઅદએ અખીરાના મોકા પર તશહહુદ પઢવાથી પહેલા કિરઅત શરૂ કરી લીધી અને રૂકૂઅ પણ કર્યો તો તેનો એજ હુકમ છે કે ઉભા રહીને પઢનાર ચોથી રકઅત પછી ઉભો થઈ જાય માટે તેણે જ્યાં સુધી પાંચમી રકઅતનો સિજદો કર્યો ન હોય, તશહહુદ પઢે અને સિજદએ સહવ કરે. અને પાંચમીનો સિજદો કરી લીધો તો નમાઝ તુટી ગઈ.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૮૯) : બેસીને નમાઝ પઢનાર બીજી રકઅતના સિજદામાંથી ઉઠ્યો અને ક્રિયામની નિચ્ચત કરી પરંતુ કિરઅતથી પહેલા યાદ આવી ગયું તો તશહહુદ પઢે અને નમાઝ થઈ ગઈ અને તેમાં સિજદએ સહવ પણ નથી. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૯૦) : બીમારે બેસીને નમાઝ પઢી. ચોથી રકઅતના સિજદાથી ઉઠ્યો તો એ ગુમાન કરીને કે ત્રીજી રકઅત છે, કિરઅત કરી અને ઈશારાથી રૂકૂઅ તથા સુજૂદ કર્યા તો નમાઝ તુટી ગઈ અને બીજી રકઅતના સિજદા પછી એ ગુમાન કરીને કે બીજી રકઅત છે, કિરઅત શરૂ કરી પછી યાદ આવ્યું તો તશહહુદ તરફ પાછો ન ફરે, બલ્કે નમાઝ પૂરી કરી લે અને અંતમાં સિજદએ સહવ કરે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૯૧) : ઉભા થઈ શકે છે પરંતુ રૂકૂઅ તથા સુજૂદ કરી શકતો નથી દા.ત. ગંબા (ગર્દન) વિગેરેમાં ફોડલો છે કે સિજદો કરવાથી વહેશે તો પણ બેસીને ઈશારાથી નમાઝ પઢી શકે છે, બલ્કે

એજ બહેતર છે. અને એ હાલતમાં એવું પણ કરી શકે છે કે ઉભી થઈને પઢે અને રૂકૂઅ માટે ઈશારો કરે, પછી બેસીને સિજદા માટે ઈશારો કરે.

(આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૨૮૨) : ઈશારાની હાલતમાં સિજદાનો ઈશારો રૂકૂઅ કરતાં હલકો (નીચો) હોવું જરૂરી છે. પરંતુ એ જરૂરી નથી કે મસ્તકને સાવ જમીનની નિકટ કરી દે. સિજદા માટે તકીયો વગેરે કોઈ ચીજ પેશાની (લલાટ)ની નિકટ લાવી તેના ઉપર સિજદો કરવો મકરૂહે તહરીમી છે. ભલે ખૂદ તેણે તે વસ્તુ મુકી હોય કે બીજાએ. (દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૨૮૩) : જો કોઈ વસ્તુ ઉપાડી તેના પર સિજદો કર્યો અને સિજદામાં રૂકૂઅની સરખામણીમાં મસ્તક વધારે ઝુકાવ્યું તો પણ સિજદો થઈ ગયો, પરંતુ ગુનેહગાર થયો. અને સિજદા માટે માંથું વધારે નમાઝ્યું નહી, તો સિજદો થયો જ નહી. (દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૮૪) : જો કોઈ ઉચી વસ્તુ જમીન ઉપર મુકેલી છે અને તેના ઉપર સિજદો કર્યો અને રૂકૂઅ માટે કેવળ ઈશારો ન થયો બલકે પીઠ પણ ઝુકાવી, તો સહીહ છે. એ શર્ત કે સિજદાની શરતો દેખવામાં આવે. દાંત. તે વસ્તુનું સખત હોવું કે જેના ઉપર સિજદો કર્યો હોય કે તે એટલા પ્રમાણમાં પેશાની દબી ગઈ હોય કે, ફરી દબાવવાથી દબે નહી. અને તેની ઉચાઈ બાર આંગળાથી વધારે ના હોય, આ શરતો દેખવામાં આવ્યા પછી વાસ્તવમાં રૂકૂઅ તથા સુજુદ પામવામાં આવ્યા, ઈશારાથી પઢનાર તેને ન કહીશું અને ઉભા થઈને પઢનાર તેની ઈકતેદા કરી શકે છે, અને આ શખ્સ જ્યારે આવી રીતે રૂકૂઅ તથા સુજુદ કરી શકે છે અને કિયામ માટે શકિતમાન છે તો તેના ઉપર કિયામ ઉપર ફર્જ છે. અથવા નમાઝ દરમ્યાન કિયામ પર શકિતમાન થઈ ગયો તે જે બાકી છે તેને ઉભા થઈને પઢવું ફર્જ છે માટે જે માણસ જમીન ઉપર સિજદો કરી શકે તેમ નથી, પરંતુ મજકુર શરતો સાથે કોઈ ચીજ જમીન પર મુકીને સિજદો કરી શકે છે તો તેના માટે ફર્જ છે કે, એવી જ રીતે સિજદો કરે; ઈશારો જાઈજ નથી. અને જો તે વસ્તુ જેના

ઉપર સિજદો કર્યો એવી નથી તો વાસ્તવમાં સુજુદ ન ગણાયો બલકે સિજદા માટે ઈશારો થયો માટે ઉભો થનાર તેની ઈકતેદા કરી શકતો નથી અને જો તે માણસ નમાઝ દરમ્યાન કિયામ માટે શકિતમાન થયો તો ફરીથી નમાઝ પઢે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૨૮૫) : પેશાનીમાં જખમ છે કે સિજદા માટે માંથું જમીન ઉપર લગાવી શકતો નથી, તો નાક ઉપર સિજદો કરે. અને એવું ન કર્યું બલકે ઈશારો કર્યો તો નમાઝ થઈ નહી. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૨૮૬) : જો દર્દી (બીમાર) બેસવા માટે શકિતમાન નથી તો લેટીને ઈશારાથી જ નમાઝ પઢે, ભલે જમણા અથવા ડાબા પડખે સુઈ રહીને કિબલા તરફ મુખ કરે કે ચિત લેટીને કિબલા તરફ પગ કરે, પરંતુ પગો લાંબા કરે નહી, કે કિબલા તરફ પગ લાંબા કરવું મકરૂહ છે, બલકે ઘુંટણો ઉભા રાખે અને માથા નીચે તકીયો વગેરે મુકીને માંથું ઉંચું કરીલે કે, મુખ કિબલા તરફ થઈ જાય. અને આ હાલત અર્થાત ચિત લેટીને નમાઝ પઢવું અફઝલ છે. (દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૨૮૭) : જો માથાથી ઈશારો પણ ન કરી શકે તો નમાઝ સાકિત (જામ્મેથી મુક્ત) છે તેની જરૂરત નથી કે આંખો અથવા દીલના ઈશારાથી પઢે પછી જો છ (૬) સમય એજ સ્થિતિમાં પસાર થઈ ગયા તો તેમની કઝા પણ સાકિત છે અને ફિદિયાની પણ હાજત નથી. નહી તો તેંદુરસ્ત થયા પછી તે નમાઝોની કઝા લાઝિમ છે. જો કે એટલી જ સેહત (સ્વાસ્થ્ય) હોય કે માથાના ઈશારાથી પઢી શકે.

(દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૨૮૮) : બીમાર જો કિબલાની તરફ પોતાની જાતે મુખ કરી ન શકે છે ન બીજાની મદદથી, તો એ જ હાલતમાં નમાઝ પઢીલે અને સાજો થઈ ગયા પછી તે નમાઝ ફરીથી પઢવાની કોઈ જરૂરત નથી. અને જો કોઈ માણસ હાજર છે કે તેના કહેવાથી કિબલા તરફ મુખ કરી દેશે પરંતુ તેણે તેને કહ્યું નહી તો નમાઝ થઈ નહી. ઈશારાથી જે નમાઝો પઢી છે સાજા થઈ ગયા પછી તેમનું પણ પુનરાવર્તન નથી. એવી જ રીતે જો ઝુબાન (જાભ) બંધ થઈ

ગઈ અને ગુંગા ની જેમ નમાઝ પઢી, પછી ઝુબાન ખૂલી ગઈ તો તે નમાઝોનું પુનરાવર્તન નથી.

(દુર્ રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૨૯૯) : બીમાર એ સ્થિતિએ પહોંચી ગયો કે રૂકૂઅ અને સુજુદની સંખ્યા યાદ રાખી શકતો નથી, તો તેના ઉપર નમાઝ અદા કરવું જરૂરી નથી.

(દુર્ રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૩૦૦) : તંદુરસ્ત માનવી નમાઝ પઢી રહ્યો હતો કે નમાઝ દરમિયાન એવી બીમારી પેદા થઈ ગઈ કે, અરકાનની અદાયગી ઉપર શકિત ન રહી તો જેવી રીતે શક્ય હોય બેસીને, લેટીને નમાઝ પૂરી કરી લે. આરંભથી પઢવાની હાજત નથી.

(દુર્ રે મુખ્તાર, આલમગીરી)

મસ્અલા-(૩૦૧) : બેસીને રૂકૂઅ તથા સુજુદથી નમાઝ પઢી રહ્યો હતો, નમાઝ દરમિયાન ક્રિયામ પર શકિતમાન થઈ ગયા તો જે નમાઝ બાકી હોય છે તેને ઉભા થઈને પઢે. અને ઈશારાથી પઢતો હતો અને નમાઝમાં જ રૂકૂઅ તથા સિજદા પર શકિતમાન થઈ ગયો તો શરૂથી (ફરીથી) પઢે.

(આલમગીરી, દુર્ રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૩૦૨) : રૂકૂઅ તથા સુજુદ પર શકિતમાન ન હતો. ઉભો રહીને કે બેસીને નમાઝ શરૂ કરી, રૂકૂઅ તથા સુજુદ ઈશારાથી કર્યા ન હતા કે, સારો (તંદુરસ્ત) થઈ ગયો તો એજ નમાઝને પૂરી કરે, ફરીથી પઢવાની હાજત નથી. અને જો લેટીને નમાઝ પઢી હતી અને ઈશારાથી પહેલા ઉભા રહીને કે બેસીને રૂકૂઅ તથા સુજુદ પર શકિતમાન થઈ ગયો તો આરંભથી પઢે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૩૦૩) : ચાલતી નૌકા (હોડી) અથવા જહાઝમાં ઉત્તર વગર બેસીને નમાઝ પઢવું સહીહ નથી, એ શર્ત કે ઉતરીને ખુસ્કી (જમીન)માં પઢી શકે. અને જો નૌકા-જહાઝ જમીન ઉપર બેસી ગયું હોય તો ઉતરવાની જરૂરત નથી. અને કિનારા પર બાંધેલો હોય અને ઉતરી શકતો હોય તો ઉતરીને જમીન પર પઢે. નહીં તો નૌકા માંજ ઉભા રહીને પઢે. અને દરિયા વચ્ચે લંગર નાખેલું છે તો બેસીને પઢી શકે છે. જો હવાના (વાવાઝોડા)

ના તેજ ઝપાટા (ફુંકાટા) લાગતા હોય કે ઉભા થવામાં ચક્કરનું ગુમાન ગાલિબ હોય અને જો હવાથી (પવનથી) વધારે હરકત ન થાય તો બેસીને પઢી શકતો નથી. અને નૌકા પર નમાઝ પઢવામાં કિબ્લા રૂખ થવું લાઝિમ છે. અને જ્યારે નૌકા ફરી જાય તો નમાઝી પણ કિબ્લા પ્રત્યે મુખ કરી લે. અને જો એટલું તેજ ચક્ર હોય કે કિબ્લા તરફ મુખ કરવાથી વિવશ બને છે. તો તે સમયે નમાઝ મુલતવી રાખે. હાં, જો સમય જતો રહેતો હોય તો પઢી લે.

(ગુનીયા, દુર્ રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૩૦૪) : જુનું (ગાંડપણ) અથવા બેહોશી જો પૂરા જ સમય સુધી ચાલુ રહેતો તે નમાઝોની કઝા પણ નથી, ભલે બેહોશી (બેભાનતા) આદમી અથવા હીસક જાનવરના ભયથી હોય. અને તેનાથી ઓછા સમય માટે હોય તો કઝા વાજિબ છે.

(દુર્ રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૩૦૫) : જો કોઈ કોઈ સમયે હોશ આવી જાય છે, તો તેનો સમય મુકરર (નિયુક્ત) છે કે નહીં? જો સમય મુકરર છે અને તેનાથી પહેલા નમાઝના પૂરા છ સમય વિત્યા નહીં તો કઝા વાજિબ છે અને જો સમય નિશ્ચિત ન હોય બલ્કે ઓચિંતો હોશ આવી જાય છે, પછી એજ હાલત પેદા થઈ જાય છે તો આ ચેતનાનો એતબાર (માન્ય) નથી. અર્થાત સઘળી બેહોશીઓ મુત્તસિલ (સળંગ) સમજવામાં આવશે.

(આલમગીરી, દુર્ રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૩૦૬) : શરાબ અથવા ભાંગ પીધી ભલે દવા તરીકે હોય અને બુદ્ધિ જતી રહી, તો તે હાલતમાં પઢેલી નમાઝની કઝા વાજિબ છે. જો કે બુદ્ધિહિનતા કેટલાએ સમય સુધી હોય એવીજ, રીતે જો બીજાએ મજબુર કરીને શરાબ પીવડાવી દીધી તો પણ કઝા સર્વથા વાજિબ છે. (આલમગીરી, દુર્ રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૩૦૭) : કોઈ માણસ સુતેલો જ રહ્યો જેના કારણે નમાઝ જતી રહી તો કઝા ફર્જ છે. ભલે નિંદ્રા પૂરા છ સમય પર સવાઈ જાય.

(દુર્ રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૩૦૮) : જો એ હાલતમાં હોય કે રોજો રાખે છે તો ઉભા રહીને નમાઝ પઢી શકતો નથી,

અને ન રાખે તો ઉભા રહીને પઢી શકશે, તો રોજો રાખે અને નમાઝ બેસીને પઢે. (આલમગીરી)
મસ્અલા-(૩૦૯) : બીમારે એ ખ્યાલથી કે સમયે નમાઝ પઢી શકશે નહીં. (એ માટે) સમયની પહેલા નમાઝ પઢી લીધી તો નમાઝ થઈ નહીં. અને કિરઅત વગર પણ નમાઝ થશે નહીં, પરંતુ જ્યારે કિરઅતથી વિવશ હોય તો નમાઝ થઈ જશે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૩૧૦) : ઔરત બીમાર હોય તો પતિ ઉપર ફર્જ નથી કે તેને વુજુ કરાવી દે. અને જો ગુલામ બીમાર હોય તો વુજુ કરાવી દેવું માલિકના માથે છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૩૧૧) : નાનકડા તંબુમાં હોય કે ઉભો થઈ શકતો નથી અને બહાર નીકળે છે તો વરસાદ અને કીચડ છે તો બેસીને નમાઝ પઢે એવી જ રીતે ઉભા થવામાં દુશ્મનનો ડર છે તો બેસીને પઢી શકે છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૩૧૨) : બીમારની નમાઝો કઝા થઈ ગઈ હવે સારો થઈને તેમને પઢવા ઈચ્છે છે તો એવી રીતે પઢે જેવી રીતે તંદુરસ્ત પઢે છે. એવી રીતે નથી પઢી શકતો જે બીમારીમાં પઢતો દા.ત. બેસીને અથવા ઈશારાથી, જો એવી રીતે પઢી તો નમાઝ થઈ નહીં. અને તંદુરસ્તીની હાલતમાં કઝા થઈ તેને બીમારીમાં પઢવા ચાહે છે તો જેવી રીતે પઢી શકે છે પઢે, નમાઝ થઈ જશે. તંદુરસ્તી જેવી પઢવું તે સમયે વાજિબ નથી.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૩૧૩) : કોઈ માણસ પાણીમાં ડુબી રહ્યો છે, જો તે સમયે પણ “અમલે કસીર” વગર, ઈશારાથી નમાઝ પઢી શકે છે. દા.ત. તરવૈયો છે અથવા લાકડા વિગેરેનો સહારો પ્રાપ્ત થઈ જાય તો પઢવું ફર્જ છે. નહીં તો મઅઝુર છે. બચી જાય તો કઝા પઢે. (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૩૧૪) : જો આંખનું ઓપરેશન વિગેરે કરાવ્યું હોય અને મુસલમાન હાજિકતબીબે સુતેલા રહેવાનો હુકમ આપ્યો તો સુતેલી હાલતમાં ઈશારાથી નમાઝ પઢે.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૩૧૫) : બીમારની નીચે નાપાક પથારી પાથરેલી છે અને એવી હાલત હોય કે બદલવામાં

પણ આવે તો નમાઝ પઢતા પઢતા મનાઈ જેટલી નાપાક થઈ જાય, તો તેનો ઉપરજ નમાઝ પઢે. એવી જ રીતે જો બદલવામાં આવે તો એટલી જલ્દી નાપાક થશે. નહીં, પરંતુ બદલવામાં તીવ્ર તકલીફ થશે તો એજ નાપાક પથારી પર પઢી લે.

(આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

જરૂરી ચેતવણી. મુસલમાનો આ પ્રકરણના મસ્અલા જો દેખે તો તેમને સારી રાત સમજાઈ જશે કે, પાક શરીરતે કેટલીક નાદર હાલત સિવાય કોઈ પણ હાલતમાં નમાઝ માફ કરી નથી. બલકે એ હુકમ આપ્યો છે કે જેવી રીતે પણ શક્ય હોય પઢે. આજ કાલ જે મોટા નમાઝી કહેવાય છે તેમની આ હાલત દેખવામાં આવી રહી છે કે તાવ આવ્યો, જરાક તિવ્ર થયો કે નમાઝ છોડી દીધી, સખત દર્દ થયું નમાઝ છોડી દીધી કોઈ ગુમડું નીકળ્યું નમાઝ છોડી દીધી, ત્યાં સુધી કે, માથાના દુખાવા તથા જુકામ (શદી)માં નમાઝ છોડી દે છે. અને જો કે જ્યાં સુધી ઈશારાથી પણ પઢી શકે છે. અને ન પઢે તો એ જ વઈદો (ચેતવણીઓ)ને પાત્ર છે, જે કિતાબના આરંભમાં નમાઝ છોડનાર માટે હદીસોથી બયાન થઈ છે. વલએયાઓ બિલ્લાહે તઆલા

અલ્લાહુમ્મજઅલ્ના મિમ મુકીમિસ્લાતે વ મિન સાલેહી અહલહા અહયાઅંવ વ અમ્વાતન વરઝુકના ઈતેબાઅ શરીરતે હબીબેકલ્કરીમ અલૈહે અફઝલુસ્લાતે વત્તસ્લીમ. આમીન

(અર્થ) : અંય અલ્લાહ તુ અમોને નમાઝ કાયમ કરનારાઓમાં અને ઝિંદગી અને મૃત્યુ પછી સારા નમાઝવાળાઓમાં કર, અને પોતાના હબીબે કરીમની શરીરતની પૈરવી રોઝી કર. તેમના ઉપર બેહતર દુર્રદો-સલામ, આમીન.

તિલાવતના સિજદાનું બયાન

સહીહ મુસ્લિમમાં અબુ હુરૈરહ રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે, હુઝુરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ઈરશાદ ફરમાવે છે કે, જ્યારે ઈબ્ને આદમ (આદમી) સિજદાની આયત પઢીને સિજદો કરે છે, તો શયતાન હઠી જાય છે અને રડીને કહે છે, હાય મારી બરબાદી, ઈબ્ને આદમને સિજદાનો હુકમ થયો તો તેણે સિજદો કર્યો, તેના માટે જન્નત છે. અને મને હુકમ થયો તો મેં ઈન્કાર

કર્યો, મારા માટે દોઝખ છે.

મસ્અલા-(૩૧૬) : (કુઆન શરીફમાં) સિજદાની ચૌદ (૧૪) આયતો છે. તે આ પ્રમાણે છે.

(૧) સૂરએ અઅરાફની અંતિમ આયત : “ઈન્નલ્લાહીના ઈન્દ રબ્બેકા લા યસ્તકબેરૂના અન એબાદતેહિ વ યોસબ્બેહુનહુ વલહુ યસ્જો દુન.”

(૨) સૂરએ રઅદની આ આયત : “વલિલ્લાહે યસ્જોદો મન્ ફીસ્માવાતે વલ્અર્દે તો અંવ્કર્હવ્વ જેલાલોહુમ બિલ-ગુદુવ્વે વલ્આસાલ.”

(૩) સૂરએ નહલની આ આયત : “વલિલ્લાહે યસ્જોદો માફીસ્માવાતે વ માફી અર્દે મિન દાબ્બતિવ્વલ્મલાઈકતો વહુમ લા યસ્તક બેરુન”

(૪) સૂરએ બની ઈસરાઈલની આ આયત : ઈન્નલ્લાહીના ઊત્તૂલ્ઈલ્મ મિન કબલેહિ ઈજા યુત્લા અલૈહિમ યખિરૂના લિલ્અઝકાને સુજ્જદંવ્વ યફૂલૂના સુબ્હાન રબ્બેના ઈન કાન વઅદોરબ્બેના લમફઉલા વ યખિરૂન લિલ અઝકાને યબ્કુના વ યઝીદોહુમ ખોશૂઆ”

(૫) સૂરએ મરયમની આ આયત : વ ઈજા યુત્લા અલૈયહીમ આયતુરૂહમાને ખરૂ સુજ્જદન વ બુકીયા.

(૬) સૂરએ હજ્જમાં પ્રથમ જગ્યા જ્યાં સિજદાનો ઝિક છે તે આ આયત : “અલમતરઅન્નલ્લાહિ યસજોદો લહુ મન ફીસ્માવાતે વ મન ફીલઅર્દે વ રશમસો વલ કમરો વન્નુજુમો વલ્લબાલો વશશજરો વદવાબ્બો વ કસીરૂન મિનનાસે વ કસીરૂન હક્ક અલૈહિલ અઝાબો વ મય યોહિન્નીલ્લાહો ફમાલહુ મિમ્મુકરમીન ઈન્નલ્લાહા યફઅલો મા યશાઓ.”

(૭) સૂરએ ફૂરકાનની આ આયત : “વ ઈજા કિલ લહુમુસ્જોદુ લિરૂહમાને કાલુ વ મરૂહમાનો અનસજોદો લેમા તામોરોના વ ઝાદહુમ નુફૂરા.”

(૮) સૂરએ નમલની આ આયત : “અલા યસ્જોદુ લિલ્લાહિલ્લાહી યુખરેજુલ-ખબ્બો ફિસ્મવાતે વલઅર્દે વ યાઅલમો મા તુખ્ફુના વમા તોઅલેનુન અલ્લાહો લાઈલાઈહા ઈલ્લાહુવા રબ્બુલ્અર્શિલ્અઝીમ.”

(૯) સૂરએ અલમતનઝીલની આ આયત :

“ઈન્નમા યુમેનો બેઆયાતેનલ્લાહીના ઈજા ઝૂકકેરૂ બેહા ખરૂ લહુ સુજ્જદંવ્વ સબ્બેહુ બેહમ્દે રબ્બેહિમ વહુમ લાયસ્તકબેરૂના.”

(૧૦) સૂરએ સાદમાં સિજદાની આયત : “ફસ્તગ્ફર રબ્બહુ વ ખરૂ રાકેઅંવ અનાબ ફગફરના લહુ ઝાલિકા વઈન્ન લહુ ઈન્દના ઝુલ્ફા વ હુસ્ના મઆબ.”

(૧૧) સૂરએ હામમિમ સિજદાની આ આયત : “વમીન આયતેહિલ્લૈલો વન્નહારો વશશમ્સો વલકમરો લાતસ્જોદૂ લિશશમ્શે વલા લિલ્કમરે વસ્જોદુ લિલ્લાહિલ્લાહી ખલકહુન્ન ઈન કુનતુમ ઈયાહો તઅબોદૂન. ફઈનિસ્તકબરૂ ફલ્લાહીના ઈન્દ રબ્બેકા યુસબ્બેહુન લહુ બિલ્લૈલે વન્નહારે વ હુમ લાયસ્અમુન”

(૧૨) સૂરએ નઝમની આયત : “ફસ્જોદુ લિલ્લાહે વઆબોદુ.”

(૧૩) સૂરએ ઈનશેકાક ની આ આયત : “ફમા લહુમ લાયુ’મેનુનાવઈજા કોરેઅ અલૈયહિમુલ્કુઆનો લા યસ્જોદૂન.”

(૧૪) સૂરએ ઈકઅની આ આયત : “વસજોદુ વકતરીબુ.”

મસ્અલા-(૩૧૭) : સિજદાની આયત પઢવા અથવા સાંભળવમાંથી સિજદો વાજિબ થઈ જાય છે. પઢવામાં એ શર્ત છે કે એટલા અવાઝથી હોય કે જો કોઈ ઉઝર ન હોય તો ખુદ સાંભળી શકે. સાંભળ વવાળા માટે આ જરૂરી નથી કે, ઈરાદાપૂર્વક સાંભળી હોય. વગર ઈરાદે સાંભળવાથી પણ સિજદો વાજિબ થઈ જાય છે. (હિદાયા, દુરૂ મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૩૧૮) : સિજદો વાજિબથવા માટે પૂરી આયત પઢવું જરૂરી નથી, બલ્કે તે લફઝ (શબ્દ) જેમાં સિજદાનો માદો પામવામાં આવે છે. અને તેની સાથે પહેલા અથવા પાછળનો કોઈ શબ્દ મેળવી પઢવું કાફી છે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૩૧૯) : જો એટલા અવાઝથી આયત પઢી કે સાંભળી શકતો હતો, પરંતુ કોલાહોલ અથવા બહેરો હોવાને કારણે સાંભળી નહી. તો સિજદો વાજિબ થઈ ગયો. અને જો કેવળ હોઠ હાલ્યા અવાઝ ઉત્પન્ન થયો નહી, તો સિજદો વાજિબ

થયો નહી. (આલમગીરી વિગેરે)
મસ્અલા-(૩૨૦) : કારીએ આયત પઢી પરંતુ બીજાએ સાંભળી નહી, તો જો કે એ જ મજલિસમાં હોય તો પણ તેના ઉપર સિજદો વાજિબ થયો નહી. અલબત નમાઝમાં ઈમામે આયત પઢી તો મુક્તદીઓ પર સિજદો વાજિબ થઈ ગયો, ભલે ન સાંભળી હોય, બલ્કે જો કે આયત પઢતી વખતે તે હાજર પણ ન હતો પઢવા પછી સિજદાની પહેલા શામેલ થયો. અને જો ઈમામથી આયત સાંભળી પરંતુ ઈમામના સિજદો કરવા પછી એ જ રકઅતમાં શામેલ થયો તો ઈમામનો સિજદો તેના માટે પણ કાફી છે. અને બીજી રકઅતમાં શામેલ ગયો તો નમાઝ પછી સિજદો કરે. એવી જ રીતે જો શામેલ જ થયો નહી, છતાં પણ સિજદો કરે.

(દુર્ રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર, આલમગીરી)
મસ્અલા-(૩૨૧) : “સુરએ હજજ” ની આખરી આયતમાં જેમાં સિજદાનો ઉલ્લેખ છે તે પઢવા અથવા સાંભળવાથી સિજદો વાજિબ નથી. કે તેના સિજદાથી મુરાદ નમાઝનો સિજદો છે. અલબત જો શાફેઈ મઝહબના ઈમામ ની ઈકતેદારી કરી અને તેણે આ મોકા ઉપર પણ સિજદો કર્યો તો તેની તાબેદારીમાં મુક્તદી ઉપર પણ સિજદો વાજિબ છે.

(દુર્ રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૩૨૨) : ઈમામે સિજદાની આયત પઢી અને સિજદો કર્યો નહી, તો મુક્તદી પણ તેના અનુસરણ માં સિજદો કરે નહી. જો કે આયત સાંભળી હોય. (ગુનીયા)

મસ્અલા-(૩૨૩) : મુક્તદીએ સિજદાની આયત પઢી તો ન પોતાના ઉપર સિજદો વાજિબ છે ન ઈમામ ઉપર ન બીજા મુક્તદીઓ ઉપર ન નમાઝમાં બાદમાં અલબત જો બીજા નમાઝીએ કે જે તેની સાથે નમાઝમાં શરીક ન હતો, આયત સાંભળી ભલે તે મુનફરિદ હોય કે બીજા ઈમામનો મુક્તદી અથવા બીજો ઈમામ તેમના ઉપર નમાઝ પછી સિજદો વાજિબ છે. એવી જ રીતે તેના ઉપર પણ વાજિબ છે. જે નમાઝમાં ન હોય

(દુર્ રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર, આલમગીરી)
મસ્અલા-(૩૨૪) : જે માણસ નમાઝમાં નથી અને સિજદાની આયત પઢી અને નમાઝીએ સાંભળ

ી તો નમાઝ પછી સિજદો કરે. નમાઝમાં કરે નહી. અને જો નમાઝમાં કરી લીધો તો કાફી થશે નહી. નમાઝ પછી ફરીથી કરવો પડશે, પરંતુ નમાઝ ફાસિદ થશે નહી. હા જો તિલાવત કરવાવાળા સાથે સિજદો કર્યો અને ઈત્તેબાઅ(પેરવી) નો કસદ (નિશ્ચય) પણ કર્યો તો નમાઝ તુટી ગઈ. (ગુનીયા વિગેરે)

મસ્અલા-(૩૨૫) : જે માનવી નમાઝમાં ન હતો, સિજદાની આયત પઢીને નમાઝમાં શામેલ થઈ ગયો તો સિજદો સાકિત (રદ) થઈ ગયો. (દુર્ રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૩૨૬) : રૂકૂઅ અથવા સિજદામાં સિજદાની આયત પઢી તો સિજદો વાજિબ થઈ ગયો, એજ રૂકૂઅ અથવા સુજુદથી અદા પણ થઈ ગયો અને તશહહુદમાં પઢી તો સિજદો વાજિબ થઈ ગયો, માટે સિજદો કરે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૩૨૭) : સિજદાની આયત પઢનાર પર તે સમયે સિજદો વાજિબ થાય છે કે તે નમાઝના વજુબ (વાજિબપણા) નો અહલ (યોગ્ય) હોય. અર્થાત અદા અથવા કઝાનો તેને હુકમ હોય માટે જો કાફિર અથવા ગાંડા અથવા નાબાલીગ અથવા હેઝ તથા નિફાસવાળી સ્ત્રીએ આયત પઢી તો તેમના ઉપર સિજદો વાજિબ નથી. અને આકિલ-બાલિગ મુસલમાન એહલે નમાઝે તેમનાથી સાંભળી તો તેના ઉપર વાજિબ થઈ ગયો. અને જો ગાંડપણ એક દિવસ કરતાં વધારે ન હોય તો ગાંડા પર પઢવા અથવા સાંભળવાથી વાજિબ છે. બે વુજુ અથવા જનાબતવાળાએ સિજદાની આયત પઢી અથવા સાંભળી તો સિજદો વાજિબ છે. નશાવાળાએ સિજદાની આયત પઢી અથવા સાંભળી તો સિજદો વાજિબ છે, એવી જ રીતે નિદ્રાવસ્થામાં સિજદાની આયત પઢી, જાગૃત થયા પછી તેને કોઈએ ખબર આપી તો સિજદો કરે. નશાવાળા અથવા નિદ્રાથીને આયત પઢી તો સાંભળવાવાળા પર સિજદો વાજિબ થઈ ગયો (દુર્ રે મુખ્તાર, આલમગીરી)

મસ્અલા-(૩૨૮) : સ્ત્રીએ નમાઝમાં સિજદાની આયત પઢી અને સિજદો ન કર્યો ત્યાં સુધી કે હેઝ(માસિક) આવી ગયું તો સિજદો સાકિત (રદ)

થઈ ગયો.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૩૨૯) : નિફલ પઢનારાએ સિજદાની આયત પઢી અને સિજદો પણ કરી લીધો, પછી નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ તો તેની કઝામાં સિજદાનું પુનરાવર્તન નથી. અને જો સિજદો કર્યો ન હતો તો નમાઝની બહાર કરે. (દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી)

મસ્અલા-(૩૩૦) : ફારસી અથવા કોઈ બીજી ભાષામાં સિજદાની આયતનો તરજુમો પઢ્યો તો પઢનાર અને સાંભળનાર પર સિજદો વાજિબ થઈ ગયો. સાંભળનારે એ સમજ્યું હોય કે નહીં કે સિજદાની આયતનો તરજુમો છે. અલબત્ત એ જરૂરી છે કે તેને ખબર ન હોય તો બતાવી દેવામાં આવ્યું હોય કે આ સિજદાની આયતનો તરજુમો હતો, અને જો આયત પઢવામાં આવી હોય તો તેની જરૂરત નથી કે સાંભળનારને સિજદાની આયત હોવું બતાવવામાં આવ્યું હોય. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૩૩૧) : કેટલાક માણસોએ એક શબ્દ પઢ્યો કે સૌમી મજમુઓ (સમુહ) સિજદાની આયત બની ગયો તો કોઈ ઉપર સિજદો વાજિબ થયો નહીં. એવીજ રીતે આયતની હિજજે (અલગ અલગ શબ્દો પઢવા) અથવા સાંભળવાથી પણ સિજદો વાજિબ થશે નહિ. એવી રીતે પક્ષીથી સિજદાની આયત સાંભળી અથવા જંગલ અને પહાડ વિગેરેમાં અવાજ ગુંજ્યો અને આયતના પડધાના અવાજ કાનમાં પડ્યો તો સિજદો વાજિબ નથી.

(ગુનીયા, આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૩૩૨) : સિજદાની આયત પઢ્યા પછી મઆઝલ્લાહ (કોઈ) મુરતદ થઈ ગયો પછી ફરીથી મુસલમાન થયો તો સિજદો વાજિબ ન રહ્યો.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૩૩૩) : સિજદાની આયત લખવા અને તેની તરફ નજર કરવાથી સિજદો વાજિબ નથી.

(આલમગીરી, ગુનીયા)

મસ્અલા-(૩૩૪) : તિલાવતના સિજદા માટે તહરીમા સિવાય સઘળી તે શરતો છે જે નમાઝ માટે છે. દા.ત. તહારત, ઈસ્તિકબાલે કિબ્લા (કિબ્લા તરફ મુખ રાખવું) નિચ્ચત, સમય, તે અર્થમાં કે આગળ આવે છે. સતરે ઓરત, માટે જો

પાણી પર શકિતમાન છે તો તયમમુમ કરીને સિજદો કરવું જાઈજ નથી. (દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૩૩૫) : તેની નિચ્ચતમાં એ શર્ત નથી કે, ફલાંણી આયતનો સિજદો છે બલ્કે સર્વથા તિલાવતના સિજદાની નિચ્ચત કાફી છે.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૩૩૬) : જે ચીઝો નમાઝને ફાસિદ કરે છે, તેનાથી સિજદો પણ ફાસિદ થઈ જશે. દા.ત. હદસે અમદ (બે વુઝું થવું) તથા કલામ (વાતચીત) તથા અદ્દહાસ્ય.

(દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૩૩૭) : સિજદાનો મસ્નુન તરીકો એ છે કે ઉભા થઈને “અલ્લાહો અકબર” કહેતા સિજદામાં જાય. અને ઓછામાં ઓછું ત્રણ વાર “સુબ્હાન રબ્બેયલ આ’લા” કહે પછી “અલ્લાહો અકબર” કહેતા ઉભો થઈ જાય. પહેલા-પાછળ બન્ને વખત “અલ્લાહો અકબર” કહેવું સુન્નત છે. અને ઉભા થઈને સિજદામાં જવું અને સિજદા પછી ઉભા થવું આ બંને કિયામ મુસ્તહબ છે.

(દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા-(૩૩૮) : મુસ્તહબ એ છે કે તિલાવત કરનાર આગળ અને સાંભળનાર તેની પાછળ સફ બાંધીને સિજદો કરે. અને એ પણ મુસ્તહબ છે કે, સામેઈન (શ્રોતાજનો) તેનાથી પહેલા માથું ઉપાડે નહીં. અને જો તેના વિરૂદ્ધ કર્યું દા.ત. પોતાના સ્થળે સિજદો કર્યો, ભલે તિલાવત કરનારની અગાઉ અથવા તેનાથી પહેલા સિજદો કર્યો, અથવા માથું ઉપાડી લીધું અથવા તિલાવત કરનારાએ તે સમયે સિજદો કર્યો નહીં અને સામેઈને (શ્રોતાજનો.) કરી લીધો તો વાંધો નથી. અને તિલાવત કરનારાનો સિજદો ફાસિદ થઈ જાય તો તેમના સિજદા ઓ ઉપર તેની કોઈ અસર નથી. કે આ વાસ્તવમાં ઈકતેદા નથી, માટે સ્ત્રીએ જો ઈકતેદા કરી તો પુરૂખોની ઈમામ અર્થાત સિજદામાં આગળ થઈ શકે છે. અને સ્ત્રી પુરૂખોના જોડા જોડ થઈ જાય તો ફાસિદ થશે નહીં. (ગુનીયા, આલમગીરી)

મસ્અલા-(૩૩૯) : જો સિજદાથી પહેલા અથવા પછી ઉભો થયો નહીં, અથવા “અલ્લાહો હકબર” કહ્યું નહીં, અથવા “સુબ્હાન” ન પઢ્યું તો સિજદો

થઈ જશે, પરંતુ તકબીર છોડવી જોઈએ નહીં. કેમકે સલફના (તરીકાથી) ખિલાફ છે.

(આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૩૪૦) : જો એકલો સિજદો કરે તો સુન્નત એ છે કે તકબીર એટલા અવાજથી કહે કે, પુદ સાંભળી લે. અને બીજા લોકો પણ તેના સાથે હોય તો મુસ્તહબ એ છે કે, એટલા અવાજથી કહે કે બીજા પણ સાંભળે. (રદદુલ મુહતાર)

તિલાવતના સિજદાઓની દુઆઓ

મસ્અલા-(૩૪૧) : આ જે કહેવામાં આવે છે કે, તિલાવત સિજદામાં, “સુબ્હાન રબ્બેયલ આ’લા” પઢે. તે ફર્જ નમાઝમાં છે અને નિફલ નમાઝમાં સિજદો કર્યો તો ચાહે એ દુઆ પઢે અથવા હદીસોમાં જે દુઆઓ આવેલી છે તે પઢે. દા.ત.

(૧) “સજદ વજહેય લિલ્લાહી ખલકહુ વ સવ્વર હુ વ શક્ક સમ્મહુ વ બસરહુ બેહોલેહી વ કુવ્વતેહિ ફતબા રક્લ્લાહી અહસનુલ ખાલેકીન.”

તરજુમો :- મારા ચહેરાએ સિજદો કર્યો તેના માટે જેણે તેને પૈદા કર્યો અને તેની સુરત બનાવી અને પોતાની તાકતથી કાન અને આંખોની જગ્યા ફાડી, બરકતવાળો છે અલ્લાહ જે સારો ઉત્પન્ન કરનાર છે. અથવા...

(૨) “અલ્લાહુમ્મ કતુબલી ઈન્દકા બેહા અજરંવ્વદઅન્ની બેહા વિઝરંવ્વજલ્લાલી ઈન્દકા રુખરંવ્વતકલ્લલ્લા મિન્ની કમા તંકબ્બલ્લાહા મિનઅબ્દેકા દાઉદ.”

તરજુમો :- અય અલ્લાહ આ સિજદાના કારણે તુ મારા માટે પોતાની નજદીક સવાબલખ અને તેના કારણે મારાથી ગુનાહોને દુર કર અને તેને તુ મારા માટે પોતાની પાસે સંગ્રહ બનાવ અને તેને તુ મારાથી કુબુલ કર જેવું તે તારા બંદા દાઉદથી કબુલ કર્યું. અથવા આ કહો.

(૩) સુબ્હાના રબ્બેના ઈનકાના વઅદો રબ્બેના લ મફઉલા.

તરજુમો :- પાક છે અમારો રબ્બ. બેશક અમારા પરવરદિગારનો વઅદો થઈને રહેશે.

અને જો નમાઝથી બહાર હોય તો ભલે આ પઢે અથવા સહાબા તથા તાબેઈનથી જે આસાર

રિવાયત થએલા છે તે પઢે. દા.ત. ઈબ્ને ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હોમાંથી રિવાયત છે, તેઓ કહેતા હતા.

(૪) “અલ્લાહુમ્મ લકા સજદ સવાદી વબેકા આમન ફોવાદી અલ્લાહુમ્મરઝુકની ઈલ્મંય-યન્ફઓની વ અમલંય યરફઓની

તરજુમો :- અય અલ્લાહ મારા શરીરે તને સિજદો કર્યો અને માઝૂ દિલ તારા ઉપર ઈમાન લાવ્યું, અય અલ્લાહ તું મને લાભદાયક ઈલ્મ અને ઉન્નત કરનાર અમલ અતા કર. (ગુનીયા, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૩૪૩) : તિલાવતના સિજદા માટે અલ્લાહો અકબર કહેતી વેળાન હાથ ઉઠાવવાના છે ન તેમાં તશહહુદ છે ન સલામ. (તનવીરૂલ અબસાર)

મસ્અલા-(૩૪૪) : સિજદાની આયત નમાઝની બહાર પઢી તો તુરત જ સિજદો કરી લેવું વાજિબ નથી. હાં, બેહતર છે, કે તુરતજ સિજદો કરી લે અને વુજુ હોય તો તાખિર (વિલંબ) મકરૂહે તનઝીહી છે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૩૪૫) : તે સમયે જો કોઈ કારણસર સિજદો કરી શકે નહીં તો તિલાવત કરનાર અને સાંભળનારે આ કહી લેવું મુસ્તહબ છે. “સમેએના વ અતઅના ગુફરાનક, રબ્બના વ ઈલૈકલ્મસીર.”

તરજુમો :- અમોએ સાંભળ્યું અને હુકમ માન્યો તારી મગફેરતનો સવાલ કરતા અય પરવર દિગાર અને તારી તરફ જ ફરવું છે. (રદદુલ મુહતાર)

નમાઝમાં સિજદાની આયત પઢવાના મસાઈલ

મસ્અલા-(૩૪૬) : તિલાવતનો સિજદો નમાઝમાં તુરતજ કરવું વાજિબ છે. તાખીર કરશે તો ગુનેહગાર થશે અને સિજદો કરવું ભુલી ગયો તો જ્યાં સુધી હુરમત (અર્થાત કોઈ એવું કામ જે નમાઝને બાધક છે.) નમાઝમાં છે સિજદો કરી લે. ભલે સલામ ફેરવી લીધી હોય અને સિજદએ સહવ કરે.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર) તાખીરથી મુરાદ ત્રણ આયત કરતાં વધારે પઢી લેવું છે ઓછામાં

તાખીર નથી પરંતુ સૂરતના અંતમાં જોસિજદો વાકેઅ (ઘટિત) છે. દા.ત., “ઈનશક્કત” તો આ સુરત પૂરી કરીને સિજદો કરશે. તો પણ વાંધો નથી.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૩૪૭) : નમાઝમાં સિજદાની આયત પઢી તો તેનો સિજદો નમાઝમાં વાજિબ છે નમાઝ બહાર નથી. નમાઝની બહાર થઈ શકતો નથી. અને ઈરાદા પૂર્વક સિજદો ના કર્યો તો ગુનેહગાર થયા તૌબા લાઝિમ છે. એ શર્તે કે સિજદાની આયત પછી તુરતજ રૂકૂઅ તથા સુજુદ ન કર્યો હોય નમાઝમાં સિજદાની આયત પઢી અને સિજદો ન કર્યો, પછી તે નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ અથવા ઈરાદા પૂર્વક ફાસિદ કરી તો નમાઝ બહાર સિજદો કરી લે. અને સિજદો કરી લીધો હતો તો હાજત નથી.

(દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૩૪૮) : જો આયત પઢયા પછી તુરતજ નમાઝનો સિજદો કરી લીધો અર્થાત સિજદાની આયત પછી ત્રણ આયત કરતાં વધારે ન પઢયો અને રૂકૂઅ કરીને સિજદો કર્યો તો જો કે તિલાવતના સિજદાની નિયત ન હોય (તો પણ) અદા થઈ જશે.

(આલમગીરી, દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૩૪૯) : નમાઝનો તિલાવતનો સિજદો, સિજદાથી પણ અદા થઈ જાય છે અને રૂકૂઅથી પણ પરંતુ રૂકૂઅથી ત્યારે અદા થશે કે તુરત જ કરીલે, જો તુરત જ ન કર્યો તા સિજદો કરવું જરૂરી છે. અને જો રૂકૂઅથી તિલાવતનો સિજદો અદા કર્યો ભલે તે રૂકૂઅ નમાઝની રૂકૂઅ હોય કે તે સિવાયની જો નમાઝની રૂકૂઅ છે તો તેમાં સિજદાના અદાની, નિયત કરીલે અને જો ખાસ સિજદા માટે જ આ રૂકૂઅ કર્યો તો આ રૂકૂઅથી ઉઠયા પછી મુસ્તહબ એ છે કે, બે ત્રણ આયતો અથવા અધિક પઢીને રૂકૂઅ કરે, તુરત જ ન કરે અને જો સિજદાની આયત પર સુરત ખતમ છે અને સિજદા માટે રૂકૂઅ કર્યો તો બીજી સુરતની આયતો પઢીને રૂકૂઅ કરે. (ગુનીયા, આલમગીરી, દુર્ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૩૫૦) : સિજદાની આયત સુરતની વચ્ચે છે તો અફઝલ (સાફ) એ છે કે તેને પઢીને રૂકૂઅ કરે, જો સિજદો ન કર્યો અને રૂકૂઅ કરી

લીધો અને આ રૂકૂઅમાં સિજદો અદા કરવાની પણ નિયત કરી લીધી તો કાફી છે. અને જો ન સિજદો કર્યો ન રૂકૂઅ કર્યો બલ્કે સુરત ખતમ કરીને રૂકૂઅ કર્યો તો ભલે નિયત કરે ના કાફી છે, અને જ્યાં સુધી નમાઝમાં છે સિજદાની કઝા કરી શકે છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૩૫૧) : સિજદા પર સુરત ખતમ છે, અને સિજદાની આયત પઢી સિજદો કર્યો તો સિજદાથી ઉઠવા પછી બીજી સુરતની કેઠલીક આયતો પઢીને રૂકૂઅ કરે અને વગર પઢે રૂકૂઅ કરી દીધો તો પણ જાઈઝ છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૩૫૨) : જો સિજદાની આયત પછી સુરતના ખતમમાં બે ત્રણ આયતો બાકી છે તો ભલે તુરત જ રૂકૂઅ કરીદે અથવા સુરત ખતમ કરવા પછી અથવા તુરત જ સિજદો કરી લે પછી બાકી રહેલી આયતો પઢીને રૂકૂઅમાં જાય અથવા સુરત ખતમ કરીને સિજદામાં જાય. સઘળી રીતે ઈખ્તેયાર છે, પરંતુ આખરી સુરતમાં સિજદાથી ઉઠીને કેટલીક આયતો બીજી સુરતની પઢીને રૂકૂઅ કરે.

(ગુનીયા, આલમગીરી)

મસ્અલા-(૩૫૩) : રૂકૂઅમાં જતી વખતે સિજદાની નિયત કરી નથી. બલ્કે રૂકૂઅમાં અથવા ઉઠયા પછી નિયત કરી તો આ નિયત કાફી નથી.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૩૫૪) : તિલાવત પછી ઈમામ રૂકૂઅમાં ગયો અને સિજદાની નિયત કરી લીધી પરંતુ મુક્તદીએ નિયત કરી નહી, તો તેમનો સિજદો અદા થયો નહી. માટે ઈમામ જ્યારે સલામ ફેરવે. ત્યારે મુક્તદી સિજદો કરીને કઅદો કરે, અને સલામ ફેરવે. અને આ કઅદામાં તશહહુદ વાજિબ છે. જો કઅદો ન કર્યો તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ કેમકે કઅદો જતો રહ્યો આ હુકમ ઝહરી નમાઝનો છે. સિરીગાં કેમકે મુક્તદીને ખબર નથી માટે મઅઝુર છે. અને જો ઈમામે રૂકૂઅથી તિલાવતના સિજદાની નિયત ન કરી તો એજ નમાઝના સિજદાથી મુક્તદીઓનો પણ તિલાવતનો સિજદો અદા થઈ ગયો જો કે નિયત ન હોય માટે ઈમામે રૂકૂઅમાં સિજદાની નિયત ન કરી તો તેમનો સિજદો અદા

થશે નહીં. અને રૂકૂઅ પછી તિલાવતનો સિજદો અદા થઈ જશે. નિયત કરે કે ન કરે. પછી નિયતની શું જરૂરત ?

(આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)
મસ્અલા-(૩૫૫) : ઝહરી નમાઝમાં ઈમામે સિજદાની આયત પઢી તો સિજદો કરવું ઔલા (બહેતર) છે અનુ સિરી નમાઝમાં રૂકૂઅ કરવું કે મુકતદીઓને ધોકો (છેતરામણી) થાય નહીં.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૩૫૬) : ઈમામે તિલાવતનો સિજદો કર્યો, મુકતદીને રૂકૂઅનું ગુમાન (ધારણા) થયું અને રૂકૂઅમાં ગયો તો રૂકૂઅ તોડીને સિજદો કરે, અને જેણે રૂકૂઅ અને એક સિજદો કર્યો તો પણ થઈ ગયો. અને જો રૂકૂઅ કરીને બે સિજદા કરી લીધા તો તેની નમાઝ અદા થઈ ગઈ. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૩૫૭) : મુસલ્લી (નમાઝી) તિલાવતનો સિજદો ભૂલી ગયો. રૂકૂઅ અથવા સિજદા અથવા કઅદામાં યાદ આવ્યો તો એ જ વખતે સિજદો કરીલે, પછી જે રૂકૂઅમાં હોય તેની તરફ પાછો ફરે (પ્રત્યાગમન કરે), અર્થાત રૂકૂઅમાં હતો તો સિજદો કરીને રૂકૂઅમાં પાછો ફરે. અને જો તે રૂકૂઅનું પુનરાવર્તન ન કર્યું તો પણ નમાઝ થઈ ગઈ. (આલમગીરી) પરંતુ કઅદએ આખી રાતું પુનરાવર્તન ફર્જ છે. કે સિજદાથી કઅદો બાતિલ થઈ જાય છે.

એક મજલિસમાં સિજદાની આયત પઢવા અથવા સાંભળવાના મસાઈલ

મસ્અલા-(૩૫૮) : એક મજલિસમાં સિજદાની એક આયતને વારંવાર પઢી અથવા સાંભળી તો એક જ સિજદો વાજિબ થશે. ભલે કેટલાક શખ્સોએ સાંભળ્યું હોય એવી જ રીતે જો આયત પઢી અને એજ આયત બીજા માણસથી સાંભળી તો પણ એક જ સિજદો વાજિબ થશે.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૩૫૯) : પઢનારાએ કેટલીએ મજલિસો બેઠકમાં એક આયાત વારંવાર પઢી અને સાંભળનારાની મજલિસ (બેઠક) ન બદલાઈ, તો

પઢનાર જેટલી મજલિસોમાં પઢશે તેના ઉપર તેટલા જ સિજદા વાજિબ થશે. અને સાંભળનાર પર એક, જો તેનાથી વિરૂધ્ધ છે. અર્થાત પઢનાર એક મજલિસમાં વારંવાર પઢતો રહ્યો અને સાંભળનારની મજલિસો (બેઠકો) બદલાતી રહી તો પઢનારા પર એક સિજદો વાજિબ થશે. અને સાંભળનાર પર તેટલા, જેટલી મજલિસોમાં સાંભળ્યું (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૩૬૦) : મજલિસમાં સિજદાની આયત પઢી અથવા સાંભળી અને સિજદો કરી લીધો, પછી એ જ મજલિસમાં એજ આયત પઢી અથવા સાંભળી તો એ જ પહેલો સિજદો કાફી છે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૩૬૧) : એક મજલિસમાં કેટલીક વાર સિજદાની આયત પઢી અથવા સાંભળી અને અંતમાં એટલાજ વાર સિજદો કરવા ચાહે તો એ પણ મુસ્તહબની વિરૂધ્ધ છે. બલકે એક જ વખત તેનાથી ઉલ્ટુંદરૂદ શરીફમાં હુંજુરનું નામે અકદસ લેવામાં આવે અથવા સાંભળવામાં આવે. તો એક વખત દુરૂદ શરીફ પઢવું વાજિબ અને દરેક વાર મુસ્તહબ છે. (રદદુલ મુહતાર).

મજલિસ બદલવા અને ન બદલવાની હાલતો

મસ્અલા-(૩૬૨) : બે એક કોળીયા ખાવા બે એક ઘુંટ પાણી પીવા, ઉભા થઈ જવા, બે એક વાત કરવા, મકાનના એક ખૂણાથી બીજા ખૂણા તરફ ચાલ્યા જવાથી મજલિસ બદલાઈ નહીં. હાં, જો મકાન મોટું છે, જેવું કે શાહી મહેલ તો એવા મકાનમાં એક ખૂણાથી બીજા ભાગમાં જવાથી મજલિસ બદલાઈ જશે. કસ્તી (નોંકા)માં છો અને નોંકા ચાલી રહી છે, મજલિસ બદલાશે નહીં. રેલ્વેનો ટ્રેન એજ હુકમ હોવો જોઈએ. જાનવર પર સવાર છો અને તે ચાલી રહ્યું છે. તો મજલિસ બદલાઈ રહી છે હાં, જો સવારી પર નમાઝ પઢી રહ્યા છો તો બદલાશે નહીં. ત્રણ કોળીયા ખાવા, ત્રણ ઘુંટ પાણી પીવા, ત્રણ વાક્યો બોલવા, ત્રણ કદમ ચાલવા, નિકાહ અથવા ખરીદ-વેચાણ કરવા,

લેટીને સુઈ જવાથી મજલિસ બદલાઈ જશે.

(આલમગીરી, ગુનીયા, દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)
મસ્અલા-(૩૬૩) : સવારી પર નમાઝ પઢી રહ્યો છે અને કોઈ માણસ સાથે ચાલી રહ્યો છે અથવા તે પણ સવાર છે પરંતુ નમાઝમાં નથી, એવી હાલતમાં સિજદાની હાલતમાં જો સિજદાની આયત વારંવાર પઢ્યો તો તેના ઉપર એક સિજદો વાજિબ છે અને સાથવાળા પર તેટલા જેટલી વાર સાંભળ્યું.

(રદદુલ મુહતાર, દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૩૬૪) : તાણો તુણવું, નહેર અથવા હોજમાં તરવું, વૃક્ષની એક ડાળથી બીજી ડાળ ઉપર જવું, હળ ચલાવવું, હાલરૂ (ખળામાં બળ દોની જોડી) ચલાવવું, ચક્કીના બળદ પાછળ ફરવું, સ્ત્રીનું બાળકને દુધ પીવડાવવું આ સઘળી હાલતોમાં મજલિસ બદલાઈ જાય છે. જેટલી વાર સિજદાની આયત પઢશે અથવા સાંભળશે તેટલા સિજદા વાજિબ થશે. (ગુનીયા, દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે) એજ હુકમ કોલુના બળદની પાછળ ચાલવાનો હોવો જોઈએ.

મસ્અલા-(૩૬૫) : એક બાજુએ બેઠા બેઠા તાણો તાણી રહ્યો છે તો મજલિસ બદલાઈ રહી છે, જો કે ફતહુલકદરીમાં તેનાથી વિરૂદ્ધ લખ્યું છે. એટલા માટે કે આ અમલે કસીર છે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૩૬૬) : કોઈ મજલિસમાં બહુ સમય સુધી બેસવું, કિરઅત, તસ્બીહ, તહલીલ દર્સ, વઅઝમાં મસગુલ થવું તેનાથી મજલિસ બદલાશે નહીં. અને જો બંને વખત પઢવા દરમિયાન કોઈ દુનિયાનું કામ કર્યું દા.ત કપડું સીવવું વિગેરે તો મજલિસ બદલાઈ ગઈ. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૩૬૭) : સિજદાની આયત નમાઝની બહાર તિલાવત કરી અને સિજદો કરીને પાછી નમાઝ શરૂ કરી અને નમાઝમાં ફરીથી એજ આયત પઢી તો તેના માટે બીજી વાર સિજદો કરો અને પહેલા સિજદો કર્યો ન હતો તો આ સિજદો જ તેનો પણ કાયમ મુકામ થઈ ગયો એ શર્તે કે આયત પઢવા અને નમાઝની વચ્ચે કોઈ અજનબી ફેલ (ફાસિલ) અંતર નાખનાર ન થાય. અને જો ન પહેલા સિજદો કર્યો ન નમાઝમાં તો બંને સાકિત થઈ ગયા અને ગુનેહગાર થયો, તૌબા કરે.

(રદદુલ મુહતાર, દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૩૬૮) : એક રકઅતમાં વારંવાર એજ આયત પઢી તો એક જ સિજદો કાફી છે, ભલે કેટલીક વખત પઢીને સિજદો કર્યો અથવા એક વાર પઢીને સિજદો કર્યો પછી બે વાર, ત્રણ વાર આયત પઢી, એવી જ રીતે જો એક નમાઝની સઘળી રકઅતોમાં અથવા બે-ત્રણ રકઅતોમાં એજ આયત પઢીને સિજદો કર્યો અથવા બે-ત્રણમાં એજ આયત પઢી તો સૌના માટે એક સિજદો કાફી છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૩૬૯) : નમાઝમાં સિજદાની આયત પઢી અને સિજદો કરી લીધો, પછી સલામ પછી એક મજલિસમાં એજ આયત પઢી તો જો વાત કરી ન હતી તો એજ નમાઝવાળો સિજદો તેના કાયમ મુકામ પણ છે. અને વાત કરી લીધી હતી તો ફરીથી સિજદો કરે. અને જો નમાઝમાં સિજદો કર્યો ન હતો પછી સલામ ફેરવ્યા પછી એજ આયત પઢી તો એજ સિજદો કરે, નમાઝવાળો સિજદો સાકિત થઈ ગયો.

(ખાનીયા, ગુનીયા, આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૩૭૦) : નમાઝમાં સિજદાની આયત પઢી અને સિજદો કર્યો પછી બે વુજુ થયો અને વુજુ કરીને બિના કરી, ફરી એજ આયત પઢી તો બીજો સિજદો વાજિબ થયો નહીં. અને જો બિના પછી બીજા માણસથા એજ આયત સાંભળી તો બીજો સિજદો વાજિબ છે. અને આ સિજદો નમાઝ પછી કરે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૩૭૧) : એક મજલિસમાં સિજદાની કેટલીક આયતો પઢી તો એટલાજ સિજદા કરે, એક કાફી નથી.

(આમ્મએ કુતુબ)

મસ્અલા-(૩૭૨) : પૂરી સુરત પઢવું અને સિજદાની આયત છોડી દેવું મકરૂહે તહરીમી છે. અને કેવળ સિજદાની આયત પઢવામાં કરાહત નથી, પરંતુ બહેતર એ છે કે બે એક આયતો પહેલા અથવા પાછળની મેળવી લે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૩૭૩) : શ્રીતાજનો એ સિજદાનો નિશ્ચય કર્યો હોય અને સિજદો કરવું તેમના ઉપર ભાર રૂપ ન હોય તો આયત બુલંદ અવાજથી પઢવી ઉત્તમ છે. નહીંતો ધીમેથી પઢે. અને સાંભળનારાઓનો

હાલ ખબર ન હોય કે તત્પર છે કે નહીં તો પણ ધીમે પઢવું બહેતર થવું જોઈએ.

(આલમગીરી, ગુનીયા, દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)
મસ્અલા-(૩૭૪) : સિજદાની આયત પઢવામાં આવી, પરંતુ કામમાં વ્યસ્ત હોવાના કારણે સાંભળી નહો, તો ખરૂં એ છે કે સિજદો વાજિબ નથી, પરંતુ કેટલાક ઉલમાઓ કહે છે કે ભલેને સાંભળી નહિ (છતાં) સિજદો વાજિબ થઈ ગયો.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)
મહત્વનો ફાયદો : જે મકસદ (પ્રયોજન) માટે એક મજલિસમાં સિજદાની સઘળી આયતો પઢીને સઘળા સિજદા કરે. અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લ તેનો મકસદ પૂરો કરી દેશે. ભલે એક એક આયત પઢીને તેનો સિજદો કરતો જાય અથવા સઘળી પઢીને અંતમાં (૧૪) સજદાઓ કરી લે.

(ગુનીયા, પુર્વે મુખ્તાર વિગેરે)
મસ્અલા-(૩૭૫) : ઝમીન પર સિજદાની આયત પઢી તો આ સિજદો સવારી પર કરી શકતો નથી, પરંતુ ભયની હાલત હોય તો થઈ શકે છે. અને સવારી પર સિજદાની આયત પઢી તો પ્રવાસની હાલતમાં સવારી ઉપર પણ સિજદો કરી શકે છે.

(આલમગીરી)
મસ્અલા-(૩૭૬) : બીમારીની હાલતમાં ઈશારાથી પણ સિજદો અદા થઈ જશે. એવી જ રીતે પ્રવાસમાં સવારી પર ઈશારાથી સિજદો થઈ જશે.

(આલમગીરી)
મસ્અલા-(૩૭૭) : જુમ્આ તથા બન્ને ઈદોમાં અને બીજી નમાઝોમાં અને જે નમાઝમાં મોટી જમાઅત હોય (અસંખ્ય લોકો હોય) ઈમામે સિજદાની આયત પઢવું મકરૂહ છે. હા, જો આયત પછી તુરતજ રૂકુઅ તથા સુજૂદ કરી દે, અને રૂકુઅમાં નિચ્ચત ન કરે, તો કરાહત નથી.

(ગુનીયા, દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)
મસ્અલા-(૩૭૮) : મિખર પર સિજદાની આયત પઢી તો ખૂદ તેના ઉપર અને સાંભળવાવાળાઓ ઉપર સિજદો વાજિબ છે. અને જેમણે સાંભળી નહી તેમના ઉપર સિજદો વાજિબ નથી.

(દુર્રે મુખ્તાર રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૩૭૯) : શુક (આત્માર)નો સિજદો દા.ત ઔલાદ પેદા થઈ અથવા માંલ પ્રાપ્ત થયો, અથવા ખોવાયેલી વસ્તુ મળી ગઈ અથવા બીમારને તંદુરસ્તી પ્રાપ્ત થઈ અથવા મુસાફર પાછો આવ્યો સારાંશ કે કોઈ નેઅમત (ન્યામત) પર સજદો કરવું મુસ્તહબ છે. અને તેનો તરીકો એજ છે જે તિલાવતના સિજદાનો છે. (આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)
મસ્અલા-(૩૮૦) : કારણ વગરનો સિજદો જેવો કે બહુધા લોકો કરે છે. ન સવાબ છે ન મકરૂહ.
(આલમગીરી)

મુસાફિરની નમાઝનું બયાન

અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લ ફરમાવે છે :- “વ ઈઝા દરબ્તુમ ફીલ્અઈ ફલૈસા અલૈકુન જોનહુન અન્ નકસોરૂ મિનસ્સલાતે ઈન ખિફ્તુમ અંય યફ્તેન કોમુલ્લઝીના કફરૂ.”

તરજુમો :- જ્યારે તમો ઘરતી ઉપર પ્રવાસ કરો તો તમારા ઉપર તેનો ગુનોહ નથી કે, નમાઝમાં કસર કરો, જો ભય હોય કે, કાફિર તમને ફિત્નામાં નાંખશે.

હદીસ (૧) : સહીહ મુસ્લિમમાં છે કે, યઅલા બિન ઉમ્મયા રદિયલ્લાહો અન્હો કહે છે કે, અમીરૂલ મોમેનીન ફારૂકે આઝમ રદિયલ્લાહો અન્હોને મેં અર્જ કરી કે, અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લે તો એ ફરમાવ્યું છે. “અન તકસોરૂ મિનસ્સલાતે ઈન ખિફ્તુમ અંય યફ્તેનકોમુલ્લઝીના કફરૂ.” અને હવે તો લોકો અમનમાં છે. (અર્થાત અમનની હાલતમાં કસર ન હોવી જોઈએ) આપે ફરમાવ્યું તેનું મને પણ આશ્ચર્ય થયું હતું મેં રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમને સવાલ કર્યો તો આપે ઈરશાદ ફરમાવ્યો કે, આ એક સદકો (ભલાઈ) છે કે અલ્લાહ તઆલાએ તમારા ઉપર તસદુદક (ભલાઈ) ફરમાવી તેનો સદકો (મહેરબાની) કબૂલ કરો.

હદીસ (૨) : સહીહ બુખારી તથા સહીહ મુસ્લિમમાં રિવાયત છે કે, હારિસા બિન વહબ ખુઝાઈ રદિયલ્લાહો અન્હો કહે છે કે, રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે મિનામો બે રકઅત નમાઝ પઢાવી જો કે અમારી એટલી વધું સંખ્યા ક્યારે હતી નહીં, ન તેના જેવો અમન.

હદીસ (૩) : સહીહૈનમાં અનસ રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે, રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે મદીનામાં જોહરની ચાર રકઅતો પઢી, અને ઝીલહુલૈફા (મદીના મુન્નવરાથી ત્રણ માઈલના અંતરે એક સ્થળનું નામ છે. એજ વધારે ખરું છે) માં અસરની બે રકઅતો પઢાવી

હદીસ (૪) : તિરમિઝીમાં અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદિયલ્લાહો અન્હોમાંથી રિવાયત છે. તેઓ કહે છે, કે મેં નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ સાથે હઝર તથા સફર (કિયામ તથા પ્રવાસ) બંનેમાં નમાઝો પઢી. હઝરમાં હુઝુરની સાથે જોહરની ચાર રકઅતો પઢી અને તેના પછી બે રકઅત અને પ્રવાસમાં જોહરની બે અને તેના પછી બે અને અસરની (ફર્જ) બે અને તેના પછી કાંઈ નહીં. અને મગરિબની હઝર તથા પ્રવાસમાં બરાબર ત્રણ રકઅતો. પ્રવાસ તથા કિયામમાં મગરિબની નમાઝમાં કસર કરતા નહીં. અને તેના પછી બે રકઅતો.

(‘હઝર’ એટલે પઠા માઈલની અંદરની સફર. શરઈસફર એટલે પઠા માઈલથી વધારે સફર એટલી સફર થવાથી કસર વાજબ થઈ જશે.)

હદીસ (૫) : સહીહૈનમાં ઉમ્મુલ મોમીનીન સિદ્દીકા રદીયલ્લાહો અન્હાથી રિવાયત છે. તેઓ ફરમાવે છે. બે રકઅત નમાઝ ફર્જ કરવામાં આવી પછી જ્યારે હુઝુરે હિજરત કરી તો ચાર ફર્જ કરી દેવામાં આવી, અને પ્રવાસની નમાઝ એજ પહેલા ફર્જ પર રાખવામાં આવી.

હદીસ-(૬) : સહીહ મુસ્લિમમાં અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હોમાંથી રિવાયત છે. કહે છે કે અહ્લાહ અઝઝ વ જલ્લે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમની જીભે હઝર (કિયામ)માં ચાર રકઅતો ફર્જ કરી. અને પ્રવાસમાં (પઠા માઈલ અથવા તેથી વધુ) બે. અને ખૌફ (ભય)માં એક અર્થાત ઈમામની સાથે.

હદીસ-(૭) : ઈબ્ને માજાએ અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી કે રસૂલુલ્લાહે સફર (પ્રવાસ)ની નમાઝની બે રકઅતઅતો મુકર્રર કરી અને આ પૂરી છે, કમ નથી. અર્થાત જો કે જાહેરમાં બે રકઅતો ઓછી થઈ ગઈ, પરંતુ

સવાબમાં આ બે જ ચારની બરાબર છે.

ફિકહીમસાઈલ : શરીઅત અનુસાર મુસાફિર તે માણસ છે જે ત્રણ દિવસના અંતર સુધી (પગપાળાનો માર્ગ) જવાના ઈરાદાથીવસ્તીથી બહાર નીકળ્યો (મતુન) (આ હદ સાડા સત્તાવન માઈલ, કિ. મિ. ૯૮ જેટલી થાય છે. અનુ.)

મસ્અલા-(૩૮૧) : દિવસથી મુરાદ વર્ષનો સૌથી નાનો દિવસ અને ત્રણ દિવસના માર્ગથી એ આશય નથી કે, સવારથી સાંજ સુધી ચાલે કે, ખાવા-પીવા, નમાઝ અને બીજી જરૂરતો માટે રોકાવું તો જરૂરી છે. બલ્કે તેનાથી આશય દિવસનો અકસર ભાગ છે. દા.ત. શુરૂઅ સુબ્હ સાદિકથી બપોર ઢળવા સુધી ચાલ્યો પછી રોકાઈ ગયો પછી બીજા અને ત્રીજા દિવસે એમ જ કર્યું, તો એટલા અંતર સુધીના માર્ગને પ્રવાસનું અંતર કહીશું. બપોર પછી સુધી ચાલવામાં પણ સતત ચાલવું આશય નથી બલ્કે ટેવ અનુસાર જેટલો આરામ લેવો જોઈએ તેટલો તે દરમિયાન રોકાતો પણ જાય. અને ચાલવાથી મુરાદ મધ્યમ ચાલ છે. કે ન તેજ હોય ન સુસ્ત ખુશકી (જમીનમાર્ગ)માં આદમી અને ઉંટની વચગાળાની ચાલનો એતેબાર છે. અને પહાડીમાર્ગમાં એજ હિસાબથી જે તેના માટે ઉચિત હોય. અને દરિયામાં નૌકાની ચાલ તે વેળાની કે, હવા ન સાવ રોકાએલી હોય ન તેજ (ઝડપી) હોય.

(દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા-(૩૮૨) : વર્ષનો નાનો દિવસ તે જગ્યાનો વિશ્વાસ પાત્ર છે જ્યાં દિવસ-રાત મુઅતદિલ (મધ્યમ) હોય, અર્થાત નાના દિવસના અકસર ભાગમાં મંઝિલ તય કરી શકતો હોય, જેથી જે શહેરોમાં બહુ નાનો દિવસ હોય છે, જેવું બલ્ગારયા કે ત્યાં બહુ નાનો દિવસ હોય છે માટે ત્યાંના દિવસનો એતેબાર નથી.

(રદ્દુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૩૮૩) : કોસનો એતેબાર નથી કે ક્યાંક નાના હોય છે ક્યાંક મોટા બલ્કે ત્રણ મંઝિલો (પડાવ) નો એતેબાર છે. અને ખુશકીમાં માઈલના હિસાબે તેની માત્રા ૫૭ ૧/૨ (સાડા સત્તાવન) માઈલ છે.

(ફતવા રિઝવીયા)

મસ્અલા-(૩૮૪) : કોઈ સ્થળે જવાના બે રસ્તા છે એકથી પ્રવાસ કરવાનો છે, અને બીજાથી નહી, તો

જે રસ્તાથી જશે તેનો એતબાર છે, નજદીક વાળા રસ્તાથી ગયા તો મુસાફિર નથી. દુરવાળા રસ્તાથી ગયો તો છે. જો કે તે માર્ગને ધારણા કરવામાં તેની કોઈ ગરજ સહી ન હોય.

(દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૩૮૫) : કોઈ સ્થળે જવાના બે રસ્તાં છે એક દરિયાનો અને બીજો ખુશ્કીનો તે પૈકી એક બે દિવસનો છે બીજા ત્રણ દિવસનો તો ત્રણ દિવસવાળા માર્ગથી જાય તો મુસાફિર છે, નહીં તો મુસાફિર નથી. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૩૮૬) : ત્રણ દિવસના રસ્તાને ઝડપી સવારીથી બે દિવસ અથવા તેનાથી ઓછામાં તય કરે, તો મુસાફિર જ છે અને ત્રણ દિવસથી ઓછા રસ્તાને વધારે દિવસોમાં પસાર કર્યો તો મુસાફિર નથી. (દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી)

મસ્અલા-(૩૮૭) : ત્રણ દિવસના રસ્તાને કોઈ વલીયુલ્લાહે પોતાની કરામતથી બહુ ઓછા સમયમાં તય કર્યો તો ઝાહેર એજ છે કે, મુસાફિરના એહકામ તેના માટે સાબિત થાય પરંતુ ઈમામ ઈબ્ને હુમામે તેનું મુસાફિર હોવું મુસ્તઅબદ (દુષ્કર) ફરમાવ્યું. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૩૮૮) : કેવળ પ્રવાસની નિચ્ચતથી મુસાફિર ન થશે બલ્કે મુસાફિરનો હુકમ તે સમયથી છે કે, વસ્તીની આબાદીથી બહાર થઈ જાય. શહેરમાં છે તો શહેરથી, ગામડામાં છે. તો ગામડાથી અને શહેરવાળા માટે એ પણ જરૂરી છે કે શહેરની આસપાસ જે આબાદી શહેરથી અડીને છે તેનાથી પણ બહાર થઈ જાય. (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૩૮૯) : ફનાએ શહેરથી જે ગામ સમીપ છે, શહેરવાળાઓ માટે તે ગામથી બહાર થઈ જવું જરૂરી નથી એવી જ રીતે તે શહેરની સમીપ બગીચા હોય, જો કે તેના રખેવાળ અને કામ કરનારાઓ તેમાં રહેતા હોય, તેમણે તે બગીચાઓમાંથી નીકળી જવું જરૂરી નથી. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૩૯૦) : ફનાએ શહેર અર્થાત શહેરથી બહાર જે જગ્યા શહેરના કામો માટે હોય દા.ત. કબ્રસ્તાન, ઘોડદોડનું મેદાન, કચરો ફેંકવાની જગ્યા (ઉકરડા), જો આ શહેરથી સમીપ હોય તો તેનાથી

બહાર થઈ જવું જરૂરી છે. અને જો શહેર તથા શહેર પાસેની જગ્યા વચ્ચે અંતર હોય તો બહાર થઈ જવું જરૂરી નથી. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૩૯૧) : આબાદીથી બહાર થવાનો અર્થ એ છે કે જે બાજુએ જઈ રહ્યો છે તે બાજુએ આબાદી ખતમ થઈ જાય, ભલે તેની બરાબરમાં બીજી દિશાએ ખતમ ન થઈ હોય.

(ગુનિયા)

મસ્અલા-(૩૯૨) : કોઈ મહોલ્લો પહેલાથી શહેરથી મળેલો હતો, પરંતુ હવે જુદો થઈ ગયો તો તેનાથી બાર થઈ જવું પણ જરૂરી છે, અને જે મહોલ્લો વેરાન થઈ ગયો ભલે શહેરથી પહેલા મળેલો હતો અથવા અત્યારે પણ મળેલો છે તેનાથી બહાર થવું શર્ત નથી. (ગુનિયા, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૩૯૩) : જ્યાં સ્ટેશન આબાદીથી બહાર હોય તો સ્ટેશન પર પહોંચવાથી મુસાફિર થઈ જશે. જ્યારે કે પ્રવાસની માત્રા સુધી જવાનો ઈરાદો હોય.

મસ્અલા-(૩૯૪) : પ્રવાસ માટે એ પણ જરૂરી છે કે જ્યાંથી ચાલ્યો ત્યાંથી ત્રણ દિવસના માર્ગનો ઈરાદો હોય, અને જો બે દિવસના માર્ગના ઈરાદાથી નીકળ્યો, ત્યાં પહોંચીને બીજી જગ્યાનો ઈરાદો થયો કે તે પણ ત્રણ દિવસથી ઓછાનો રસ્તો છે. એવી જ રીતે સમગ્ર વિશ્વ ધુમી આવે (ફરી આવે) તો મુસાફિર નથી. (ગુનિયા, દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૩૯૫) : એ પણ શર્ત છે કે, ત્રણ દિવસની સફરનો ઈરાદો હોય, જો એવો ઈરાદો કર્યો કે બે દિવસની સફરે પહોંચીને કોઈ કામ કરવું છે. તે કરીને પછી એક દિવસની સફરે જઈશ તો ત્રણ દિવસના માર્ગનો સમીપતર ઈરાદો થયો નહીં. આથી (શરઈ) મુસાફિર થયો નહીં.

(ફતાવા રિઝવીયા)

મુસાફિરના એહકામ

મસ્અલા-(૩૯૬) : મુસાફિર માટે વાજિબ છે કે, નમાઝમાં “કસર” કરે, અર્થાત ચાર રકઅતવાળા ફર્જને બે પઢે. તેના માટે બેજ રકઅતો પૂરી નમાઝ છે. અને ઈરાદા પુર્વક ચાર પઢી અને બે ઉપર કઅદો કર્યો, તો ફર્જ અદા થઈ ગયા, અને પાછલી બે રકઅતો નિફલ થઈ. પરંતુ ગુનેહગાર થયો અને

જહન્નમની આગનો હક્કદાર થયો. કે વાજિબને તર્ક કરી. માટે તૌબા કરે અને બે રકઅત પર કાઅદો ન કર્યો તો ફર્જ અદા થયા નહી અને તે નમાઝ નિફલ થઈ ગઈ. હા, જો ત્રીજી રકઅતનો સિજદો કરવા પહેલા ઈકામતની નિયત કરી લીધી તો ફર્જ બાતલ થશે નહી. પરંતુ કિયામ તથા રૂકૂઅનું પુનરાવર્તન કરવું પડશે. અને જો ત્રીજીના સિજદામાં નિયત કરી તો હવે ફર્જ જતા રહ્યા. એવી જ રીતે જો પહેલી બન્ને રકઅતો અથવા એકમાં કિરઅત કરી નહી, તો નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ. (હિદાયા, દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી)

મસ્અલા-(૩૯૭) : આ રૂપસદ (છુટી) મુસાફિર માટે છે. સર્વથા જ તેનો પ્રવાસ જાઈઝ માટે હોય કે ના જાઈઝ માટે. દરેક હાલમાં મુસાફિરના એકામ તેના માટે સાબિત થશે. (આમ્મતુલ કુતુબ)

મસ્અલા-(૩૯૮) : કાફિર માણસ ત્રણ દિવસના ઈરાદાથી નિકળ્યો. બે દિવસ પછી મુસલમાન થઈ ગયો, તો તેના માટે “કસર” છે. અને નાબાલિગ ત્રણ દિવસના પ્રવાસના નિર્ણયથી નિકળ્યો અને રસ્તામાં બાલિગ થઈ ગયો તો હવે અહીંથી જ્યાં જવું છે, ત્રણ દિવસનો માર્ગ ન હોય તો નમાઝ પૂરી પડે. હેઝવાળી સ્ત્રી પાક થઈ અને અહીંથી ત્રણ દિવસનો માર્ગ નહોય તો નમાઝ પૂરી પડે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૩૯૯) : બાદશાહે રેયતની હાલતની તપાસ માટે દેશમાં પ્રવાસ કર્યો, તો કસર ન કરે, જ્યારે કે પ્રથમ ઈરાદો સર્જા ત્રણ મંઝિલનો ન હોય. અને જો કોઈ બીજા કામ માટે હોય અને પ્રવાસની માત્રા હોય તો કસર કરે.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૪૦૦) : સુન્નતોમાં કસર નથી, બલકે પૂરી પઢવામાં આવશે. અલબત્ત ખૌફ અને રવારવી (ભાગ દોડ)ની હાલતમાં મઆફ છે. અને અમનની હાલતમાં પઢવામાં આવે. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૪૦૧) : મુસાફિર ત્યાં સુધી મુસાફિર છે જ્યાં સુધી પોતાની વસ્તીમાં પહોંચી જાય નહી. અથવા આબાદીમાં પૂરા પંદર દિવસ રોકાવાની નિયત ન કરે. અથવા તે સમયે છે જ્યારે ત્રણ મંઝિલ પહોંચવા અગાઉ પાછા ફરવાનો ઈરાદો

કરી લીધો તો મુસાફિર રહ્યો નહી, ભલે જંગલમાં હોય. (આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર)

ઈકામત (નિવાસ) ની નિયતની શર્તો

મસ્અલા-(૪૦૨) : ઈકામતની નિયત સહીહ હોવા માટે છ (૬) શર્તો છે.

- (૧) ચાલવું છોડી દે. જો ચાલવાની હાલતમાં ઈકામતની નિયત કરી તો મુકીમ નથી. (મુસાફિર ગણવમાં આવશે-અનુ)
- (૨) તે સ્થળ ઈકામતની યોગ્યતા ધરાવતું હોય જંગલ અથવા દરિયા અથવા વેરાન ટાપુમાં ઈકામતની નિયત કરી તો મુકિમ ન થયો
- (૩) પંદર દિવસ રોકાવાની નિયત હોય તેનાથી ઓછો સમય રોકાવાની નિયતથી મુકિમ (સ્થાયી) ન થશે.
- (૪) આ નિયત એક જ સ્થળે રોકાવાની હોય, જો બે સ્થળોમાં પંદર દિવસ રોકવાનો ઈરાદો હોય દા.ત. એક સ્થળે દસ દિવસ અને બીજા સ્થળે પાચ દિવસ, તો મુકિમ ન ગણાશે.
- (૫) પોતાનો ઈરાદો દ્રઢ રાખવો અર્થાત કોઈના તાબે ન હોય.
- (૬) તેની હાલત તેના ઈરાદાની વિપરીત ન હોય (આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૪૦૩) : મુસાફિર જઈ રહ્યો છે. અને હજુ શહેર અથવા ગામમાં પહોંચ્યો નથી અને ઈકામતની નિયત કરી લીધી તો મુકિમ ન થયો. અને પહોંચ્યા પછી નિયત કરી તો મુકીમ થઈ ગયો ભલે હજુ મુકામ વિગેરેની શોધમાં ફરી રહ્યો હોય. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૪૦૪) : મુસલમાનોનું લશ્કર કોઈ જંગલમાં પડાવ નાખી દે અને ડેરા-તંબુ બાંધીને પંદર દિવસ રોકાવાની નિયત કરી લે તો મુકિમ ન થયો અને જે લોકો જંગલમાં તંબુઓમાં રહે છે તેઓ જો જંગલમાં તંબુ બાંધીને પંદર દિવસની નિયતથી રોકાય તો મુકીમ થઈ જશે. એ શર્ત કે ત્યાં પાણી અને ઘાસ વિગેરે પર્યાપત હોય કે, તેમના માટે જંગલ એવું જ છે. જેવું અમારા માટે શહેર અને ગામ. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૪૦૫) : બે સ્થળોએ પંદર દિવસ રોકવાની નિયત કરી અને મુસ્તકિલ(અલગ - અલગ વસતી હોય) જેવા કે મક્કા તથા મિના, તો મુકીમ ન થયો. અને એક બીજાના તાબે હોય દા.ત. શહેર અને તેની ફના (પરા વિસ્તાર) ની જગ્યા તો મુકીમ થઈ ગયો. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૪૦૬) : એ નિયત કરી કે આ બે વસતીઓમાં પંદરદિવસ રોકાશે. એક સ્થળેદિવસમાં રહેશે અને બીજા સ્થળે રાતમાં, તો જો પહેલા ત્યાં ગયો જ્યાં દિવસમાં રોકાવાનો ઈરાદો છે. તો મુકીમ થયો નહી. અને જો પહેલાં ત્યાં ગયો જ્યાં રાતમાં રહેવાનો ઈરાદો છે, તો મુકીમ થઈ ગયો પછી ત્યાંથી બીજી વસ્તીમાં ગયો, તો પણ મુકીમ છે. (આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૪૦૭) : મુસાફિર જો પોતાના ઈરાદામાં દ્રઢ ના હોય તો પંદર દિવસની નિયતથી મુકિમ થશે નહી દા.ત. સ્ત્રી, જેની મહેરે મુઅજજલ (તે મહેર જે નિકાહની સાથે જ ખિલવતથી પહેલાં અદા કરવામાં આવે) શોહરના ઝિમ્મે બાકી ન હોય કે તે શોહરને તાબેઅ છે તેની પોતાની નિયત બેકાર છે અને ગુલામ (ગેર મુકાતીબ) કે પોતાના માલિકના તાબે છે અને લશ્કરી જેને બયતુલ માલ અથવા બાદશાહ તરફથી ખોરાકી મળે છે કે તે પોતાના સરદારના તાબે છે અને નોકર કે તે પોતાના માલિકના તાબે છે અને કેદી કે તે કેદ કરનારના તાબે છે અને જે માલદાર પર તાવાન લાઝિમ આવ્યું અને શાર્ગિદ કે જેને ઉસ્તાદના ત્યાંથી ખાણું મળે છે કે તે પોતાના ઉસ્તાદના તાબે છે અને નેક બેટો, પોતાના બાપના તાબે છે આ સઘળાઓની પોતાની નિયત બેકાર છે બલ્કે જેમના તાબે છે તેમની નિયતોનું એતબાર છે. તેમની નિયત ઈકામતની નથી, તો તેઓ પણ મુસાફિર છે.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર, આલમગીરી)
મસ્અલા-(૪૦૮) : ઔરતની મહેરે મુઅજજલ બાકી છે, તો તેને અખ્તીયાર છે કે પોતાના નફસ (જાત) ને રોકી લે માટે તે વખતે તાબે નથી. એવી જ રીતે તે મુકાતિબ ગુલામને માલિકની પરવાનગી વગર પ્રવાસનો અધિકાર છે માટે તે તાબે નથી. અને

જો સૈનિક બાદશાહ અથવા બયતુલ માલથી ખોરાકી લેતો નથી તે તાબે નથી અને જે મજૂર માંસિક અથવા વાર્ષિક પગાર પર નોકર નથી બલ્કે દૈનિક મજૂરી જેની ઠેરવેલી છે તે આખો દિવસ કામ કર્યા પછી કોન્ટ્રાક્ટ રદ કરી શકે છે માટે તાબે નથી અને જે મુસલમાનને શત્રુએ કેદ કર્યો પરંતુ જો ખબર છે કે, ત્રણ દિવસના માર્ગે લઈ જશે તો કસર કરે. અને ખબર ન હોય તો તેને પુછે તે જેતું બતાવે તે અનુસાર અમલ કરે અને બતાવે નહી તો જો ખબર છે કે તે દુશ્મન મુકીમ છે; તો પૂરી નમાઝ પઢે અને મુસાફિર છે તો કસર કરે અને એ પણ ખબર ન થઈ શકે તો જ્યાં સુધી ત્રણ દિવસનો માર્ગ પસાર ન કરી લે, નમાઝ પુરી પઢે અને જેના ઉપર તાવાન (નુકશાનીનો બદલો) લાઝિમ આવ્યો તે પ્રવાસમાં હતો અને પકડાઈ ગયો, જો નાદાર છે તો કસર કરે અને માલદાર છે અને પંદર દિવસની અંદર દંડ આપવાનો ઈરાદો છે અથવા કાંઈ ઈરાદો નથી તો પણ કસર કરે અને એ ઈરાદો છે કે આપશે નહી તો પૂરી પઢે. (રદદુલ મુહતાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૪૦૯) : તાબેઅ ને જોઈએ કે મત્બુઅ ને સવાલ કરે. તે જે કહે તે અનુસાર અમલ કરે અને જો તેણે કાંઈ કહ્યું નહી તો જુએ કે મુકીમ છે કે મુસાફિર. જો મુકીમ છે તો પોતાને મુકીમ સમજે અને મુસાફિર છે તો મુસાફિર. અને એ પણ ખબર ન હોય તો ત્રણ દિવસના માર્ગ પસાર કર્યા પછી કસર કરે તેનાથી પહેલાં પૂરી પઢે અને જો પુછી ન શકે તો એજ હુકમ છે, કે પુછ્યું અને કાંઈ જવાબ ન મળ્યો. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૪૧૦) : આંધળા સાથે કોઈ હાથ પકડીને લઈ જનાર છે, જો તે તેનો નોકર છે તો અંધજનની પોતાની નિયતનો એ'તેબાર છે અને જો કેવળ ઉપકારની રીતે તેની સાથે છે તો તેની નિયતનો એ'તબાર છે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૪૧૧) : જે સૈનિક સરદારના તાબે હતો અને લશ્કરને પરાજય થયો અને સૌ વિખરાઈ ગયા તો હવે તેઓ તાબે નથી બલ્કે ઈકામત તથા સફર (પ્રવાસ)માં ખુદ તેની પોતાની નિયતનો લેહાઝ છે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૪૧૨) : ગુલામ પોતાના માલિક સાથે પ્રવાસમાં હતો કે માલિકે કોઈ મુકીમના હાથે તેને વેચી નાખ્યો જો નમાઝમાં તેને તેની ખબર હતી અને બે રકઅત પઢી તો ફરીથી પઢે, એવી જ રીતે જો ગુલામ નમાઝમાં હતો અને માલિકે ઈકામતની નિયત કરી લીધી તો જાણી જોઈને બે રકઅત પઢી તો ફરીથી પઢે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૪૧૩) : ગુલામ બે માણસોમાં સંયુક્ત છે, અને તે બંને પ્રવાસમાં છે એકે ઈકામતની નિયત કરી, બીજાએ નહીં, તો જો તે ગુલામથી ખિદમત-સેવા લેવામાં વારાઠેરવેલા છે તો મુકીમના વારાના દિવસે ચારરકઅત પઢે અને મુસાફિરના વારાના દિવસે બે પઢે અને જો વારા ઠેરવેલા ન હોય તો દરરોજ ચાર પઢે અને બે રકઅત પર કઅદો ફર્જ છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૪૧૪) : જેણે ઈકામતની નિયત કરી પરંતુ તેની હાલત બતાવે છે કે પંદર દિવસ રોકાશે નહીં, તો નિયત સહીહ નથી દા.ત. હજ્જ કરવા ગયો અને ઝિલહિજની શરૂઆતમાં પંદર દિવસ મક્કા મોઅઝ્ઝમાં રોકાવાનો ઈરાદો કર્યો આ નિયત બેકાર છે કેમકે જ્યારે હજ્જનો ઈરાદો છે તો અરફાત તથા મિના જરૂર જશે પછી એટલા દિવસ મક્કા મોઅઝ્ઝમાં કેવી રીતે રોકાઈ શકે છે. અને મિનાથી પાછા ફરીને નિયત કરે તો સહીહ છે.

(આલમગીરી, દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૪૧૫) : જે માણસ ક્યાંક ગયો અને ત્યાં પંદર દિવસ રોકાવાનો ઈરાદો નથી પરંતુ કાફલા સાથે જવાનો ઈરાદો છે. અને એ ખબર છે કે કાફલો પંદર દિવસ પછી જશે તો મુકીમ છે ભલે ઈકામતની નિયત કરી નથી. (દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૪૧૬) : મુસાફિર કોઈ કામ માટે અથવા સાથીઓના ઈતેઝાર (પ્રતિક્ષા)માં બે ચાર દિવસ અથવા તેર-ચૌદ દિવસની નિયતથી રોકાયો અથવા ઈરાદો છે કે કામ થઈ જશે તો ચાલ્યા જશે. અને બંને હાલતોમાં જો આજકાલ કરતા વર્ષો ગુજરી જાય તો પણ મુસાફિર છે કસર નમાઝ પઢે.

(આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા-(૪૧૭) : મુસલમાનોનું લશ્કર દારૂલહર્બ

ગયું અથવા દારૂલહર્બમાં કોઈ કિલ્લાનો ઘેરો નાખ્યો તો મુસાફિર જ છે. ભલેને પંદર દિવસની નિયત કરી લીધી હોય, ભલે ઝાહિરી ગલ્બો હોય એવી જ રીતે જો દારૂલ ઈસ્લામમાં બળવો પોરોનો ઘેરાવ કર્યો હોય તો મુકીમ નથી અને જે શખ્સ દારૂલહર્બમાં અમાન લઈને ગયો અને પંદર દિવસની ઈકામતની નિયત કરી તો ચાર રકઅત પઢે.

(ગુનીયા, દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૪૧૮) : દારૂલહર્બનો રહેનાર ત્યાંજ મુસલમાન થઈ ગયો અને કુફર તેને મારી નાંખવાની કોશીશમાં હોય તો ત્યાંથી ત્રણ દિવસના પ્રવાસનો ઈરાદો કરી ભાગ્યો તો નમાઝ કસર કરે અને જો ક્યાંક બે એક મહીનાના ઈરાદાથી છુપી ગયો તો પણ કસર પઢે. અને જો એજ શહેરમાં છુપાયો તો પૂરી પઢે અને જો મુસલમાન દારૂલહર્બમાં કેદ હતો ત્યાંથી નાસીને કોઈ ગુફામાં સંતાયો તો કસર પઢે જો કે પંદર દિવસનો ઈરાદો હોય અને જો દારૂલહર્બના કોઈ શહેરના સઘળા રહેનારા મુસલમાન થઈ જાય અને હર્બીઓએ તેમનાથી લડવા ચાહ્યું તો તે સૌ મુકીમ જ છે. એવી જ રીતે જો કુફર તેમના શહેર ઉપર ગાલીબ આવે અને આ લોકો શહેર છોડીને એક દિવસના માર્ગના ઈરાદાથી ગયા તો પણ મુકીમ છે અને ત્રણ દિવસના માર્ગનો ઈરાદો હોય તો મુસાફિર છે. પછી જો પાછા આવ્યા અને કુફર તેમના શહેર પર કબ્જો ન કર્યો હોય તો મુકીમ થઈ ગયા અને જો મુશરીકોનું શહેર પર આધિપત્ય થઈ ગયું. અને ત્યાં રહ્યા પણ પરંતુ મુસલમાનોના પાછા આવવાથી તે શહેર છોડી દીધું તો જો આ લોકો ત્યાં રહેવા ચાહે તો દારૂલ ઈસ્લામ થઈ ગયું નમાઝો પુરી કરે અને જો ત્યાં રહેવાનો ઈરાદો નથી. બલ્કે કેવળ એકાદ મહીને દારૂલ ઈસ્લામમાં ચાલ્યા જશે તો કસર કરે. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૪૧૯) : મુસલમાનોનું લશ્કર દારૂલ હર્બમાં ગયું અને ગાલિબ આવ્યું અને તે શહેરને દારૂલ ઈસ્લામ બનાવ્યું તો કસર ન કરે. અને જો કેવળ બે એક મહીના રહેવાનો ઈરાદો છે તો કસર કરે. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૪૨૦) : મુસાફિરે નમાઝની અંદર

ઈકામતની નિયતકરી તો આ નમાઝ પણ પુરી પડે. અને જો એ હાલત થઈ કે એક રકઅત પઢી હતી કે સમય ખતમ થઈ ગયો અને બીજી રકઅતમાં ઈકામતની નિયતકરી તો આ નમાઝ બે જરકઅત પડે. અને પછીની ચાર પડે. એવી જ રીતે જો મુસાફીર લાહિક હતો અને ઈમામ પણ મુસાફીર હતો તો ઈમામના સલામ ફેરવ્યા પછી ઈકામતની નિયત કરી તો બે જ પડે. અને ઈમામના સલામ ફેરવ્યા પહેલા નિયત કરી તો ચાર પડે.

(દુર્રે મુખ્તાર, ૨૬૬૯ મુહતાર)

મુસાફિરે મુકીમની ઈકતેદા કરી અથવા મુકીમે મુસાફિરની ઈકતેદા કરી તેના એહકામ

મસ્અલા-(૪૨૧) : અદા તથા કઝા બંનેમાં મુકીમ મુસાફિરની ઈકતેદા કરી શકે છે. અને ઈમામના સલામ ફેરવ્યા પછી પોતાની બાકીની બે રકઅતો પઢી લે. અને આ રકઅતોમાં કિરઅત બીલકુલ ન કરે. બલ્કે ફાતેહાની સૂરત પઢવા જેટલા સમય માટે ચુપ ઉભો રહે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૪૨૨) : ઈમામ મુસાફિર છે, અને મુક્તદી મુકીમ છે, ઈમામના સલામ ફેરવવા પહેલા મુક્તદી ઉભો થઈ ગયો અને સલામથી પહેલા ઈમામે ઈકામતની નિયત કરી લીધી તો જો મુક્તદી ત્રીજી રકઅતનો સિજદો કર્યો ન હોય તો ઈમામની સાથે થઈ જાય નહીં. તો નમાઝ જતી રહી. અને ત્રીજી રકઅતના સિજદા પછી ઈમામે ઈકામતની નિયત કરી તો અનુસરણ ન કરે: જો અનુસરણ કરશે, તો નમાઝ જતી રહેશે. (૨૬૬૯ મુહતાર)

મસ્અલા-(૪૨૩) : એ પહેલા જાણી લીધું છે કે, સેહતનો હુકમ ઈકતેદા માટે શર્ત છે કે, ઈમામનું મુકીમ અથવા મુસાફિર હોવું માલમ હોય. ભલે નમાઝ શરૂ કરતી વેળા ખબર પડી હોય કે પાછળ થી માટે ઈમામે નમાઝ શરૂ કરતી વેળા પોતાનું મુસાફિર હોવું જાહેર કરી દેવું જોઈએ. અને જો શરૂમાં ન કહ્યું તો નમાઝ પછી કહી દે કે તમારી નમાઝ પૂરી કરી લો, હું મુસાફિર છું (દુર્રે મુખ્તાર) (અને જો શરૂઆતમાં કહી દીધું છે તો પણ પાછળ થી પણ કહી દે કે જે લોકો તે સમયે હાજર ન હતા

તેમને પણ ખબર પડી જાય.)

મસ્અલા-(૪૨૪) : સમય ખતમ થયા પછી મુસાફિર, મુકીમની ઈકતેદા કરી શકતો નથી. સમય દરમિયાન કરી શકે છે, અને આ હાલતમાં મુસાફિરના ફર્જ પણ ચાર થઈ ગયા. અને જે નમાઝોમાં કશર નથી સમયમાં તથા સમય પછી બંને હાલતોમાં ઈકતેદા કરી શકે છે. સમયની અંદર ઈકતેદા કરી હતી અને નમાઝ પુરી કરવા પહેલા સમય ખતમ થઈ ગયો તો પણ ઈકતેદા સહીહ છે.

(દુર્રે મુખ્તાર, ૨૬૬૯ મુહતાર)

મસ્અલા-(૪૨૫) : મુસાફિરે મુકીમની ઈકતેદા કરી અને ઈમામના મઝહબ અનુસાર તે નમાઝ કઝા છે, અને મુક્તદીના મઝહબ પર અદા છે. દા.ત. ઈમામ શાફેઈ મઝહબનો છે અને મુક્તદી હન્ફી છે અને એક મિસ્લ (દરેક વસ્તુનો મુળ સાયો છોડીને તે વસ્તુ જેટલો સાયો હોય તે) પછી ઝોહરની નમાઝ તેણે તેની પાછળ પઢી તો ઈકતેદા સહીહ છે.

(૨૬૬૯ મુહતાર)

મસ્અલા-(૪૨૬) : મુસાફિરે મુકીમની પાછળ નમાઝ શરૂ કરીને ફાસિદ કરી નાખી, તોહવે બે (૨)જ રકઅત પઢશે અર્થાત જ્યારે કે એકલો પડે, અથવા કોઈ મુસાફિરની ઈકતેદા કરે અને જો ફરીથી મુકીમની ઈકતેદા કરી તો ચાર પડે.

(૨૬૬૯ મુહતાર)

મસ્અલા-(૪૨૭) : મુસાફિરે મુકીમની ઈકતેદા કરી તો મુક્તદી ઉપર પણ કઅદએ ઉલા (પહેલો કાઅદો) વાજિબ થઈ ગયો. ફર્જ ન રહ્યો તો જો ઈમામે કઅદો ન કર્યો, તો નમાઝ ફાસિદ થઈ નહીં. અને મુકીમે મુસાફિરની ઈકતેદા કરી તો મુક્તદી ઉપર પણ કઅદએ ઉલા ફર્જ થઈ ગયો.

(દુર્રે મુખ્તાર, ૨૬૬૯ મુહતાર)

મસ્અલા-(૪૨૮) : કશર અને પૂરી નમાઝ પઢવામાં આખિર (અંતિમ) સમયનો એ'તબાર છે, જ્યારે કે નમાઝ પઢી ન ચુક્યો હોય. ધારી લો કે કોઈએ નમાઝ પઢી ન હતી અને સમય એટલો બાકી રહી ગયો છે કે "અલલાહો અકબર" કહી લે, હવે મુસાફિર થઈ ગયો તો કશર કરે. અને મુસાફિર હતો તે સમયે ઈકામતની નિયત કરી તો ચાર પડે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૪૨૯) : જોહરની નમાઝ સમયે દરમિયાન પઢવા પછી સફર(પ્રવાસ) કર્યો અને અસરની બે રકઅત પઢી પછી કોઈ કારણોસર મકાન પર પાછો આવ્યો અને હજૂ અસરનો સમય બાકી છે. હવે ખબર પડી કે બંને નમાઝો વુજુ વગર પઢી હતી તો જોહરની બે રકઅત પઢે અને અસરની ચાર રકઅત પઢે. અને જો જોહર તથા અસરની નમાઝ પઢીને સુર્યાસ્તથી પહેલા સફર કરી અને ખબર પડી કે બંને નમાઝો બે વુજુ (વુજુ વગર) પઢી હતી તો જોહરની ચાર પઢે અને અસરની બે

(આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૪૩૦) : મુસાફિરને સહવ થયો અને બે રકઅત પર સલામ ફેરવ્યા પછી ઈકામતની નિચ્ચત કરી તો તે નમાઝના હકમાં મુકીમ ન થયો અને સહવનો સિજદો સાકિત (રદ) થઈ ગયો. અને સિજદો કરવા પછી નિચ્ચત કરી તો સહીહ છે. અને ચાર રકઅત પઢવું ફર્જ ભલે એક જ સિજદો કર્યા પછી નિચ્ચત કરી હોય. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૪૩૧) : મુસાફિરે મુસાફિરોની ઈમામત કરી. નમાઝ દરમિયાન ઈમામ બે વુજુ થયો અને કોઈ મુસાફિરને ખલીફા બનાવ્યો ખલીફાએ ઈકામતની નિચ્ચત કરી તો તેની પાછળ જે મુસાફિર છે તેમની નમાઝો બેજ રકઅત રહેશે. એવી જ રીતે જો મુકીમને ખલીફા બનાવ્યો તો પણ મુકતદી મુસાફિર બે જ પઢે. અને જો ઈમામે હદસ પછી મસ્જિદથી નિકળવાથી પહેલા ઈકામતની નિચ્ચત કરી તો ચાર પઢે. (આલમગીરી)

અસલી વતન અને ઈકામતે વતનના મસાઈલ
મસ્અલા-(૪૩૨) : વતનના બે પ્રકાર છે. (૧) વતને અસલી, અને (૨) વતને ઈકામત અસલી (મુળ) વતન તે જગ્યા છે જ્યાં તેની પૈદાઈશ (જન્મ) છે અથવા તેના ઘરના લોકો ત્યાં રહે છે, અથવા ત્યાં નિવાસ કરી લીધો અને એ ઈરાદો છે કે ત્યાંથી જશે નહી. વતને ઈકામત તે સ્થળ છે કે મુસાફિરે પંદર દિવસ અથવા તેના કરતાં વધારે દિવસ ત્યાં રોકાવાનો ઈરાદો કર્યો હોય. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૪૩૩) : મુસાફિરે કોઈ સ્થળે શાદી કરી

લીધી જો કે ત્યાં પંદર દિવસ રહેવાનો ઈરાદો ન હોય તો પણ મુકીમ થઈ ગયો, અને બે શહેરોમાં તેની પત્નીઓ રહેતી હોય તો બંને સ્થળે પહોંચતાં જ મુકીમ થઈ જશે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૪૩૪) : એક જગ્યાએ આદમીનું વતને અસલી છે, હવે તેણે બીજી જગ્યાએ વતને અસલી બનાવ્યું. જો પહેલા સ્થળે બાલ-બચ્ચા હાજર હોય તો બંને વતને અસલી છે. નહી તો પ્રથમ સ્થળ અસલી વતન રહ્યું નહી ભલે તે બંને સ્થળો દરમિયાન મુસાફિર તે સફર (પ્રવાસનું અંતર) હોય કે ન હોય. (દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૪૩૫) : એક વતને ઈકામત, બીજા વતને ઈકામતને બાતલ (નષ્ટ) કરી દે છે. અર્થાત એક સ્થળે પંદર દિવસના ઈરાદાથી રોકાયા પછી બીજા સ્થળે એટલાજ દિવસના ઈરાદાથી રોકાયા તો પ્રથમ સ્થળ હવે વતન રહ્યું નહી. બંને વચ્ચે શરઈ પ્રવાસનું અંતર હોય કે ન હોય એવી જ રીતે વતને ઈકામત, વતને અસલી તથા સફરથી બાતલ થઈ જાય છે. (દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૪૩૬) : જો પોતાના ઘરના માણસોને લઈને બીજા સ્થળે ચાલ્યો ગયો અને પ્રથમ જગ્યાએ મકાન તથા સરસામાન વિગેરે બાકી છે તો તે પણ વતને અસલી છે. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૪૩૭) : વતને ઈકામત (સ્થાયી થવાના સ્થળ) માટે એ જરૂરી નથી કે ત્રણ દિવસના પ્રવાસ પછી ત્યાં ઈકામત (નિવાસ) કર્યો હોય બલકે પ્રવાસની મુદત પૂરી કરવા પહેલા ઈકામત કરી લીધી તો “વતને ઈકામત” થઈ ગયું

(આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૪૩૮) : બાલિગના માં -બાપ કોઈ (બીજા) શહેરમાં રહે છે અને તે શહેર તેનું જન્મસ્થળ નથી. ન તેના કુટુંબીઓ ત્યાં હોય, તો તે સ્થળ તેના માટે વતન નથી. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૪૩૯) : મુસાફિરે જ્યારે વતને અસલી (મુળવતન)માં પહોંચી ગયો તો પ્રવાસ ખતમ થઈ ગયો. ભલે ઈકામતની નિચ્ચત કરી ન હોય. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૪૪૦) : સ્ત્રી પરણીને સુસરાલ ગઈ અને

ત્યાંજ રહેવા લાગી, તો તેના માટે વતને અસલી ન રહ્યું અર્થાત જો સાસરીયું ત્રણ મંજિલ પર છે, અને ત્યાંથી પીયર આવી અને પંદર દિવસ રોકાવાની નિયત ન કરી તો કસર નમાઝ પઢે. અને જો પીયરીયામાં રહેવું છોડ્યું નથી, બલ્કે શ્વસુરગૃહે આરઝી રીતે ગઈ તો પીયરમાં પ્રવાસ ખતમ થઈ ગયો નમાઝ પુરી પઢે.

મસ્અલા-(૪૪૧): સ્ત્રીએ મહરમ વગરત્રણ દિવસ અથવા અધિક દિવસના પ્રવાસે જવું નાજાઈઝ છે, બલ્કે એક દિવસના માર્ગે જવું પણ નાજાઈઝ છે. ના બાલિગ બાળક અથવા મઅતુવહની સાથે પણ પ્રવાસ કરી શકતી નથી, સાથીદારમાં મહરમ બાલિગ અથવા પતિનું હોવું જરૂરી છે (આલમગીરી વિગેરે) મહરમ માટે આવશ્યક છે કે, સખત ફાસિક, બેબાક, અસુરક્ષિત ન હોય.

જુમ્માનું બયાન

અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લ ફરમાવે છે:-

"યા એયોહલ્લાઝીના આમનૂઈઝા નુદેય લિસ્સલાતે મિય્યોમિલ જુમોઅતે ફસ્અવ ઈલા ઝિકિલ્લાહે વઝરૂલ્લેઅ ઝાલેકુમ ખેરૂલ લકુમ ઈન ફુન્નુમ તઅલમુન."

(તરજુમો: અય ઈમાનવાળાઓ જ્યારે નમાઝ માટે જુમ્માના દિવસે અઝાન આપવામાં આવે, તો પુદાના ઝિક તરફ દોડો અને ખરીદ-વેચાણ છોડી દો. આ તમારા માટે બેહતર છે જો તમે જાણતા હોય.)

જુમ્માના દિવસના ફઝાઈલ

હદીસ-(૧ તથા ૨) : સહીહેનમાં અબુ હુરૈરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે, હુઝુરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે, અમો પાછલા છીએ. અર્થાત દુનિયામાં આવવાની ગણનાથી અને કિયામતના દિવસે પહેલા છીએ. સિવાય તેના કે તેમને અમારાથી પહેલા કિતાબ મળી અને અમને તેમના પછી, આ જુમ્મા એ દિવસ છે કે તેમના ઉપર ફર્જ કરવામાં આવ્યો અર્થાત એ કે તેની તઅઝીમ (આદર) કરે. તેઓ તેનાથી વિરૂદ્ધ થઈ ગયા. અને અમને અલ્લાહે બતાવી દીધું. બીજા લોકો અમારા તાબેઅ છે.

યહુદીઓએ બીજા દિવસને તે દિવસ ઠેરવ્યો અર્થાત શનિવારને. અને નસારા (ખ્રિસ્તીઓ) એ ત્રીજા દિવસને એટલે રવીવારને. અને મુસ્લિમ શરીફની બીજી રિવાયત તેમનાથી જ અને હુઝેફહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયતએ છે કે, હુઝુર ફરમાવે છે કે અમો દુનિયાવાળાઓથી પાછળ છીએ, અને કિયામતના દિવસે દુનિયાની સઘળી મખલુકથી પહેલા, અમારા માટે ફેસલો થઈ જશે.

હદીસ-(૩) : મુસ્લિમ, અબુદાઉદ, તિરમિઝી તથા નિસાઈ અબુહુરૈરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝુર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે, બહેતર દિવસ જેના પર સૂર્યોદય થયો તે જુમ્માનો દિવસ છે. તેમાંજ આદમ અલહિસ્સલામ પૈદા કરવામાં આવ્યા અને એજ દિવસે જન્મતમાં દાખલ કરવામાં આવ્યા અને એજ દિવસમાં જન્મતથી ધરતી ઉપર ઉતારવાનો તેમને હુકમ થયો અને કિયામત જુમ્માના જ દિવસે કાયમ થશે.

હદીસ-(૪-૫) : અબુ દાઉદ, નિસાઈ, ઈબ્નેમાજા તથા બયહકી ઓસબિન ઓસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝુર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે તમારા ઉત્તમ દિવસો પૈકી જુમ્માનો દિવસ ઉત્તમ છે. તેમાંજ આદમ અલયહિસ્સલામ પૈદા કરવામાં આવ્યા અને એજ દિવસે ઈન્તેકાલ થયો, અને તેમાંજ નફખહ છે (બીજી વાર સૂરકુકાવું), અને તેમાંજ સઅકા છે. (એટલે પ્રથમ વાર સૂરકુકાવું) તે દિવસે મારા ઉપર દુરૂદની કસરત (અધિકતા) કરો કે તમારું દુરૂદ મારી પાસે રજુ કરવામાં આવે છે. લોકોએ અર્જ કરી યા રસૂલલ્લાહ તે સમયે હુઝુર પર અમારું દુરૂદ કેવી રીતે પેશ કરવામાં આવેશે. જ્યારે કે હુઝુર ઈન્તેકાલ ફરમાવી ગયા હશે. આપે ફરમાવ્યું કે અલ્લાહ તઆલાએ ઝમીન માટે અંબિયા અલયહિમુસ્સલામના શરીરને ખાવું હરામ કરી દીધું છે. અને ઈબ્ને માજાની રિવાયતમાં છે કે આપ ફરમાવે છે કે જુમ્મહના દિવસે મારા ઉપર દુરૂદની કસરત કરો કે આ દિવસ મશહુદ (ગવાહીઆપેલ) છે. તેમાં ફરિશતા હાજર થાય છે. અને મારા ઉપર જે દુરૂદ પઢસે તે રજુ કરવામાં આવશે, અબુ દરદા રદીયલ્લાહો અન્હો કહે છે કે, મેં અર્જ કરી કે આપના

વિસાલ પછી, આપે ફરમાવ્યું “બેશક અલ્લાહે ઝમીન માટે અંબિયાના શરીર ખાવું હરામ કરી દીધું છે. અલ્લાહનો નબી જીવંત છે, તેને રોઝી આપવામાં આવે છે.”

હદીસ-(૬-૭) : ઈબ્ને માજા અબુ લોબાબહ બિન અબ્દુલ મન્ઝર અને અહમદ સઅદ બિન મુઆઝ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે. કે, હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસ્લમ ફરમાવે છે કે જુમ્આનો દિવસ સઘળા દિવસોનો સરદાર છે, અને અલ્લાહની નજદીક ઈદે અદલા તથા ઈદુલફિત્રથી મોટો છે. તેમાં પાચ ખસલતો(સદગુણો) છે. (૧) અલ્લાહતઆલાએ તેમાં આદમ અલયહિરસલામને પૈદા કર્યા. (૨) તેમાંજ તેમને જમીન પર ઉતાર્યા (૩) તેમાંજ તેમને વફાત (મૃત્યુ) આપી (૪) તેમાં એક ક્ષણ એવી છે કે બંદો તે સમયે જે વસ્તુનો સવાલ કરે તે તેને આપશે જ્યાં સુધી હરામનો સવાલ (માંગણી) ન કરે અને (૫) એજ દિવસે કયામત કાયમ થશે, કોઈ મુકર્રબ (નિકટસ્થ) ફરિશ્તો તથા આસમાન તથા જમીન અને હવા અને પહાડ અને દરિયો એવા નથી કે જુમ્આના દિવસથી ડરતા ન હોય **જુમ્આની એક મહત્વની ઘડી :**

હદીસ-(૮ થી ૧૦) : બુખારી તથા મુસ્લિમ અબુ હુરૈરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝૂર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસ્લમ ફરમાવે છે કે, જુમ્આમાં એક એવી સાઅત-ઘડી છે કે મુસલમાન બંદો જો તેને પામી લે અને તે વખતે અલ્લાહ તઆલાથી ભલાઈનો સવાલ ફરે, તો તે તેને આપશે અને મુસ્લિમની રિવાયતમાં એ પણ છે કે તે સમય બહુ થોડો છે. રહું એ કે તે કયો સમય છે તેમાં વધારે રિવાયતો છે. તે પૈકી બે કવી છે એક એ કે, ઈમામના પુતબા માટે બેસવાથી નમાઝના ખત્મ સુધી છે. આ હદીસને મુસ્લિમ અબુ બુરદહબિન અલી મુસાથી, તેઓ પોતાના વાલદ (પિતા)થી, તેઓ હુઝૂરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસ્લમથી રિવાયત કરે છે અને બીજી રિવાયત એ કે તે જુમ્આની પાછલી સાઅત છે.

ઈમામ માલિક, અબુ દાઉદ તિરમિઝી

નિસાઈ તથા અહમદ અબુ હુરૈરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રાવી, તેઓ કહે છે, હું કોહેતુર તરફ ગયો અને કઅબ અહબારથી મળ્યો, તેમની પાસે બેસ્યો, તેમણે મને તૌરેતનીરિવાયતો સંભળાવી અને મેં તેમને રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસ્લમની હદીસો બયાન કરી તેમાં એક હદીસ એ પણ હતી કે રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસ્લમે ફરમાવ્યું, બહેતર દિવસ કે સુર્ય તેના ઉપર ઉદય કર્યો તે જુમ્આનો દિવસ છે તેમાંજ આદમ અલયહિસલામ પૈદા કરવામાં આવ્યા અને તેમાંજ તેમને જમીન ઉપર ઉતરવાનો હુકમ થયો અને તેમાંજ તેમની તૌબા કુબુલ થઈ અને તેમાંજ તેમનું અવસાન થયું અને તેમાંજ કિયામત કાયમ થશે અને કોઈ જાનવર એવું નથી કે જુમ્આના દિવસે સવારના સમયે સુરજ નિકળવા સુધી કિયામતના ડરથી ચીખતું ન હોય આદમી અને જિન્ન સિવાય અને તેમાં એક એવો એક સમય છે કે મુસ્લમાન બંદો નમાઝ પઢવા તેને પામી લેતો અલ્લાહથી જે વસ્તુની માંગણી કરે તો તેને આપશે.

કઅબે કહ્યું : વર્ષમાં એવો એક દિવસ છે ? મેં કહ્યું નહી, બલકે દરેક જુમ્આમાં છે. કઅબે તવરાત પઢીને કહ્યું કે રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસ્લમે સાચું ફરમાવ્યું. અબુ હુરૈરહ રદીયલ્લાહો અન્હો કહે છે, “પછી હું અબ્દુલ્લાહ બિન સલામ રદીયલ્લાહો અન્હોથી મળ્યો અને કઅબ અહબારની મુલાકાત અને જુમ્આ વિષે જે હદીસ બયાન કરી હતી તેનો ઉલ્લેખ કર્યો અને તે કે કઅબે કહ્યું હતું કે તે દર વર્ષમાં એક દિવસ છે” અબ્દુલ્લાહ બિન સલામે કહ્યું કઅબે ગલત કહ્યું. મેં કહ્યું પછી કઅબે તવરાત વાંચીને કહ્યું, બલકે તે સાઅત (ઘણી) દરેક જુમ્આમાં છે, આપે કહ્યું, કઅબે સાચું કહ્યું પછી અબ્દુલ્લાહ બિન સલામે કહ્યું તમને ખબર છે તે કયી સાઅત છે? મેં કહ્યું : “મને બતાવો અને કંજુસી ન કરો,” તેમણે કહ્યું જુમ્આના દિવસની પાછલી સાઅત છે. મેં કહ્યું પાછલી સાઅત કેવી રીતે હોઈ શકે ? હુઝૂરે તો ફરમાવ્યું છે મુસલમાન બંદો નમાઝ પઢતામાં તેને પામે અને તે નમાઝનો સમય નથી. અબ્દુલ્લાહ બિન સલામે કહ્યું શું હુઝૂરે એમ નથી ફરમાવ્યું કે, જે

માણસ મજલિસમાં નમાઝના ઈન્તેઝાર (પ્રતિક્ષા) માં બેસે, તે નમાઝમાં છે મેં કહ્યું હા, ફરમાવ્યું તો છે. તેમણે કહ્યું તો તે એજ છે. અર્થાત નમાઝ પઢવાથી નમાઝનો ઈન્તેઝાર મુરાદ છે

હદીસ-(૧૧) : તિરમિઝી અન્સ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રાવી કે હુઝુર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે, જુમ્હાના દિવસે જે સાઅત (ઘળી) ઈચ્છા કરવામાં આવે છે તેને અસરની નમાઝ પછીથી સુર્યાસ્ત સુધી શોધો.

હદીસ-(૧૨) : તિબ્રાની ઓસતમાં હસન સનદથી અન્સ બિન માલિક રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝુર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે : અલ્લાહ તબારક વ તઆલા કોઈ મુસલમાનને જુમ્હાના દિવસે મગફેરત કર્યા વગર છોડશે નહીં.

હદીસ-(૧૩) : અબુ યઅલા તેમનાથી જ રિવાયત કરે છે હુઝુર ફરમાવે છે : જુમ્હાના દિવસ તથા રાતમાં ચોવીસ કલાકમાં કોઈ કલાક એવો નથી જેમાં અલ્લાહ, જહન્નમથી છ લાખ માણસોને (મુસલમાનો)ને આઝાદ (મુક્ત) ન કરતો હોય, જેમના ઉપર જહન્નમ વાજિબ થઈ ગઈ હતી.

જુમ્હાના દિવસે ઈન્તેકાલ કરવાના ફઝાઈલ
હદીસ-(૧૪) : અહમદ તથા તિરમિઝી અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હોમાંથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝુર ફરમાવે છે કે જે મુસલમાન જુમ્હાના દિવસે અથવા જુમ્હાની રાતમાં મરણ અહ્લાહ તઆલા તેને કબ્રના ફિત્નાથી બચાવશે.

હદીસ (૧૫) : અબુ નઈએ જાબિર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી કે, હુઝુર ફરમાવે છે, જે માણસ જુમ્હાના દિવસે અથવા જુમ્હાની રાતમાં મરણ પામશે, કબ્રના અઝાબથી બચાવી લેવામાં આવશે, અને ક્રિયામતના દિવસે એવી રીતે આવશે કે તેના ઉપર શહીદોની મહોર હશે.

હદીસ (૧૬) : હમીદે તરગીબમાં અયાસ બિન બુકેરથી રિવાયત કરી કે, હુઝુર ફરમાવે છે કે જે માણસ જુમ્હાના દિવસે મરણ પામશે તેના માટે શહીદનો અજ લખવામાં આવશે અને કબ્રના ફિત્નાથી બચાવી લેવામાં આવશે.

હદીસ (૧૭) : અતાથી રિવાયત છે કે, હુઝુર

ફરમાવે છે, જે મુસલમાન પુરૂષ અથવા મુસલમાન સ્ત્રી જુમ્હાના દિવસે અથવા જુમ્હાની રાતમાં મરણ પામે અઝાબે કબ્ર અને ફીત્નએ કબ્રથી બચાવી લેવામાં આવશે અને ખુદાથી એ હાલતમાં મળશે કે તેના ઉપર કોઈ હિસાબ ન થશે. અને તેની સાથે ગવાહ (સાક્ષી) હશે કે તેના માટે ગવાહી આપશે અથવા મોહર હશે.

હદીસ (૧૬) : બયહકીની રિવાયત અન્સ રદિયલ્લાહો અન્હોથી છે કે હુઝુર ફરમાવે છે જુમ્હાની રાત રોશન રાત છે અને જુમ્હાનો દિવસ ચમકદાર દિવસ છે.

હદીસ (૧૮) : તિરમિઝી ઈબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રાવી કે તેમણે આ આયત પઢી.

"અલ્લૈમ અફમલ્લો લકુમ દીનકુમ વ અત્મમ્તો અલ્લેકુમ નેઅમતી વરદીતો લકોમુલ ઈસ્લામા દીના."

(અર્થ : આજે મેં તમારો દીન (મઝહબ) કામિલ પૂર્ણ કરી દીધો અને તમારા ઉપર પોતાની નેઅમત પુર્ણ કરી દીધી, અને તમારા માટે ઈસ્લામને દીન પસંદ કર્યો)

તેમની સેવામાં એક યહુદી હાજર હતો તેણે કહ્યું આ આયત જો અમારા ઉપર નાઝિલ થતી (ઉતરતી) તો અમો તે દિવસને ઈદ બનાવતા. ઈબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હોએ ફરમાવ્યું : આ આયત બે ઈદોના દિવસે ઉતરી. જુમ્હા અને અરફાના દિવસે અર્થાત અમારે તે દિવસને ઈદ બનાવવાની જરૂરત નથી કે, અલ્લાહે જે દિવસે આ આયત ઉતારી તે દિવસે બમણી ઈદ હતી કે જુમ્હા તથા અરફો આ બંને દિવસ મુસલમાનોની ઈદના છે અને તે દિવસે આ બંને એકત્ર હતા કે જુમ્હાનો દિવસ હતો અને નવમી ઝિલહિજજહનો દિવસ.

જુમ્હાની નમાઝના ફઝાઈલ :

હદીસ-(૨૦) : મુસ્લિમ અબુદાઉદ, તિરમિઝી તથા ઈબ્ને માજા અબુ હુરૈર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રાવી કે હુઝુરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે, જેણે સારી રીતે વુઝુ કર્યું પછી જુમ્હાની નમાઝ માટે આવ્યો અને ખુત્બો સાંભળ્યો અને યુપ રહ્યો, તેના માટે મગફેરત થઈ જશે તે ગુનાહોની જે આ જુમ્હાની અને બીજી જુમ્હાની વચ્ચે છે, અને ત્રણ દિવસ બીજા અને જે માણસે કાંકરીઓને

સ્પર્શ કર્યો તેણે લગ્વ (વ્યર્થ) કર્યું, અર્થાત ખુત્બો સાંભળવાની હાલતમાં એટલું કામ પણ વ્યર્થમાં દાખલ છે કે કાંકરી પડી હોય તેને હઠાવી દે.

હદીસ-(૨૧) : તિબ્રાનીની રિવાયત અબૂ માલિક અશઅરી રદીયલ્લાહો અન્હોથી છે કે હુઝુર ફરમાવે છે જુમ્હા તે ગુનાહોનો કફકારો (ભુલનો બદલો) છે જે આ જુમ્હા અને તેના પછી વાળી જુમ્હાની વચ્ચે છે અને ત્રણ દિવસ વધારાના અને આ એટલા માટે કે અલ્લાહ ફરમાવે છે જે નેકી કરે તેના માટે તેની દસ સમાન છે.

હદીસ-(૨૨) : ઈબ્ને હબ્બાન પોતાની સહીહમાં અબુ સઈદ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝુર ફરમાવે છે જે માણસ પાંચ વસ્તુઓ એક દિવસમાં કરશે અલ્લાહ તઆલા તેને જન્નતી લખી દેશે,

- (૧) જે માણસ બીમારની ખબર કાઢવા જાય.
- (૨) જનાઝામાં હાજર થાય.
- (૩) રોઝો રાખે.
- (૪) જુમ્હાની નમાઝ પઢવા જાય. અને
- (૫) ગુલામ આઝાદ કરે.

હદીસ-(૨૩) : તિરમિઝી બ ઈફાદએ તસહીહ તથા તહસીન રિવાયત કરે છે કે યઝીદ બિન અબી મરયમ કહે છે, હું જુમ્હાની નમાઝ પઢવા જતો હતો (રસ્તામાં) અબાયહ બિન રોફાઆબિન રોફેઅ મળ્યા તેમણે કહ્યું, તમને બશારત થાય કે તમારા આ કદમ અલ્લાહની રાહમાં છે. મેં અબુ અબસને કહેતા સાંભળ્યો કે રસુલુલ્લાહ સલલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું : જેના કદમ અલ્લાહની રાહમાં ધુળવાળા થાય તે કદમ આગ માટે હરામ છે. અને બુખારીની રિવાયતમાં કેવી રીતે છે કે, અબાયહ કહે છે. હું જુમ્હાની નમાઝ પઢવા જઈ રહ્યો હતો, અબુ અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હો મળ્યા અને હુઝુરનો ઈર્શાદ (કથન) સંભળાવ્યો.

જુમ્હાનો ત્યાગ કરવા પર ચેતવણીઓ

હદીસ-(૨૪ થી ૨૬) : મુસ્લિમ અબુ હુરેરહ તથા ઈબ્ને ઉમરથી અને નસાઈ તથા ઈબ્ને માજા ઈબ્ને અબ્બાસ તથા ઈબ્ને ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હુમ થી રિવાયત છે કે હુઝુરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે

વસલ્લમ ફરમાવે છે, લોકો જુમ્હા ત્યજવાથી બાઝ આવશે અથવા અલ્લાહ તઆલા તેમના દિલો ઉપર મુહર (સીલ) કરી દેશે પછી તેઓ ગાફેલ પૈકી થઈ જશે.

હદીસ-(૨૭ થી ૩૧) : હુઝુર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે જે માણસ સુસ્તીના કારણે ત્રણ જુમ્હા છોડી દે અલ્લાહ તઆલા તેના દિલ ઉપર મુહર મારી દેશે તેને અબુ દાઉદ, તિરમિઝી, નિસાઈ, ઈબ્ને માજા, દારોમી ઈબ્ને ખુઝેમહ, ઈબ્ને હબ્બાન તથા હાકિમ અબુલજઅદ દમોરીથી અને ઈમામ માલિકે સફવાન બિન સલીમથી અને ઈમામ અહમદે અબુકતાદહ રદીયલ્લાહો અન્હુમથી રિવાયત કરી. તિરમિઝીએ કહ્યું : મુસ્લિમની શર્ત પર સહીહ છે. અને ઈબ્ને ખુઝેમહ તથા ઈબ્ને હબ્બાનની રિવાયતમાં છે કે, જે માણસ ત્રણ જુમ્હા ઉઝર વગર છોડી દે તો મુનાફિક છે અને રઝીનની રિવાયતમાં છે કે તે અલ્લાહથી બે ઈલાકા (અસંબધિત) છે. અને તિબ્રાનીની રિવાયત ઓસામા રદીયલ્લાહો અન્હોથી છે કે, તે મુનાફિકોમાં લખી દેવામાં આવ્યો. અને ઈમામ શાફેઈ રદીયલ્લાહો અન્હોની રિવાયત અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ રદીયલ્લાહો તઆલા અન્હોમાંથી છે કે, તે મુનાફિક લખી દેવામાં આવ્યો. તે કિતાબમાં જે ન નષ્ટ થાય ન બદલવામાં આવે. અને એક રિવાયતમાં છે જે માણસ સતત ત્રણ જુમ્હા છોડી દે, તેણે ઈસ્લામને પીઠ પાછળ ફેંકી દીધો, તેને અબૂ યઅલાએ ઈબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હોમાંથી સહીહ સનદથી રિવાયત કર્યું.

હદીસ-(૩૨) : અહમદ, અબુદાઉદ તથા ઈબ્ને માજા સમોરહ બિન જુન્દુબ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝુર ફરમાવે છે કે જે માણસ કોઈ જાતના ઉઝર વગર જુમ્હાની નમાઝ છોડે તે એક દીનાર સદકો કરે અને જો એક દીનારની શક્તિ નથી તો અર્ધો દીનાર આપે. અને આ દીનાર સદકો કરવું કદાચ એટલા માટે હોય કે તૌબા કુબુલ થવા માટે નિચ્યત હોય. નહીં તો વાસ્તવમાં તો તૌબા કરવું ફર્જ છે.

હદીસ-(૩૩) : સહીહ મુસ્લિમમાં ઈબ્ને મસઉદ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે હુઝુર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે, મેં

ઈરાદો કર્યો કે એક શખ્સને નમાઝ પઢાવવાનો હુકમ આપું અને જે લોકો જુમ્હાની નમાઝ પઢવાથી પાછળ રહી ગયા છે તેમના ઘરોને સળગાવી દઉં.

હદીસ-(૩૪) : ઈબ્ને માજાએ જાબિર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી કે, રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ખુત્બો પઢ્યો અને ફરમાવ્યું : “અય લોકો મૃત્યુથી પહેલા અલ્લાહ તરફ તૌબા કરો અને મશગુલ થવાથી પહેલા નેક કામો પ્રત્યે અગ્રેસરતા કરો અને ખુદાની યાદની અધીકતા કરો અને જાહેર તથા ગુપ્ત સદકાની કસરત (અધીકતા)થી તમારા અને તમારા રબ્બ વચ્ચે જે સંબંધ છે તેને મેળવો આવું કરશો તો તમને રોજી આપવામાં આવશે અને તમારી પરાધિનતા દુર કરવામાં આવશે અને જાણીલોકે, આ સ્થળે, આ દિવસે આ વર્ષમાં ક્રિયામત સુધી માટે અલ્લાહે તમારા ઉપર જુમ્હા ફર્જ કરી.”

“જે માણસ મારી હયાતીમાં અથવા મારા પાછળ તેને હલ્કુ સમજી અને ઈન્કારની રીતે જુમ્હા છોડે, અને તેના માટે કોઈ ઈમામ અર્થાત હાકિમે ઈસ્લામ હોય, આદિલ કે જાલિમ તો અલ્લાહ તઆલા તેના અસ્તવ્યસ્તાને ન એકત્ર કરશે ન તેના કામમાં બરકત આપશે. સાવધાન, તેના માટે ન નમાઝ છે ન ઝકાત ન હજજ ન રોઝા ન નેકી જ્યાં સુધી તૌબા ન કરે અને જે તૌબા કરે અલ્લાહ તેની તૌબા કુબૂલ કરશે.”

હદીસ-(૩૫) : દારોકુતની તેમનાથી જ રિવાયત કરે છે કે હુઝુર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે, જે માણસ અલ્લાહ અને પાછલા દિવસ (ક્રિયામત) પર ઈમાન લાવે છે તેના ઉપર જુમ્હાના દિવસે (નમાઝે) જુમ્હા ફર્જ છે, પરંતુ બીમાર અથવા મુસાફિર અથવા સ્ત્રી અથવા બાળક ગુલામ પર જુમ્હા ફર્જ નથી. અને માનવી ખેલ-તમાશા અથવા વેપારમાં વ્યસ્ત રહ્યો તો અલ્લાહ તેનાથી બે પરવાહ છે અને અલ્લાહ ગની-હમીદ છે.

જુમ્હાના દિવસે બહાવાનું અને ખુશબુ લગાડવાનું બયાન :
હદીસ-(૩૬ થી ૩૮) : સહીહ બુખારીમાં સલમાન

ફારસી રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે, હુઝુર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે, જુમ્હાના દિવસે નહાય અને જે તહારતની યોગ્યતા હોય કરે અને તેલ લગાડે અને ઘરમાં જે ખુશબુ (સુગંધી) હોય તે લગાડે પછી નમાઝ માટે નીકળે અને બે શખ્સોમાં જુદાઈ ન કરે અર્થાત બેમાણસો બેઠેલા હોય તેમને હઠાવી વચ્ચે ન બેસે અને જે નમાઝ તેમના માટે લખવામાં આવી છે તેને પઢે. અને ઈમામ જ્યારે ખુત્બો પઢે તો યુપ રહે. તેના માટે તે ગુનાહોની જે આ જુમ્હા અને બીજી જુમ્હાની વચ્ચે છે મગફિરત થઈ જશે અને અબુ સઈદ ખુદરી તથા અબુ હુરેરહ રદીયલ્લાહો અન્હોમાંથી અનેક રીતે તેના જેવીજ રિવાયતો આવી છે.

હદીસ-(૩૯ થી ૪૦) : અહમદ, અબુ દાઉદ તથા તિરમિઝી બઈફાદએ તહસીન તથા નિસાઈ, ઈબ્ને માજા, ઈબ્ને ખુઝેમહ, ઈબ્ને હબ્બાન તથા હાકિમ બઈફાદએ તસહીહ ઔસ બિન ઔસ અને તિબ્રાની ઔસતમાં ઈબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હોમાંથી રિવાયત કરે છે કે, જે માણસ નવડાવે અને નહાય અને અવ્વલ સમયમાં આવે અને ખુત્બાના આરંભમાં શરીક થાય અને ચાલીને આવે, સવારી પર ન આવે અને ઈમામની નિકટ હોય અને કાન લગાવી (ધ્યાનથી) ખુત્બો સાંભળે અને લગ્વ (વ્યર્થ) કામ ન કરે, તેના માટે દરેક કદમ (પગલા)ના બદલામાં વર્ષ ભરનો અમલ છે. એક વર્ષના દિવસોના રોઝા અને રાતોની (ઈબાદત માટેનું) ક્રિયામતનું તેના માટે અજર (સવાબ-બદલો) છે. અને તેના જેવીજ બીજા સાહબાઓએ કિરામથી પણ રિવાયતો છે.

હદીસ-(૪૧) : બુખારી તથા મુસ્લિમ, અબુ હુરરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝુર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે, દરેક મુસલમાન પર સાત દિવસમાં એક દિવસમાં એક (જુમ્હા) ગુસ્લ છે કે તે દિવસે માથું અને શરીર ધુવે.

હદીસ-(૪૨) : અહમદ, અબુદાઉદ, તિરમિઝી, નિસાઈ તથા દારોમી, સમોરહ બિન જુન્દુબ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે હુઝુર ફરમાવે છે જેણે જુમ્હાના દિવસે વુઝુ કર્યું સાડું છે, અને જેણે ગુસ્લ કર્યું તો ગુસ્લ અફઝલ છે.

હદીસ-(૪૩) : અબુદાઉદ, ઈકરમાથી રિવાયત કરે

છે કે ઈરાકથી કેટલાક લોકો આવ્યા, તેમણે ઈબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હોમાને પૂછ્યું કે, જુમ્હાના દિવસે આપ ગુસ્લને વાજિબ સમજો છો ? આપે ફરમાવ્યું નહી. હા, તે વધુ તહારત (પાકી) છે અને જે માણસ નહાય તેના માટે બેહતર (ઉત્તમ) છે અને જે માણસ ગુસ્લ ન કરે, તો તેના ઉપર વાજિબ નથી.

હદીસ-(૪૪) : ઈબ્નેમાજા હસન સનદથી ઈબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હોમાથી રિવાયત કરે છે, હુઝુર ફરમાવે છે કે તે દિવસને (જુમ્હાને) અલ્લાહે મુસલમાનો માટે ઈદ બનાવી તો જે માણસ જુમ્હાની નમાઝ માટે આવે તે નહાય અને જો પુશબુ હોય તો લગાવે.

હદીસ-(૪૫) : અહમદ તથા તિરમિઝી હસન સનદ સાથે બરાઅ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝુર ફરમાવે છે કે મુસલમાનો પર હક્ક છે કે, જુમ્હાના દિવસે નહાય અને ઘરમાં પુશબુ-સુગંધી હોય તે લગાવે અને જો પુશબુ પ્રયાપ્ત ન હોય તો પાણી અર્થાત નહાવું પુશબુનો બદલો છે.

હદીસ-(૪૬ થી ૪૭) : તિબ્રાની કબીર તથા ઓસતમાં સિદીકે અકબર તથા ઈમ્રાન બિન હસીન રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝુર ફરમાવે છે કે, જે માણસ જુમ્હાના દિવસે નહાય તેના ગુનાહ અને ભુલો મિટાવી દેવામાં આવે છે. અને જ્યારે ચાલવું આરંભ કર્યું તો પ્રત્યેક કદમ પર વીસ (૨૦) નેકીઓ લખવામાં આવે છે. અને બીજી રિવાયતમાં છે કે દરેક કદમ પર વીસ (૨૦) વર્ષનો અમલ લખવામાં આવે છે અને જ્યારે નમાઝથી ફારેગ થાય તો તેને બસો (૨૦૦) વર્ષના અમલનો અજર (બદલો) મળે છે.

હદીસ-(૪૮) : તિબ્રાની કબીરમાં વિશ્વાસપાત્ર રિવાયત આધારે અબુ ઓમામા રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝુર ફરમાવે છે જુમ્હાનું ગુસ્લ (નહાવું), વાળની જડોમાંથી ખતાઓ (સગીરા ગુનાહ) ખેંચી લે છે.

જુમ્હાના દિવસે પ્રથમ જવાનો સવાબ અને

ગર્દન ફલાંગવા (ઓળંગવા)ની મનાઈ :

હદીસ-(૪૯) : બુખારી, મુસ્લિમ, અબુદાઉદ તિરમિઝી, માલિક, નિસાઈ તથા ઈબ્ને માજા અબુ હુરેરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે હુઝુર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું જે માનવી જુમ્હાના દિવસે ગુસ્લ કરે, જેવું કે જનાબતનું ગુસ્લ પછી પ્રથમ સાઅત (ઘળી)માં જાય તો જાણે તેણે ઉટની કુરબાની કરી અને જે બીજી સાઅત (ઘળી)માં ગયો તેણે ગાયની કુરબાની કરી અને જે ત્રીજી ઘળીમાં ગયો તેણે શીંગડાવાળા ઘેંટાની કુરબાની કરી અને ચોથી ઘળીમાં ગયો તો જાણે તેણે મુરઘી નેક કામમાં ખર્ચ કરી. અને જે માણસ પાંચમી ઘળીમાં ગયો તો જાણે ઈડું (નેક કામમાં) ખર્ચ કર્યું. પછી જ્યારે ઈમામ ખુલ્બા માટે નીકળ્યો, મલાએકા (ફરિશ્તાઓ) ઝિક સાંભળવા હાજર થઈ જાય છે.

હદીસ-(૫૦ થી ૫૨) : બુખારી મુસ્લિમ તથા ઈબ્ને માજાની બીજી રિવાયત તેમનાથી જ છે. હુઝુર ફરમાવે છે. જ્યારે જુમ્હાની દિવસ હોય છે ફરિશ્તા મસ્જિદના દરવાજા ઉપર ઉભા રહે છે અને હાજર થનારાઓના નામ લખે છે. સૌથી પહેલો પછી તેના પછી વાળો (તેના પછી એજ સવાબ જે ઉપરની રિવાયતમાં મજકુર થયા, ઉલ્લેખ કર્યો) પછી ઈમામ જ્યારે ખુલ્બા માટે નીકળ્યો ફરિશ્તાઓ પોતાના રજીસ્ટર લખેટી લે છે અને ઝિક સાંભળે છે. તેના જેવું જ સમારોહ બિન જુન્દુબ તથા અબુ સઈદ ખુદરી રદીયલ્લાહો અન્હોમાંથી પણ રિવાયત છે.

હદીસ-(૫૩) : ઈમામ અહમદ તથા તિબ્રાનીની રિવાયત અબુ ઓમામા રદીયલ્લાહો અન્હોથી છે કે, જ્યારે ઈમામ ખુલ્બા માટે નીકળે છે તો ફરિશ્તાઓ દફતર (રજીસ્ટર) વાળી લે છે. કોઈએ તેમને કહ્યું તો જે માણસ ઈમામના નીકળવા પછી આવે તેની જુમ્હાની નમાઝ થઈ નહી ? આપે જવાબ આપ્યો : હા, નમાઝ તો થઈ પરંતુ તે રજીસ્ટરમાં લખવામાં આવી નહી.

હદીસ-(૫૪) : જે માણસ જુમ્હાના દિવસે લોકોની ગર્દનો ફલાંગે તેણે જહન્નમની તરફ પુલ બનાવ્યો. આ હદીસને તિરમિઝી તથા ઈબ્ને માજા, મઆઝ

બિન અનસ, જુહનીથીતેઓ પોતાના વાલિદ (પિતા)થી રિવાયત કરે છે અને તિરમિઝી એ કહ્યું હદીસ ગરીબ છે અને સઘળા ઈલ્મશાળીઓની નઝરમાં તેના ઉપર જ અમલ છે.

હદીસ-(૫૫) : અહમદ અબુદાઉદ તથા નિસાઈ અબ્દુલ્લાહ બિન બસર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે એક માનવી લોકોની ગર્દનો ફલાંગતો આવ્યો એ હાલતમાં કે હુજુર ખુલ્બો પઠી રહયા હતા. આપે ઈરશાદ ફરમાવ્યો (કહ્યું) : બેસી જા, તે (લોકોને તકલીફ પહોંચાડી.)

હદીસ-(૫૬) : અબુ દાઉદ અબ્રબિન આસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુજુર ફરમાવે છે કે જુમ્હામાં ત્રણ પ્રકારના લોકો હાજર થાય છે એક તે કે જે લગ્વ (વ્યર્થ)ની સાથે હાજર થયો (અર્થાત કોઈ એવું કામ કર્યું જેનાથી સવાબ થતો જતો રહ્યો દા.ત. ખુલ્બાના સમયે વાત કરી અથવા કાંકરીઓનો સ્પર્શ કર્યો)તો તેનો હિસ્સો જુમ્હાથી એજલગ્વ છે. અને એક તે માણસ છે કે અલ્લાહથી દુઆ કરી તો જો યાહે તો આપે અને યાહે તો ન આપે. અને એક તે કે જે સુકૂત (મૌનતા)ની સાથે હાજર થયો, અને કોઈ મુસલમાનની ન ગર્દન ફલાંગી ન કોઈને તકલીફ પહોંચાડી તો જુમ્હા તેના માટે આવતી જુમ્હા અને તે પછીના ત્રણ દિવસો સુધીનો કફફારો (બદલો) છે.

જુમ્હાના ફિક્કલી મસાઈલ :

જુમ્હા ફર્જ અયન છે. અને તેની ફરઝિયત ઝોહરથી અધીક મોઅક્કદહ છે. તેનો મુનકિર કાફિર છે. (દુર્રે મુખ્તારવિગેરે)

મિસરની ઓળખ તથા અહેકામ

(શહેરની ઓળખ)

મસ્અલા-(૪૪૨) : જુમ્હા પઢવા માટે છ શર્તો છે. કે તે પૈકી એક શર્ત પણ વિલુપ્ત હોય તો જુમ્હા થશે જ નહીં.

(૧) મિસર (શહેર)અથવા ફનાએ મિસર:- મિસર તે સ્થળ છે જેમાં અનેક ગલીઓ અને બજાર હોય અને તે જલ્લો અથવા પરગણું હોય તેનાં સંબંધિત ગામડાઓ ગણવામાં આવતાં હોય, અને ત્યાં કોઈ હાકિમ (ઓફિસર) હોય કે પોતાના દબદબા તથા પ્રતાપના કારણે મજલુમનો ન્યાય

જાલિમ (અત્યાચારીથી) લઈ શકે, અર્થાત ઈન્સાફ પર કુદરત-શકિત ધરાવે છે. ભલે ને અન્યાય કરતો હોય અને બદલો ન લેતો હોય. મિસર (શહેર)ના આસપાસની જગ્યા જે મિસરની મસલેહતો માટે (જરૂરતો માટે) હોય, તેને “ફનાએ મિસર”કહે છે. જેવું કે કબ્રસ્તાન, રેસનું મેદાન, ફૌઝના રહેઠાણની જગ્યા, કચેરીઓ, સ્ટેશનકે આ વસ્તુઓ શહેરથી બહાર હોય, તો “ફનાએ મિસર”માં તેમની ગણના છે. અને ત્યાં જુમ્હા જાઈઝ છે. (ગુનીયા વિગેરે) માટે જુમ્હા શહેરમાં પઢવામાં આવે કે, કસબામાં અથવા તેમની ફનામામાં. પરંતુ ગામડામાં જાઈઝ નથી. (ગુનીયા)

મસ્અલા-(૪૪૩) : જે શહેર પર કુફફારનો કબજે થઈ ગયો ત્યાં પણ જુમ્હા જાઈઝ છે. જ્યાં સુધી દારૂલ ઈસ્લામ રહે. (રદ્દુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૪૪૪) : મિસર માટે હાકિમનું ત્યાં રહેવું જરૂરી છે. જો દોરા (પેટ્રોલિંગ)ની રીતે ત્યાં આવી ગયો તો તે જગ્યા મિસર ન થશે, ત્યાં જુમ્હા કાયમ કરવામાં આવશે નહીં. (રદ્દુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૪૪૫) : જે સ્થળ શહેરની નિકટ છે, પરંતુ શહેરની જરૂરતો માટે ન હોય અને તેના અને શહેરની વચ્ચે ખેતર વગેરે આંતરિકો હોય તો ત્યાં જુમ્હા જાઈઝ નથી ભલે જુમ્હાની અઝાનનો અવાઝ ત્યાં પહોંચતો હોય (આલમગરી), પરંતુ અકસર ઈમામો કહે છે કે જો અઝાનનો અવાઝ પહોંચતો હોય તો તે લોકો ઉપર જુમ્હા પઢવું ફર્જ છે. બલકે કેટલાકોએ તો ફરમાવ્યું કે શહેરથી દુર જગ્યા હોય પરંતુ તકલીફ વગર પાછો જઈ શકે છે તો જુમ્હા પઢવું ફર્જ છે. (દુર્રે મુખ્તાર) માટે જે લોકો શહેરની નિકટના ગામમાં રહે છે તેમણે શહેરમાં આવી જુમ્હાની નમાઝ પઢવી જોઈએ.

મસ્અલા-(૪૪૬) : ગામડાનો રહેનાર શહેરમાં આવ્યો અને જુમ્હાના દિવસે ત્યાંજ રહેવાનો ઈરાદો છે તો જુમ્હા ફર્જ છે અને એજ દિવસે પાછા જવાનો ઈરાદો હોય, ઝવાલથી પહેલાં અથવા પછી તો જુમ્હા ફર્જ નથી પરંતુ પઢે તો સવાબનો હકદાર છે. એવી જ રીતે મુસાફિર શહેરમાં આવ્યો અને ઈકામત (રહેવા)ની નિયત ન કરી, તો જુમ્હા ફર્જ નથી ગામડા વાળો જુમ્હા માટે શહેરમાં આવ્યો અને

કોઈ બીજું કામ પણ ધ્યેય છે તો આ પ્રયાસ (અર્થાત જુમ્આ માટે આવવા)નો પણ સવાબ પામશે અને જુમ્આ પઢ્યો તો જુમ્આનો પણ

(રદદુલ મુહતાર, દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી) મસ્અલા-(૪૪૭) : હજજના દિવસોમાં મિનામાં જુમ્આ પઢવામાં આવશે જ્યારે કે ખલીફા અથવા અમીરે હુજજા અર્થાત શરીફે મક્કા ત્યાં મોજુદ (હાજર) હોય. અમીરે મોસમ અર્થાત તે કે જે હાજીઓ માટે હાકિમ બનાવવામાં આવ્યો છે, તે જુમ્આ કાયમ કરી શકતો નથી. હજજ સિવાયના બીજા દિવસોમાં મિનામાં જુમ્આ થઈ શકતી નથી અને અરફાતમાં સર્વથા થઈ શકતી નથી. ન હજજના ઝમાનામાં ન બીજા દિવસોમાં.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૪૪૮) : શહેરમાં અનેક જગ્યાઓએ જુમ્આ થઈ શકે છે. ભલે તે શહેર નાનું હોય કે મોટું અને જુમ્આ બે મસિજદોમાં હોય કે વધારે. (દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે) પરંતુ વગર જરૂરતે વધારે જગ્યાએ જુમ્આ કાયમ કરવામાં ન આવે કે, જુમ્આ શઆઈરે (ચિન્હ) ઈસ્લામ પૈકી છે. અને જમાઅતોને એકત્રિત કરનાર છે અને કેટલીએ મસિજદોમાં જવાથી તે ઈસ્લામી શૌકત બાકી રહેતી નથી, જે સમુહમાં-જથ્થામાં હોય છે. હાનિને દુર કરવા માટે પણ અનેક સ્થળોએ જાઈઝ રાખવામાં આવ્યું છે, તો અમસ્તા જ જમાઅત વિખેરવી અને મહોલ્લે મહોલ્લે જુમ્આ કાયમ કરવી જોઈએ નહી. તદ ઉપરાંત એક બહુ જ જરૂરી અમ્ન (હુકમ) કે જેની પ્રત્યે અવામનું બિલકુલ ધ્યાન નથી, તે છે કે જુમ્આની નમાઝને બીજી નમાઝોની જેમ સમન્ત લીધી અને જેની ઈચ્છા થઈ પઢાવી લીધી આ નાજાઈઝ છે. એટલા માટે કે જુમ્આ કાયમ કરવું ઈસ્લામી બાદશાહ અથવા તેના નાયબનું કામ છે, આનું બયાન આગળ આવે છે. જ્યાં સુધી હુકૂમત ન હોય ત્યાજે સૌથી મોટો સહીહ અકીદાવાળો સુન્ની ફકીહ હોય તે શરઈ અહકામ લાગુ કરવામાં સુલ્તાને ઈસ્લામના કાયમ મુકામ છે. જેથી એજ જુમ્આ કાયમ કરે, તેની ઈજાઝત વગર જુમ્આ થઈ શકતી નથી. અને આ પણ ન હોય તો આમ

લોકો જેને ઈમામ બનાવે. આલિમ હોવા છતાં અવામ (લોકો) પોતાની રીતે કોઈને ઈમામ બનાવી શકતા નથી. ન એ થઈ શકે છે કે બેચાર માણસો કોઈને ઈમામ ઠેરવી લે. એવી જુમ્આ ક્યાંયથી પણ સાબિત નથી.

મસ્અલા-(૪૪૯) : “એહતેયાતી ઝોહર” (કે જુમ્આ પછી ચાર રકઅત નમાઝ એ નિયતથી કે સૌથી પાછલી ઝોહર જેનો સમય પામ્યો અને પઢી નહી) ખાસ લોકો માટે છે. જેમને જુમ્આના ફર્જ અદા થવામાં શંકા ન હોય. અને અવામ કે એહતેયાતી ઝોહર પઢે તો જુમ્આના અદા થવામાં તેમને શંકા થશે. માટે તે ન પઢે. અને તેની ચારે રકઅતો ભરેલી પઢવામાં આવે. અને બેહતર એ છે કે જુમ્આની પાછલી ચાર સુન્નતો પઢીને એહતેયાતી ઝોહર પઢે. પછી બે સુન્નતો. અને આ છ સુન્નતોમાં સુન્નત સમયની નિચ્ચત કરે.

(આલમગીરી, સગીરી, રદદુલ મુહતાર વિગેરે)
શર્ત બીજી-બાદશાહ ઈસ્લામ :

(૨) સુલ્તાને ઈસ્લામ અથવા તેનો નાયબ જેને જુમ્આ કાયમ કરવાનો હુકમ આપ્યો.

મસ્અલા-(૪૫૦) : સુલ્તાન આદિલ હોય કે આલિમ, જુમ્આ કાયમ કરી શકે છે એવી જ રીતે જો બળ જબરીએ બાદશાહ બની ગયો અર્થાત તેને શરઅન ઈમામતનો હક ન હોય દા.ત. કુરેશી ન હોય અથવા બીજી કોઈ શર્ત વિલુપ્ત હોય, તો પણ તે જુમ્આ સ્થાપિત કરી શકે છે. એવી જ રીતે જો સ્ત્રી બાદશાહ બની બેઠી તો તેના હુકમથી જુમ્આ કાયમ થશે. તે પોતે કાયમ કરી શકતી નથી.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૪૫૧) : બાદશાહે જેને જુમ્આનો ઈમામ નિયુક્ત કરી દીધો તે બીજા પાસે પણ નમાઝ પઢાવી શકે છે, ભલે તેને તેનો અધીકાર ન આપ્યો હોય કે બીજાથી પઢાવે.

(દુર્રે મુખ્તારે)

મસ્અલા-(૪૫૨) : જુમ્આના ઈમામની ઈજાઝત (પરવાનગી) વગર કોઈએ જુમ્આ પઢાવી તેમાં જો ઈમામ અથવા તે વ્યક્તિ જેના હુકમથી જુમ્આ કાયમ થાય છે શરીક થઈ ગયો તો જુમ્આ થશે. નહી તો થશે નહી. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૪૫૩) : હાકિમે શહેરનો ઈન્તેકાલ થઈ ગયો અથવા ફિત્નાના કારણે ક્યાંક ચાલ્યો ગયો અને તેના ખલીફા (ઉત્તરાધિકારી) અથવા ઈજાઝત આપેલ કાઝીએ, જુમ્બા કાયમ કર્યો તો જાઈઝ છે.

(દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૪૫૪) : જો કોઈ શહેરમાં બાદશાહે ઈસ્લામ વિગેરે જેના હુકમથી જુમ્બા કાયમ થાય છે, ન હોય તો આમ (સામાન્ય) લોકો જેને ઈચ્છે ઈમામ બનાવી દે. એવી જ રીતે જો બાદશાહથી ઈજાઝત લઈ શકતા ન હોય તો પણ કોઈને નિયુક્ત કરી શકે છે.

(આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૪૫૫) : હાકિમે શહેર, નાબાલિગ અથવા કાફિર છે. અને હવે તે નાબાલિગ બાલીગ થયો કાફિર મુસલમાન થયો તો હવે જુમ્બા કાયમ કરવાનો તેને હક નથી. અલબત્ત જો નવીન હુકમ તેના માટે આવ્યો અથવા બાદશાહે કહી દીધું હતું કે બાલિગ થવા અથવા ઈસ્લામ લાવ્યા પછી જુમ્બા કાયમ કરવો તો કાયમ કરી શકે છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૪૫૬) : ખુત્બાની ઈજાઝત, જુમ્બાની ઈજાઝત છે. અને જુમ્બાની ઈજાઝત ખુત્બાની ઈજાઝત છે. ભલેને કહી દીધું હોય કે ખુત્બો પઠ જો અને જુમ્બા કાયમ કરશો નહીં. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૪૫૭) : બાદશાહ લોકોને જુમ્બા કાયમ કરવાની મના કરી દે તો લોકો ખુદ કાયમ કરી લે, અને જો તેણે કોઈ શહેરની શહેરીયત બાતલ કરી દીધી તો લોકોને હવે જુમ્બા પઠવાનો અધીકાર નથી. (રદદુલ મુહતાર) આ તે સમયે છે કે બાદશાહે ઈસ્લામે શહેરીયત બાતલ કરી હોય અને કાફિરે બાતલ કરી તો જુમ્બા પઠે.

મસ્અલા-(૪૫૮) : જુમ્બાના ઈમામને બાદશાહે બરતરફ કરી દીધો તો જ્યાં સુધી બરતરફીનો પરવાનો (ઓર્ડર) ન આવે અથવા ખુદ બાદશાહ ન આવે, બરતરફ (પદભ્રષ્ટ) થશે નહીં.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૪૫૯) : બાદશાહ પ્રવાસ કરીને પોતાના દેશના કોઈ શહેરમાં પહોંચ્યો તો ત્યાં જુમ્બા ખુદ કાયમ કરી શકે છે. (આલમગીરી)

શર્ત ત્રીજી-ઝોહરનો સમય :

(૩) ઝોહરનો સમય અર્થાત ઝોહરના સમયમાં નમાઝ પૂરી થઈ જાય તો નમાઝ દરમિયાન જો કે તશહહુદ પછી અસરનો સમય આવી ગયો તો જુમ્બા બાતલ થઈ ગઈ. ઝોહરની કઝા પઠે.

(આમ્મતુલ ફુતુબ)

મસ્અલા-(૪૬૦) : મુકતદી નમાઝમાં સુઈ ગયો હતો, આંખ તે વખતે ખુલી કે ઈમામે સલામ ફેરવી દીધી હતી તો જો સમય બાકી છે તો જુમ્બા પુરી કરી લે. નહીં તો ઝોહરની કઝા પઠે અર્થાત નવી તહેરીમા બાંધી નમાઝ પઠે (આલમગીરી વિગેરે) એવી જ રીતે જો એટલી ભીડ હતી કે રૂકૂઅ તથા સુજુદ કરી શક્યો નહીં. ત્યાં સુધી કે ઈમામે સલામ ફેરવી દીધી તો તેમાં પણ એ જ હાલત છે (ઉપર મુજબ કરે)

(દુર્રે મુખ્તાર)

ચોથી શર્ત-ખુત્બો :

મસ્અલા-(૪૬૧) : જુમ્બાના ખુત્બામાં શર્ત છે કે (૧) સમયમાં થાય, (૨) નમાઝ પઢેલા થાય. (૩) એવી જમાઅત ના સામે થાય કે જે જુમ્બા માટે શર્ત છે. અર્થાત ઓછામાં ઓછા ખતીબ સિવાય ત્રણ પુરૂપો હોય. (૪) એટલા અવાજથી થાય કે પાસેના માણસો સાંભળી શકે જો કોઈ અવરોધક કાર્ય ન હોય તો જો ઝવાલથી અગાઉ ખુત્બો પઢી લીધો અથવા નમાઝ પછી પઢ્યો અથવા એકલાએ પઢ્યો અથવા સ્ત્રીઓ તથા બાળકોની સામે પઢ્યો તો તે સઘળી હાલતોમાં જુમ્બા થઈ નહીં. અને જો બહેરાઓ અથવા સુઈ રહેનારા સામે પઢ્યો અથવા ઉપસ્થિત લોકો દૂર છે કે, ખુત્બો સાંભળતા નથી. અથવા મુસાફિર અથવા બીમારોની સામે પઢ્યો જે આકિલ-બાલિગ પુરૂપ છે તો ખુત્બો થઈ જશે.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૪૬૨) : ઝિકે ઈલાહીનું નામ ખુત્બો છે. ભલે કેવળ એકવાર અલહમ્દોલિલ્લાહ અથવા સુબ્હાનલ્લાહ અથવા લા ઈલાહા ઈલ્લલ્લાહ કહ્યું એટલા પ્રમાણમાં કહેવાથી ફરજ અદા થઈ ગયું પરંતુ એટલા ઉપર જ સંતોષ માનવું મકરૂહ છે

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૪૬૩) : છીંક આવી અને તેના માટે અલહમ્દોલિલ્લાહ કહ્યું અથવા આશ્ચર્યની રીતે

સુબ્હાનલ્લાહ અથવા લા ઈલાહા ઈલ્લાલ્લાહ કહ્યું તો ખુત્બાનો ફર્જ અદા થયો નહી. (દુર્રે મુખ્તાર)
મસ્અલા-(૪૬૪): ખુત્બા તથા નમાઝમાં જો અધીક ફાસલો (અંતર) થઈ જાય, તો તે ખુત્બો કાફી નથી. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૪૬૫): સુન્નત એ છે કે બે ખુત્બા પઢવામાં આવે અને મોટા મોટા ન હોય. જો બંને મળીને સવિસ્તર લંબાણથી વધી જાય તો મકરૂહ છે. ખાસ કરીને શર્દની મોસમમાં.

(દુર્રે મુખ્તાર, ગુનીયા)

મસ્અલા-(૪૬૬): ખુત્બામાં આ વસ્તુઓ સુન્નત છે: (૧) ખતીબનું પાક હોવું (૨) ખતીબનું ઉભા થવું (૩) ખુત્બાથી પહેલા ખતીબનું બેસવું (૪) ખતીબનું મિમ્બર પર હોવું (૫) શામે ઈન (શ્રોતાઓ) તરફ મુખ કરવું. અને (૬) કિબ્લા તરફ પીઠ કરવી અને બહેતર એ છે કે મિમ્બર મહેરાબની ડાબી બાજુએ હોય. (૭) હાજરીનો ખુત્બા પ્રત્યે ધ્યાનિત થવું. (૮) ખુત્બાથી પહેલા 'આઉઝોબિલ્લાહ' ધીમેથી પઢવું. (૯) એટલા ઉચા સ્વરે ખુત્બો પઢવું કે લોકો સાંભળે. (૧૦) 'અલહમ્દ' થી શરૂ કરવું. (૧૧) અલ્લાહની સના (સ્તુતિ) કરવું. (૧૨) અલ્લાહની વહદાનિયત (એ એકલો છે) અને રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમની રિસાલતની શહાદત (સાક્ષી) આપવી. (૧૩) હુજુર પર દુરૂદ મોકલવું. (૧૪) ઓછામાં ઓછું એક આયતની તિલાવત કરવું. (૧૫) પ્રથમ ખુત્બામાં વઅઝ તથા નસીહત હોવું. (૧૬) બીજા ખુત્બામાં હમ્દ તથા સના (સ્તુતિ) તથા શહાદત તથા દુરૂદનું પુનરાવર્તન કરવું. (૧૭) બીજા ખુત્બામાં મુસલમાનો માટે દુઆ કરવું. (૧૮) બંને ખુત્બા હલકા હોવું. (૧૯) બંનેની વચ્ચે ત્રણ આયત જેટલું બેસવું. મુસ્તહબ એ છે કે બીજા ખુત્બામાં પહેલા ખુત્બાની સરખામણીમાં અવાઝ ધીમો હોય અને ખુલ્ફાએ રાશેદીન તથા હુજુરના બંને કાકા હઝરત હમઝા તથા હઝરત અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હુમનો ઉલ્લેખ હોય. બહેતર એ છે કે બીજો ખુત્બો આવી રીતે શરૂ કરે:

"અલ્હમ્દો લિલ્લાહે નહમ્દોહું વ નસ્તઈનોહું વ નસ્તગફ્ફેરોહું વ નૂ મેનોબેહી વ વ નતવક્કલો

અલેહે વ અઉઝો બિલ્લાહે મિન શોરૂરે અનફોસેના વ મિન સૈયેઆતે અઅમાલેના મંચ-યહદિલ્લાહે ફલામુદિલ્લ લહુ વમંચ યુદિલિલ્લો ફલા હાદેય લહુ."

(તરજુમો : હમ્દ (સ્તુતિ) છે અલ્લાહ માટે, અમે તેની હમ્દ (ગુણગાન) કરીએ છીએ અને તેનાથી મદદ માંગીએ છીએ. અને મગફેરત (મોક્ષ) ચાહીએ છીએ અને તેના ઉપર ઈમાન લાવીએ છીએ અને તેના ઉપર તવક્કુલ (ભરોસો) કરીએ છીએ અને અલ્લાહની પનાહ (શરણ) માંગીએ છીએ, પોતાના નફસો (મન)ની બુરાઈઓથી અને ખુદાની પનાહ માંગીએ છીએ. પોતાના આ'માલની બદીથી જેને અલ્લાહ હિદાયત (સન્માર્ગ) કરે તેને કોઈ ગુમરાહ (પથભ્રષ્ટ) કરનાર નથી. અને જેને ગુમરાહ કરે તેને હિદાયત કરનાર કોઈ નથી.)

પુરૂપો જો ઈમામની સામે હોય, તો ઈમામની તરફ મુખ કરે અને ડાબે જમણે હોય તો ઈમામની તરફ ફરી જાય અને ઈમામની નિકટ હોવું અફઝલ (ઉત્તમ) છે, પરંતુ એ જાઈઝ નથી કે ઈમામથી નિકટ થવા માટે લોકોની ગર્દનો ફલાંગે, અલબત્ત જો ઈમામ હજુ ખુત્બા માટે ગયો નથી અને આગળ જગ્યા બાકી છે તો આગળ જઈ શકે છે, અને ખુત્બો શરૂ થયા પછી મસ્જિદમાં આવ્યો તો મસ્જિદના કિનારા પાસેજ બેસી જાય, ખુત્બો સાંભળવાના હાલતમાં બેઠાનું બેસે, જેવું નમાઝમાં બેસીએ છીએ.

(આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર, ગુનીયા વિગેરે)

મસ્અલા-(૪૬૭): બાદશાહે ઈસ્લામની એવી પ્રશંસા કરવી જે તેમનામાં ન હોય, હરામ છે. દા.ત. માલિકે રેકાબુલ ઉમમ (ઉમ્મતની ગરદનોનો માલિક) કે આ કેવળ જુઠ અને હરામ છે. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૪૬૮): ખુત્બામાં આયત ન પઢવું અથવા બંને ખુત્બાઓ વચ્ચે ન બેસવું અથવા ખુત્બા દરમિયાન વાત કરવું મકરૂહ છે. અલબત્ત જો ખતીબે નેક વાતનો હુકમ કર્યો અને બુરી વાતથી મના કર્યું, તો તેને તેની મનાઈ નથી. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૪૬૯): ગેરઅરબીમાં ખુત્બો પઢવું અથવા અરબીની સાથે બીજી ભાષા ખુત્બામાં ભેળસેળ કરવું સુન્નતે મુતવારેસા (પ્રણાલિકાગત ચાલતો આવતો સારો તરીકો) ની વિરૂદ્ધ છે, એવી જ રીતે ખુત્બામાં અશઆર (પંક્તિઓ) પણ ન પઢવા જોઈએ. ભલે

અરબીના જ હોય. હા, બે એક શેઅર બોધ નસિહતના જો ક્યારેક પઢી દીધા તો વાંધો નથી. (૫) જમાઅત અર્થાત ઈમામ ઉપરાંત ઓછામાં ઓછા ત્રણ પુરૂષો હોવા જરૂરી છે.

મસ્અલા-(૪૭૦): જો ત્રણ ગુલામ અથવા મુસાફર અથવા બીમાર અથવા મુંગા અથવા અનપઠ મુક્તદી હોય તો જુમ્બા થઈ જશે. અને જો કેવળ સ્ત્રીઓ અથવા બાળકો હોય તો જુમ્બા થશે નહીં, (આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૪૭૧): ખુબાના સમયે જે લોકો હાજર હતા તે નાસી ગયા અને બીજા ત્રણ માણસો આવી ગયા તો તેમની સાથે ઈમામ જુમ્બાની નમાઝ પઢે. અર્થાત જુમ્બાની જમાઅત માટે તે લોકોનું હાજર હોવું જરૂરી નથી જે ખૂતબાના સમયે હાજર હતા, બલ્કે તે સિવાયના બીજાઓથી પણ જુમ્બા થઈ જશે. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૪૭૨): પહેલી રકઅતનો સિજદો કરવા અગાઉ સૌ મુક્તદી નાસી ગયા અથવા કેવળ બે માણસો રહી ગયા તો જુમ્બા બાતિલ થઈ ગઈ મથાબેથી ઝોહરની નિચ્ચત બાંધે. અને જો સઘળા નાસી ગયા પરંતુ ત્રણ પુરૂષ બાકી છે. અથવા સિજદા પછી ભાગ્યા અથવા તહરીમા પછી નાસી ગયા હતા પરંતુ પહેલી રૂકુઅમાં આવીને શામિલ થઈ ગયા અથવા ખુત્બા પછી નાસી ગયા અને ઈમામે બીજા ત્રણ પુરૂષો સાથે જુમ્બા પઢી તો આ સઘળી હાલતોમાં જુમ્બા જાઈઝ છે. (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૪૭૩): ઈમામે જ્યારે “અલ્લાહો અકબર” કહ્યું તે વખતે મુક્તદી બાવુઝુ હતા, પરંતુ તેમણે નિચ્ચત બાંધી નહીં, પછી આ સઘળા બેવુઝુ થઈ ગયા અને બીજા લોકો આવી ગયા અને આ લોકો ચાલ્યા ગયા તો જમાઅત થઈ ગઈ. અને જો તહરીમાના જ સમયે સૌ મુક્તદી બેવુઝુ હતા પછી બીજા લોકો આવી ગયા તો ઈમામ આરંભથી જ તહરીમા બાંધે (ખાનિયા)

(૬) ઈઝને આમ અર્થાત મસ્જિદનો દરવાજો ખોલી દેવામાં આવે કે જે મુસલમાનની ઈચ્છા થાય તે આવે. કોઈની રોક ટોક ન થાય. અને જો જામેઅ મસ્જિદમાં બધા લોકો ભેગા થઈ ગયા અને દરવાજો

બંધ કરીને જુમ્બા પઢાય તો જુમ્બા થઈ નહીં.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૪૭૪): બાદશાહે પોતાના ઘરમાં જુમ્બા પઢી અને દરવાજો ખોલી દીધો, લોકોને આવવાની આમ ઈજાઝત છે તો જુમ્બા થઈ ગઈ. લોકો આવે કે ન આવે અને દરવાજો બંધ કરીને પઢી અથવા દરબાનો (ચોકીદારો)ને બેસાડી દીધા કે લોકોને આવવા ન દે, તો જુમ્બા થઈ નહીં.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૪૭૫): સ્ત્રીઓને જો જામેઅ મસ્જિદમાંથી રોકવામાં આવે, ઈઝને આમ (જાહેર પરવાનગી) વિરુદ્ધ થશે નહીં. કે તેમના આવવામાં ફિત્નાનો ડર છે. (રદદુલ મુહતાર)

જુમ્બા વાજિબ થવાની શર્તો:

જુમ્બા વાજિબ થવા માટે અગીયાર શર્તો છે. તે પૈકી એક પણ વિલુપ્ત થાય તો ફર્જ નથી, તે છતાં જો પઢી તો નમાઝ થઈ જશે, બલ્કે આકિલ-બાલિગ પુરૂષ માટે જુમ્બા પઢવું અફઝલ છે. હા, સ્ત્રીનું મકાન જો મસ્જિદની લગોલગ છે કે, ઘરમાં મસ્જિદના ઈમામની ઈકતેદા કરી શકે છે તો તેના માટે પણ જુમ્બા અફઝલ છે. અને નાબાલિગે જુમ્બા પઢી તો નિફલ છે. કે તેના ઉપર નમાઝ ફર્જ જ નથી. (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

(૧) શહેરમાં મુકીમ હોવું

(૨) સેહત, અર્થાત દર્દી ઉપર જુમ્બા ફર્જ નથી. દર્દીથી મુરાદ તે બીમાર માણસ છે કે, જે મસ્જિદ સુધી જઈ શકતો ન હોય અથવા ચાલ્યો તો જશે પરંતુ બિમારી વધી જશે અથવા બીમારી લંબાઈ જશે. લાંબા ગાળે સારો થશે (ગુનીયા) શેખે ફાની (વયોવૃદ્ધ-મૃત્યુ નજીક) બીમારીના હુકમમાં છે. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૪૭૬): જે માણસ બીમારની સારવાર કરનાર હોય અને જાણે છે કે, જો જુમ્બાની નમાઝ માટે જશે તો દર્દી મુશ્કેલીમાં મુકાઈ જશે અને તેની કોઈ ખબર લેનાર ન હશે તો તે સારવાર કરનાર પર જુમ્બા ફર્જ નથી. (દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

(૩) આઝાદ હોવું, ગુલામ પર જુમ્બા ફર્જ નથી અને તેનો માલિક તેને મના કરી શકે છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૪૭૭) : મકાતિબગુલામ (જેણે અમુક રકમ માલિકને આપવાથી આઝાદ કરી દેવાનો કરાર કર્યો હોય તે) પર જુમ્હા વાજિબ છે. એવી જ રીતે જે ગુલામનો કેટલોક ભાગ આઝાદ થઈ ગયો હોય, બાકી માટે પ્રયત્ન કરતો હોય અર્થાત બાકીની રકમ આઝાદ થવા માટે કમાઈને પોતાના માલિકને આપતો હોય તેના ઉપર પણ જુમ્હા ફર્જ છે. (આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૪૭૮) : જે ગુલામને તેના માલિકે વેપાર કરવાની પરવાનગી આપી હોય અથવા તેના માથે કોઈ ખાસ માત્રાની રકમ કમાઈને લાવવાનું ઠેરવ્યું હોય તેના ઉપર જુમ્હા વાજિબ છે. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૪૭૯) : માલિક પોતાના ગુલામ સાથે લઈને જુમ્હા મસ્જિદ ગયો અને ગુલામને દરવાજા પર ઉભો રાખ્યો કે સવારીની રક્ષા કરે, તો જો જાનવરની રક્ષામાં ખલલ ન આવે તો જુમ્હા પઢી લે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૪૮૦) : માલિકે ગુલામને જુમ્હા પઢવાની પરવાનગી આપી દીધી તો પણ જુમ્હા વાજિબ ન થઈ. અને માલિકની પરવાનગી વગર જો જુમ્હા અથવા ઈદની નમાઝ પઢવા ગયો, અને જો જાણે છે કે માલિક નારાજ થશે નહીં, તો જાઈઝ છે. નહીં તો જાઈઝ નથી. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૪૮૧) : નોકર અને મજૂરને જુમ્હા પઢવાથી રોકી શકતા નથી. અલબત્ત જો જામેઅ મસ્જિદ દુર છે તો જેટલું નુકશાન થયું છે તેની મજૂરીમાં ઓછું કરી શકે છે. અને મજૂર તેની માંગણી પણ કરી શકતો નથી. (આલમગીરી)

(૪) મદ (પુરૂપ) હોવું (૫) બાલિગ હોવું (૬) આકિલ હોવું આ બંને શરતો ખાસ જુમ્હા માટે નથી, બલકે દરેક ઈબાદતના વુજુબ (વાજિબ થવા)માં અકલ તથા બુલેગ શર્ત છે. (૭) આંખો વાળું હોવું.

મસ્અલા-(૪૮૨) : એક આંખવાળો અને જેની દ્રષ્ટિ કમજોર હોય તેના ઉપર જુમ્હા ફર્જ છે. એવી જ રીતે જે આંધળો મસ્જિદમાં અઝાનવેળા બા વુરૂ હોય તેના ઉપર જુમ્હા ફર્જ છે, અને તે અંધજન જે પોતે જુમ્હા મસ્જિદ સુધી વિના વાંધે

જઈ શકતો ન હોય, ભલે મસ્જિદ સુધી કોઈ લઈ જનાર હોય. મહેનતાણું લઈને લઈ જાય કે વગર મહેનતાણે તેના ઉપર જુમ્હા ફર્જ નથી.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૪૮૩) : કેટલાક અંધજનો વિના વાંધે કોઈની સહાય વગર બજારો, માર્ગોમાં ચાલતા ફરે છે અને વગર પુછે કોઈ પણ મસ્જિદમાં જઈ શકે છે તેમના ઉપર જુમ્હા ફર્જ છે. (રદદુલ મુહતાર)

(૮) ચાલવા માટે શક્તિમાન હોવું :

મસ્અલા-(૪૮૪) : અપંગ પર જુમ્હા ફર્જ નથી ભલે કોઈ એવું હોય કે તેને ઉપાડી મસ્જિદમાં મુકી આવશે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૪૮૫) : જેનો એક પગ કપાઈ ગયો હોય અથવા લકવાથી બેકાર થઈ ગયો હોય, જો મસ્જિદ સુધી જઈ શકતો હોય તો તેના ઉપર જુમ્હા ફર્જ છે. નહીં તો નહીં. (દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

(૯) કેદમાં નહોવું, પરંતુ જ્યારે કે કોઈ દેશ (દેવા)ના કારણે કેદ કરવામાં આવ્યો અને માલદાર છે, અર્થાત અદા કરવા પર શક્તિમાન છે તો તેના ઉપર જુમ્હા ફર્જ છે. (રદદુલ મુહતાર)

(૧૦) બાદશાહ અથવા ચોર વિગેરે કોઈ ઝાલિમનો ભય નહોવું. મુફલિસ કરજદારને જો કેદની આશંકા હોય તો તેના ઉપર જુમ્હા ફર્જ નથી.

(રદદુલ મુહતાર)

(૧૧) વરસાદ અથવા અંધકાર અથવા કરા (બરફવર્ષા) અથવા શર્દીનું નહોવું અર્થાત એટલા પ્રમાણમાં કે તેનાથી નુકશાનનો સાચો ડર હોય.

મસ્અલા-(૪૮૬) : જુમ્હાની ઈમામત દરેક પુરૂપ કરી શકે છે, જે બીજી નમાઝોમાં ઈમામ થઈ શકતો હોય. જોકે તેના ઉપર જુમ્હા ફર્જ ન હોય, જેવું કે બીમાર, મુસાફર, ગુલામ (દુર્રે મુખ્તાર) અર્થાત જ્યારે કે સુલ્તાને ઈસ્લામ અથવા તેનો નાયબ અથવા જેને તેણે ઈજાઝત આપી, બીમાર હોય કે મુસાફર અથવા ગુલામ અથવા કોઈ ઈમામાતને લાયક માણસને પરવાનગી આપી હોય અથવા જરૂરત વેળા આમ લોકોએ કોઈ એવા માણસને ઈમામ નિયુક્ત કર્યો હોય જે ઈમામાત કરી શકતો હોય. એમ નહીં કે પોતાની મેળે જેની ઈચ્છા થાય જુમ્હા

પઢાવી દે. આવી રીતે કરવાથી જુમ્હા થશે નહીં.

શહેરમાં જુમ્હાના દિવસે ઝોહર પઢવાના મસાઈલ :

મસ્અલા-(૪૮૭) : જેના ઉપર જુમ્હા ફર્જ છે તેણે શહેરમાં જુમ્હા થઈ ગયા પહેલા ઝોહર પઢવું મકરૂહે તહરીમી છે. બલકે ઈમામ ઈબ્ને હુમામ રદીયલ્લાહો અન્હોએ ફરમાવ્યું : હરામ છે અને ઝોહર પઢી લીધી તો પણ જુમ્હા માટે જવું ફર્જ છે. અને જુમ્હા થઈ ગયા પછી ઝોહર પઢવામાં કરાહત નથી. બલકે હવે ઝોહર જ પઢવું ફર્જ છે. જો જુમ્હા બીજી જગ્યાએ ન મળે તો, પરંતુ જુમ્હા તર્ક કરવાનો ગુનોહ તેના માથે રહ્યો.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૪૮૮) : તે માણસ કે જેણે જુમ્હા થવાથી પહેલા ઝોહરની નમાઝ પઢી લીધી હતી, નાદિમ (લજિજત) થઈને ઘેરથી જુમ્હાની નિચ્ચતથી નિકળ્યો, જો તે સમયે ઈમામ નમાઝમાં હોય તો ઝોહરની નમાઝ જતી રહી. જુમ્હા મળી જાય તો પઢી લે. નહીં તો ઝોહરની નમાઝ ફરીથી પઢે. ભલે મસ્જિદ દુર હોવાના કારણે જુમ્હા ન મળી હોય.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૪૮૯) : જામેઅ મસ્જિદમાં તે શખ્સ છે, જેણે ઝોહરની નમાઝ પઢી લીધી છે અને જે જગ્યાએ નમાઝ પઢી ત્યાં જ બેઠેલો છે તો જ્યાં સુધી જુમ્હા શરૂ ન કરે, ઝોહર બાતિલ નથી, અને જો જુમ્હાના ઈરાદાથી ત્યાંથી હઠ્યો તો બાતિલ થઈ ગઈ.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૪૯૦) : તે માણસ જો મકાનમાંથી નિકળ્યો જ નથી અથવા કોઈ બીજી જરૂરતથી નિકળ્યો અથવા ઈમામના ફારેગ થવાના સમયે અથવા ફારેગ થયા પછી નિકળ્યો અથવા તે દિવસે જુમ્હા પઢવામાં જ ન આવી અથવા લોકોએ જુમ્હા પઢવું તો શરૂ કર્યું હતું પરંતુ કોઈ દુર્ઘટનાના કારણે પુરી ન કરી શક્યા તો આ સઘળી હાલતોમાં ઝોહર બાતલ નથી.

(આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા-(૪૯૧) : જે હાલતોમાં ઝોહર બાતલ થવું કહેવામાં આવ્યું, તેનો ભાવાર્થ, ફર્જ જતા રહેવું છે કે, તે નમાઝ હવે નિફલ થઈ ગઈ.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૪૯૨) : જેના ઉપર જુમ્હા ફર્જ હતી તેણે ઝોહરની નમાઝમાં ઈમામત કરી, પછી જુમ્હા માટે નિકળ્યો તો તેની ઝોહર બાતિલ છે, પરંતુ મુકતદીઓમાંથી જે જુમ્હા માટે નિકળ્યો તેના ફર્જ બાતિલ થયા નહીં.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૪૯૩) : જેના પર કોઈ ઉઝરના કારણે જુમ્હા ફર્જ ન હોય તે જો ઝોહર પઢી જુમ્હા માટે નિકળ્યો તો તેની નમાઝ પણ જતી રહી. તે શર્તો સાથે કે ઉપર મજકુર થઈ.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૪૯૪) : બીમાર અથવા મુસાફિર અથવા કેદી અથવા કોઈ બીજો કે જેના ઉપર જુમ્હા ફર્જ નથી તે લોકોને પણ જુમ્હાના દિવસે શહેરમાં જમાઅત સાથે ઝોહર પઢવી મકરૂહે તહરીમી છે, ભલે જુમ્હાની નમાઝ થવાથી પહેલાં જમાઅત કરે, કે બાદમાં, એવી જ રીતે જેમને જુમ્હાની નમાઝ ન મળી તે પણ અઝાન તથા ઈકામત વગર ઝોહરની નમાઝ એકલા પઢે. તેમના માટે પણ જમાઅત મના છે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૪૯૫) : ઉલ્મા ફરમાવે છે : જે મસ્જિદોમાં જુમ્હા થતી નથી તેમને જુમ્હાના દિવસે ઝોહરના સમયે બંધ રાખો.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૪૯૬) : ગામડામાં જુમ્હાના દિવસે પણ ઝોહરની નમાઝ અઝાન તથા ઈકામત સાથે બા જમાઅત પઢો.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૪૯૭) : મા'રુર (વિવશ) જો જુમ્હાના દિવસે ઝોહર પઢે તો મુસ્તહબ એ છે કે, જુમ્હાની નમાઝ થઈ ગયા પછી પઢે અને વિલંબ ન કર્યો તો મકરૂહ છે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૪૯૮) : જેણે જુમ્હાનો કાઅદો મેળવી લીધો અથવા સહવનો સિજદા પછી શરીક થયો, તેને જુમ્હા મળી ગઈ. માટે પોતાની બેજ રકઅતો પૂરી કરે.

(આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા-(૪૯૯) : જુમ્હાની નમાઝ માટે વહેલા જવું, મિસ્વાક કરવું, સારા અને સફેદ કપડાં પહેરવા તેલ અને ખુશ્બુ લગાડવું અને પહેલી સફમાં બેસવું મુસ્તહબ છે. અને ગુસ્લ સુન્નત છે.

(આલમગીરી, ગુનીયા)

પુત્તબાના કેટલાક બીજા મસાઈલ :

મસ્અલા-(૫૦૦) : જ્યારે ઈમામ પુત્તબા માટે ઉભો થાય તે સમયથી લઈને ખત્મે નમાઝ સુધી નમાઝ તથા ઝિક્રો અને દરેક પ્રકારની વાતચીત મના છે. અલબત્ત તરતીબશાળી મોતાની કઝા નમાઝ પઢી લે. એવી જ રીતે જે શખ્સ સુન્નત અથવા નિફલ પઢી રહ્યો છે જલ્દી જલ્દી પુરી કરી લે.

મસ્અલા-(૫૦૧) : જે વસ્તુઓ નમાઝમાં હરામ છે. દા.ત. ખાવું-પીવું, સલામ તથા જવાબ વિગેરે આ સઘળું પુત્તબાની હાલતમાં પણ હરામ છે. ત્યાં સુધી કે અમ્ર બિલ મારૂક(નેક કામોનો હુકમ) પણ, હા, ખતીબ, “અમ્ર બિન અરૂફ” કરી શકે છે., જ્યારે પુત્તબા પઢે છે ત્યારે સઘળા હાજરીન (ઉપસ્થિતો) પર સાંભળવું અને યુપ રહેવું ફર્જ છે.

જે લોકો ઈમામ થી દુર હોય કે પુત્તબાનો અવાજ તેમના સુધી પહોંચતો નથી તેમણે પણ યુપ રહેવું વાજિબ છે. જો કોઈને બુરી (ખરાબ) વાત કરતાં દેખે, તો હાથ અથવા માથાના ઈશારાથી મના કરી શકે છે. ઝબાનથી નાજાઈ જાય છે. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૫૦૨) : પુત્તબા સાંભળવાની હાલતમાં જોયું કે કોઈ આંધળો કુવામાં પડી રહ્યો છે, અથવા કોઈને વિંદુ વગેરે કરડવા જાય છે, તો જીભથી કહી શકે છે. જો ઈશારાથી અથવા દબાવવાથી બતાવી શકો તો આ હાલતમાં પણ જીભથી કહેવાની ઈજાઝત નથી. (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૫૦૩) : ખતીબે મુસલમાનો માટે દુઆ કરી તો સામેઈન (શ્રોતાઓ) ને હાથ ઉઠાવવું અથવા આમીન કહેવું મના છે. કરશે તો ગુનાહ થશે. પુત્તબામાં દુરૂદ શરીફ પઢતી વખતે ખતીબનું જમણી-ડાબી બાજુ મુખ ફેરવવું બિદઅત છે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૫૦૪) : હુજુરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમનું નામે પાક ખતીબે લીધું તો હાજરીન દિલમાં દુરૂદ શરીફ પઢે, જીભથી પઢવાની તે સમયે ઈજાઝત નથી. એવી જ રીતે સહાબાએ કિરામના ઝિક્ર પર તે વખતે ‘રદિયલ્લાહો અન્હુમ’ ઝબાનથી કહેવાની ઈજાઝત નથી. (દુર્રે મુખ્તાર, વિગેરે)

મસ્અલા-(૫૦૫) : જુમ્આના પુત્તબા ઉપરાંત બીજા પુત્તબાઓનું સાંભળવું પણ વાજિબ છે. દા.ત. ઈદેન તથા નિકાહ વિગેરેના પુત્તબા. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૫૦૬) : પ્રથમ અઝાન થતાં જ સઈ (કોશીશ) વાજિબ છે. અને વેપાર વિગેરે કે જે ‘સઈ’ ના વિરુદ્ધ હોય ત્યજી દેવું વાજિબ છે. ત્યાં સુધી કે રસ્તામાં ચાલતા જો ખરીદ-વેચાણ કર્યું તો તે પણ ના જાઈ જાય છે. અને મસ્જિદમાં ખરીદ-વેચાણ તો સખત ગુનોહ છે. અને ખાણું ખાઈ રહ્યો હતો કે જુમ્આની અઝાનનો અવાજ આવ્યો તો જો એ આશંકા હોય કે, ખાણું ખાશે તો જુમ્આની નમાઝ છુટી જશે તો ખાણું છોડી દે, અને જુમ્આની નમાઝ પઢવા માટે જાય જુમ્આ માટે ઈતમીનાન તથા વકાર સાથે જાય.

(આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૫૦૭) : ખતીબ જ્યારે મિખ્બર પર બેસે તો તેની સામે ફરીથી બીજીવાર અઝાન પઢવામાં આવે (મતુન) આ અમો આગળ બયાન કરી ગયા છીએ, કે, સામેનો અર્થ એ નથી કે, મસ્જિદની અંદર મિખ્બરની નજિક થઈને મસ્જિદની અંદર અઝાન પઢવામાં આવે. બલકે મસ્જિદની અંદર અઝાન પઢવાને કુકહાએ કિરામ મકરૂહ ફરમાવે છે.

મસ્અલા-(૫૦૮) : અકસર જગ્યાઓએ દેખવામાં આવ્યું છે કે, “અઝાને સાની” ધીમા અવાજથી કહે છે. આમ ન કરવું જોઈએ, બલકે તેને પણ બુલંદ અવાજથી પઢે. કે તેનાથી પણ એલાન કરવું મકસુદ છે. અને જેણે પહેલા ન સાંભળી હોય તેને સાંભળીને હાજર થાય. (બહર વિગેરે)

મસ્અલા-(૫૦૯) : પુત્તબા ખતમ થઈ જાય તો તુરત જ ઈકામત કહેવામાં આવે. પુત્તબા તથા ઈકામત દરમિયાન દુનિયાની વાતો કરવું મકરૂહ છે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૫૧૦) : જેણે પુત્તબા પઢ્યો એ જ નમાઝ પઢાવે, બીજો ન પઢાવે. અને જો બીજાએ નમાઝ પઢાવી દીધી તો પણ નમાઝ થઈ જશે, જ્યારે કે તેને ઈજાઝત મળેલી હોય એવી જ રીતે જો નાબાલિગે બાદશાહના હુકમથી પુત્તબા પઢ્યો અને બાલિગે નમાઝ પઢાવી તો જાઈ જાય છે.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૫૧૧) : જામ્આની નમાઝમાં બહેતર એ છે કે પહેલી રકઅતમાં 'સૂરએ જુમ્આ' અને બીજી રકઅતમાં 'સૂરએ મુનાફ્ફેકુન' અથવા પહેલીમાં 'સબ્બેહિસ્મ' અને બીજીમાં 'હલ અતાકા' પઢે, પરંતુ હંમેશા તેમને જ ન પઢે, ક્યારેક બીજી સુરતો પણ પઢે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૫૧૨) : જુમ્આના દિવસે જો પ્રવાસ કર્યો અને જવાલથી પહેલા શહેરની આબાદીથી બહાર નીકળી ગયો તો વાંધો નથી. નહીં નો મમનૂઅ (મનાઈ) છે. (દુર્રે મુખ્તાર, વિગેરે)

મસ્અલા-(૫૧૩) : હજામત બનાવવું નખ કાપવા જુમ્આની નમાઝ પછી અફઝલ છે. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૫૧૪) : સવાલ કરનાર જો નમાઝીઓની આગળથી પસાર થતો હોય અથવા ગર્દનો ફલાંગતો હોય અથવા વગર જરૂરતે માંગતો હોય તો સવાલ પણ નાજાઈઝ છે, અને એવા સાઈલ (ભિક્ષુક)ને આપવું પણ નાજાઈઝ છે. (રદદુલ મુહતાર). 'બલ્કે મસ્જિદમાં પોતાના માટે સર્વથા સવાલની ઈજાઝત નથી.' (પોતાની જાત સિવાય ઘા. ત. મદ્રસા, મસ્જિદ વિગેરે માટે ચંદાની ટહેલ નાંખવામાં આવે તો તેમાં વાંધો નથી અનુ.)

જુમ્આના દિવસ તથા રાતના

કેટલાક અઅમાલ :

મસ્અલા-(૫૧૫) : જુમ્આના દિવસ તથા રાતમાં સુરએ કહફની તિલાવત અફઝલ છે અને અધિક બુરુગી રાતમાં પઢવાની છે. નિસાઈતથા બયહકી, સહીહ સનદથી અબૂ સઈદ પુદરી રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે જે શખ્સ 'સૂરએ કહફ' જુમ્આના દિવસે પઢે તેના માટે બંને જુમ્આની વચ્ચે નૂર રોશન થશે, અને દારોમીની રિવાયતમાં છે કે, જે માણસ જુમ્આની રાતમાં સુરએ કહફ પઢે તેના માટે ત્યાંથી કા'બા સુધી નૂર રોશન થશે. અને અબૂબક ઈબ્ને મરવીયહની રિવાયત ઈબ્ને ઉમર રદિયલ્લાહો અન્હોમાથી છે કે હુઝુર ફરમાવે છે કે, જામ્આના દિવસે સુરએ કહફ પઢે તેના કદમથી આસ્માન સુધી નૂર બુલંદ થશે. જે કિયામતમાં તેના માટે રોશન થશે. અને બે જુમ્આઓની વચ્ચે જે ગુનાહ થયા છે તે બખ્સી દેવામાં આવશે.

આ હદીસની સનદોમાં કાંઈ વાંધો નથી. 'હામિમ અદોખાન' પઢવાની પણ ફઝીલત આવી છે. તિબ્રાની અબુ ઓમામા રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી કે, હુઝુરે ફરમાવ્યું જે શખ્સ જામ્આના દિવસે અથવા રાત્રે 'હામિમ અદોખાન' ની સુરત પઢે તેના માટે અલ્લાહ તઆલા જન્નતમાં ઘર બનાવશે અને અબૂ હુરરહ રદિયલ્લાહો અન્હોથી મરવી છે કે, તેની મગફેરત થઈ જશે. અને એક રિવાયતમાં છે કે જે માણસ કોઈ રાતમાં 'હામિમ અદોખાન' ની સુરત પઢે, તેના માટે (૭૦) સિતેર હજાર ફરિશ્તા ઈસ્તિગફાર કરશે. જુમ્આના દિવસે અથવા રાત્રે જે માણસ સુરએ યાસીન પઢે, તેની મગફેરત થઈ જાય.

ફાયદો : જુમ્આના દિવસે રૂહો (આત્માઓ) ભેગી થાય છે માટે તેમાં ઝિયારતે કુબૂર (કબ્રોની ઝિયારત) કરવી જાઈએ. અને તે દિવસે જહન્મ ભળકાવવામાં આવતી નથી. (દુર્રે મુખ્તાર)

ઈદિનનું બચાન :

(ઈદુલ ફિત્ર અને ઈદે અદહા)

અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લ ફરમાવે છે :- "વ લે તુકમેલુલ્હતદત વ લે તોકબ્બેરૂલ્લાહ અલા માહદકુમ"

અર્થ : રોઝાઓની ગણતરી પૂરી કરો અને અલ્લાહની મોટાઈ બોલો કે તેણે તેમને હિદાયત ફરમાવી. અને ફરમાવે છે:

"ફસસલે લે રબ્બેકા વન્હર"

અર્થ : પોતાના રબ્બ માટે નમાઝ પઢ અને કુરબાની કર)

હદીસ (૧) : ઈબ્ને માજા અબૂ અમામા રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે જે માણસ ઈદેન (ઈદુલ ફિત્ર તથા ઈદે અદહા) ની રાતોમાં કિયામ કરે તેનું દિલ ન મરશે કે જે દિવસે લોકોનું દિલ મરશે. (કિયામ એટલે નિફલ નમાઝો પઢવું અનુ.)

હદીસ (૨) : અરબહાની મઆઝ બિન જબલ રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝુર ફરમાવે છે કે માણસ પાંચ રાતોમાં શબબેદાર (રાત જાગરણ) કરે તો તેના માટે જન્નત વાજિબ છે. તે

રાતો આ છે. ઝિલહિજાની આઠવી નવમી દસવી રાતો અને ઈદદુલફિત્રની રાત અને શઅબાનની પંદરવી રાત અર્થાત શબેબરાત.

હદીસ (૩) : અબુ દાઉદ અનસ રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુજુરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ જ્યારે મદીનામાં પધાર્યા તે ઝમાનામાં મદીનાવાસીઓ વર્ષમાં બે દિવસ ખુશી મનાવતા હતા. (મહેરગાન તથા નવ રોઝ) આપે ફરમાવ્યું; આ કયા દિવસો છે? લોકોએ અર્ઝ કરી. જાહિલિયતમાં અમો આ દિવસોમાં ખુશી મનાવતા હતા. આપે ફરમાવ્યું અલ્લાહ તઆલાએ તેમના બદલામાં તેનાથી શ્રેષ્ઠ બે દિવસ તમને આપ્યા (૧) ઈદે અદહા અને. (૨) ઈદુલ ફિત્રનો દિવસ.

હદીસ (૪-૫) : તિરમિઝિ, ઈબ્ને માજા તથા દારોમી બુરયદા રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુજુરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ઈદુલ ફિત્રના દિવસે કાંઈક ખાઈને ઈદની નમાઝ માટે તશરીફ લઈ જતા અને ઈદેઅદહાના દિવસે કાંઈ ખાતા નહિ જ્યાં સુધી કે ઈદની નમાઝ ન પઢી લેતા. અને બુખારીની રિવાયત અનસ રદિયલ્લાહો અન્હોથી છે કે ઈદુલ ફિત્રના દિવસે જ્યાં સુધી થોડીક ખજૂર ન ખાઈ લેતા ત્યાં સુધી નમાઝ માટે ન જતા અને આ તાક (એકી સંખ્યા) હોતી.

હદીસ (૬) : તિરમિઝી તથા દારોમીએ અબુ હુરેરહ રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી કે ઈદની નમાઝ માટે એક રસ્તાથી તશરીફ લઈ જતા અને બીજા રસ્તાથી પાછા આવતા.

હદીસ (૭) : અબુ દાઉદ તથા ઈબ્ને માજાની રિવાયત તેમનાથી જ છે કે એક વખતે ઈદના દિવસે વરસાદ થયો તો હુજુરે ઈદની નમાઝ મસ્જિદમાં પઢી.

હદીસ (૮) : સહીહયનમાં ઈબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હોમાથી રિવાયત છે કે હુજુરે ઈદની નમાઝ બે રકઅત પઢી. તેના પહેલા કે પછી કોઈ નમાઝ ન પઢી.

હદીસ (૯) : સહીહ મુસ્લિમ શરીફમાં છે જાબીર

બિન સમોરહ રદિયલ્લાહો અન્હો કહે છે કે મેં હુજૂરની સાથે ઈદની નમાઝ પઢી, એક બે વાર નહિ (બલ્કે અનેકવાર) ન અઝાન થઈ ન ઈકામત.

ફિકહી મસાઈલ

ઈદનેની નમાઝ વાજિબ છે, પરંતુ સૌના ઉપર નહીં. બલ્કે તેમના ઉપર જ જેમના ઉપર જુમ્આ વાજિબ છે. અને તેની અદાયગીની એજ શર્તો છે જે જુમ્આ માટે છે. કેવળ એટલો તફાવત છે કે જુમ્આમાં ખુત્બો શર્ત છે અને ઈદનેમાં ખુત્બો સુન્નત. જો જુમ્આમાં ખુત્બો ન પઢ્યો તો જુમ્આ થઈ નહીં. અને આમાં (ઈદનેમાં) ન પઢ્યો તો નમાઝ થઈ ગઈ, પરંતુ ખોટું કર્યું. બીજો તફાવત એ છે કે જુમ્આનો ખુત્બો નમાઝથી પહેલાં છે અને ઈદનેનો ખુત્બો નમાઝ પછી છે, જો પહેલા પઢી લીધો તો ખરાબ કર્યું પરંતુ નમાઝ થઈ ગઈ, લોટાવવામાં આવશે નહીં. અને ખુત્બાનું પણ પુનરાવર્તન નથી. અને ઈદનેમાં ન અઝાન છે ન ઈકામત, કેવળ બે વખત એટલું કહેવાની ઈજાઝત છે, “અસ્સલાતો જામેઅતુન” (આલમગીરી દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે) વગર કારણે ઈદની નમાઝ છોડવું ગુમરાહી તથા બિદઅત છે. (જોહેરે નૈયરહ)

મસ્અલા-(૫૧૫) : ગામડામાં ઈદનેની નમાઝ પઢવું મકરૂહે તહરીમી છે. (દુર્રે મુખ્તાર)

ઈદના દિવસના મુસ્તહબો :

મસ્અલા-(૫૧૬) : ઈદના દિવસે આ કાર્યો મુસ્તહબ છે. (૧) હજામત બનાવવું (૨) નખ કાપવા (૩) ગુસ્લ કરવું (૪) મિસ્વાક કરવું (૫) સારા કપડાં પહેરવા (નવા હોય તો નવા, નહી તો ધોયેલા) (૬) અંગુઠી (વિંટી) પહેરવું (૭) ખુશ્બુ લગાવવું (૮) સવારની નમાઝ મહોલ્લાની મસ્જિદમાં પઢવું (૯) ઈદગાહ જલ્દી ચાલ્યા જવું (૧૦) નમાઝથી પહેલા સદકએ ફિત્ર અદા કરવું (૧૧) ઈદગાહે પગપાળા જવું (૧૨) બીજા રસ્તાથી પાછા આવવું (૧૩) નમાઝ પઢવા જવાથી પહેલા થોડીક ખજૂરો ખાઈ લેવું. ત્રણ પાંચ, સાત અથવા ઓછાવત્તુ પરંતુ એકી હોય. ખજૂરો ન હોય તો કોઈ મીઠી ચીઝ ખાઈ લે, નમાઝથી પહેલા કાંઈ ન ખાધું હોય તો ગુનેહગાર થયો નહીં, પરંતુ ઈશા સુધી ન ખાધું તો

એતાબ (પ્રકોપ) કરવામાં આવશે.

(કુતુબે કસીરહ)

મસ્અલા-(૫૧૭) : સવારી ઉપર જવામાં પણ વાંધો નથી પરંતુ જેનામાં પગપાળા જવાની શક્તિ હોય તેના માટે પેદલ જવું અફઝલ છે. અને પાછા ફરવામાં સવારી પર આવવામાં વાંધો નથી.

(જૌહરહ, આલમગીરી)

મસ્અલા-(૫૧૮) : ઈદગાહે નમાઝ માટે જવું સુન્નત છે ભલે મસ્જિદમાં ગુંજાઈશ હોય અને ઈદગાહમાં મિમ્બર બનાવવા અથવા મિમ્બર લઈ જવામાં વાંધો નથી (રદદુલ મુહતાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૫૧૯) : (૧૪) પુશી જાહેર કરવું (૧૫) કસરતથી (બહુ પ્રમાણમાં) સદકો આપવું (૧૬) ઈદગાહે ઈતમેનાન તથા વકાર અને નીચી નજરોએ જવું (૧૭) પરસ્પર મુબારકબાદ દેવું મુસ્તહબ છે અને રસ્તામાં બુલંદ અવાજથી તકબીર ન કહે.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૫૨૦) : ઈદની નમાઝથી પહેલા નિફલ નમાઝ સર્વથા મકરૂહ છે, ઈદગાહમાં હોય કે ઘરમાં તેના ઉપર ઈદની નમાઝ વાજિબ હોય કે ન હોય, ત્યાં સુધી કે સ્ત્રી જો યાસ્તની નમાઝ ઘરમાં પઢવા ઈચ્છે તો ઈદની નમાઝ થઈ ગયા પછી પઢે અને ઈદની નમાઝ પછી ઈદગાહમાં નિફલ નમાઝ પઢવું મકરૂહ છે. ઘરમાં પઢી શકે છે. બલ્કે મુસ્તહબ છે કે ચાર રકઅતો પઢે. આ અહેકામ ખાસ લોકો માટે છે. અવામ જો નિફલ નમાઝ પઢે જો કે ઈદની નમાઝથી પહેલાં, જો કે ઈદગાહમાં તો તેમને મના કરવામાં ન આવે.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૫૨૧) : ઈદની નમાઝનો સમય; એક નેજા બરાબર સૂરજ બુલંદ થવાથી શરઈ મધ્યાહન સુધી છે, પરંતુ ઈદુલ ફિત્રમાં વાર કરવું અને ઈદે અદહામાં જલ્દી પઢી લેવું મુસ્તહબ છે. અને સલામ ફેરવવાથી પહેલા ઝવાલ થઈ ગયો તો નમાઝ જતી રહી. (દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે) ઝવાલથી મુરાદ શરઈ મધ્યાહન છે જેનું વર્ણન “બાબુલ અવકાત” (સમય પ્રકરણ)માં થઈ ગયું છે.

ઈદની નમાઝની તરકીબ :-

ઈદની નમાઝનો તરીકો એ છે કે બે રકઅત વાજિબ ઈદુલ ફિત્રની અથવા ઈદે અદહાની નિચ્ચત કરીને કાનો સુધી હાથ ઉઠાવીને “અલ્લાહો અકબર” કહીને હાથ બાંધી લે. પછી સના પઢે પછી કાનો સુધી ઉઠાવે અને અલ્લાહો અકબર કહેતા હાથ છોડી દે, પછી હાથ ઉઠાવે અને અલ્લાહો અકબર કહીને હાથ છોડી દે, પછી હાથ ઉઠાવે અને અલ્લાહો અકબર કહીને હાથ બાંધી લે. અર્થાત પહેલી તકબીરમાં હાથ બાંધે તેના પછી બે તકબીરોમાં હાથ લટકાવે પછી ચોથી તકબીરમાં બાંધી લે. તેને આવી રીતે યાદ રાખે કે, જ્યાં તકબીર પછી કાંઈ પઢવું છે ત્યાં હાથ બાંધી લેવામા આવે અને જ્યાં પઢવું નથી ત્યાં હાથ છોડી દેવામાં આવે. પછી ઈમામ અઉઝો અને બિસ્મિલ્લાહ ધીમે ધીમે પઢીને જહર સાથે (અવાજથી) અલહમ્દો અને બીજી સુરત પઢે, પછી રૂકુઅ કરે અને બીજી રકઅતમાં પહેલાં અલહમ્દો તથા કોઈ સુરત પઢે, પછી ત્રણ વખત કાનો સુધી હાથ લઈ જઈને ‘અલ્લાહો અકબર’ કહે અને હાથ બાંધે નહી. અને ચોથી વાર હાથ ઉઠાવ્યા વગર અલ્લાહો અકબર કહેતાં રૂકુઅમાં જાય.

આનાથી માલુમ પડી ગયું કે, ઈદેનમાં વધારાની તકબીરો છ (૬) થઈ. ત્રણ પહેલી રકઅતમાં કિરઅતથી પહેલાં અને તકબીરે તહરીમા પછી અને ત્રણ બીજીમાં કિરઅત પછી અને તકબીરે રૂકુઅથી પહેલા અને આ છ (૬) એ તકબીરોમાં હાથ ઉઠાવવામાં આવશે. અને દરેક બે તકબીરોની વચ્ચે ત્રણ તસ્બીહ જેટલું શકતો (વિલંબ) કરે અને ઈદેનમાં મુસ્તહબ એ છે કે પહેલી રકઅતમાં “સૂરએજુઆ” અને બીજી રકઅતમાં “સૂરએ મુનાફફૂન” પઢે અથવા પહેલીમાં “સબ્બેહિસ્મ” અને બીજીમાં “હલઅતાકા” પઢે. (દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૫૨૨) : ઈમામે છ (૬) તકબીરો કરતા વધારે તકબીરો કહી, તો મુકતદી પણ ઈમામની પેરવી કરે, પરંતુ તેર (૧૩) કરતાં વધુમાં ઈમામની પેરવી નથી. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૫૨૩) : પહેલી રકઅતમાં ઈમામના તકબીર કહેવા પછી મુકતદી શામેલ થયો તો એજ

વેળા તકબીરો કહી લે ભલે ઈમામે કિરઅત શરૂ કરીદીઘી હોય અને ત્રણ જ કહે ભલે ઈમામે ત્રણ કરતાં વધારે કહી હોય અને જો તેણે તકબીરો ન કહી કે ઈમામ રૂકૂઅમાં ચાલ્યો ગયો, તો ઉભા ઉભા ન કહે બલકે ઈમામની સાથે રૂકૂઅમાં જાય અને રૂકૂઅમાં તકબીર કહી લે અને જો ઈમામને રૂકૂઅમાં જોયો અને વધુ ધારણા છે કે, તકબીરો કહીને ઈમામને રૂકૂઅમાં પામી લેશે તો ઉભા ઉભા તકબીરો કહે, પછી રૂકૂઅમાં જાય નહીં તો અલ્લાહો અકબર કહીને રૂકૂઅમાં જાય અને રૂકૂઅમાં તકબીરો કહે. પછી જો તેણે રૂકૂઅમાં તકબીરો પૂરી ન કરી હતી કે ઈમામે માથું ઉચું કરી લીધું તો બાકીની તકબીરો સાકિત (માથેથી ઉતરી ગઈ) થઈ ગઈ અને જો ઈમામના રૂકૂઅથી ઉઠવા પછી શામેલ થયો તો હવે તકબીરો ન કહે બલકે જ્યારે પોતાની પહે તે વખતે કહે, અને રૂકૂઅમાં જ્યાં તકબીર કહેવું બતાવવામાં આવ્યું તેમાં હાથ ન ઉઠાવે. અને જો બીજી રકઅતમાં શામેલ થયો તો પહેલી રકઅતની તકબીરો હવે ન કહે બલકે જ્યારે પોતાની છુટી ગએલી પઢવા ઉભો થાય તે વેળા કહે. અને બીજી રકઅતની તકબીરો જો ઈમામની સાથે પામી લે, તો બેહતર. નહીં તો તેમાં પણ એજ તફસીલ છે, જે પહેલી રકઅત વિષે મજકુર થઈ.

(દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી)

મસ્અલા-(૫૨૪) : જે શપ્સ ઈમામની સાથે શામેલ થયો પછી સુઈ ગયો અથવા તેનું વુજુ જતું રહ્યું જો પહે તો તકબીરો એટલી કહે જેટલી ઈમામે કહી. જો કે તેના મઝહબમાં એટલી ન હતી.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૫૨૫) : ઈમામ તકબીર કહેવું ભૂલી ગયો અને રૂકૂઅમાં ચાલ્યો ગયો તો કિયામની તરફ ન લોટે, ન રૂકૂઅમાં તકબીર કહે.

(ગદ્દલ મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૫૨૬) : પહેલી રકઅતમાં ઈમામ તકબીરો ભૂલી ગયો અને કિરઅત શરૂ કરી દીઘી તો કિરઅત પછી કહીલે અથવા રૂકૂઅમાં અને કિરઅતનું પુનરાવર્તન ન કરે.

(ગુનીયા, આલમગીરી)

મસ્અલા-(૫૨૭) : ઈમામે વધારાની તકબીરોમાં

હાથ ન ઉઠાવ્યો તો મુક્તદી તેની પેરવી ન કરે, બલકે મુક્તદી હાથ ઉઠાવે.

(આલમગીરી વિગેરે)
મસ્અલા-(૫૨૮) : નમાઝ પછી ઈમામ બે ખુલ્લા પઢે અને જુમ્આના ખુલ્લામાં જે વસ્તુઓ સુન્નત છે આમાં પણ સુન્નત છે. અને જે ત્યાં મકરૂહ છે. અહીં પણ મકરૂહ છે. કેવળ બે વાતોમાં તફાવત છે. એક એકે જુમ્આના પહેલા ખુલ્લાથી પહેલા ખતીબનું બેસવું સુન્નત હતું અને આમાં ન બેસવું સુન્નત છે. બીજું એ કે આમાં પહેલા ખુલ્લાથી, પહેલા નવ વાર અને બીજા ખુલ્લા પહેલાં સાત વાર અને મિમ્બરથી ઉતરવાના પહેલા ચૌદ (૧૪) વાર “અલ્લાહો અકબર” કહેવું સુન્નત છે. પરંતુ જુમ્આમાં (સુન્નત) નથી.

(દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી વિગેરે)
મસ્અલા-(૫૨૯) : ઈદુલફિત્રના ખુલ્લામાં સદકએ ફિત્રના એહકામની તઅલીમ કરે, તે પાંચ વાતો છે (૧) કોના ઉપરવાજિબ છે (૨) કોના માટે (૩) ક્યારે (૪) કેટલો અને (૫) કઈ વસ્તુથી બલકે ઉચિત એ છે કે, ઈદથી પહેલા જે જુમ્આ પઢે તેમાં પણ આ એહકામ બતાવી દેવામાં આવે કે, અગાઉથી લોકો વાકેફ થઈ જાય. અને ઈદે અદહાના ખુલ્લામાં કુરબાનીના એહકામ અને તશરીકની તકબીરોની તઅલીમ આપવામાં આવે.

(દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી)

મસ્અલા-(૫૩૦) : ઈમામે નમાઝ પઢી લીધી અને કોઈ શપ્સ બાકી રહી ગયો, ભલે તે શામેલ જ થયો નહતો અથવા શામેલ તો થયો પરંતુ તેની નમાઝ ફાસિદ થઈ ગઈ, તો જો બીજી જગ્યાએ મળી જાય તો પઢી લે. નહીં તો પઢી શકતો નથી. હા બહેતર એ છે કે આ માણસ ચાર રકઅત ચાશતની નમાઝ પઢે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૫૩૧) : કોઈ ઉઝરના કારણે ઈદના દિવસે નમાઝ થઈ શકી નહી. દા.ત. અતિશય વરસાદ થયો અથવા વાદળના કારણે ચાંદ દેખાયો નહી અને ગવાહી એવા વખતે આવી કે નમાઝ થઈ શકી નહી અથવા વાદળ હતું અને નમાઝ એવા ટાઈમે ખતમ થઈ કે ઝવાલ થઈ ગયો હતો તો બીજા દિવસે પઢવામાં આવે. અને બીજા દિવસે પણ થઈ નહી તો ઈદુલફિત્રની નમાઝ ત્રીજા દિવસે થઈ શકતી નથી. અને બીજા દિવસે પણ નમાઝનો એજ સમય છે જે

પહેલા દિવસે હતો અર્થાત સૂરજ એક નેજા બુલંદ થવાથી શરઈ મધ્યાહન સુધી. અને ઉઝર વગર ઈદદુલફિત્રની નમાઝ પહેલા દિવસે પઢી નહી, તો બીજા દિવસે પઢી શકતા નથી.

(દુર્ જે મુખ્તાર, આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા-(૫૩૨) : ઈદ અદહા, તમામ અહેકામમાં ઈદુલફિત્રની જેમ છે. કેવળ કેટલીક વાતોમાં તફાવત છે. આમાં મુસ્તહબ એ છે કે ઈદની નમાઝથી પહેલા કાંઈ ખાય નહી, ભલે કુરબાની ન કરે. અને ખાઈ લીધું તો કરાહત નથી. અને રસ્તામાં બુલંદ અવાઝથી તકબીર કહેતો જાય અને ઈદ અદહાની નમાઝ ઉઝરના કારણે બારમી તારીખ સુધી કરાહત વગર વિલંબિત કરી શકે છે. બારમી પછી ફરી થઈ શકતી નથી. અને ઉઝર વગર દસમી પછી મકરૂહ છે.

(આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા-(૫૩૩) : કુરબાની કરવી હોય તો મુસ્તહબ એ છે કે પહેલીથી દસમી ઝિલહિજ્જા સુધી ન હજામત બનાવે, ન નખ કપાવે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૫૩૪) : અરફાના દિવસે અર્થાત નવમી ઝિલહિજ્જાના દિવસે લોકોનું કોઈ જગ્યાએ ભેગા થઈને, હાજીઓની જેમ વુકુફ કરવું અને ઝિક તથા દુઆમાં મશગુલ રહેવું. સહીહ એ છે કે (તેમાં) કાંઈ મુઝાએકા (વાંધો) નથી. જ્યારે કે લાઝિમ તથા વાજિબ ન સમજે. અને જો કોઈ બીજા ઉદ્દેશ્યથી એકત્રિત થયા દા.ત. ઈસ્તિસ્કા (વરસાદ માંગવા)ની નમાઝ પઢવી છે ત્યારે તો મતભેદ વગર જાઈઝ છે. સર્વથા હરજ (વાંધો) નથી.

(દુર્ જે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૫૩૫) : ઈદની નમાઝ પછી મુસાફહ તથા મુઆનેકહ (ગળે મળવું) કરવું, બેહતર છે, કે તેમાં ખુશીનું પ્રકટીકરણ છે. (વશાહુલ જયિદ)

તશરીકની તકબીરોના મસ્અલાઓ:

મસ્અલા-(૫૩૬) : નવમી ઝિલહિજ્જહની ફજરથી તેરમીની અસરની નમાઝ સુધી દરેક ફર્જ નમાઝ પછી એક વાર તકબીર બુલંદ અવાઝથી (તકબીરે તશરીક) કહેવું વાજિબ છે, અને ત્રણ વાર અફઝલ. તેને તકબીરે તશરીક કહે છે. તે આ છે.

"અલ્લાહો અકબર-અલ્લાહો અકબર, લાઈલાહા ઈલ્લલ્લાહો વલ્લાહો અકબર અલ્લાહો અકબર, વલિલ્લાહિલ હમ"

(તનવીરૂલ અબસાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૫૩૭) : તકબીરે તશરીક સલામ ફેરવ્યા પછી તુરતજ વાજિબ છે. અર્થાત જ્યાં સુધી કોઈ એવો ફેલ (કાર્ય) ન કર્યો હોય કે તે નમાઝ ઉપર બિના ન કરી શકે. જો મસ્જિદથી બહાર થઈ ગયો અથવા ઈરાદા પૂર્વક વુજુ તોડી નાંખ્યું અથવા વાત કરી, ભલે ભૂલથી હોય તો તકબીર સાકિત થઈ ગઈ. અને ઈરાદા વગર વુજુ તુટી ગયું તો તકબીર કહી લે.

(રદદુલ મુહતાર, દુર્ જે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૫૩૮) : તકબીરે તશરીક તેના ઉપર વાજિબ છે જે શહેરમાં મુકીમ (મુસાફીરના હોય તો) હોય અથવા જેણે તેની ઈકતેદા કરી. જો કે સ્ત્રી અથવા મુસાફીર અથવા ગામડામાં રહેનાર અને જો તેની ઈકતેદા ન કરે તો તેમના ઉપર વાજિબ નથી.

(દુર્ જે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૫૩૯) : નિફલ પઢનારાએ ફર્જ નમાઝવાળાની ઈકતેદા કરી, તો ઈમામની પેરવીમાં તે મુકતદી ઉપર પણ તકબીર વાજિબ છે. ભલે ઈમામની સાથે તેણે ફર્જ નમાઝ ન પઢી હોય. અને મુકીમે, મુસાફીરની ઈકતેદા કરી તો મુકીમ પર વાજિબ છે. જો કે ઈમામ પર વાજિબ નથી.

(દુર્ જે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૫૪૦) : ગુલામ પર તકબીરે તશરીક વાજિબ છે. અને સ્ત્રીઓ પર વાજિબ નથી, ભલે જમાઅતથી નમાઝ પઢી હોય. હા, જો મર્દ (પુરૂષ)ની પાછળ, સ્ત્રીએ નમાઝ પઢી અને ઈમામે તેના ઈમામ હોવાની નિયત કરી તો સ્ત્રી પર પણ વાજિબ છે. પરંતુ (સ્ત્રી) ધીમેથી કહે. એવીજ રીતે જે લોકોએ નગ્ન હાલતમાં નમાઝ પઢી તેમના ઉપર પણ વાજિબ નથી, ભલે જમાઅત કરે. કેમ કે તેમની જમાઅત, જમાઅતે મુસ્તહબ્બહ નથી.

(દુર્ જે મુખ્તાર, જોહરહ વિગેરે)

મસ્અલા-(૫૪૧) : નિફલ તથા સુન્નત તથા વિત્રની પછી તકબીર વાજિબ નથી. અને જુમ્હા પછી વાજિબ છે અને ઈદની નમાઝ પછી પણ કહીલે.

મસ્અલા-(૫૪૨) : મસ્બૂક તથા લાહિક પર તકબીર વાજિબ છે, પરંતુ જ્યારે તે પોતે સલામ ફેરવે તે વખતે કહે. અને જો ઈમામની સાથે કહી લીધી તો નમાઝ ફાસિદ થઈ નહી. અને નમાઝ ખતમ કરવા પછી તકબીરનું પુનરાવર્તન પણ નથી.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૫૪૩) : બીજા દિવસોમાં નમાઝ કઝા થઈ ગઈ હતી, તશરીકના દિવસોમાં તેની કઝા પઢી, તો તકબીર વાજિબ નથી. એવી જ રીતે આ દિવસોની નમાઝો બીજા દિવસોમાં પઢી તો પણ વાજિબ નથી. એવી જ રીતે પાછલા વર્ષની તશરીકના દિવસોની કઝા નમાઝો આ વર્ષ તશરીકના દિવસોમાં પઢી, તો પણ વાજિબ નથી. હા. જો ચાલુ વર્ષના તશરીકના દિવસોની કઝા નમાઝો ચાલુ વર્ષના એ દિવસોમાં જમાઅતથી પઢે તો વાજિબ છે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૫૪૪) : મુનફરિદ (એકલા) પર તકબીર વાજિબ નથી. (જોહરહ વિગેરે) પરંતુ મનફરિદ પણ કહીલે કે સાહેબૈન (હઝરત ઈમામ અબુયુસુફ અને હઝરત ઈમામ મુહમ્મદ)ની નજીક તેના ઉપર પણ વાજિબ છે.

મસ્અલા-(૫૪૫) : ઈમામે તકબીર ન કહી તો પણ મુકતદી પર કહેવું વાજિબ છે. જો કે મુકતદી મુસાફિર અથવા ગામડીયો અથવા સ્ત્રી હોય.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૫૪૬) : આ દિવસોમાં જો આમ લોકો બજારોમાં એલાન પૂર્વક તકબીરો કહે, તો તેમને મના કરવામાં ન આવે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

ગ્રહણની નમાઝનું બયાન :

હદીસ-(૧) : સહીહયનમાં અબૂ અશઅરી રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે હુઝુરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમના સમયમાં એક વખત સૂર્યમાં ગ્રહણ લાગ્યું. આપ મસ્જિદમાં તશરીફ લાવ્યા અને બહુ લાંબો કિયામ તથા રૂકુઅ તથા સુજૂદ સાથે નમાઝ પઢી કે મેં આપને આવું કરતા ક્યારેય દેખ્યા નહતા. અને આપે એ ફરમાવ્યું કે અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લ કોઈના મૃત્યું તથા જીવનના કારણે પોતાની આ નિશાનીયો જાહેર ફરમાવતો નથી, પરંતુ તેનાથી પોતાના બંદાઓને

ડરાવે છે. માટે જ્યારે તે પૈકી કાંઈ દેખો તો ઝિક્ર તથા દુઆ તથા ઈસ્તિગ્ફારની તરફ ગભરાઈને ઉઠો.

હદીસ-(૨) : તેઓ પૈકી જ ઈબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હોમાથી રિવાયત છે કે, લોકોએ અર્ઝ કરી કે, યા રસૂલલ્લાહ ! અમોએ હુઝુરને જોયા. કે કોઈ વસ્તુને લેવાનો ઈરાદો ફરમાવે છે. પછી આપને પાછા હઠતા જોયા. આપે ફરમાવ્યું : મેં જન્મતને દેખી અને તેનાથી એક ગુચ્છો લેવા ચાહ્યું, અને જો કાંઈ લઈ લેત તો જ્યાં સુધી દુનિયા બાકી રહેતી તમો તેનાથી ખાંતા. અને દોઝખને દેખી અને આજના જેવું કોઈ ભયાનક દ્રશ્ય ક્યારેય નીહાળ્યું નહી. અને મેં જોયું કે અક્સર (બહુધા) દોઝખી, સ્ત્રીઓ છે. તેમણે અર્ઝ કરી કેમ યા રસૂલલ્લાહ ! આપે ફરમાવ્યું કે, કુફ્ર કરે છે ? તેમણે અર્ઝ કરી કે શું તેણીઓ અલ્લાહ સાથે કુફ્ર કરે છે ? આપે ફરમાવ્યું : નહી, તેઓ શોહર (પતિ) ની નાશુકી કરે છે અને એહસાન (ઉપકાર)ની કૃતઘ્નતા (એહસાન ફરામોશી) કરે છે. જો તમો તેણીની સાથે જીવન પર્યત એહસાન કરો, પછી કોઈ વાત પણ (તેના મિઝાજ વિરુદ્ધ) જુએ તો કહેશે, “મેં ક્યારેય ભલાઈ તમારાથી જોઈ જ નથી.”

હદીસ-(૩) : સહીહ બુખારીમાં હઝરત અસ્મા બિન્તે સિદીક રદીયલ્લાહો અન્હુમાથી રિવાયત છે કે, હુઝુરે સુર્ય ગ્રહણમાં ગુલામ આઝાદ કરવાનો હુકમ ફરમાવ્યો.

હદીસ-(૪) : સુનને અરબઅહમાં સમોરહ બિન જુન્દુબ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે, હુઝુરે ગ્રહણની નમાઝ પઢાવી અને અમો હુઝુરનો અવાજ સાંભળતા નહતા, અર્થાત આપે ધીમી કિરઅત કરી.

(ગ્રહણના) ફિકહી મસાઈલ :

સૂર્ય ગ્રહણની નમાઝ સુન્નતે મોઅકકદા છે અને ચંદ્ર ગ્રહણની મુસ્તહબ સૂર્ય ગ્રહણની નમાઝ જમાઅતથી પઢવું મુસ્તહબ છે. અને એકલા પણ પઢી શકાય છે. અને જમાઅતથી પઢવામાં આવે તો ખુલ્બા સિવાય જુમ્હાની સઘળી શરતો તેના માટે શર્ત છે. અર્થાત એજ માણસ તેની જમાઅત સ્થાપિત કરી શકે છે, જે જુમ્હાની કરી શકે છે. તે ન હોય તો

એકલા-એકલા ઘરમાં અથવા મસ્જિદમાં પઢે.

(દુર્ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૫૪૭) : ગ્રહણની નમાઝ એજ સમયે પઢે જ્યારે સુરજને ગ્રહણ લાગેલું હોય, ગ્રહણ છુટયા પછી પઢે નહી અને જો ગ્રહણ છુટવું (મોક્ષ) શરૂ થઈ ગયું, પરંતુ હજુ બાકી છે, તે સમયે પણ નમાઝ શરૂ કરી શકી છો. અને ગ્રહણની હાલતમાં તેના ઉપર વાદળા આવી જાય તો પણ નમાઝ પઢે.

(જોહરહ વિગેરે)

મસ્અલા-(૫૪૮) : તેવા સમયે ગ્રહણ લાગ્યું કે, તે સમયમાં નમાઝ મના છે તો નમાઝ પઢે નહી. બલ્કે દુઆમાં મશગુલ રહે અને એજ હાલતમાં સુર્યાસ્ત થઈ જાય તો દુઆ ખત્મ કરી દે. અને મગરિબની નમાઝ પઢે.

(જોહરહ, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૫૪૯) : આ નમાઝ બીજી નિફલોની જેમ બે રકઅત પઢે, અર્થાત દરેક રકઅતમાં એક રૂકૂઅ અને બે સિજદા કરે. આમાં ન અજાન છે ન ઈકામત, ન બુલંદ અવાજથી કિરઅત, અને નમાઝ પછી દુઆ કરે, ત્યાં સુધી કે સુર્ય ગ્રહણમાંથી છુટી જાય. અને બે રકઅત કરતાં વધારે પણ પઢી શકે છે, ભલે બે-બે રકઅત પર સલામ ફેરવે કે ચાર પર.

(દુર્ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૫૫૦) : જો લોકો ભેગા થયા ન હોય તો આ શબ્દોમાં પોકારો. અસ્સલાતો જામેઅતુન

(દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૫૫૧) : અફઝલ એ છે કે ઈદગાહ અથવા જામેઅ મસ્જિદમાં તેની જમાઅત કાયમ કરવામાં આવે. અને જો બીજી જગ્યાએ કાયમ કરો તો પણ વાંધો નથી.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૫૫૨) : જો યાદ હોય તો સૂરએ બકરહ અને આલે ઈમ્રાન જેવી મોટી સૂરતો પઢે. અને રૂકૂઅ તથા સિજદામાં પણ લંબાણ કરે. અને નમાઝ પછી દુઆમાં મશગુલ રહે ત્યાં સુધી કે સમ્રગ સૂરજ ખુલી જાય અને એ પણ જોઈજ છે કે નમાઝમાં ટુંકાણ કરો અને દુઆમાં લંબાણ. ભલે ઈમામ કિબ્લા રૂખ દુઆ કરે કે મુક્તદીયોની તરફ મુખ કરીને ઉભો હોય, અને એ બહેતર છે, અને સૌ મુક્તદીઓ “આમીન” કહે. જો દુઆના સમયે અસો (લાકડી) અથવા કમાન (ધનુષ્ય) પર ટેકો લગાવી ઉભો રહે

તો તે પણ સાઈ છે. દુઆ માટે મિખ્બર પર ન બેસે.

(દુર્ મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૫૫૩) : સુર્ય ગ્રહણ અને જનાઝાનું સંમેલન થઈ જાય, તો પ્રથમ જનાઝાની નમાઝ પઢે.

(જોહરહ)

મસ્અલા-(૫૫૪) : ચંદ્ર ગ્રહણની નમાઝમાં જમાઅત નથી, ભલે ઈમામ હાજર હોય કે ન હોય. વસ્તુત એકલા-એકલા પઢે. (દુર્ મુખ્તાર) ઈમામ ઉપરાંત બે ત્રણ માણસો જમાઅત કરી શકે છે.

મસ્અલા-(૫૫૫) : તેજ આંધી (વાવાઝોડું) આવે અથવા દિવસે સખત અંધકાર છવાઈ જાય અથવા રાતમાં ભયાનક રોશની થાય અથવા લગાતાર મુશળઘાર વરસાદ વર્ષે અથવા અધિકતમ બરફ પડે અથવા આકાશ લાલ (રક્તવર્ણ) થઈ જાય અથવા વીજળીઓ પડે અથવા અધિકતાથી તારા તૂટે અથવા તાઉન (પલેગ મહામારી) વિગેરેનો રોગચાળો ફેલાય અથવા ધરતીકંપ થાય અથવા શત્રુનો ભય હોય અથવા બીજું કોઈ ભયજનક કાર્ય દેખાવામાં આવે, આ સઘળા માટે બે રકઅત નમાઝ મુસ્તહબ છે. (દુર્ મુખ્તાર, આલમગીરી વિગેરે) કેટલીક હદીસોજેમાં આંધી (વાવાઝોડું) વિગેરેનો ઉલ્લેખ છે આ પ્રસંગે બયાન કરી દેવું ઉચિત લાગે છે કે, મુસલમાનો તેના ઉપર અમલ કરે. અલ્લાહ તૌફીક બખ્શે.

હદીસ-(૧) : ઉમ્મુલ મોમેનીન હઝરત આઈશા સિદીકા રદીયલ્લાહો અન્હાથી, સહીહ બુખારી તથા સહીહ મુસ્લિમ વિગેરેમાં રિવાયત છે કે આપ ફરમાવે છે કે જ્યારે તેજ હવા (વાવાઝોડું ફુકાતું) ચાલતી તો હુજુર આ દુઆ પઢતા :

અલ્લાહુમ્મા ઈન્ની અસ્અલોકા ખૈરહા વ ખૈરા માફીહા વ ખૈરા માફીહા વ ખૈરા મા ઉર્સેલત બેહિ વ અઉઝો-બકા મિન શર્રેહા વશર્રે મા ઉર્સેલત બેહિ. તરજુમો :- અય અલ્લાહ હું તારાથી તેની ખૈરનો (ભલાઈનો) સવાલ કરું છું અને તેની ખૈરનો જે આનામાં છે અને તેના ખૈરનો જેની સાથે આ મોકલવામાં આવી છે અને તારી પનાહ માંગુ છું તેના શર (ઉપદ્રવ)થી અને તે ચીઝના શરથી જે આમાં છે અને તેના શરથી જેની સાથે મોકલવામાં આવી.

હદીસ-(૨) : ઈમામ શાફેઈ તથા અબુદાઉદ તથા ઈબ્ને માજા તથા બયહકીએ દઅવાતે કબીરમાં રિવાયત કરી કે, હુઝુર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે, હવા અલ્લાહ તઆલાની રહેમત પૈકી છે. રહેમત તથા અઝાબ લાવે છે. તેને બુરી ન કહો અને અલ્લાહથી તેનો ખૈર (ભલાઈ)નો સવાલ કરો અને તેના શર (બુરાઈ)થી પનાહ માંગો.

હદીસ-(૩) : તિરમિઝીમાં અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હોમાથી રિવાયત છે કે, એક માણસે હુઝુરની સામે હવા પર લાનત મોકલી તો આપે ફરમાવ્યું : હવા પર લાનત મોકલો નહી કે તે નિયુક્ત કરેલ છે. અને જે માણસ કોઈ વસ્તુ પર લાનત મોકલે અને તે લઅનતના પાત્ર ન હોય તો તે લઅનત તે મોકલનાર ઉપર જ પાછી ફરે છે.

હદીસ-(૪) : અબુ દાઉદ, નિસાઈ, ઈબ્ને માજા તથા ઈમામ શાફેઈ એ ઉમ્મુલ મોમેનીન સિદીકા રદીયલ્લાહો અન્હાથી રિવાયત કરી કે તેઓ કહે છે કે જ્યારે આકાશ ઉપર વાદળ આવતું તો હુઝુર વાતચીત બંધ કરી દેતા અને તેની પ્રત્યે ધ્યાનિત થઈને આ દુઆ પઢતા. “અલ્લાહુમ્મા ઈન્ની અઉઝોબેકા મિન શર્એ મા ફીહે” (અય અલ્લાહ ! હું તારી પનાહ માંગુ છું તે ચીઝના શર (બુરાઈ) થી જે તેમાં છે.)

જો વાદળ ખુલી જતું તો હમ્દ (સ્તુતી) કરતા અને વરસતું તો આ દુઆ પઢતા. અલ્લાહુમ્મા સકયન નાફેઅન (અય અલ્લાહ એવું પાછી વરસાવ જે લાભ પહોંચાડે).

હદીસ-(૫) : ઈમામ અહમદ તથા તિરમિઝી એ અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હોમાંથી રિવાયત કરી કે, હુઝુર જ્યારે વાદળની ગર્જના અને વિજળીની કળક સાંભળતા તો આમ કહેતા. “અલ્લાહુમ્મા લા કા તકતુલના બે ગદબેકા વલા નુહ લેકના બે અઝાબેકા વ આ ફેના કબ્લ ઝાલેકા”

(અય અલ્લાહ ! તારા ગઝબથી તું અમોને કતલ ન કર અને તારા અઝાબથી અમને હલાક ન કર અને તેનાથી પહેલાં અમોને આફીયત (પેરીયત માં રાખ).

હદીસ-(૬) : ઈમામ માલિકે અબ્દુલ્લાહ બિન ઝુબૈર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી કે હુઝુર જ્યારે

વાદળનો અવાજ સાંભળતા તો વાતચીત ત્યજી દેતા અને કહેતા “સુબ્હાનલ્લાહી યુસબ્બેહુર્અદો બેહમ્દેહિ વલ મલાઈકતો મિન ખીફતેહિ ઈન્નલ્લાહ અલા કુલ્લે શૈઈન કદીર.” (પાક છે તે કે હમ્દની સાથે મેઘનાદ તેની તસ્બીહ કરે છે અને ફરિશ્તા તેના ડરથી (તસ્બીહ કરે છે) બેશક અલ્લાહ સર્વ કાંઈ કરી શકે છે.

હદીસ-(૭) : આપ ફરમાવે છે કે જ્યારે વાદળની ગર્જના સાંભળો તો અલ્લાહની તસ્બીહ (સુબ્હાનલ્લાહ) કરો. તકબીર ન કહે.

ઈસ્તિસ્કા (પાછી માંગવા) ની નમાઝનું બયાન :

અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લ ફરમાવે છે. “વમા અસાબકુમ મિમ મુસીબતિન બેમા કસબત અયદીકુમ વયઅકુ અન કસીર.

(તમને જે મુસીબત પહોંચે છે તે તમારા હાથોના કરતુતથી છે અને (અલ્લાહ) કેટલીકને માફ કરી દે છે) આ દુષ્કાળ પણ અમારા જ ગુનાહોના કારણે છે. માટે એવી હાલતમાં ઈસ્તિગફારની અધિકતાની જરૂર છે અને તે પણ તેનો ફઝલ છે કે કેટલાએ (ગુનાહ) માફ કરી દે છે. નહીં તો જો સઘળી વાતો ઉપર પૂછ-પકડ કરે તો ક્યાં ઠેકાણું પડે ?

અલ્લાહ તઆલા ફરમાવે છે :- લવ યોઆબે ઝુલ્લાહુન્નાસ બેમા કસબે માતરખ અલા ઝહરેહા, મિન દાબ્બતિન

(અર્થ : જો લોકોને તેમના કર્મો પર પકડતો તો ધરતી પર કોઈ ચાલનારને ન છોડતો.) અને ફરમાવે છે.

ઈસ્તિગફેરૂ રબ્બકુમ ઈન્નહુ કાન ગફફારા યુસીલિસ્સમાઅ અલૈકુમ મિદરારા, વ યુમ્દીદકુમ બે અમ્વાલિવ્વ બનીના વ યજઅલ્ લકુમ જન્નાતિવ્વ યજઅલ્ લકુમ અન્હારા.

(પોતાના રબ્બથી ઈસ્તિગફાર કરો બેશક તે બહુજ બખ્શનાર છે. મુશળધાર વરસાદ તમારા ઉપર મોકલશે અને માલો તથા પુત્રોથી તમારી સહાયતા કરશે અને તમને બાગ-બગીચા આપશે અને તમને (જન્મતની) નહેરો આપશે.)

હદીસ-(૧) : ઈબ્ને માજાની રિવાયત ઈબ્ને ઉમર રદિયલ્લાહો અન્હોમાથી છે કે હુઝુરે સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે જે લોકો તોલમામપમાં ઉણપ કરે છે તેઓ દુષ્કાળ અને મૃત્યુની તીવ્રતામાં અને ઝાલિમ બાદશાહમાં ગિરફતાર થાય છે. જો જાનવરો ન હોત તો તેમના ઉપર વર્ષા થાત નહીં.

હદીસ-(૨) : સહીહ મુસ્લિમ શરીફમાં અબુ હુરેરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે હુઝુરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે દુષ્કાળ તેનુંજ નામ નથી કે વરસાદ ન થાય મોટો દુષ્કાળ તો એ છે કે વરસાદ થાય અને ઝમીન કાંઈ ઉગાડે નહીં.

હદીસ-(૩) : સહીહયનમાં છે કે હઝરત અનસ રદીયલ્લાહો અન્હો કહે છે કે, હુઝુરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ કોઈ દુઆમાં એટલા પ્રમાણમાં હાથ ઉઠાવતા ન હતા જેટલા ઈસ્તિસ્કા (વરસાદ માંગવા)માં ઉઠાવતા હતા. ત્યાં સુધી હાથ ઉંચા કરતા કે બગલોની સફેદી દેખાતી.

હદીસ-(૪) : સહીહ મુસ્લિમ શરીફમાં તેમનાથીજ રિવાયત છે કે હુઝુરે વરસાદ માટે દુઆ કરી અને ઉલ્ટા હાથોએ આકાશ તરફ ઈશારો કર્યો (અર્થાત બીજી દુઆઓમાં તો કાયદો એ છે કે હથેળી આકાશ તરફ હોય અને આમાં હાથ ફેરવી નાંખો કે, હાલ બદલાવાનો ફાલ થાય.)

હદીસ-(૫) : સુનને અરબઅહમાં ઈબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હોમાથી રિવાયત છે કે તેઓ કહે છે કે, રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ જુના વસ્ત્રો પહેરીને ઈસ્તિકા માટે તશરીફ લઈ ગયા. નમ્રતા તથા ખુશુઅ (આજિઝી) સાથે.

હદીસ-(૬) : અબુ દાઉદે ઉમ્મુલ મોમેનીન હઝરત સિદ્દીકા રદીયલ્લાહો અન્હાથી રિવાયત કરી કે, તેઓ કહે છે કે લોકોએ હુઝુરની ખિદમતમાં દુષ્કાળ ની શિકાયત કરી. હુઝુરે મિમ્બર લાવવા માટે હુકમ કર્યો તે ઈદગાહમાં મુકવામાં આવ્યો અને લોકોને એક દિવસનો વાયદો કર્યો કે તે દિવસે સઘળા લોકોને આવવા માટે કહ્યું. તે દિવસે જ્યારે સુરજની કિનારી ચમકી તે સમયે હુઝુર તશરીફ લઈ ગયા અને મિમ્બર

ઉપર બેસ્યા, તકબીર કહી અને હમ્દે ઈલાહી બજાવી લાવ્યા પછી ફરમાવ્યું: તમોએ પોતાના દેશના દુષ્કાળની ફરિયાદ કરી છે અને એમ કહ્યું છે કે વરસાદ પોતાના સમયથી વિલંબિત થઈ ગયો છે. અને અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લે તમને હુકમ આપ્યો છે કે તેની દુઆ કરો અને તેણે વાયદો કરી લીધો છે કે તમારી દુઆ કબુલ કરશે. તેના પછી ફરમાવ્યું.

અલ્લમ્દો લિલ્લાહે રઉબલ આલમીન.

અર્દહમા નિર્દહીમ. માલિકે ચૌમિદીન. લા ઈલાહા ઈલ્લલ્લાહો યફઅલો મા ચોરીદ. અલ્લાહુમ્મ ! અન્તલ્લાહો. લાઈલાહા ઈલ્લા અન્તલ્ગાનીયો વ નહનુલ ફોફરાઓ અન્ગીલ અલેનલ્લૌસ વ જઅલ મા અન્ગલ્લ કુવ્વત વ્વબલાગન ઈલા હીન.

તરજુમો :- હમ્દ છે અલ્લાહ માટે જે રબ્બ છે સમગ્ર જગતનો રહેમાન તથા રહીમ છે, કિયામતના દિવસનો માલિક છે. અલ્લાહ સિવાય કોઈ મઅબુદ (પૂજ્ય) નથી. તે જે ઈચ્છે છે તે કરે છે, યા અલ્લાહ તું જ મઅબુદ છે, તારા સિવાય કોઈ મઅબુદ નથી, તું ગની છે અને અમો મોહતાજ છીએ. અમારા ઉપર વરસાદ ઉતાર અને જેકાંઈ તું ઉતારે તેને અમારા માટે શક્તિ અને એક સમય સુધી પહોંચવાના કારણ રૂપ કરી દે.

પછી હાથ ભુલંદ ફરમાવ્યા (ઉંચા કર્યા) ત્યાં સુધી કે બગલની સફેદી જાહેર થઈ (દેખાવા લાગી) પછી લોકો તરફ પીઠ કરી અને ચાદર મુબારક ઉલટાવી દીધી. પછી લોકો તરફ ધ્યાનિત થયા અને મિમ્બર ઉપરથી ઉતરીને બે રકઅત નમાઝ પઢી. અલ્લાહ તઆલાએ એજ વેળા વાદળ ઉતપન્ન કર્યું, તે ગર્જ્યું અને ચમક્યું અને વરસ્યું અને હુઝુર હજુ મસ્જિદમાં તશરીફ પણ લાવ્યાં ના હતા કે નાળાઓ વહેવા લાગ્યા.

હદીસ-(૭) : ઈમામ માલિક તથા અબુદાઉદ અબ્દ બિન શુઅયબ અન અબીહે અન જદદેહીની રિવાયતથી રિવાયત કરે છે કે હુઝુર ઈસ્તિસ્કાની દુઆમાં એમ કહેતા. “અલ્લાહુમ્મસ્કે ઈબાદકા વ બહીમકા વન્શુર રહમતકા વ અહયે બલદક લમ્બેયત”

(અય અલ્લાહ ! તું પોતાના બંદાઓ અને જાનવરોને તુપ્ત (સયરાબ) કરી દે અને પોતાની

રહેમતને ફેલાવી દે અને પોતાના મુદા શહેરને સજીવન કરી દે)

હદીસ-(૮) : સુનન અબુદાઉદમાં જાબિર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, મેં રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમને જોયા કે હાથ ઉઠાવી (ઉચ્ચા કરી) આ દુઆ કરી.

અલ્લાહુમ્મસ્કેના ગૈસમ મુગીસમ મરીઅમ-નાફેઅન ગૈર દાર્દિન આજિલન ગૈર આજેલિન.

(અય અલ્લાહ ! અમોને તૃપ્ત કર સંપૂર્ણ વરસાદથી જે ઉલ્લાસમય તાજગી લાવનાર હોય, ફાયદાકારક હોય, નુકશાન ન કરે, જલ્દી થાય વિલંબ થી ન થાય.)

હુજુરે આ દુઆ પઢી જ હતી કે આકાશમાં વાદળો ચઢી આવ્યાં.

હદીસ-(૯) : સહીહ બુખારીમાં અનસ રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે લોકો જ્યારે દુષ્કાળમાં સપડાઈ જતાં તો અમીરૂલ મોમેનીન ફારુકે આઝમ, હઝરત અબ્બાસ રદિયલ્લાહો અન્હોના વસીલા (માધ્યમ)થી વરસાદની યાચના કરતા. તેઓ અર્જ કરતા : અય અલ્લાહ ! તારી તરફ અમો અમારા નબીનો વસીલો કર્યા કરતા હતા અને તુ વરસાદ વરસાવતો હતો. હવે અમો તારી તરફ નબી સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમના કાકાને વસીલો કરીએ છીએ, તું વરસાદ મોકલ. અનસ રદિયલ્લાહો અન્હો કહે છે કે જ્યારે આમ કરતા તો વર્ષા થતી. અર્થાત હુજુરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમની હયાતીમાં હુજુર આગળ હોતા અને અમો હુજુરની પાછળ સફો બાંધીને દુઆ કરતા, હવે તે ઉપલબ્ધ નથી. જેથી હુજુરના કાકાને આગળ કરીને દુઆ કરીએ છીએ કે, આ પણ હુજુરથી જ વસીલો છે, સુરતન ઉપલબ્ધ નથી. તો માયનારૂપે.

ફિક્કલી મસાઈલ (ઈસ્તિસ્કા)

ઈસ્તિસ્કા દુઆ તથા ઈસ્તિગફારનું નામ છે. ઈસ્તિસ્કાની નમાઝ જમાઅતથી પઢવું જાઈએ છે. પરંતુ જમાઅત તેના માટે સુન્નત નથી. ભલે જમાઅતથી પઢે કે એકલા એકલા પઢે. બંને રીતે અપત્યાર છે.

(દુરૂ મુખ્તાર વિગેરે)
મસ્અલા (૫૫૬) : ઈસ્તિસ્કા માટે જુના અથવા

થીગડાં લાગેલ કપડાં પહેરી શરમિદગી તથા ખુશુઅ ખુશુઅ (વિનમ્રતા) તથા તવાઝોઅ (આજિઝી) સાથે ઉઘાડા માથે પગપાળા જાય અને પગો ઉઘાડા હોય તો ઉત્તમ છે. અને જવાથી અગાઉ ખૈરાત કરે, કુફફારને સાથે ન લઈ જાય. કેમકે જઈએ છીએ રહેમત માટે અને કાફિર પર લઅનત ઉતરે છે. ત્રણ દિવસ અગાઉથી રોઝા રાખે અને તૌબા તથા ઈસ્તિગફાર કરે. પછી મેદાનમાં જાય અને ત્યાં તૌબા કરે અને ઝબાની (જીભથી) તૌબા કાફી નથી, બલકે દિલથી કરે અને જેમના હક્કો તેના માથે છે સઘળા અદા કરે અથવા માફ કરાવે. કમજોરો (નિર્બળો) વુદ્દો, વૃદ્ધાઓ બાળકોનો વસીલો પકડી દુઆ કરે અને સૌ આમીન કહે કે, સહીહ બુખારી શરીફમાં છે કે હુજુરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ઈર્શાદ ફરમાવ્યો-“તમને રોઝી અને મદદ નિર્બળો દ્વારા મળે છે.” અને એક રિવાયતમાં છે જો જવાન ખુશુઅ કરવાવાળા અને ચોપગાં જ. ત્વરા ચરાવવાવાળા અને રુકુઅ કરવાવાળા વુદ્દો અને દુધ પીતાં બાળકો ન હોત તો તમારા ઉપર ઉગ્રતાથી અઝાબની વર્ષા થાત. તે સમયે બાળકોને તેમની માતાઓથી અલગ રાખવામાં આવે અને પશુઓ પણ સાથે લઈ જાય. સારાંશ એ છે કે રહેમતની તવજ્જોહના સઘળા કારણો પૂરા પાડે અને સતત ત્રણ દિવસ સુધી જંગલમાં જાય અને દુઆ કરે.

અને એમ પણ થઈ શકે છે કે ઈમામ બે રકઅત જહર (કિરઅત)ની સાથે નમાઝ પઢાવે અને બેહતર એ છે કે પહેલી રકઅતમો સબ્બેહિસ્મની સુરત અને બીજીમાં હલઅતાકાની સુરત પઢે અને નમાઝ પછી ઝમીન ઉપર ઉભો રહી ખુત્બો પઢે અને બંને ખુત્બાઓની વચ્ચે જલ્સો (બેઠક) કરે. અને એમ પણ થઈ શકે છે કે, એકજ ખુત્બો પઢે અને ખુત્બામાં દુઆ તથા તસ્બીહ તથા ઈસ્તિગફાર કરે અને ખુત્બા દરમિયાન ચાદર ઉલ્ટાવી નાખે અર્થાત ઉપરનો કિનારો (છેડો) નીચે અને નીચેનો ઉપર કરી દે, કે હાલ બદલવાનો ફાલ થાય.

ખુત્બાથી ફારેગ થઈ લોકો તરફ પીઠ અને કિબ્લા તરફ મુખ કરીને દુઆ કરે, બહેતર તે દુઆઓ છે જે હદીસોમાં આવેલી છે. અને દુઆમાં હાથોને ખુબ બુલંદ કરે અને હાથની પીઠ આકાશ તરફ

રાખે. (આલમગીરી, ગુનીયા, દુર્રે મુખ્તાર, જોહરહ વિગેરે)

મસ્અલા (૫૫૭) : જો વરસાદ માંગવા જવાથી પહેલા વર્ષા થઈ ગઈ તો પણ જાય અને અલ્લાહનો શુક બજાવી લાવે. અને વરસાદના સમયે હદીસમાં જે દુઆ ઈરશાદ થઈ છે તે પઢે અને વાદળ ગર્જે તો તેની દુઆ પઢે. અને વરસાદમાં થોડીકવાર ઉભો રહે કે શરીર પર પાણી પહોંચે.

(દુર્રે મુખ્તાર રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા (૫૫૮) : અધિકતાથી વરસાદ થાય કે નુકસાન કરનાર જણાય તો તેના રોકવા માટે દૂઆ કરી શકે છે અને તેની દુઆ હદીસમાં આ છે :

“અલ્લાહુમ્મ હવાલૈના વલા અલૈના અલ્લાહુમ્મ અલલ-આકાએ વઝઝરાબે વબોતુનિલ અવદેયતે વમનાબેતિશશજરે. (બુખારી-મુસ્લિમ) તરજુમો : અય અલ્લાહ ! મારા આસપાસ વરસાદ વરસાવ, અમારા ઉપર ન વરસાવ. અય અલ્લાહ ટેકરીઓ અને પહાડો ઉપર વરસાદ વરસાવ અને નાળાઓમાં જ્યાં વૃક્ષો ઉગે છે.

આ હદીસને બુખારી તથા મુસ્લિમ અનસરદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી.

ખોફ (ભય)ની નમાઝનું બયાન

અલ્લાહ અઝઝલ વ જલ્લ ફરમાવે છે :- ફઈન ખિફતુમ ફરેજલન અવ રૂકબાનન ફઈઝા અમિન્તુમ ફઝકોરૂલ્લાહ કમા અલ્લમકુમ માલમ તકુન તઅલમુન.

(જો તમને ખોફ (ડર, ભય) હોય તો પેદલ અથવા સવારી પર નમાઝ પઢો પછી જ્યારે ભય દૂર થઈ જાય તો અલ્લાહને એવી રીતે યાદ કરો જેવું કે તેણે શીખવ્યું કે જે તમો જાણતા ન હતા) અને ફરમાવે છે :- વઈઝા કુન્ત ફીહિમ ફ અકમ્ત લહોમુસ્સલાત ફલ્તકુમ તાએફતુન મિન્હુમ મઅકા - (થી માંડી) ઈન્નસ્સલાતા કાનત અલલ-મુમેનીના કિતાબમ મૌકુતા”

અર્થ : અને જ્યારે તમો તેમનામાં છો અને નમાઝ કાયમ કરો તો તેમનામાંનો એક ગિરોહ (ટોળું) તમારી સાથે આવીને ઉભો રહે અને તેઓએ પોતાના હથિયાર સાથે રાખવા જોઈએ પછી જ્યારે એક રકઅત જો સિજદો કરી લેતો તેઓ તમારી પાછળ

હોય અને હવે બીજો ગીરોહ (ટોળું) આવે જેમણે તમારા સાથે નમાઝ પઢી ન હતી તેઓ તમારી સાથે નમાઝ પઢે અને પોતાની પનાહ અને પોતાના હથિયાર પાસે રાખે. કાફિરોની તમન્ના છે કે ક્યાંક તમો પોતાના હથિયારો અને પોતાના સાધનોથી ગાફેલ થઈ જાવ તો એક સામટા તમારા ઉપર તુટી પડે અને તમારા ઉપર કોઈ ગુનોહ નથી, જો તમને વરસાદથી તકલીફ હોય કે બીમાર હોય કે પોતાના હથિયાર મુકી દો, પરંતુ પનાહ (આશ્રય) ની ચીઝો લીધેલ રહો. નિશંક અલ્લાહે કાફિરો માટે ઝિલ્લતનો અઝાબ તૈયાર રાખ્યો છે, પછી જ્યારે નમાઝ પૂરી કરી લો તો અલ્લાહને યાદ કરો, ઉભા અને બેસેલા અને પાસાભેર સુતેલા, પછી જ્યારે નિશ્ચિત થઈ જાવ તો નિયમાનુસાર નમાઝ કાયમ કરો, બેશક નમાઝ મુસલમાનો ઉપર બાંધેલા સમયે ફર્ઝ છે.

તિરમિઝી તથા નિસાઈ અબુ હુરૈરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી મરવી છે કે, રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ અસ્ફાન તથા દજનાની વચ્ચે ઉતર્યા, મુશરીકોએ કહ્યું તેમના માટે એક નમાઝ છે. જે બાપ અને બેટાઓથી પણ અધીક પ્યારી છે. અને તે અસરની નમાઝ છે. માટે સઘળા કામ ઠીક (બરાબર) રાખો, જ્યારે તેઓ નમાઝ માટે ઉભા થાય એકદમ હુમલો કરી દે. જિબ્રઈલ અલયહિસ્સલામ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમની ખિદમતમાં હાજર થયા અને અર્ઝ કરી કે, હુઝુર પોતાના અસ્લાબના બે ભાગ કરે, એક ગિરોહની (ટુકડી) સાથે નમાઝ પઢે અને બીજો ગિરોહ તેમની પાછળ ઢાલ અને હથિયારો લઈને ઉભો રહે, તો તેમની એક એક રકઅત થશે (અર્થાત હુઝુરની સાથે) અને રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમની બે રકઅતો

સહીહ બુખારી તથા સહીહ મુસ્લિમમાં જાબિર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે. તેઓ કહે છે કે અમો રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમની સાથે ગયા જ્યારે ઝાતુરિકાઅમાં પહોંચ્યા એક છાંયવાળું વૃક્ષ હુઝુર માટે છોડી દીધું, તેના ઉપર હુઝુરે પોતાની તલવાર લટકાવી દીધી

હતી. એક મુશરિક આવ્યો અને તલવાર લઈ લીધી અને ખેંચીને કહેવા લાગ્યો આપ મારાથી ડરો છો? આપે ફરમાવ્યું નહીં. તેણે કહ્યું તો અપને મારાથી કોણ બચાવશે? આપે ફરમાવ્યું - અલ્લાહ સહબાએ કિરામે જ્યારે જોયું તો તેને ધમકાવ્યો તેણે તલવાર મ્યાનમાં મુકી લટકાવી દીધી. તે પછી અજાન થઈ, હુજુરે એક ગિરોહની સાથે બે રકઅત નમાઝ પઢી. પછી તે ગિરોહ પાછળ હકયો અને બીજા ગિરોહની સાથે બે રકઅત પઢી તો હુજુરની ચાર રકઅત થઈ અને લોકોની બે-બે, અર્થાત હુજુરની સાથે.

ફિક્કડી મસાઈલ : (નમાઝે ખૌફના)

નમાઝે ખૌફ જાઈઝ છે જ્યારે કે દુશ્મનોનું નિકટમાં હોવું યકીન સાથે ખબર હોય. અને જો એ ગુમાન હતું કે દુશ્મન નજીકમાં છે અને નમાઝે ખૌફ પઢી, પાછળથી ગુમાનની ભુલ જાહેર થઈ તો મુક્તદી નમાઝનું પુનરાવર્તન કરે. એવી જ રીતે જો શત્રુ દુર હોય તો આ નમાઝ જાઈઝ નથી. અર્થાત મુક્તદીની નમાઝ થશે નહીં. અને ઈમામની થઈ જશે.

નમાઝે ખૌફ નો તરીકો એ છે કે જ્યારે દુશ્મન સામે હોય અને આશંકા હોય કે સૌ એક સાથે નમાઝ પઢશે તો દુશ્મન હુમલો કરી દે એવા સમયે ઈમામ જમાઅતના બે ભાગ રહે જો કોઈ ટુકડી તે વાત પર રાજી હોય કે અમો પછાથી નમાઝ પઢી લઈશું તો તેને દુશ્મનના મુકાબલામાં રાખે, અને બીજી ટુકડી સાથે પૂરી નમાઝ પઢીલે. પછી જે ટુકડીએ નમાઝ પઢી નથી તેમાંથી કોઈ ઈમામ બની જાય અને આ લોકો તેની સાથે બાજમાઅત નમાઝ પઢીલે. અને જો બંનેમાંથી પછાથી પઢવા માટે કોઈ રાજી ન હોય તો ઈમામ એક ગિરોહ (ટુકડી) ને દુશ્મનના મુકાબલામાં રાખે અને બીજો ગિરોહ ઈમામની પાછળ નમાઝ પઢે. જ્યારે ઈમામ આ ગિરોહની સાથે એક રકઅત પઢી લે અર્થાત પહેલી રકઅતના બીજા સિજદાથી માથું ઉઠાવે તો આ લોકો દુશ્મનના મુકાબલામાં ચાલ્યા જાય અને જે લોકો ત્યાં હતા તે લોકો ચાલ્યા આવે, હવે તેમની સાથે ઈમામ એક રકઅત પઢે અને તશહહુદ પઢીને સલામ ફેરવી દે, પરંતુ મુક્તદી સલામ ફેરવે નહીં,

બલ્કે આ લોકો દુશ્મનના મુકાબલામાં ચાલ્યા જાય અથવા અહિયાંજ પોતાની નમાઝ પૂરી કરીને જાય અને તે લોકો આવે અને એક રકઅત કિરઅત વગર પઢીને તશહહુદ પછી સલામ ફેરવે અને એમ પણ થઈ શકે છે કે, આ ગિરોહ અહિયાં ન આવે બલ્કે ત્યાંજ પોતાની નમાઝ પૂરી કરી લે. અને બીજા ગિરોહને જો નમાઝ પૂરી દીધી હોય તો ઠીક. નહીં તો હવે પૂરી કરે. ભલે ત્યાંજ અથવા અહિયાં આવીને અને આ લોકો કિરઅત સાથે પોતાની એક રકઅત પઢે અને તશહહુદ પછી સલામ ફેરવે.

આ તરીકો બે રકઅતવાળી નમાઝનો છે, ભલે બે રકઅતની જ નમાઝ હોય દા.ત. ફજર, ઈદ, જુમ્આ અથવા સફર (પ્રવાસ)ના કારણે ચારની બે થઈ ગઈ હોય અને ચારવાળી નમાઝ હોય તો દરેક ગિરોહની સાથે ઈમામ બે-બે રકઅત પઢે. અને મગરિબમાં પહેલા ગિરોહની સાથે બે અને બીજા ગિરોહની સાથે એક પઢે. જો પહેલા ગિરોહની સાથે એક રકઅત પઢી અને બીજાની સાથે બે પઢી તો નમાઝ બાતિલ થઈ ગઈ.

(દુરે મુખ્તાર, આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા-(૫૫૯) : આ સઘળા અહેકામ એ હાલતમાં છે જ્યારે ઈમામ તથા મુક્તદી મુકીમ હોય (મુસાફરના હોય) અથવા સઘળા મુસાફર, અથવા ઈમામ મુકીમ છે અને મુક્તદી મુસાફર, અને જો ઈમામ મુસાફર હોય ને મુક્તદી મુકીમ તો ઈમામ એક ગિરોહની સાથે એક રકઅત પઢે અને બીજા ગિરોહની સાથે એક પઢીને સલામ ફેરવી દે. પછી પહેલો ગિરોહ આવે અને ત્રણ રકઅત કિરઅત વગર પઢે પછી બીજો ગિરોહ આવે અને ત્રણ રકઅત પઢે. પછી બીજો ગિરોહ આવે અને ત્રણ રકઅત પઢે. પહેલી રકઅતમાં સુરએ ફાતેહા તથા કોઈ સુરત પઢે અને જો ઈમામ મુસાફર છે અને મુક્તદીઓમાં કેટલાક મુકીમ છે અને કેટલાક મુસાફર તો મુકીમ, મુકીમની રીતે અમલ કરે અને મુસાફર, મુસાફરની રીતે અમલ કરે.

(આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા-(૫૬૦) : એક રકઅત પછી દુશ્મનના મુકાબિલ જવાથી, ભાર્વાય પૈદલ જવું છે. સવારી

પર જશે તો નમાઝ ચાલી જશે. (રદદુલ મુહતાર)
મસ્અલા-(૫૬૧) : જો ખૌફ (ડર) અધીકતમ હોય કે સવારી ઉપરથી ઉતરી ન શકે તો સવારી ઉપર એકલા એકલા ઈશારાથી જે દિશાએ પણ મુખ કરી શકે એજ દિશાએ નમાઝ પઢે, સવારી પર જમાઅતથી પઢી શકતા નથી હા, જો એક ઘોડા ઉપર બે સવાર હોય તો પાછળવાળો, આગળવાળાની ઈકતેદા કરી શકે છે. અને સવારી પર ફર્જ નમાઝ એ સમયે જ જાઈજ થશે કે દુશ્મનો તેમનો પીછો કરી રહ્યા હોય. અને જો તેઓ દુશ્મનની પાછળ પડ્યા હોય તો સવારી ઉપર નમાઝ થશે નહીં. (જોહરહ, દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૫૬૨) : નમાઝે ખૌફમાં કેવળ દુશ્મનના મુકાબલામાં જવું અને ત્યાંથી ઈમામની પાસે સફમાં આવવું અથવા વુજુ તુટી ગયું તો વુજુ માટે ચાલવું માફ છે. તે સિવાય, ચાલવું નમાઝને ફાસિદ કરી દેશે. જો દુશ્મને તેને દોડાવ્યો અથવા તેણે દુશ્મનને ભગાડાયો તો નમાઝ તુટી ગઈ. અલબત્ત પ્રથમ હાલતમાં જો સવારી પર હોય તો માફ છે.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૫૬૩) : સવારી પર હતો નહીં, હવે નમાઝ દરમિયાન સવાર થઈ ગયો તો નમાઝ તુટી ગઈ, ભલે કોઈ પણ કારણોસર સવાર થયો હોય, અને લડવું પણ નમાઝને ફાસિદ કરી દે છે. પરંતુ એક તીર ફેંકવાની ઈજાઝત છે. (દુર્રે મુખ્તાર) એવી જ રીતે આજકાલ બંદુકનો એક ફેર કરવાની ઈજાઝત છે.

મસ્અલા-(૫૬૪) : દરિયામાં તરવાવાળો જો થોડીક વાર અવયવોને હલાવ્યા સિવાય રહી શકે છે તો ઈશારાથી નમાઝ પઢે, નહીં તો નમાઝ થશે નહીં.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૫૬૫) : જંગ-યુધ્ધમાં મશગુલ છે. દા.ત. તલવાર વિઝી રહ્યો છે અને નમાઝનો સમય ખલાસ થઈ રહ્યો છે તો નમાઝ (પઢવા)માં વિલંબ કરે, લડાઈથી ફારેગ થઈને નમાઝ પઢે. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૫૬૬) : બાગીઓ (બળવાખોરો) અને તે માણસ માટે જેનો પ્રવાસ કોઈ ગુનાહ માટે હોય ખૌફની નમાઝ તેના માટે જાઈજ નથી. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૫૬૭) : નમાઝે ખૌફ થઈ રહી હતી કે નમાઝ દરમિયાન ખૌફ ચાલ્યો ગયો અર્થાત દુશ્મન ચાલ્યા ગયા તો જે નમાઝ બાકી છે તે અમન જેવી પઢે. હવે ખૌફની પઢવું જાઈજ નથી. (આલમગીરી)
મસ્અલા-(૫૬૮) : દુશ્મનોના ચાલ્યા જવા પછી કોઈએ કિબ્લા તરફથી છાતી ફેરવી તો નમાઝ તુટી ગઈ. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૫૬૯) : નમાઝે ખૌફમાં હથિયાર સાથે રાખવું મુસ્તહબ છે, અને ખૌફની અસર કેવળ એટલી છે કે જરૂરત માટે ચાલવું જાઈજ છે. બાકી કેવળ ખૌફથી નમાઝમાં કસર થશે નહીં.

(આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૫૭૦) : નમાઝે ખૌફ જેવી રીતે દુશ્મનના ડરના સમયે જાઈજ છે એવી જ રીતે હિંસક પશુ અને મોટા સર્પ વિગેરેથી ખૌફ હોય તો પણ જાઈજ છે. (દુર્રે મુખ્તાર)

બીમારીનું બયાન :

બીમારી પણ એક બહુ મોટી નેઅમત છે. તેના લાભો અસંખ્ય છે. જો કે મનુષ્યને દેખીતી રીતે તેનાથી તકલીફ પહોંચે છે પરંતુ વાસ્તવમાં રાહત તથા આરામનો એક મોટો જથ્થો હાથ આવે છે. આ જાહેરી બીમારી જેને માનવી બીમારી સમજે છે. વાસ્તવમાં રૂહાની (આધ્યાત્મિક) બીમારીઓનો એક બહુ મોટો જબરદસ્ત ઈલાજ છે. વાસ્તવિક બીમારી રૂહાની બીમારીઓ છે કે તે અલબત્ત બહુ જ ભયની વસ્તુ છે અને તેને જ ઘાતક બીમારી સમજવું જોઈએ. બહુજ સાધારણ વાત એ છે કે જે માનવી જાણે છે કે કોઈ કેટલોએ ગાફેલ હોય પરંતુ જ્યારે બીમારીમાં સપડાય છે તો કેટલું ખુદાને યાદ કરે છે અને તૌબા-ઈસ્તિગ્ફાર કરે છે. અને આ તો બહુ મોટા રૂત્બા-પદ વાળાઓની શાન છે કે તકલીફનું પણ એવી રીતે જ સ્વાગત કરે છે જેવું કે રાહતનું પરંતુ આપણા જેવા ઓછામાં ઓછું એટલુ તો કરે કે સબ્ર તથા ઈસ્તિગ્ફારથી કામ લે અને જઝઅ-ફઝઅ (બે સબ્રી) કરીને આવનાર સવાબને ખોઈ ન બેસે અને દરેક માનવી એટલું જાણે છે કે બેસબરીથી આવી પડેલ મુસીબત જતી રહેશે નહીં પછી તે મોટા સવાબથી મહેરૂમી (વંચિતતા) ડબલ

મુસીબત છે.

કેટલાક નાદાનો બીમારીમાં બહુજ અનુચિત શબ્દો બોલી નાંખે છે બલકે કેટલાક તો કુફ સુધી પહોંચી જાય છે. મઆઝલ્લાહ (અલ્લાહની પનાહ) અલ્લાહ અઝઝ વજલ્લીની તરફ જુલ્મનો સંબંધજોડી દે છે. આ તો સાવ ખસેરદ દુનિયા વલ આખિરહ (દુનિયા અને આખેરતમાં નુકશાનમાં રહેનાર)ના પ્રમાણક બની જાય છે. હવે અમે તેના કેટલાક ફાયદાઓ જે હદીસોમાં આવેલા છે, બયાન કરીએ છીએ કે મુસલમાન પોતાના પ્યારા અને બરગુઝીદા (ચુનંદા) રસૂલના ઈરશાદાત (કથનો) દિલના કાનોથી સાંભળે અને તેના ઉપર અમલ કરે. અલ્લાહ તૌફીક અતા કરે.

હદીસ (૧-૨) : સહીહ બુખારી તથા સહીહ મુસ્લિમમાં અબુ હુરૈરહ તથા અબુ સઈદ રદિયલ્લાહો અન્હોમાથી રિવાયત છે કે મુસલમાનોને જે તકલીફ, શોક, દુઃખ, કષ્ટ તથા ગમ પહોંચે, ત્યાં સુધી કે તેના પગમાં જે કાંટો વાગે અલ્લાહ તઆલા તેમના કારણે તેના ગુનાહ મિટાવી દે છે.

હદીસ (૩) : સહીહયનમાં અબ્દુલ્લાહ બિન મસઊદ રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે હુઝુર ફરમાવે છે, મુસલમાનને જે કષ્ટ પહોંચે છે, બીમારી હોય કે તેના સિવય બીજું કાંઈ તો અલ્લાહ તઆલા તેની બુરાઈઓને ખેરવી નાખે છે જેવું કે વૃક્ષ ઉપરથી પાંદડા ખરી પડે છે.

હદીસ (૪-૫) : સહીહ મુસ્લિમમાં જાબિર રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે હુઝુરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ઉમ્મુસાઈબ પાસે તશરીફ લઈ ગયા. તેણીને પૂછ્યું તને શું થયું છે? કે કાંપી (ધુજ્જ)રહી છે. તેમણે અર્ઝ કરી મને તાવ છે, ખુદા તેમાં બરકત ન કરે. આપે ફરમાવ્યું બુખાર (તાવ) ને બુરો ન કહો કે તે આદમીની ખતાઓ (ભુલો)ને એવી રીતે દુર કરે છે જેમ ભઠ્ઠી લોખંડના મેલને દુર કરે છે. તેનાજ અનુરૂપ સુનન ઈબ્ને માજામાં અબુ હુરૈરહ રદિયલ્લાહો અન્હોથી પણ રિવાયત છે.

હદીસ (૬) : સહીહ બુખારીમાં અનસ રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે હુઝુર ફરમાવે છે કે અલ્લાહ

અઝઝ વજલ્લ ફરમાવે છે, જ્યારે પોતાના બંદાની આંખો લઈ લઉં પછી તે સબ્ર કરે તો આંખોના બદલે તેને જન્મત આપીશ.

હદીસ (૭) : તિરમિઝીમાં છે કે ઉમય્યા એ હઝરત આઈશા સિદીકા રદિયલ્લાહો અન્હાને આ બે આયતોના મતલબ (ભાવાર્થ) પૂછ્યો-ઈન તુબુદ્દુ માફી અન ફુસેકુમ અવતુખફૂહો યોહા સિબ્કુમ બેહિલ્લાહો. (જે તમારા નફસમાં છે તેને જાહેર કરો યા છુપાવો અલ્લાહ તમારાથી તેનો હિસાબ લેશે. અને મંચયઅમલસૂઅંચ-યુ જઝ બેહિ (જો કોઈ પ્રકારની બુરાઈ કરશે તેનો બદલો આપવામાં આવશે) (કે જ્યારે દરેક બુરાઈની જઝા છે અને જે ખતરો દિલમાં ગુજરે તેનો પણ હિસાબ છે તો મોટી મુશ્કેલી છે કે તેનાથી કોણ બચશે.)

હઝરત આઈશા સિદીકાએ ફરમાવ્યું : જ્યારથી મેં તેનો સવાલ હુઝુરને કર્યો ત્યારથી કોઈ એ પણ મને પૂછ્યું નહીં. હુઝુરે ફરમાવ્યું તેનાથી મુરાદ એતાબ (પ્રકોપ) છે કે અલ્લાહ તઆલા બંદાઓ ઉપર કરે છે કે તેને બુખાર તકલીફ પહોંચાડે છે, ત્યાં સુધી કે માલ જે ખમીસની બાંચમાં હોય અને ખોવાઈ જાય અને તેના કારણે ગભરાઈ જાય. આ કાર્યોના કારણે ગુનાહોથી એવો નીકળી જાય છે. જેવું ભઠ્ઠીથી લાલ સોનું નીકળે છે. અર્થાત ગુનાહોથી એવો પાક તથા સાફ થઈ જાય છે કે જેવું ભઠ્ઠીથી સોનું મેલથી પાક-સાફ થઈને નીકળે છે.

હદીસ (૮) : તિરમિઝીમાં અબૂ મુસા રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે હુઝુર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે બંદાને કોઈ તકલીફ ઓછી-વત્તી તેના ગુનાહોના કારણ વગર પહોંચતી નથી. અને અલ્લાહ તઆલા જે માફ કરી દે છે તે બહુ જ અધિક છે. અને આ આયત પઢી.

“વ મા અસાબકુમ મિમ મુસીબતિન ફ બેમા કસબત અયદીકુમ વયઅકુ અન કસીર.”

(અર્થ : તમને જે મુસીબત પહોંચી તે તેનો બદલો છે જે તમારા હાથોની કરણી છે અને અધિકતમ ગુનાહ માફ કરી દે છે.)

હદીસ (૯-૧૦) : શરહે સુન્નહમાં અબ્દુલ્લાહ બિન અબ્ર રદિયલ્લાહો અન્હોમાથી રિવાયત છે કે, હુઝુર

સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે, બંદો જ્યારે ઈબાદતના સારા તરીકા ઉપર હોય પછી બીમાર થઈ જાય તો જે ફરિશ્તો તેના ઉપર મુવક્કિલ છે તેને ફરમાવવામાં આવે છે કે તેના માટે એવા જ આ'માલ લખ જ્યારે કે તે બીમારીમાં સપડાયેલો ન હોય, ત્યાં સુધી કે હું તેને બીમારીમાંથી મુક્ત કરી દઉં અથવા પોતાની તરફ બોલાવી લઉં અર્થાત મૌત આપું અને અનસ રદિયલ્લાહો અન્હોની રિવાયત છે કે હુઝુર ફરમાવે છે કે જ્યારે મુસલમાન કોઈ શારીરિક બીમારીમાં સપડાઈ જાય છે તો ફરિશ્તાને હુકમ થાય છે જે નેક કામ પહેલા કર્યા કરતો હતો તે લખ, જો તેને (અલ્લાહ) શિક્ષા આપે છે તો ઘોઈ નાંખે અને પાક કરી દે છે અને મૃત્યુ આપે તો બખ્શી દે છે અને રહેમ (કૃપા) કરે છે.

હદીસ (૧૧) : તિરમિઝી બઈફાદએ તસહીહ તથા તહસીન તથા ઈબ્ને માજા તથા દારોમી હઝરત સઅદ રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝુરને પૂછવામાં આવ્યું કોના ઉપર બલા (વિપત્તિ) અધિક સખત હોય છે. આપે ફરમાવ્યું અંબિયા ઉપર, પછી જે ઉત્તમ છે, પછી જે ઉત્તમ છે. આદમીઓમાં જેટલું દીન હોય છે તેનાજ અનુસાર બલા (આજમાયેશ)માં વ્યસ્ત કરવામાં આવે છે. જો દીનમાં પ્રબળ છે તો બલા (મુસીબત) પણ તેના ઉપર સખત હશે. અને દીનમાં નિર્બળ છે તો તેના ઉપર આસાની કરવમાં આવે છે. તો સર્વદા બલામાં વ્યસ્ત કરવમાં આવે છે ત્યાં સુધી કે જમીન ઉપર એવી તે રીતે ચાલે છે કે તેના ઉપર કોઈ ગુનોહ રહ્યો નહીં.

હદીસ (૧૨) : તિરમિઝી તથા ઈબ્ને માજા અનસ રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝુર ફરમાવે છે કે, જેટલી બલા (મુસીબતો) અધિક એટલો જ સવાબ વધારે. અને અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લ જ્યારે કોઈ કોમને મહબુબ (પ્રિય) રાખે છે તો તેને બલા (વિપત્તિ)માં નાંખે છે. જે તેનાથી રાઝી હોય તેના માટે રાઝી છે અને જે તેનાથી નારાજ થયો તેના માટે નાખુશી, અને બીજી રિવાયત તિરમિઝીની તેમનાથી જ એમ છે કે, હુઝુર ફરમાવે છે કે, જ્યારે અલ્લાહ તઆલા પોતાના બંદા સાથે

ખૈર (ભલાઈ)નો ઈરાદો રાખે છે તો તેને દુનિયામાં જ સજા આપી દે છે જ્યારે શર (બુરાઈ) નો ઈરાદો ફરમાવે છે તો તેને ગુનાહનો બદલો આપતો નથી અને ક્રિયામતના દિવસે તેનો પુરો બદલો આપશે. હદીસ (૧૩) : ઈમામ માલિક તથા તિરમિઝી અબુ હુરૈરહ રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝુર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે, મુસલમાન પુરૂષ તથા સ્ત્રી ના જાન માલ તથા ઔલાદમાં નિત્ય બલા (યાતના) રહે છે ત્યાં સુધી કે અલ્લાહ તઆલાથી એ હાલતમાં મળે છે કે તેના ઉપર ખતા (નાના ગુનાહ) કાંઈ નથી.

હદીસ (૧૪) : અહમદ તથા અબુ દાઉદ મોહમદ બિન ખાલિદ અનઅબીહે અનજદદેહિથી રિવાયત કરે છે કે હુઝુર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે, બંદા માટે ઈલ્મે ઈલાહીમાં કોઈ મરતબો (પદવી) મુકરર હોય છે અને ત આ' મલના કારણે તે રૂતબાએ (પદે) ન પહોંચ્યો તો બદન અથવા માલ અથવા ઔલાદમાં તેની ઈબ્તેલા (આજમાઈશ) કરે છે. ત્યાં સુધી કે તેને તે મરતબાએ પહોંચાડી દે છે જે તેના માટે ઈલ્મે ઈલાહીમાં છે.

હદીસ (૧૫) : તિરમિઝીએ જાબિર રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી કે, હુઝુર ફરમાવે છે કે “જ્યારે ક્રિયામતના દિવસે બલાવાળા (વિપત્તિગ્રસ્ત) ને સાવબ આપવામાં આવશે તો આ ફિયતવાળા (રાહતવાળા) તમન્ના કરશે કે કદાય દુનિયામાં કાતરોથી ખાલો (ચામડી) કાપવામાં આવતી.” (તો કેટલું સારું થાત કે આજે સવાબના હકદાર થાત.)

હદીસ (૧૬) : અબુ દાઉદ આમેરૂરમ રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે બીમારીયોનો ઉલ્લેખ કરીને ફરમાવ્યું કે, મોમિન જ્યારે બીમાર થાય પછી સારો થઈ જાય તો તેની બીમારી ગુનાહોનો કફ્ફારો (પ્રાયશ્ચિત) થઈ જાય છે. અને ભવિષ્ય માટે નસીહત. અને મુનફિક જ્યારે બીમાર થાય પછી સારો થાય તો તેનું દષ્ટાંત ઉંટ જેવું છે કે માલિકે તેને બાંધ્યું ફરી છુટું કરી દીધું તો ન તેને એ ખબર છે કે કેમ બાંધ્યું અને ન એ ખબર છે કે કેમ છોડી દીધું.

એક માણસે અર્જ કરી, યા રસુલુલ્લાહ - બીમારી શું વસ્તુ છે? હું તો ક્યારેય બીમાર થયો નથી. આપે ફરમાવ્યું “અમારી પાસેથી ઉઠી જા કે તું અમારા પૈકી નથી.” (કારણ કે બીમારી પણ એક નેઅમત છે અને તુ તેનાથી મહરૂમ છે અનુ.)

હદીસ (૧૭) : ઈમામ અહમદ, શદાદ બિન ઔસ રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝુરફરમાવે છે કે, અલ્લાહ અઝઝ વજલ્લ ફરમાવે છે કે જ્યારે હું મારા મોમિન બંદાને બલા (આપત્તિ) માં નાંખુ અને તેઓ આ વિપત્તિ પર મારી સ્તુતિ કરે તો તે પોતાના શયનખંડમાંથી ગુનાહોથી એવો પાક થઈને ઉઠશે કે જેવો એજ દિવસે તેની માતાની કુખે જન્મયો અને રબ્બતબારક વતઆલા ફરમાવે છે, મેં મારા બંદાને બંદીવાન અને વિપત્તિગ્રસ્ત કર્યો તેના માટે અમલ એવો જ ચાલુ રાખો જેવો તંદુરસ્તીમાં હતો.

દર્દીની એચાદત (બીમારની ખબર કાઢવા) માટે જવું સુન્નત છે. આ હદીસમાં તેની બહુ જ ફઝીલત આપી છે.

એચાદતના ફઝાઈલ (બીમાર પુસી)

હદીસ (૧) : બુખારી મુસ્લિમ, અબુદાઉદ તથા ઈબ્ને માજા અબુહુરેરહ રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, હુઝુરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે, મુસલમાન પર મુસલમાનના પાંચ હક્ક છે.

(૧) સલામનો જવાબ આપવો. (૨) દર્દીની ખબર કાઢવા જવું. (૩) જનાઝાની સાથે જવું. (૪) દઅવત કબુલ કરવી. (૫) છીંકવાવાળાનો જવાબ આપવો. (જ્યારે તે અલહમ્દો લિલ્લાહ કહે.)

હદીસ (૨) : સહીહયનમાં બરાઅબિન અઝિબ રદિયલ્લાહો અન્હો કહે છે કે, અમોને હુઝુરે સાત વાતોનો હુકમ આપ્યો, ઉપરોક્ત પાંચ વાતોનો ઉલ્લેખ કરીને કહ્યું :

(૬) કસમ (સોગંદ) ખાવાવાળાની કસમ પૂરી કરવી. (૭) મઝલુમ (પીડિત)ની સહાયતા કરવી.

હદીસ (૩) : બુખારી તથા મુસ્લિમ, સૌબાન રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે, હુઝુરે હકદસ

સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે, મુસલમાન જ્યારે પોતાના મુસલમાન ભાઈની બીમારીની ખબર કાઢવા ગયો તો પાછા ફરવા સુધી નિત્ય જન્નતના ફળ વિણવામાં રહ્યો.

હદીસ (૪) : સહીહ મુસ્લિમ શરીફમાં, અબુહુરેરહ રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે, રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે અલ્લાહ અઝઝ વજલ્લ ક્રિયામતના દિવસે ફરમાવશે. અય ઈબ્ને આદમ ! હું બીમાર થયો તો તેં મારી એચાદત કરી નહીં? તે અર્જ કરશે અય અલ્લાહ ! હું તારી એચાદત કેવી રીતે કરતો તું તો રબ્બુલ આલમીન (જગતનો પાલનહાર) છે. (અર્થાત-ખુદા કેવી રીતે બીમાર થઈ શકે છે કે તેની એચાદત કરવામાં આવે.)

અલ્લાહ ફરમાવશે. શું તને ખબર નથી કે મારો ફલાણો બંદો બિમાર થયો અને તેં તેની એચાદત કરી નહીં શું તુ નથી જાણતો કે જો તુ તેની એચાદત માટે જતો તો તું મને તેની પાસે પામત. અને અલ્લાહ ફરમાવશે-અય ઈબ્ને આદમ ! મેં તારી પાસે ભોજન માંગ્યું તો તેં આપ્યું નહીં. તે અર્જ કરશે અય અલ્લાહ ! તને ભોજન કેવી રીતે આપતો. તુ તો રબ્બુલ આલમીન છે. અલ્લાહ ફરમાવશે શું તને ખબર નથી કે મારા ફલાણા બંદાએ તારાથી ખાણું માંગ્યું અને તેં આપ્યું નહીં શું તને ખબર નથી કે જો તેં ખાણું આપ્યું હોત તો તેને (અર્થાત તેના સવાબને) મારી પાસે પામત. અલ્લાહ ફરમાવશે અય ઈબ્ને આદમ ! મેં તારાથી પાણી માંગ્યું તો તેં આપ્યું નહીં. તે અર્જ કરશે અય અલ્લાહ ! હુ તને કેવી રીતે પાણી આપત તુ તો રબ્બુલ આલમીન છે. અલ્લાહ ફરમાવશે. મારા ફલાણા બંદાએ તારી પાસે પાણી માંગ્યું તો તેં તેને પીવડાવ્યું નહીં. જો પીવડાવ્યું હોત તો મારી પાસે પામત.”

હદીસ (૫) : સહીહ બુખારી શરીફમાં ઈબ્ને અબ્બાસ રદિયલ્લાહો અન્હોમાથી રિવાયત છે, હુઝુરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ એક એ રાબી (ગામડીયા સહાબી)ની એચાદત (બીમારપુસી) માટે તશરીફ લઈ ગયા અને આદત મુબારક એ હતી કે જ્યારે કોઈ દર્દીની એચાદત માટે તશરીફ લઈ જતા તો આમ ફરમાવતા-“લા બાસ

તહુરૂન ઈનશા અલ્લાહો ત્આલા” અર્થાત કાંઈ વાંધા જનક વાત નથી ઈન્શા અલ્લાહો તઆલા આ બીમારી ગુનાહોથી પાક કરનાર છે.) તે એ’શબીને પણ એ ફરમાવ્યું “લા બાસ તહુરૂન ઈનશા અલ્લાહો ત્આલા.”

હદીસ (૬) : અબુદાઉદ તથા તિરમિઝી અમીરૂલ મોમેનીન મૌલા અલી રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે, રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે-જે મુસલમાન કોઈ મુસલમાનની એયાદત (બીમાર પુર્સી) માટે સવારે જાય તો સાંજ સુધી તેના માટે સિત્તેર (૭૦) હજાર ફરિશ્તા ઈસ્તિગફાર કરે છે, અને સાંજે જાય તો સવાર સુધી સિત્તેર હજાર ફરિશ્તા તેના માટે ઈસ્તિગફાર કરે છે. તેના માટે જન્મતમાં એક બગીચો હશે.

હદીસ (૭) : અબુદાઉદે અનસ રદિયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી કે, હુઝુરે ફરમાવે છે કે-જે માણસ સારી રીતે વુઝુ કરીને સવાબની નિયતથી પોતાના મુસલમાનભાઈની એયાદત (બીમાર પુર્સી) માટે જાય તો તેને જહન્નમથી સાઈઠ (૬૦) વર્ષના માર્ગ જેટલો દૂર કરી દેવામાં આવ્યો.

હદીસ (૮) : તિરમિઝી બ ઈફાદએ તહસીન તથા ઈબ્ને માજા અબુ હુરરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રાવી કે હુઝુરે ફરમાવે છે કે, જે માણસ દર્દીની એયાદતે જાય છે તો આકાશથી મુનાદી (નાદકતા) નિદા (ઘોષણા) કરે છે, તું સારો છે અને તારું ચાલવું સારું છે અને જન્મતની એક મંઝિલ (પડાવ)ને તે ઠેકાણું બનાવ્યું.

હદીસ (૯) : ઈબ્ને માજા અમીરૂલ મોમેનીન ફારૂકે આઝમ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રાવી કે, હુઝુરે ફરમાવ્યું- જ્યારે તું દર્દી પાસે જાય તો તેને કહે કે તારા માટે દુઆ કરે કારણ કે તેની દુઆ, ફરિશ્તાઓની દુઆ જેવી છે.

હદીસ (૧૦) : બયહકીએ સઈદબિન અલમુ સૈયબથી મુરસલન રિવાયત કરી કે હુઝુરે ફરમાવે છે કે, ઉત્તમ એયાદત એ છે કે જલ્દી ઉઠી જાય અને તેના જેવું જ અનસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી પણ રિવાયત છે.

હદીસ (૧૧) : તિરમિઝી તથા ઈબ્ને માજા અબૂ

સઈદ ખુદરી રદીયલ્લાહો અન્હોથી રાવી છે કે, હુઝુરે ફરમાવે છે કેમ, જ્યારે દર્દી પાસે જાય તો તેના આયુષ્ય માટે દિલને ખુશ કરનારી વાત કરો કે તે કોઈ ચીજને રદ કરશે નહીં. અને તેના આત્માને સારું લાગશે.

હદીસ (૧૨) : ઈબ્ને હબ્બાન પોતાની સહીહમાં તેમનાર્થઃ જ રાવી કે, હુઝુરે ફરમાવે છે કે, પાંચ વસ્તુઓ જે એક દિવસમાં કરશે અલ્લાહ તઆલા તેને જન્મતીઓમાં લખી દેશે.

(૧) બીમારની એયાદત (બીમાર પુર્સી) કરે. (૨) જનાઝામાં હાજર થાય. (૩) રોઝો રાખે. (૪) જુમ્આની નમાઝ પઢવા જાય. (૫) ગુલામ આઝાદ કરે.

હદીસ (૧૩-૧૪) : અહમદ, તિબ્રાની અબુ યઅલા, ઈબ્ને ખુઝયમા, ઈબ્ને હબ્બાન, મઆઝ બિન જબલ અને અબુ દાઉદ, અબુ એમામા રદીયલ્લાહો અન્હોથી રાવી કે હુઝુરે ફરમાવે છે કે પાંચ ચીજો એવી છે કે જે માણસ તે પૈકી એક પણ કરે તો અલ્લાહ અઝઝવ જલ્લની ઝમાનતમાં આવી જશે.

(૧) દર્દીની એયાદત કરે અથવા (૨) જનાઝાની સાથે જાય અથવા (૩) ગઝવહમાં જાય અથવા (૪) ઈમામની પાસે તેની તઅઝીમ તથા તૌકીર (આદર-સન્માન) ના ઈરાદાથી જાય અથવા (૫) પોતાના ઘરમાં બેસી રહે કે લોકો તેનાથી સલામત રહે અને તે લોકોથી (સલામત રહે)

હદીસ (૧૫) : ઈબ્ને ખુઝયમહ પોતાની સહીહમાં અબુ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રાવી કે હુઝુરે અકરમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું આજે તમારામાંથી કોણ રોઝદાર છે. અબુબક રદીયલ્લાહો તઆલા અન્હોએ અર્ઝ કરી કે હું. હુઝુરે ફરમાવ્યું : આજે તમારામાંથી કોણે મિસ્કીન (ગરીબ)ને ખાણું ખવડાવ્યું? હઝરત અબાબકે અર્ઝ કરી મેં. હુઝુરે ફરમાવ્યું : કોણે આજે દર્દીની એયાદત (બીમાર પુર્સી) કરી. હઝરત અબાબકે અર્ઝ કરી, મેં. હુઝુરે ફરમાવ્યું : આ ખસલતો (લક્ષણો) તે માણસમાં એકત્ર થશે જે જન્મતમાં દાખલ થશે.

હદીસ (૧૬) : અબુદાઉદ તથા તિરમિઝી અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ રદીયલ્લાહો અન્હોમાથી રાવી કે

હુરુર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે “જ્યારે મુસલમાન કોઈ મુસલમાનની એયાદત (બીમાર પુસી) માટે જાય તો સાત વખત આ દુઆ પઢે. : અસ્અલુલ્લાહલ્અઝીમ રબ્બલ્અર્શીલ્કરીમ, અંય-યશ્ફેયકા !”

(તરજુમો - અલ્લાહ અઝીમ (મહાન)થી દુઆ કરું છું જે અર્શ કરીમનો માલિક છે તે તને શિક્ષા (તંદુરસ્તી) આપે.)

મૃત્યુ આવવાનું બ્યાન :

જગત ગુજરવા યોગ્ય તથા ત્યજવા (છોડવા) યોગ્ય છે. અંતે એક દિવસ મૃત્યુ આવવાનું છે. જ્યારે અહીંથી કુચ કરવાની જ છે તો ત્યાંની તૈયારી જોઈએ જ્યાં સર્વદા રહેવાનું છે અને તે સમયને પ્રત્યેકક્ષણ નજર સમક્ષ રાખવો જોઈએ.

હુરુરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે અબ્દુલ્લાહબિન ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હોમાને ફરમાવ્યું - દુનિયામાં એવી રીતે રહો જેવા કે મુસાફિર, બલ્કેવાટમાર્ગુ. તો મુસાફિર જેવી રીતે એક અજાણ વ્યક્તિ હોય છે અને વાટમાર્ગુ, માર્ગના ખેલ-તમાશાઓમાં વ્યસ્ત થતો નથી કે ખોટી થશે અને ધ્યેય સુધી પહોંચવામાં અસફળ રહેશે. એવી રીતે મુસલમાનોએ દુનિયામાં ફસવું ન જોઈએ અને એવા સંબંધો બાંધે નહી કે મુળ ધ્યેયના પ્રાપ્ત કરવામાં આડખીલી રૂપ થાય. અને મૃત્યુને અધિકતમ યાદ કરે કે તેની યાદ દુન્યવી સંબંધોની જડ કાપે છે.

હદીસમાં ઈર્શાદ ફરમાવ્યો :- “અકસેરૂ ઝિકર હાઝિમીલ્લઝઝાતિલ્મૌત”

(તરજુમો - લિજજતોને તોડી નાંખનાર મૃત્યુને અધિકતાથી યાદ કરો.)

પરંતુ કોઈ મુસીબત પર મૃત્યુની આરજુ કરે નહી કે તેની મનાઈ આવી છે. અને જો લાચારીએ એવી આરજુ કરવી જ છે તો એમ કહે કે ઈલાહી મને ત્યાં સુધી જીવતો રાખ જ્યાં સુધી કે જીવન મારા માટે ખૈર હોય. અને જ્યારે મારા માટે મૃત્યુ ઉત્તમ હોય ત્યારે મૃત્યુ આપ. આ હદીસને બુખારી તથા મુસ્લિમે અનસ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરી છે. અને મુસલમાનોએ અલ્લાહથી નેક ગુમાન રાખવું જોઈએ, તેની રહેમતનો ઉમેદવાર રહે.

હદીસમાં ફરમાવ્યું છે કે કોઈ મરે નહીં પરંતુ

તે હાલતમાં કે અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લથી નેક ગુમાન રાખતો હોય. કે ઈરશાદે ઈલાહી છે. “અના ઈન્દ ઝન્ને અબ્દી બી.” (અર્થ : મારો બંદો મારાથી જેવું ગુમાન રાખે છે હું એવી જ રીતે તેના સાથે વર્તાવ કરું છું) આપ એક નવજવાન પાસે તશરીફ લઈ ગયા અને તે અંતિમ શ્વાસ લઈ રહ્યો હતો. આપે ફરમાવ્યું, “તું પોતાને કઈ હાલતમાં દેખી રહ્યો છે?” તેણે અર્જ કરી યા રસુલલ્લાહ, અલ્લાથી મને આશા છે અને પોતાના ગુનાહોથી મને ડર છે,

આપે ફરમાવ્યું, આ બેને (૧) ખૌફ (ડર) તથા (૨) રજા (ઉમીદ) આ સમયે જે બંદાના દિલમાં હશે અલ્લાહ તેને તે આપશે જેની તે આશા રાખે છે અને તેનાથી અમનમાં રહેશે જેનાથી ડર રાખે છે. રૂહ કબ્જ થવાનો સમય બહુ જ સખત સમય છે કે, તેના ઉપર જ સઘળા અમલનો આધાર છે, બલ્કે ઈમાનના સઘળા આખિરત સંબંધી પરિણામો તેના ઉપર જ કમબદ્દ છે કે, એતેબાર (માન્ય) ખાત્માનો જ છે. અને શયતાન ઈમાન છીનવાની ચિંતામાં છે. અલ્લાહ તઆલા જેને તેના મક (ફરેબ)થી બચાવે અને ઈમાન પર ખાત્માઓ નસીબ કરે તે મુરાદે પહોંચ્યો. “ઈન્નમલ્ઈબ્રતો બિલ ખવાતીમ” (અર્થ : એતબાર ખાત્માનો જ છે.) “અલ્લાહુમ્મ રુકના હુસ્નલ-ખાતેમતે.” હુરુર સલ્લલ્લાહો અસયહે વસલ્લમ ઈર્શાદ ફરમાવે છે, જેનો આખરી કલામ (વાકય) “લાઈલાહા ઈલ્લલ્લાહ” થયો અર્થાત કલમએ તથ્બહલ, તે જન્મતમાં દાખલ થયો.

ફિક્કી મલાઈલ (મૃત્યુના)

જ્યારે મૃત્યુનો સમય નજીક આવે અને તેના ચિન્હો દેખાય તો સુન્નત એ છે કે જમણા પાસા પર સુવડાવી કિબ્લા તરફ મુખ કરી દો અને એ પણ જાઈજ છે કે ચિત સુવડાવો અને કિબ્લા તરફ પગ કરો કે, આવી રીતે પણ મોઢું કિબ્લા તરફ થઈ જશે, પરંતુ આ હાલતમાં મસ્તકને થોડુંક ઉંચુ રાખો અને કિબ્લા તરફ મુખ કરવું મુશ્કેલ હોય કે તેનાથી તેને તકલીફ થતી હોય તો જે હાલતમાં છે રહેવા દો.

(દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૫૭૧) : જાંકની (જીવ નીકળવાના સમય) ની હાલતમાં જ્યાં સુધી રૂહ (જીવ) ગળામાં ન આવે તેને તલ્કીન કરો. અર્થાત તેની પાસે બુલંદ

અવાજથી પઢો. “અશહદો અલ્લા ઈલાહા ઈલ્લલ્લાહો વઅશહદો અન્ન મુહમ્મદર્સુલુલ્લાહ.” પરંતુ તેને તે પઢવાનો હુકમ ન કરો.

(આમ્મતુલ કુતુબ)

મસ્અલા-(૫૭૨) : જ્યારે તેણે કલમો પઢી લીધો તો “તલકીન” મૌકુફ કરી દો. હાં, જો કલમો પઢવા પછી તેણે કોઈ વાત કરી તો ફરી તલકીન કરો કે તેનો અંતિમ શબ્દ “લાઈલાહા ઈલ્લલ્લાહો મુહમ્મદર્સુલુલ્લાહ” હોય. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૫૭૩) : તલકીન કરનાર કોઈનેક શપ્થ હોય, એવો ના હોય કે જેને તેના મરવાની ખુશી હોય. અને તેની પાસે તે સમયે નેક અને પરહેઝગાર લોકોનું હોવું બહુજ સારી વાત છે. અને તે સમયે ત્યાં “સૂરએ યાસિન શરીફ” ની તિલાવત અને ખુશબુ હોવું મુસ્તહબ છે. દા.ત. લોબાન અથવા અગરબત્તીઓ સળગાવી દો. (દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૫૭૪) : મૃત્યુ સમયે હેઝ અને નિકાસ (માસિક તથા સુવાવડ) વાળી સ્ત્રી તેની પાસે હાજર થઈ શકે છે. (આલમગીરી) પરંતુ જેનું હેઝ તથા નિકાસ રોકાઈ (બંધ થઈ) ગયું હોય અને હજુ ગુસ્લ કર્યું નથી તેને અને જનાબતવાળાએ આવવું ન જોઈએ. અને પ્રયત્ન કરે કે, મકાનમાં કોઈ તસ્વીર (ફોટો) કે કુતરૂં ન હોય આ ચીજો હોય તો તત્કાળ કાઢી દેવામાં આવે, કે જ્યાં તે હોય છે ત્યાં રહેમતના ફરિશ્તા આવતા નથી. તેની નઝઅ (જાંકની)ના સમયે પોતાના અને તેના માટે દુઆએ ખૈર કરતા રહો. કોઈ ખરાબ શબ્દ જાભથી કાઢો નહી, કે તે સમયે જે કાંઈકહેવામાં આવે છે ફરિશ્તા તેના ઉપર આમીન કહે છે. નઝઅ (જીવ નીકળવા)માં સખ્તી દેખો તો સૂરએ યાસિન તથા સૂરએ રઅદ પઢો.

મસ્અલા-(૫૭૫) : જ્યારે રૂહ નિકળી જાય તો એક પહોળી પટી જડબાની નીચેથી માથા ઉપર લઈ જઈને બાંધી દો કે મોઢું ખુલ્લું ન રહે અને આંખો બંધ કરી દેવામાં આવે અને આંગળીઓ તથા હાથ પગ સીધા કરી દેવામાં આવે. આ કામ તેના ઘરવાળાઓમાં જે વધારે નરમી સાથે કરી શકતો હોય, દા.ત. બાપ અથવા બેટો તે કરે.

(જોહરહ નૈયરહ)

મસ્અલા-(૫૭૬) : આંખો બંધ કરતી વખતે આ દુઆ પઢો : બિસ્મિલ્લાહે વ અલા મિલ્લતે રસુલિલ્લાહે અલ્લાહુમ્મ યસ્સિર અલૈહે અમ્રહુ વસહહિલ અલૈહે માબાદહુ વઅસ્ઈદદો બેલેકાએકા વજઅલ માખરજ ઈલયહે ખૈરમ-મિમ્મા ખરજ અન્હો. (દુર્રે મુખ્તાર)

(તરજુમો : અલ્લાહનાં નામ સાથે અને રસુલુલ્લાહની મિલ્લત પર, અય અલ્લાહ ! તુ તેના કામને તેના ઉપર આસાન કર અને તેના પછીના (કાર્યો)ને તેના ઉપર સહલ-સરળ કર અને પોતાની મુલાકાતથી તું તેને નેકબખ્ત (સદભાગી) કર અને જેની તરફ નિકળ્યો (આખિરત) તેને તેનાથી બહેતર કર જેનાથી નિકળ્યો (દુનિયાથી))

મસ્અલા-(૫૭૭) : તેના પેટ ઉપર લોખંડ અથવા ભીની (પલાળેલી) માટી અથવા બીજી કોઈ ભારે વસ્તુ મુકીદો કે, જેથી પેટ ફુલી જાય નહી. (આલમગીરી) પરંતુ જરૂરત કરતાં વધારે વજનદાર ન હોય, કે તે તકલીફ રૂપ છે. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૫૭૮) : મૈયતના સઘળા બદનને કોઈ કપડાથી ઠાંકી દો અને તેને ખાટલા અથવા પાટીયા વિગેરે કોઈ ઉચી વસ્તુ પર મુકી દો કે જમીનનો ભેજ પહોંચે નહી. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૫૭૯) : મૃત્યુ સમયે જો મઆઝલ્લાહ (અલ્લાહની પનાહ) તેની જાભે કુફ્રી કલ્મો (શબ્દ) નીકળ્યો તો કુફ્રનો હુકમ ન આપીશું કે શક્ય છે કે મૌતની સખ્તીમાં અકલ જતી રહી હોય અને બેહોશીમાં આ શબ્દ નિકળી ગયો. (દુર્રે મુખ્તાર) અને બહુજ શક્ય છે કે તેની વાત સંપૂર્ણ સમજમાં ન આવી કે એવી સખ્તીની હાલતમાં માનવી પુરી વાત સપષ્ટ રીતે આદા કરી લે, તે મુશ્કેલ હોય છે.

મસ્અલા (૫૮૦) : તેના માથે કરઝો (દેવું) અથવા જે પ્રકારનું દેણ બાકી હોય જલ્દીથી જલદી અદા કરી દો, કે હદીસમાં છે કે મયિત પોતાના દેણ (દેવા)માં કેદ છે. એક રિવાયતમાં છે કે તેની રૂહ (આત્મા) અધવચ્ચે ટીંગાએલી રહે છે. જ્યાં સુધી દેણ (દેવું) અદા ન કરી દેવામાં આવે.

મસ્અલા-(૫૮૧) : મયિતની પાસે તિલાવતે કુર્આન જાઈઝ છે. જ્યારે કે તેનું તમામ શરીર

કપડાથી ઢાંકેલું હોય અને તસ્બીહ તથા બીજા અઝકાર (ઝિક્રી)માં સર્વથા વાંધો નથી.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર, આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા-(૫૮૨) : ગુસ્લ તથા કફન દફનમાં ઉતાવળ કરવી જોઈએ. કેમકે હદીસમાં તેની બહુ જ તાકીદ આવી છે. (જવહરહ)

મસ્અલા-(૫૮૩) : પાડોસીઓ અને તેના મિત્રો તથા સંબંધીઓને ખબર આપી દો કે, જનાઝાની નમાઝમાં નમાઝીઓની અધિકતા થશે, અને તેના માટે દુઆ કરશે, કે તેમના ઉપર હક્ક છે. કે તેની નમાઝે જનાઝા પઢે અને દુઆ કરે.

(આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા-(૫૮૪) : બજારમાં તથા ધોરી માર્ગ ઉપર તેની મૌતની ખબર આપવા માટે બુલંદ અવાજથી પોકારવું કેટલાકોએ મકરૂહ બતાવ્યું છે, પરંતુ સહીહ એ છે કે તેમાં વાંધો નથી પરંતુ જાહેલીયતની આદત અનુસાર મોટા મોટા શબ્દોથી ન હોય.

(જવહર વિગેરે, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૫૮૫) : આકસ્મિક મૌતથી મર્યા તો જ્યાં સુધી યકીન (ખાત્રી) ન હોય, તજહીઝ તથા તકફીન (કફન-દફન) મુલતવી રાખે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૫૮૬) : ઔરત મરી ગઈ અને તેના પેટમાં બાળક હરકત (ગતિ) કરી રહ્યું છે, તો ડાબી બાજુએથી પેટ ચીરીને બાળક કાઢવામાં આવે. અને જો સ્ત્રી જીવંત છે અને તેના પેટમાં બાળક મરી ગયું અને સ્ત્રીનો જીવ ઝોખમમાં હોય તો બાળક કાપીને કાઢવામાં આવે. અને જો બાળક પણ જીવંત હોય તો કેટલીય તકલીફમાં બાળકને કાપીને કાઢવું જાઈજ નથી.

(આલમગીરી દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૫૮૭) : જો કોઈએ ઈરાદા પુર્વક કોઈનો માલ ગળી લીધો અને તે મરી ગયો તો જો એટલો માલ પાછળ મુકી ગયો છે કે તાવાન (બદલો) આપી દેવામાં આવે તો તરેકા (મૃતક સંપત્તી)થી તાવાન અદા કરે. નહી તો પેટ ચીરીને માલ કાઢવામાં આવે. અને વગર ઈરાદે છે તો ચીરવામાં ન આવે. (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૫૮૮) : ગર્ભ વંતી સ્ત્રી મરી ગઈ અને દફન કરી દેવામાં આવી પછી કોઈએ સ્વપ્નમાં દેખ્યું કે તેણીને બાળક પૈદા થયું તો કેવળ આ સ્વપ્નના આધારે કબ્ર ખોદવું જાઈજ નથી.

(આલમગીરી)

મૈયતના ગુસ્લનું બયાન :

મસ્અલા-(૫૮૯) : મૈયતને નવડાવવાનું ફર્જ કિફાયા છે. કેટલાક લોકોએ ગુસ્લ આપી દીધું તો સૌના માથેથી ઉતરી ગયું. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૫૯૦) : નવડાવવાનો તરીકો-રીત એ છે કે જે ચારપાઈ (ખાટલા) અથવા પાટીયા (તખ્ત) ઉપર નવડાવવાનો ઈરાદો હોય તેને ત્રણ અથવા પાંચ અથવા સાત વખત લોબાનની ઘુણી આપો અર્થાત જે ચીઝમાં તે મુશબુ સળગતી હોય તેને એટલી વખત ખાટલા વિગેરેના આસપાસ ફેરવો અને તેના ઉપર મૈયતને સુવડાવી ડુંટીથી ઘુંટણો સુધી કોઈ કપડાથી ઢાંકી દો પછી નવડાવનાર પોતાના હાથ ઉપર કપડું લપેટી, પ્રથમ ઈસ્તિનજો કરાવે, પછી નમાઝ જેવું વુજુ કરાવે, અર્થાત મોઢા પછી કોણી સમેત હાથ ધુવે પછી માથાનો મસોહ કરે, પછી પગો ધુવે. પરંતુ મૈયતના વુજુમાં ગટ્ટાઓ સુધી પહેલા હાથ ધોવું અને કુલ્લી કરવું અને નાકમાં પાણી નાખવું નથી. હા, કોઈ કપડા અથવા રૂનું પુમડું પલાળીને ઢાંતો અને મસોડાઓ અને હોઠો અને નસકોરા પર ફેરવી દો પછી માથા અને દાઢીના વાળ હોય તો ગુલ ખેરૂથી ધુવે. આ ન હોય તો પાક સાબુ ઈસ્લામી કારખાનાનો બનેલો અથવા બેસન અથવા કોઈ બીજી ચીઝથી ધુવે. નહી તો એકલું પાણી પણ કાફી છે. પછી ડાબા પાસે સુવડાવી માથાથી પગો સુધી બોરડીના પાંદળાથી ઉકાળેલું પાણી વહાવડાવો, કે તખ્તા સુધી પહોંચી જાય પછી જમણા પડખે સુવડાવી એવી જ રીતે કરો અને બોરડીના પાંદળાઓથી ઉકાળેલું પાણી ન હોય તો ફક્ત કકુલુ ગરમ પાણી કાફી છે. પછી મૈયતને ટેકો લગાવી બેસાડો અને નરમી સાથે પેટ ઉપરથી નીચે હાથ ફેરવો, જો કાંઈ નાપાકી નીકળે તો ઘોઈ નાખો. વુજુ તથા ગુસ્લનું પુનરાવર્તન ન કરો. પછી છેવટે માથાથી પગો સુધી કપુરનું પાણી વહાવો.

પછી તેના શરીરને કોઈ પાક કપડાથી ધીમેથી લુછી નાખો.

મસ્અલા-(૫૯૧) : એક વખત સઘળા શરીર ઉપર પાણી વહાવવું ફર્જ છે અને ત્રણ વખત સુન્નત છે. મુસ્તહબ એ છે કે જ્યાં ગુસ્લ આપો પડદો કરી લો કે નવડાવવાવાળા અને મદદગારો સિવાય બીજો કોઈ દેખે નહી. નવડાવતી વખતે ભલે એવી રીતે સુવડાવો જેમ કબ્રમાં મુકો છો અથવા કિબ્લા તરફ પગ કરીને અથવા જેમ સરળતા હોય તેમ કરો.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૫૯૨) : નવડાવનાર તહારત સાથે હોય, જનાબતવાળા અથવા હેઝવાળી સ્ત્રીએ જો ગુસ્લ આપ્યું તો કરાહત છે, પરંતુ ગુસ્લ થઈ જશે. અને બે વુજુએ નવડાવ્યો તો કરાહત પણ નથી. સારું એ છે કે નવડાવનાર મૈયિતનો સૌથી વધારે નિકટનો સંબંધી હોય, તે ન હોય અથવા નવડાવવું જાણતો ન હોય તો, કોઈ બીજી વ્યક્તિ જે અનામતતદાર (અયબ ઢાંકનાર) તથા પરહેઝગાર હોય તે નવડાવે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૫૯૩) : નવડાવનાર વિશ્વાસપાત્ર માણસ હોય કે સંપૂર્ણ રીતે ગુસ્લ આપે. અને જે સારી વાત દેખે. દા.ત. ચહેરો ચમકી ઉઠયો અથવા મૈયિતના શરીરમાંથી ખુશ્બુ આવી, તો તેને લોકો સામે બયાન કરે. અને કોઈ બુરી ખરાબ વાત જોઈ દા.ત. ચહેરાનો રંગ કાળો થઈ ગયો અથવા દુગંધ આવી, અથવા સુરત કે અવયવોમાં પરિવર્તન-વિકાર આવ્યું તો તેને કોઈને કહે નહી. અને એવી વાત કહેવું જાઈજ પણ નથી. હદીસમાં ઈરશાદ થયો છે કે પોતાના મડદાંઓની ખુબીઓનો ઉલ્લેખ કરો અને તેની બુરાઈઓથી રોકાઈ જાવ.

(જવહરહ નૈયેરહ)

મસ્અલા-(૫૯૪) : જો કોઈ બદમજહબ મર્યો અને તેનો રંગ કાળો થઈ ગયો અને કોઈ ખરાબ વાત જાહેર થઈ તો તેનું બયાન કરવું જોઈએ, કે તેનાથી લોકોને ઈબ્રત તથા નસીહત થશે. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૫૯૫) : નવડાવનારની પાસે ખુશ્બુ સળ ગાવવું મુસ્તહબ છે, કે જો મૈયિતના શરીરમાંથી દુગંધ આવે તો તેને ખબર ન પડે. નહી તો ગભરાઈ

જશે. તદઉપરાંત તેણે જરૂરત અનુસાર મૈયિતના અવયવો પર નઝર નાખવી, જરૂરત વગર કોઈ અવયવ પ્રત્યે દેખે નહી, કેમકે શક્ય છે કે તેના શરીરમાં કોઈ ઐબ (ખામી) હોય જેને તે છુપાવતો હતો.

(જવહરહ)

મસ્અલા-(૫૯૬) : જો ત્યાં તેના સિવાય બીજા પણ નવડાવનાર હોય તો નવડાવાનું મહેનતાણું લઈ શકે છે. પરંતુ અફઝલ એ છે કે ન લે. અને જો કોઈ બીજો નવડાવનાર ન હોય તો મહેનતાણું લેવું જાઈજ નથી.

(દુર્ફે મુખ્તાર, આલમગીરી)

મસ્અલા-(૫૯૭) : જનાબતવાળા (જેના ઉપર ગુસ્લ વાજિબ હોય) અથવા હેઝ તથા નિફાસવાળી સ્ત્રીનું અવસાન થયું તો એક જ ગુસ્લ કાફી છે કે વાજિબ હોવાના કેટલાએ કારણો હોય. સઘળા એક ગુસ્લથી અદા થઈ જાય છે.

(દુર્ફે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૫૯૮) : પુરૂષને પુરૂષ નવડાવે અને સ્ત્રીને સ્ત્રી નવડાવે. મૈયિત નાનો છોકરો છે તો તેને સ્ત્રી પણ નવડાવી શકે છે અને નાની છોકરીને પુરૂષ પણ નવડાવી શકે છે. નાનામાં ભાર્વાથ એ છે કે શહવત (કામવાસના)ની હદે પહોંચ્યા ન હોય.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૫૯૯) : જે પુરૂષની જનનેન્દી (લીંગ) અથવા અંડકોષ કાપી લેવામાં આવ્યો હોય તે પુરૂષ જ છે. અર્થાત પુરૂષ જ તેને ગુસ્લ આપી શકે છે. અથવા તેની પત્ની ગુસલ આપી શકે છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૬૦૦) : સ્ત્રી પોતાના પતિને ગુસ્લ આપી શકે છે જ્યારે કે મૃત્યુથી પહેલા અથવા બાદમાં કોઈ એવું કાર્ય ઘટીત થયું ન હોય જેનાથી તેના નિકાહમાંથી નીકળી જાય દા.ત. પતિના પુત્ર અથવા બાપને શહવત (કામવાસના)થી સ્પર્શ કર્યો અથવા ચુંબન કર્યું અથવા મઆઝ અલ્લાહ મુરતદ થઈ ગઈ, ભલે ગુસ્લથી પહેલા જ, પછી મુસલમાન થઈ ગઈ કે આ કારણોથી નિકાહ તુટી ગયો અને તે અજનબી (પરાઈ) થઈ ગઈ જેથી ગુસ્લ આપી શકતી નથી. (આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા-(૬૦૧) : પત્નીને રજઈ તલાક આપી,

હજુ તે ઈદતમાં હતી કે પતિનું અવસાન થઈ ગયું તો ગુસ્લ આપી શકે છે. અને તલાકે બાઈન આપી છે તો જો કે ઈદતમાં છે (છતાં તે) ગુસ્લ આપી શકતી નથી.

(આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૬૦૨) : ઉમ્મુલ વલદ (તે બાંદી દાસી જેને પોતાના માલિકથી ઔલાદ પૈદા થઈ હોય) અથવા મુદબિરા અથવા મુકાતિબહ અથવા એ જ બાંદી (દાસી) પોતાના મૃતક આકા (માલિક)ને ગુસ્લ આપી શકતી નથી, કારણ આ સઘળા હવે તેની મિલકતમાંથી ખારિજ થઈ ગયા. એવી જ રીતે જો તે મરી જાય તો માલિક નવડાવી શકતો નથી.

(દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૬૦૩) : પત્ની મરી જાય તો પતિ ન તેને નવડાવી શકે છે ન સ્પર્શ કરી શકે છે. પરંતુ મોઢું જોવાની મનાઈ નથી, (દુર્રે મુખ્તાર) લોકોમાં એ વાત જે મશહુર છે કે પતિ, પત્નીના જનાઝાને ન કાંધો આપી શકે છે નકબ્રમાં ઉતારી શકે છે ન મોઢું દેખી શકે છે કેવળ ગલત છે. કેવળ નવડાવવામાં અને તેના શરીરને કોઈ (કપડાં વિગેરેની) આડ વગર હાથ લગાડવાની મનાઈ છે.

મસ્અલા-(૬૦૪) : સ્ત્રીનું મૃત્યુ થયું અને ત્યાં કોઈ બીજી સ્ત્રી નથી કે નવડાવી દે તો તેણીને તયમ્મુમ કરાવવામાં આવે. પછી તયમ્મુમ કરાવનાર મહરમ હોય તો હાથથી તયમ્મુમ કરાવે અને અજનબી હોય ભલે પતિ હોય તો તો હાથ ઉપર કપડું લપેટીને જમીન અથવા જમીનના પ્રકાર ઉપર હાથ મારે અને તયમ્મુમ કરાવે. અને પતિ સિવાય કોઈ બીજો અજનબી હોય તો કાંડાઓ તરફ નજર કરે નહી, અને પતિને તેની હાજત નથી. અને આ મસ્અલામાં જવાન અને વૃદ્ધ સ્ત્રી બંનેનો એક જ હુકમ છે.

(દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા-(૬૦૫) : પુરૂષનો ઈન્તેકાલ થયો અને ત્યાં ન કોઈ પુરૂષ છે ન તેની પત્ની તો જે સ્ત્રી ત્યાં છે તે તેને તયમ્મુમ કરાવે, પછી જો સ્ત્રી મરહમ છે અથવા તેની બાંદી (દાસી) તો તયમ્મુમમાં હાથ ઉપર કપડું લપેટવાની જરૂર નથી અને અજનબી (પરાઈ) હોય તો કપડું લપેટી તયમ્મુમ કરાવે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૬૦૬) : પુરૂષનો પ્રવાસમાં ઈન્તેકાલ થયો અને તેની સાથે સ્ત્રીઓ છે અને કાફિર પુરૂષો પણ છે. પરંતુ મુસલમાન પુરૂષ કોઈ નથી તો સ્ત્રીઓ તે કાફિર પુરૂષને નવડાવવાની રીત બતાવી દે કે તે નવડાવી દે. અને જો પુરૂષ કોઈ નથી અને નાની છોકરી સાથે છે કે નવડાવવાની શકિત (તાકત) ધરાવે છે. તો આ સ્ત્રીઓ તેને શીખવાડી દે તે નવડાવે. એવી જ રીતે જો સ્ત્રીનો ઈન્તેકાલ થઈ ગયો અને કોઈ મુસલમાન સ્ત્રી નથી અને ગેરમુસલમાન સ્ત્રીઓ ત્યાં ઉપસ્થિત છે, તો પુરૂષ તે ગુર મુસ્લિમ સ્ત્રીઓને ગુસલ આપવાની રીત શીખવાડે અને તેમનાથી નવડાવે, અથવા નાનો છોકરો તેના યોગ્ય હોય કે નવડાવી શકે તો તેને શીખવે અને તે નવડાવે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૬૦૭) : એવા સ્થળે ઈન્તેકાલ થયો કે ત્યાં પાણી મળતુ નથી તો તયમ્મુમ કરાવો અને જનાઝાની નમાઝ પઢો. અને નમાઝ પછી જો દફન કરવા પહેલા જો પાણી મળી જાય તો નવડાવી નમાઝનું પુનરાવર્તન કરો.

(દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી)

મસ્અલા-(૬૦૮) : તે હિજડો જેની અંદર પુરૂષ તથા સ્ત્રી બંનેની જનેન્દ્રીઓ હોય તો તેને ન પુરૂષ નવડાવી શકે છે ન સ્ત્રી, બલ્કે તયમ્મુમ કરાવવામાં આવે. અને તયમ્મુમ કરાવનાર અજનબી (પરાયા) હોય તો હાથ ઉપર કપડું લપેટી લે અને કાંડાઓ તરફ નજર કરે નહી. એવી જ રીતે ઉપરોક્ત હિજડો કોઈ પુરૂષ અથવા સ્ત્રીને ગુસ્લ આપી શકતો નથી. (આલમગીરી) ઉપર મુજબનો હિજડો જો નાનું બાળક હોય તો તેને પુરૂષો પણ નવડાવી શકે છે અને સ્ત્રીઓ પણ અવી જ રીતે, તેનું ઉલ્લું.

મસ્અલા-(૬૦૯) : મુલસમાનનો ઈન્તેકાલ થયો અને તેનો બાપ કાફિર છે, તો તેને મુસલમાન નવડાવે. તેના બાપના કાબુમાં આપે નહી. કોઈ કાફિર મુસલમાન થયો અને તેની પત્ની કાફિર છે અથવા અહલે કિતાબ છે તો નવડાવી શકે છે, પરંતુ જરૂરત વગર તેણીથી નવડાવવું બહુજ ખરાબ છે. અને જો આતશ પરસ્ત સ્ત્રી અથવા મૂર્તિ પૂજક છે અને તેના મરી ગયા પછી મુસલમાન થઈ તો

નવડાવી શકે છે. એ શરતે કે નિકાહમાં બાકી રહી હોય. નહીં તો નથી નવડાવી શકતી. અને નિકાહમાં બાકી રહેવાની સૂરત એ છે કે જો ઈસ્લામી રાજ્યમાં છે, તો હાકિમે ઈસ્લામ, પતિના મુસલમાન થવા પછી પત્નીને ઈસ્લામ પેશ કરે, જો માની લીધું તો ઠીક, નહીં તો તુરત જ નિકાહથી નિકળી જશે. અને જો ઈસ્લામી રાજ્યમાં નથી તો તેના ઈસ્લામનો પતિના પછી પત્નીને ત્રણ હેઠળ આવવાનો ઈન્તેઝાર કરવામાં આવશે. આ મુદત દરિમાયાન મુસલમાન થઈ ગઈ તો ઠીક, નહીં તો નિકાહથી નીકળી જશે. અને બંને હાલતોમાં પછી જો કે મુસલમાન થઈ જાય તો ગુસ્લ આપી શકતી નથી. (દુર્ રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૬૧૦) : મૈયતથી ગુસ્લ ઉતરી જવા અને તેના ઉપર નમાઝ સહીહ થવામાં મૈયત અને ફેલ શર્ત નર્થ યાં સુધી કે, મડદું જો પાણીમાં પડી ગયું, અથવા તેના . પર વરસાદ વરસ્યો કે સમગ્ર શરીર ઉપર પાણી વહી ગયું, પરંતુ જીવતાઓ ઉપર જે ગુસ્લે મૈયિત વાજિબ છે તે તે સમયે જવાબદારીમાંથી મુક્ત થશે કે નવડાવે. જેથી જો મડદું પાણીમાં મળ્યું તો ગુસ્લની નિયતથી તેને ત્રણવાર પાણીમાં હલાવી લે, કે મસનુન ગુસ્લ અદા થઈ જાય. અને એક વખત હલાવ્યું તો વાજિબ અદા થઈ ગયું પરંતુ સુન્નતની માંગ બાકી રહી, અને નિયત વગર નવડાવવાથી જવાબદારીમાંથી મુક્ત થઈ જશો, પરંતુ સવાબ મળશે નહીં. દા.ત. કોઈને શીખવવાની નિયતથી મૈયિતને ગુસ્લ આપ્યું તો વાજિબ નષ્ટ થઈ ગયું પરંતુ મૈયિતના ગુસ્લનો સવાબ મળશે નહીં. ગુસ્લ થઈ જવા માટે એ પણ જરૂરી નથી કે નવડાવનાર મુક્લ્લફ મુસલમાન, આકિલ, બાલિગ અથવા નિયતવાળો હોય. માટે ના બાલિગ અથવા કાફિરે નવડાવી દીધું તો ગુસ્લ અદા થઈ ગયું એવી જ રીતે જો પરાઈ સ્ત્રીએ અથવા પુરૂષે સ્ત્રીને ગુસ્લ આપ્યું તો ગુસ્લ અદા થઈ ગયું, જો કે તેમણે નવડાવવું જાઈજ હતું નહીં.

(દુર્ રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૬૧૧) : કોઈ મુસલમાનનું અર્ધા કરતાં વધારે ધડ મળ્યું તો તેને ગુસ્લ તથા કફન આપીશું. અને જનાઝાની નમાઝ પણ પઢીશું. અને નમાઝ

પછી તે બાકીનો ટુકડો પણ મળ્યો તો જો તેમાં મસ્તક પણ છે તો પણ એજ હુકમ છે. અને જો માથું ન હોય અથવા લંબાઈમાં માથાથી પગ સુધી જમણા અથવા ડાબી બાજુનો ભાગ મળ્યો તો આ બંને હાલતોમાં ન ગુસ્લ છે, ન કફન ન નમાઝ, બલ્કે એક કપડામાં લપેટીને દફન કરી દો.

(આલમગીરી, દુર્ રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૬૧૨) : મડદું મળ્યું અને એ ખબર નથી કે મુસલમાન છે કે કાફિર? તો જો તેનો દેખાવ (વઝઅ-કતઅ) મુસલમાનો જેવો હોય અથવા કોઈ ચિન્હ એવું હોય જેનાથી મુસલમાન હોવું સાબિત થાય છે, અથવા મુસલમાનોના મહોલ્લામાં મળી આવ્યું તો ગુસ્લ આપો અને નમાઝ પઢો નહીં તો નહીં.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૬૧૩) : મુસલમાન મડદાં કાફિર મડદાઓમાં ભેળસેળ થઈ ગયા હોય તો જો પત્ના વિગેરે કોઈ ચિન્હથી ઓળખ કરી શકીએ તો મુસલમાનોને જુદા કરીને ગુસ્લ તથા કફન આપે અને નમાઝ પઢે. અને જો ઓળખાણ પડતી ન હોય તો ગુસ્લ આપે અને નમાઝમાં ખાસ મુસલમાનો માટે દુઆની નિયત કરે. અને તેમનામાં જો મુસલમાનોની સંખ્યા અધિક હોય, તો મુસલમાનોના મકબરામાં દફન કરે. નહીં તો જુદા દફન કરે. (દુર્ રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૬૧૪) : કાફિર મડદા માટે ગુસ્લ તથા કફન દફન નથી, બલ્કે એક ચીથડામાં લપેટી સાંકડા ખાડામાં દાબી દે. આ પણ ત્યારે કરો કે તેનો કોઈ સહધર્મીના હોય. અથવા તેને લઈ જાય નહીં. તો મુસલમાન ન હાથ લગાડે ન તેના જનાઝા (ઠાકડી) માં સિરકત (સંમિલન) કરે અને જો નિકટના સંબંધના કારણે શરીક થાય તો દુર દુર રહે. જો મુસલમાન જ તેનો સંબંધી સગો છે અને તેનો સહધર્મી કોઈ ન હોય અથવા લઈ જાય નહીં અને સંબંધ (સગાઈ)ના કારણે ગુસ્લ તથા કફન-દફન કરે તો જાઈજ છે. પરંતુ કોઈ કાર્યમાં તેની સાથે સુન્નતનો તરીકો વર્તે નહીં, બલ્કે નાપાકી ધોવાની રીતે તેના ઉપર પાણી વહાવે અને ચીથડામાં લપેટી સાંકડા ખાડામાં દબાવી દે. આ હુકમ કાફિરે અસલીનો છે. અને મુરતદનો

હુકમ એ છે કે સર્વથા ન તેને ગુસ્લ આપે ન કફન, બલ્કે કુતરાની જેમ કોઈ તંગ ખાડામાં ધકેલી માટીમાં દબાવી દે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૬૧૫) : ઝિમ્મી સ્ત્રીને મુસલમાન પુરૂષનું હમલ (ગર્ભ) હતું અને તે મરી ગઈ, જોકે બાળકમાં જીવ પડી ગયો હતો તો તેને મુસલમાનોના કબ્રસ્તાનથી અલગ દફન કરે અને તેની પીઠ કિબ્લા તરફ કરી દો કે, બાળકનું મુખ કિબ્લા તરફ થાય. એટલા માટે કે બાળક જ્યારે પેટમાં હોય છે તો તેનું મુખમાંની પીઠની તરફ હોય છે. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૬૧૬) : મૈયિતનું શરીર જો એવું થઈ ગયું કે હાથ લગાડવાથી ખાલ (ચામડી) ઉખડી જશે તો હાથ ન લગાવો કેવળ પાણી વહાવી દો.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૬૧૭) : નવડાવવા પછી જો નાક, કાન, મોઢા અને બીજા છિદ્રમાં રૂ (કપાસ) મુકી દો તો વાંધો નથી, પરંતુ બહેતર એ છે કે, ન મુકો.

(આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૬૧૮) : મૈયિતની દાઢી અથવા માથાના વાળમાં કાંસકો કરવો અથવા નખ કાપવા અથવા કોઈ જગ્યાના વાળ મુંડવા અથવા કતરવા અથવા ઉખેડવા નાજાઈજ તથા મકરૂહે તહરીમી છે, બલ્કે હુકમ એ છે કે જે હાલતમાં છે એજ હાલતમાં દફન કરી દો. હા જો નખ તુટી ગયો હોય તો તેને લઈ શકો છો. અને જો નખ અથવા વાળ કાપી લીધા તો કફનમાં મુકી દો.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર, આલમગીરી)

મસ્અલા-(૬૧૯) : મૈયિતના બંને હાથ, કરવટો (પાસા)માં રાખો. છાતી ઉપર ન રાખો કે આ કુફકારનો તરીકો છે. (દુર્રે મુખ્તાર) કેટલાક સ્થળે નાફ (ડુંટી)ના નીચે એવી રીતે રાખે છે જેવું કે નમાઝના કિયામમાં, આવું પણ કરો નહિ.

મસ્અલા-(૬૨૦) : કેટલાક સ્થળોએ રિવાજ છે કે સામાન્યત મૈયિતના ગુસ્લ માટે કોરા માટલા તથા કોરા બદનાલાવે છે તેની કોઈ જરૂરત નથી. ઘરના વપરાશના માટલા-લોટાથી પણ ગુસ્લ આપી શકો છો. અને કેટલાક એ જહાલત કરે છે કે, ગુસ્લ પછી

તેને ફોડી નાખે છે. આ નાજાઈજ તથા હરામ છે, કે માલ નખ્ત કરવું છે. અને એ ખ્યાલ હોય કે નાપાક થઈ ગયા તો તે પણ ફજુલ વ્યર્થ પણ છે, કે પ્રથમ તો તેના ઉપર છાંટા પડતા નથી અને પડે તો પણ રાજેહ (જે કોલ પર ફત્વો આપવામાં આવે તે) એ છે કે મૈયિતનું ગુસ્લે હુકમી નાપાકી દુર કરવા માટે છે. તો ઉપયુક્ત પાણીના છાટા પડે અને ઉપયુક્ત પાણી નાપાક નથી, જેવી રીતે જીવતાઓના વુજુ તથા ગુસ્લનું પાણી. અને જો ફરજ કરી લેવામાં આવે કે નાપાક પાણીના છાંટા પડે, તો ધોઈ નાખો ધોવાથી પાક થઈ જશે. અને અકસર સ્થળે તે માટલા-લોટા મસ્જિદોમાં મુકી દે છે. જો નૈયત એ હોય કે નમાઝીઓને તેનાથી આરામ પહોંચશે અને તેનો મડદાંને સવાબ પહોંચશે તો આ સારી નિયત છે અને એ મુકવું ઉત્તમ છે. અને જો એ વિચાર હોય કે તેને ઘરમાં રાખવું નહુસત (અપ શુકન-અશુભ) છે તો સાવ મુર્ખતા છે અને કેટલાક લોકો માટલાનું પાણી ફેંકી દે છે તે પણ હરામ છે.

કફળનું ઉચ્ચાન :

મસ્અલા-(૬૨૧) : મૈયિતને કફન આપવું ફર્જ કિફાયા છે. કફનના ત્રણ દરજ્જા છે. (૧) જરૂરત (૨) કિફાયત અને (૩) સુન્નત, પુરૂષ માટે સુન્નત ત્રણ કપડાં છે. (૧) લીફાફો (૨) ઈજાર અને (૩) ખમીસ, અને સ્ત્રી માટે પાંચ છે. ત્રણ ઉપરોક્ત અને (૪) ઓઢણી (૫) સીનાબંધ, કિફાયત કફન પુરૂષ માટે બે કપડાં છે (૧) લિફાફો (૨) ઈજાર અને સ્ત્રી માટે ત્રણ-(૧) લિફાફો (૨) ઈજાર (૩) ઓઢણી અથવા (૧) લિફાફો (૨) ખમીસ (૩) ઓઢણી. કફને જરૂરત બંને માટે જે મળી આવે. અને ઓછામાં ઓછું એટલું તો હોય કે સઘળું શરીર ઢંકાઈ જાય. (દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા-(૬૨૨) : લિફાફો અર્થાત ચાદરની માત્રા એ છે કે મૈયિતના કદથી એટલા પ્રમાણમાં વધારે હોય કે બંને તરફ બાંધી શકાય. અને ઈજાર અર્થાત તેહબંધ કે બંને તરફ બાંધી શકાય. અને ઈજાર માથાથી પગ સુધી અર્થાત લિફાફા (ચાદર) કરતાં એટલો નાનો હોય જે બાંધવા માટે વધારે હતો અને ખમીસ જેને કફની કહે છે તે ગર્દનથી ઘુંટણોના

નીચે સુધી અને એ આગળ અને પાછળ બંને બાજુએ બરાબર હોય. જાહિલોમાં જે રિવાજ છે કે પાછળ ઓછો રાખે છે તે ભુલ છે, ચાક અને બાંયો આમાં ન હોય. પુરૂષ અને સ્ત્રીની કફનીમાં તફાવત છે. પુરૂષની કફની ખભાઓ ઉપર ચીરો અને સ્ત્રી માટે છાતી તરફ ચીરો. ઓઢણી ત્રણ હાથની હોવી જોઈએ. અર્થાત દોઢ ગજની, સીના બંધ, સ્તનથી ડુંટી સુધી અને બહેતર એ છે કે જાંગ સુધી હોય. (આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૬૨૩) : જરૂર વગર કફને કિફાયતથી ઓછું કરવું નાજાઈતું તથા મકરૂહ છે. (દુર્રે મુખ્તાર) કેટલાક મોહતાજલોકો કફને જરૂરત પર શકિતમાન હોય છે, પરંતુ મસનુન કફન ઉપલબ્ધ નથી. મસનુન કફન માટે લોકો પાસે સવાલ કરે છે. આ નાજાઈતું છે. કેમકે સવાલ (માંગવું) જરૂરત વગર જાઈતું નથી. અને અહીંયાં જરૂરત નથી. અલબત્ત જો કફને જરૂરત ઉપર પણ શકિતમાન ન હોય તો જરૂરત જેટલો સવાલ કરે, વધારે નહી. હા, જો વગર માંગે મુસમમાનો ખુદ મસનુન કફન પુરૂં કરી દે, તો ઈન્શાઅલ્લાહ પુરો સવાબ પામશે

(ફતાવા રિઝવીયા)

મસ્અલા-(૬૨૪) : વારસદારોમાં મતભેદ થયો, કોઈ બે કપડાં માટે કહે છે, અને કોઈ ત્રણ કપડા માટે તો ત્રણ કપડા આપવામાં આવે, કે આ સુન્નત છે. અથવા એમ કરવામાં આવે કે જો માલ વધારે છે અને વારસદારો ઓછા તો કફને સુન્નત આપે. અને જો માલ ઓછો છે અને વારસદાર વધારે છે તો કફને કિફાયત આપે. (જવહરહ વિગેરે)

મસ્અલા-(૬૨૫) : કફન સાડું હોવું જોઈએ. અર્થાત પુરૂષ ઈદો તથા જુમ્આ માટે જેવા કપડાં પહેરતો હતો અને સ્ત્રી જેવા કપડાં પહેરીને પીયરમાં જતી હતી તે કીમતનું કફન હોવું જોઈએ. હદીસમાં છે કે, પુરૂષોને સાડું કફન આપો કે પરસ્પર મુલાકાત કરતા અને સારા કફનથી ગર્વ કરે છે અર્થાત ખુશ થાય છે. સફેદ કફન બેહતર છે. કે નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું: “પોતાના મડદાઓને સફેદ કપડાઓમાં દફનાવો”

(ગુનીયા, રદદુલ મુહતાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૬૨૬) : લાલ અથવા જફરાનનું રંગેલ અથવા રેશમનું કફન પુરૂષ માટે મના છે, અને સ્ત્રી માટે જાઈતું છે. અર્થાત જે વસ્ત્ર જિંદગીમાં પહેરી શકે છે તેનું કફન આપી શકાય છે અને જે જિંદગીમાં નાજાઈતું છે તેનું કફન પણ નાજાઈતું છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૬૨૭) : ખુન્સા મુશિકલ હિજડાને સ્ત્રીની જેમ પાંચ કપડાંનું કફન આપવામાં આવે, પરંતુ લાલ રંગ અથવા જફરાનમાં રંગેલ અને રેશમી કફન તેના માટે નાજાઈતું છે. (આલમગીરી)

(નોટ : ખુન્સા મુશિકલ તેને કહે છે જેમાં પુરૂષ અને સ્ત્રી બન્નેની જનેન્દીઓ હોય)

મસ્અલા-(૬૨૮) : કોઈએ વસીયત કરી કે કફનમાં તેને બે કપડાં પહેરાવવામાં આવે, તો આ વસીયતનો અમલ ન કરવામાં આવે. અને તેને ત્રણ કપડાં પહેરાવવામાં આવે. અને જો એવી વસીયત કરી કે, હજાર રૂપીયાનું કફન પહેરાવવામાં આવે તો તે પણ લાગુ થશે નહી મધ્યમ દરજ્જાનું આપવામાં આવે. (રદદુલ મુહતાર, દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી)

મસ્અલા-(૬૨૯) : જે નાબાલીગ શહવતની હદ સુધી પહોંચી ગયો તે બાલિગના હુકમમાં છે. (શહવતની હદ છોકરાઓમાં એ કે તેનું દિલ સ્ત્રીઓ તરફ રગબત કરે અને છોકરીઓમાં એ કે તેને દેખીને પુરૂષને તેની પ્રત્યે અભિરૂચિ પૈદા થાય, અને તનો અંદાજો છોકરાઓમાં બાર વર્ષ અને છોકરીઓમાં નવ વર્ષ છે.) અર્થાત બાલિગને કફનમાં જેટલા કપડાં આપવામાં આવે તેને પણ આપવામાં આવે અને તેનાથી નાના છોકરાને એક કપડાં અને નાની છોકરીને બે કપડાં આપી શકો છો અને છોકરીને પણ બે કપડાં આપવામાં આવે તો સાડું છે અને બેહતર એ છે કે બંનેને પુરૂં કફન આપો ભલે એક દિવસનું બાળક હોય. (રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૬૩૦) : જુના કપડાંઓનું પણ કફન થઈ શકે છે, પરંતુ કપડું ઘોએલું હોવું જોઈએ. કેમ કે, કફન ચોખ્ખું હોવું પ્રિય છે. (જવહરહ)

મસ્અલા-(૬૩૧) : મૈયતે જો પોતાની પાછળ કોઈ માલ છોડ્યો હોય તો કફન તેનાજ માલથી હોવું જોઈએ. અને કરજદાર છે તો લેણદાર કફને કિફાયત

માટે મના કરી શકે છે. અને મના કર્યું તો ઈજાઝત સમજવામાં ન આવશે. (રદદુલ મુહતાર) પરંતુ લેણદાર ને મનાઈનો તે સમયે હક છે. જ્યારે તે સઘળો માલ દેણ (દેવા)માં ડુબેલો હોય.

મસ્અલા-(૬૩૨) : દેણ (દેવા) તથા વસિયત તથા મીરાસ આ સઘળાં ઉપર કફન અગ્નિમતા ધરાવે છે. અને દેણ, વસિયત પર અગ્નિમતા ધરાવે છે. અને વસિયત મીરાસ પર અગ્નિમતા ધરાવે છે.

(જવહરહ)

મસ્અલા-(૬૩૩) : મરનાર કોઈ માલ મુકી ગયો નથી તો કફન તેના માથે છે જેના માટે તેની જિંદગીમાં ભરણ પોષણ હતું. અને જો કોઈ એવો માણસ નથી જેના ઉપર ભરણ પોષણ વાજિબ હતું અથવા છે. પરંતુ નાદાર -નિધન છે તો બયતુલમાલ થી કફન આપવામાં આવે. અને બયતુલમાલ પણ ત્યાં ન હોય જેવું કે અહીંયા હિન્દુસ્તાનમાં સરકારી બયતુલમાલ નથી, તો ત્યાંના મુસલમાનો પર કફન આપવું ફરજ છે. જો ખબર હતી અને કફન ન આપ્યું તો સૌ ગુનેહગાર થશે. જો તે લોકો પાસે પણ નથી. (અર્થાત કફન આપવાની શક્તિ ધરાવતા નથી.) તો એક કપડાં જેટલું (કફન) બીજા લોકો પાસેથી માંગી લે. (જવહરહ, દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૬૩૪) : સ્ત્રીએ જોકે પોતાની પાછળ માલ છોડ્યો છે તે છતાં તેનું કફન પતિના માથે છે. એ શર્તે કે મૃત્યુ વખતે કોઈ એવી વાત દેખવામાં ન આવી જેનાથી સ્ત્રીનું ભરણ પોષણ પતિ ઉપરથી નષ્ટ થઈ જતું. જો પતિ મૃત્યુ પામ્યો અને તેની પત્ની માલદાર છે. તો પણ પત્ની ઉપર કફન વાજિબ નથી. (આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૬૩૫) : આ જે કહેવામાં આવ્યું કે ફલાણા ઉપર કફન વાજિબ છે, તેનાથી ભાવાર્થ શરઈ કફન છે. એવી જ રીતે બીજો તજહીઝનો સામાન દા.ત. ખુશબુ અને ગુસ્સાલ (નવડાવનાર) અને લઈ જનારાઓનું મહેનતાણું અને દફનના ખર્ચા સૌમાં શરઈ માત્રા મુરાદ છે. તે સિવાયની બીજી વાતો જો મૈયિતના માલમાંથી કરવામાં આવી અને વારસદારોએ ઈજાઝત પણ આપી દીધી હોય તો જાઈઝ છે. નહીં તો ખર્ચ કરનારના માથે છે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૬૩૬) : કફન માટે રકમ માંગી લાવ્યા તેમાંથી કાંઈક બચી ગયું તો જો ખબર છે કે ફલાણાં માણસે આપ્યું છે તો તેને પાછું આપી દો. નહીં તો બીજા કોઈ મોહતાજના કફનમાં ખર્ચ કરી દો. તે પણ ન થાય તો સદકો કરી દો. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૬૩૭) : મૈયિત એવા સ્થળે છે કે, ત્યાં કેવળ એક માણસ છે અને તેની પાસે કેવળ એક જ કપડું છે તો તેના માથે એ જરૂરી નથી કે પોતાના કપડાનું કફન કરી દે. (દુર્રે મુખ્તાર)

કફન પહેરવાનો તરીકો

મસ્અલા-(૬૩૮) : કફન પહેરવાની રીત એ છે કે મૈયિતને ગુસ્લ આપ્યા પછી શરીર કોઈ પાક કપડાથી ધીમેથી લૂછીલે કે કફન ખરાબ ન થાય અને કફનને એક અથવા ત્રણ અથવા પાંચ અથવા સાત વાર ઘુણી દઈ લો. તેનાથી વધારે નહીં. પછી કફન એવી રીતે બીછાવવામાં આવે કે પહેલા મોટી ચાદર પછી તેહબંધ પછી કફની પછી મૈયિતને તેના ઉપર સુવડાવી દો અને કફની પહેરાવો. અને દાઢી અને સઘળા શરીર ઉપર ખુશબુ મસળો અને સિજદાના સ્થળો અર્થાત માથા, નાક, હાથ, ઘુંટણો તથા પગો ઉપર કપુર લગાડો. પછી ઈજાર અર્થાત લુંગી લપેટી લો. પ્રથમ ડાબી બાજુથી પછી જમણી બાજુથી, પછી લિફાફા ચાદરને લપેટો, પહેલા ડાબી તરફથી કે જેથી જમણો છેડો ઉપર રહે. અને માથાંના તથા પગની તરફ બાંધી દો, કે ઉડવાની આશંકા ન રહે. સ્ત્રીને કફની પહેરાવી તેના વાળ ના બે ભાગ કરીને કફનીના ઉપર છાતી ઉપર નાખી દો, અને ઓઢણી અર્ધી પીઠના નીચેથી બિછાવી માથા ઉપર લાવી મુખ ઉપર નિકાબ-પડદાની જેમ નાંખી દો, કે છાતી ઉપર રહે, કે તેની લંબાઈ અર્ધી પીઠથી છાતી સુધી છે. અને પહોળાઈ એક કાનની બુટીથી બીજા કાનની બુટી સુધી છે. અને લોકો જે એમ કરે છે કે, જિંદગીની જેમ ઓઢાડે છે તે કવળ વ્યર્થ તથા સુન્નત વિરુદ્ધ છે. પછી દસ્તુર પ્રમાણે ઈજાર તથા લિફાફો લપેટો. પછી સોના ઉપર સીના બંધ, સ્તનના ઉપરના ભાગથી જાંગો સુધી લાવીને બાંધો

(આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્ખલા-(૬૩૯) : પુરૂષના શરીર ઉપર એવી સુગંધી લગાવવું જાઈજ નથી જેમાં ઝાફરાન (કસ્તુરી)નું મિશ્રણ હોય. સ્ત્રી માટે જાઈજ છે. જેણે એહરામ બાંધ્યું છે તેના શરીર ઉપર પણ પુશ્બુ લગાવો અને તેનું મુખ અને માથું કફનથી ઢાંકવામાં આવે.

(આલમગીરી, વિગેરે)

મસ્ખલા-(૬૪૦) : જો મડદાનું કફન ચોરાઈ ગયું અને લાશ હજુ તાજી છે તો ફરીથી કફન પહેરાવવામાં આવે. જો મૈયિતનો માલ યથાવત છે તો તેનાથી, અને જો વેચાઈ ગયો છે તો કફન આપવું વારસદારોના માથે છે. વસિયત અથવા કરજમાં માલ આપી દેવામો આવ્યો છે તો તે લોકોના માથે નથી. અને જો સઘળો તરકો (મરનારની સંપત્તિ) દેવામાં ડુબેલો છે અને લેણદારોએ હજુ સુધી કબ્જો ન કર્યો હોય તો એજ માલથી કફન આપો અને કબજો કરી લીધો તો તેમની પાસેથી પાછો લેશો નહિ. બલ્કે કફન તેના માથે છે કે માલ ના હોવાની પરિસ્થિતિમાં જેના માથે હોય છે, અને જો મજકુર હાલતમાં લાશ ફાટી ગઈ તો મસનુન કફનની જરૂરત નથી, બલ્કે એક કપડું કાફી છે.

(આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્ખલા-(૬૪૧) : જો મડદાને જાનવર ખાઈ ગયું અને કફન જો પડેલુ મળ્યું તો મૈયિતના માલથી કફન આપવામાં આવ્યું છે તો તરકા (મરનારની સંપત્તિ)માં ગણના થશે અને કોઈ બીજાએ કફન આપ્યું છે, અજનબી યા સગા-સંબંધીએ તો આપનાર માલિક છે, તેની ઈચ્છા હોય તેમ કરે.

(આલમગીરી)

મસ્ખલા-(૬૪૨) : હિન્દુસ્તાનમાં સામાન્ય રિવાજ છે કે મસનુન કફન ઉપરાંત ઉપરથી એક ચાદર ઓઢાવે છે, તે તકીયાદાર અથવા કોઈ મિસ્કીન પર તસદદુક કરે છે અને જાનમાઝ (મુસલ્લો) હોય છે, જેના ઉપર ઈમામ જનાઝાની નમાઝ પઢાવે છે તે પણ તસદદુક કરી દે છે જો આ ચાદર તથા જાનમાઝ મૈયિતના માલથી ન હોય બલ્કે કોઈએ પોતાની તરફથી આપ્યા છે અને આદત અનુસાર આપી જ દે છે. જેણે કફન આપ્યું બલ્કે કફન માટે જે કાપડ લાવવામાં આવે છે તે એ અંદાઝે લાવવામાં આવે

છે જેમાં આ બંને પણ થઈ જાય ત્યારે તો સ્પષ્ટ છે કે, તેની ઈજાઝત છે. અને તેમાં કાંઈ વાંધો નથી. અને જો મૈયિતના માલથી છે તો તેની બે સૂરતો છે. એક એ કે વારસદાર સૌ બાલિગ હોય અને સૌની ઈજાઝતથી હોય તો પણ જાઈજ છે. અને જો ઈજાઝત આપી નહીં તો જેણે મૈયિતના માલથી મંગાવ્યું અને તસદદુક કર્યું તેની જવાબદારીમાં આ બંને વસ્તુઓ છે. અર્થાત તેમાં જે પૈસા ખર્ચ થાય તરકામાં ગણના કરવામાં આવશે અને તે કિંમત ખર્ચ કરનાર પોતાની પાસેથી આપશે. બીજી સુરત (રીત) એ છે કે વારસદારોમાં તમામ અથવા કેટલાક ના બાલિગ છે, તો હવે તે બંને (જનાઝા પર ઓઢાડેલી ચાદર તથા મુસલ્લો) વસ્તુઓ તરકાથી હરગિઝ આપી શકાતી નથી, ભલે તે બાલિગે ઈજાઝત પણ આપી દીધી હોય, કે નાબાલિગના માલને વાપરવું હરામ છે.

લોટા-માટલાં હોવા છતાં ખાસ મૈયિતને નવડાવવા માટે નવા ખરીદ્યા તો તેમાં પણ એ જ તફસીલ છે. ત્રીજા, દસમા, ચાલીસમા, છમાસી, વરસીના ખર્ચાઓમાં પણ એ જ તફસીલ-વિગત છે કે પોતાના માલથી ઈચ્છા હોય તેમ ખર્ચ કરો અને મૈયિતને સવાબ પહોંચાડે અને મૈયિતના માલથી આ ખર્ચ એજ સમયે કરવામાં આવે કે, સૌ વારસદાર બાલિગ હોય અને સૌની અનુમતિ હોય નહીં તો ખર્ચવામાં ન આવે પરંતુ જે બાલિગ હોય પોતાના ભાગમાંથી આવા ખર્ચ કરી શકે છે. એક રીત બીજી એ પણ છે કે મૈયિતે વસિયત કરી હોય દેણ (દેવું) અદા કર્યા પછી જે વધે તેના ૧/૩માં (એક તૃત્તિયાંશ) માં વસિયત જારી થશે. બહુધા લોકો આનાથી ગાફેલ છે. અથવા અજાણ છે કે આ પ્રકારના સઘળા ખર્ચા કરી લીધા પછી હવે જે વધે છે તેનો તરકો સમજે છે. આ ખર્ચાઓમો ન વારસદારથી ઈજાઝત લે છે ન નાબાલિગ વારસદાર હોવું નુકશાનકર્તા સમજે છે. અને આ સખત ગલતી છે. આનાથી કોઈ એમ ન સમજે કે ત્રીજા વિગેરે મના કરવામાં આવે છે. તેને કોણ મના કરશે? મના તે કરે જે વહાબી હોય, બલ્કે નાજાઈજ રીતે જે તેનામાં ખર્ચ કરવામાં આવે છે તેનાથી મના કરવામાં આવે છે. કોઈ પોતાના

માલથી (ખર્ચ) કરે અથવા વારસદારો બાલિગજ હોય તેમનાથી ઈજાઝત લઈને કરે તો મનાઈ નથી.

જનાઝો લઈને ચાલવાના બચાનમાં

મસ્અલા-(૬૪૩) : જનાઝાને કાંધો (ખત્તો) આપવું ઈબાદત છે. દરેક માણસે આ ઈબાદતમાં કસર-કમી ન કરવી જોઈએ. અને હુઝુર સૈયેદુલ મુરસલીન સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે સઅદ બિન મઆઝ રદિયલ્લાહો અન્હોનો જનાઝો ઉઠાવ્યો.

(જવહરહ)

મસ્અલા-(૬૪૪) : સુન્નત એ છે કે, ચાર માણસો જનાઝો ઉઠાવે. એક એક પાયો એક એક માણસ પકડે અને જો કેવળ બે માણસોએ જનાઝો ઉપાડ્યો, એક સીરાણે અને એક પંગાતીયે તો વગર જરૂરતે મકરૂહ છે. અને જો જરૂરત હોય દા.ત. જગ્યા તંગ છે તો વાંધો નથી.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૬૪૫) : સુન્નત એ છે કે એક પછી એક ચારે પાયાઓને કાંધો આપે અને દરેક વખત દસ-દસ કદમ ચાલે અને પૂરી સુન્નત એ છે કે પહેલા જમણા સિરાણે કાંધો આપે, પછી જમણી પંગાતે, પછી ડાબા સિરાણે પછી ડાબી પંગાતે અને દસ-દસ કદમ ચાલે, તો કુલ (૪૦) ચાલીસ કદમ થાય. કે હદીસમાં છે કે, જે માણસ ચાલીસ કદમ (ડગલા) જનાઝો લઈને ચાલે તેના ચાલીસ કબીરા ગુનાહ મિટાવી દેવામાં આવશે. બીજી હદીસમાં છે કે, “જે માણસ જનાઝાના ચારે પાયાઓને કાંધો આપે અલ્લાહ તઆલા તેની આવશ્યક મગફેરત કરી દેશે.”

(જવહરહ, આલમગીરી, દુર્ મુખ્તાર,)

મસ્અલા-(૬૪૬) : જનાઝો લઈને ચાલવામાં ચારપાઈને હાથથી પકડીને ખત્તાઓ ઉપર મુકે સામાનની જેમ ગર્દન અથવા પીઠ ઉપર લાદવું મકરૂહ છે. જાનવર ઉપર જનાઝો લાદવું પણ મકરૂહ છે. (આલમગીરી, ગુનીયા, દુર્ મુખ્તાર) ઠેલા (લારી વિગેરે) ઉપર લાદવાનો પણ એ જ હુકમ છે.

મસ્અલા-(૬૪૭) : નાનું દૂધ પીતું બાળક અથવા હમણાં દૂધ છોડ્યું હોય એ બાળક અથવા તેનાથી થોડું મોટું બાળક તેને જો એક માણસ હાથ ઉપર ઉઠાવી (ઉપાડી) લઈ ચાલે, તો વાંધો નથી. અને

એક પછી એક લોકો હાથો હાથ લેતા રહે. અને જો કોઈ માણસ સવારી પર હોય અને એટલા નાના જનાઝાને હાથ ઉપર લીધેલ હોય તો પણ વાંધો નથી. અને તેનાથી મોટું મડદું હોય તો ચારપાઈ પર લઈ જાય (ગુનીયા, આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા-(૬૪૮) : જનાઝો મધ્યમ ઝડપથી લઈ જાય, પરંતુ ન એવી રીતે કે મૈયિતને ઝટકો વાગે. અને સાથે જનારાઓ માટે અફઝલ એ છે કે જનાઝાની પાછળ ચાલે. જમણી-ડાબી બાજુએ ન ચાલે અને જો કોઈ આગળ ચાલે તો એટલો દૂર રહે કે સાથીઓમાં તેની ગણના કરવામાં ન આવે. અને સઘળા જ આગળ હોય તો મકરૂહ છે.

(આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા-(૬૪૯) : જનાઝાની સાથે પૈદલ ચાલવું અફઝલ છે અને સવારી પર હોય તો આગળ ચાલવું મકરૂહ છે. અને જો આગળ હોય તો જનાઝાથી દૂર રહે.

(આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા-(૬૫૦) : સ્ત્રીઓએ જનાઝાની સાથે જવું નાજાઈઝ તથા મના છે. અને નૌહા (વિલાપ) કરનારી સાથે હોય તો સખતાઈથી મના કરવામાં આવે. જો માને નહીં તો તેના કારણે જનાઝાની સાથે જવું ત્યજવામાં આવે નહીં કે તેણીઓના નાજાઈઝ ફેલથી શા માટે સુન્નત ત્યજે ? બલકે દિલથી તેને ખરાબ સમજે અને જનાઝામાં શરીક થાય.

(દુર્ મુખ્તાર, સગીરી)

મસ્અલા-(૬૫૧) : જો ઓરતો જનાઝાની પાછળ હોય અને પુરૂષોને એ આશંકા હોય કે પાછળ ચાલવામાં સ્ત્રીઓથી ભેળસેળ (ખલત-મલત) થશે અથવા તેઓમાં કોઈ વિલાપ કરનાર હોય તો આ હાલતમાં પુરૂષનું આગળ ચાલવું બહેતર છે.

(દુર્ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૬૫૨) : જનાઝો લઈ ચાલવામાં સિરાણું (મસ્તક) આગળ હોવું જોઈએ અને જનાઝાની સાથે આગ લઈ જવાની મનાઈ છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૬૫૩) : જનાઝાની સાથે ચાલનારોઓને ખામોશીની હાલતમાં રહેવું જોઈએ. મૃત્યું અને કબ્રના અહવાલ તથા ભયાનકતાઓને નજર સમક્ષ

રાખો, દુનિયાની વાતો કરો નહીં. હસો નહીં. હઝરત અબ્દુલલાહ બિન મસઉદ રદિયલ્લાહો અન્હોએ એક માણસને જનાઝાની સાથે હસતો જોયો. આપે ફરમાવ્યું : “તુ જનાઝામાં હસે છે તારાથી કોઈ દિવસ વાતચીત કરીશ નહીં.” અને ઝિક્ર કરવા ચાહો તો દિલમાં કરો, અને હાલના જમાનાનાં લેહાઝથી હવે ઉલ્માઓએ ઝિક્રે જહરની પણ ઈજાઝત આપી છે.

(સગીરી, દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૬૫૪) : જનાઝો જ્યાં સુધી જમીન ઉપર મુકવામાં ન આવે ત્યાં સુધી બેસવું મકરૂહ છે અને મુકયા પછી જરૂરત વગર ઉભા ન રહો, અને જો લોકો બેઠા હોય, અને નમાઝ માટે ત્યાં જનાઝો લાવવામાં આવ્યો, તો જ્યાં સુધી નીચે મુકવામાં ન આવે ઉભા થાવ નહીં. એવી જ રીતે જો કોઈ સ્થળે બેઠેલો હોય અને ત્યાંથી જનાઝો પસાર થયો તો ઉભા થવું જરૂરી નથી, હા, જે માણસ સાથે જવા ઈચ્છે છે તે ઉઠે અને જાય જ્યારે અવાજો નીચે મુકવામાં આવે તો એવી રીતે ન મુકો કે કિબ્લા તરફ પગ હોય અથવા માથુ બલ્કે આડો રાખો કે જમણી કરવટ કિબ્લા તરફ હોય.

(આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર,)

મસ્અલા-(૬૫૫) : જનાઝો ઉપાડવાનું મહેનતાણું લેવું તથા દેવું જાઈઝ છે. જ્યારે કે બીજા ઉપાડનારા પણ મોજુદ હોય. (આલમગીરી) પરંતુ જે સવાબ જનાઝો લઈ ચાલવા ઉપર હટીસમાં બયાન થયો છે, તે મળશે નહીં. કે તેણે તો બદલો લઈ લીધો છે.

મસ્અલા-(૬૫૬) : મૈયિત જો કોઈ પાડોસી અથવા સંબંધી અથવા કોઈ નેક માનવી ની હોય તો તેના જનાઝાની સાથે જવું નિફલ નમાઝ પઢવા કરતાં અફઝલ છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૬૫૭) : જે માણસ જનાઝાની સાથે થયો, તેણે નમાઝ પઢવા વગર પાછા ન ફરવું જોઈએ. અને નમાઝ પછી મૈયિતના સંબંધિઓથી ઈજાઝત લઈને પાછા ફરી શકે છે. અને દફન પછી તેમની ઈજાઝતની જરૂર નથી.

(આલમગીરી)

જનાઝાની નમાઝનું વર્ણન

મસ્અલા-(૬૫૮) : જનાઝાની નમાઝ ફર્જે કિફાયા

છે. કે જો એક માણસે પણ પઢી લીધી તો સૌ જવાબદારીમાંથી મુક્ત થઈ ગયા, નહીં તો જેને જેને તેની ખબર પહોંચી હતી અને પઢી નહીં તો ગુનેહગાર થયો. (આમ્મતુલકુતુબ) તેની ફરજિયાતનો જે માણસ ઈન્કાર કરે છે તે કાફિર છે.

મસ્અલા-(૬૫૯) : તેના (જનાઝાની નમાઝ) માટે જમાઅત શર્ત નથી એક માણસ પણ પઢી લે તો ફર્જ અદા થઈ ગઈ

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૬૬૦) : જનાઝાની નમાઝ વાજિબ થવા માટે એજ શરતો છે જે બીજી નમાઝો માટે છે. અર્થાત (૧) કાદિર (શકિતમાન) (૨) બાલિગ (પુખ્તવય) (૩) આકિલ (બુધ્ધિમાન ગાંડો નહીં.) (૪) મુસલમાન હોવું. એક વાત આમા વધારે છે અર્થાત તેના મૃત્યુની ખબર હોવી. (રદ્દુલ મુહતાર)

જનાઝાની નમાઝની શરતો

મસ્અલા-(૬૬૧) : જનાઝાની નમાઝમાં બે પ્રકારની શરતો છે. એક મુસલ્લી (નમાઝ પઢનાર) વિષે બીજી મૈયિત સંબંધે. મુસલ્લીના લેહાઝથી તો એજ શરતો છે જે સર્વથા નમાઝની છે, અર્થાત (૧) મુસલ્લીનું હુકમી તથા હકીકી નાપાકી થી પાક હોવું. તેના કપડાં અને જગ્યાનું પાક હોવું (૨) સત્તરે ઓરત (૩) કિબ્લા તરફ મુખ હોવું (૪) નિચ્ચત તેમાં સમય શર્ત નથી. અને તકબીરે તહરીમા રૂકન છે. શર્ત નથી. જેવું કે પ્રથમ ઉલ્લેખ થયો છે.

(રદ્દુલ મુહતાર વિગેરે)

કેટલાક લોકો બુટ પહેરેલ અને બહુધા લોકો બુટ ઉપર ઉભા રહીને નમાઝે જનાઝા પઢે છે, જો બુટ પહેરેલ પઢી તો બુટ અને તેના નીચેની ઝમીન બંનેનું પાક હોવું જરૂરી છે. જો મનાઈ જેટલી નાપાકી હશે તો તેની નમાઝ થશે નહીં. અને બુટ ઉપર ઉભા રહીને પઢી તો બુટનું પાક હોવું જરૂરી છે.

મસ્અલા-(૬૬૨) : જનાઝો તૈયાર છે અને જાણે છે કે વુજુ અથવા ગુસ્લ કરશે તો નમાઝ થઈ જશે, તો તયમ્મુમ કરીને પઢે. તેની વિગત તયમ્મુમના પ્રકરણમાં વર્ણવી છે.

મસ્અલા-(૬૬૩) : જો ઈમામ તાહિર (પાક) ન હતો તો નમાઝ ફરીથી પઢે. જો કે મુક્તદી તાહિર હોય કે જ્યારે ઈમામની નમાઝ થઈ નહીં. તો કોઈની

થઈ નહીં. અને જો ઈમામ તાહિર હતો અને મુક્તદી તહારત વગર, તો પુનરાવર્તન કરવામાં આવે નહી કેમ કે જો કે મુક્તદીઓની નમાજ થઈ નહી, પરંતુ ઈમામની તો થઈ ગઈ. એવી જ રીતે જો સ્ત્રીએ નમાજ પઢાવી અને પુરૂપોએ તેની ઈકતેદા કરી તો લોટવવા (દોહરાવવા)માં ન આવે કે જોકે પુરૂપોની ઈકતેદા સહીહ થઈ નહ, પરંતુ સ્ત્રીની નમાજ તો થઈ ગઈ. એ જ કાફી છે અને જનાજાની નમાજની પુનરાવૃત્તિ જાઈજ નથી. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૬૬૪) : જનાજાની નમાજ સવારી ઉપર પઢી તો થઈ નહી. ઈમામનું બાલિગ હોવું શર્ત છે. ભલે ઈમામ પુરૂષ હોય કે સ્ત્રી. નાબાલિગે નમાજ પઢાવી તો થઈ નહીં. (દુર્રે મુખ્તાર, આલમગીરી)

જનાજાની નમાજમાં મૈયિતથી સંબંધ રાખવાવાળી કેટલીક શર્તો છે. (૧) મૈયિતનું મુસલમાન હોવું.

મસ્અલા-(૬૬૫) : મૈયિતથી મુરાદ તે છે જે જીવતો પૈદા થયો પછી મરી ગયો, તો જો મૃતક પૈદા થયો બલકે જો અર્ધાથી ઓછો બહાર નીકળ્યો તે સમયે જીવતો હતો બહુધા બહાર નીકળવાથી પહેલા મરી ગયો તો તેની પણ નમાજ પઢવામાં આવે નહી. અને તફસીલ આગળ આવે છે.

મસ્અલા-(૬૬૬) : નાના બાળકના મા-બાપ બંને મુસલમાન હોય અથવા એક તો તે મુસલમાન છે તેની નમાજ પઢવામાં આવે અને બંને કાફિર છે તો ન પઢવામાં આવે. (દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૬૬૭) : મુસલમાનને દારૂલ હર્બમાં નાનું બાળક એકલું મળ્યું અને તેણે ઉઠાવી લીધું પછી મુસલમાનના ત્યાં મર્યું તો તેની જનાજાની નમાજ પઢવામાં આવે. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૬૬૮) : દરેક મુસલમાનની નમાજે જનાજા પઢવામાં આવે. ભલે તે કેવોએ ગુનેહગાર અને કબીરા ગુનાહોને આચરનાર હોય. પરંતુ અમુક પ્રકારના લોકો છે કે તેમની નમાજે જનાજા નથી. (૧) બાગીબળવાખોર (વિદ્રોહી) અર્થાત જે ઈમામે બરહક ઉપર નાહક વિદ્રોહ કરે અને એજબગાવતમાં માર્યો જાય. (૨) ડાકુ કે જે ડકાયતીમાં માર્યો ગયો કે ન તેમને ગુસ્લ આપવામાં આવે કે ન તેમની

નમાજે જનાજા પઢવામાં આવે, પરંતુ જ્યારે કે ઈસ્લામી બાદશાહે તેમના ઉપર કાબુ મેળવી લીધો અને કત્લ કર્યો તો નમાજ તથા ગુસ્લ છે. અથવા જો તે ન પકડાયા ન માર્યા ગયા બલકે એમજ મરી ગયા તો પણ ગુસ્લ તથા નમાજ છે. (૩) જે લોકો નાહક પક્ષપાતથી લડે બલકે જે તેમનો તમાશો દેખી રહ્યા હતા અને પત્થર આવીને વાગ્યો અને મરી ગયા તો તેમની પણ નમાજે જનાજા નથી, હા, તેમના વિભિન્ન થવા પછી મરે તો નમાજ છે. (૪) જેણે કેટલાએ માણસોને ગળુ દબાવી મારી નાખ્યા. (૫) શહેરમાં રાત્રે હથિયાર લઈને લૂટમાર કરે તેઓ પણ ડાકુ છે. એ હાલતમાં માર્યા જાય તો તેમની પણ નમાજ પઢવામાં ન આવે. (૬) પોતાની માં અથવા બાપને મારી નાખ્યો તે મારનારની નમાજ નથી. (૭) જે કોઈનો માલ ઝુંટવી રહ્યો હતો અને તે હાલતમાં માર્યો ગયો તો તેની પણ નમાજ નથી.

(આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૬૬૯) : જેણે આપઘાત કર્યો જો કે આ બહુજ મોટો ગુનોહ છે પરંતુ તેના જનાજાની નમાજ પઢવામાં આવશે. ભલે ઈરાદા પૂર્વક આપઘાત કર્યો હોય, જે શપ્સ રજમ કરવામાં આવ્યો. (પત્થરો મારીને મારી નાખવામાં આવ્યો) અથવા કિસાસ (બદલા)માં માર્યો ગયો તેને ગુસ્લ આપીશું અને તેની નમાજ પઢીશું.

(આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર, વિગેરે)

મૈયતના શરીર તથા કફનનું પાક હોવું

મસ્અલા-(૬૭૦) : શરીર પાક હોવાથી એ મુરાદ છે, કે તેને ગુસ્લ આપવામાં આવ્યું હોય અથવા ગુસ્લ અશક્ય હોવાની હાલતમાં તયમ્મુમ કરાવવામાં આવ્યું હોય અને કફન પહેરાવ્યાં અગાઉ તેના શરીરમાંથી નજાસત (નાપાકી) નિકળી ગઈ હોય તો નાપાકી ઘોઈ નાંખવામાં આવે. અને જો પાછળ થી ખારિજ થઈ તો ઘોવાની જરૂરત નથી. અને કફન પાક હોવાનો એ મતલબ છે કે પાક કફન પહેરાવવામાં આવે અને પછીથી જો નજાસત ખારિજ થઈ અને કફન ખરડાયું તો વાંધો નથી.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદ્દુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૬૭૧) : વગર ગુસલે નમાઝ પઢવામાં આવી તો નમાઝ થઈ નહીં. તેને ગુસલ આપી ફરીથી નમાઝ પઢે. અને જો કબ્રમાં મુકી દીધો પરંતુ હજુ માટી નાખવામાં આવી નથી તો કબરમાંથી કાઢો અને ગુસલ આપી નમાઝ પઢો અને માટી આપી ચુક્યા તો હવે કાઢી શકતા નથી, માટે હવે તેની કબ્ર ઉપર નમાઝ પઢો કારણકે પ્રથમ નમાઝ થઈ ન હતી કે ગુસલ વગર થઈ હતી. અને હવે કેમકે ગુસલ અશક્ય છે, માટે હવે નમાઝ થઈ જશે.

(રદદુલ મુહતાર, વિગેરે)

(૩) જનાઝાનું ત્યાં મોજુદ હોવું અર્થાત કુલ અથવા અકસર અથવા માથા સાથે અર્ધા અંગનું મોજુદ હોવું માટે ગાયબની નમાઝ થઈ શકતી નથી.

(૪) જનાઝો જમીન ઉપર મુકેલ હોવું અથવા હાથ ઉપર હોય પરંતુ નિકટ હોય, જો જાનવર વિગેરે ઉપર લાદેલ હોય તો નમાઝે જનાઝા થશે નહીં.

(૫) જનાઝો મુસ્લ્લીની આગળ કિબ્લા તરફ હોવું જો મુસ્લ્લીની પાછળ હશે તો નમાઝ સહીહ થશે નહીં.

મસ્અલા-(૬૭૨) : જો જનાઝો ઉલ્ટો મુક્યો અર્થાત ઈમામના જમણે મૈયિતના પગ હોય તો નમાઝ થઈ જશે પરંતુ ઈરાદપૂર્વક એવું કર્યું; તો ગુનેહગાર થયા.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૬૭૩) : જા કિબ્લો જાણવામાં ભુલ થઈ અર્થાત મૈયિતને પોતાના ખ્યાલથી (ધરણાથી) કિબ્લા તરફ જ મુકી હતી પરંતુ વાસ્તવમાં કિબ્લા તરફ નથી તો કિબ્લાની ધારણા (તહરી)ના સ્થળ માં જો ધારણા કરી તો નમાઝ થઈ ગઈ નહીં તો થઈ નહીં.

(દુર્રે મુખ્તાર)

(૬) મૈયિતનું બે ભાગનું શરીર જેનું છુપાવવું ફર્જ છે, છુપાએલું હોવું

(૭) મૈયિત ઈમામની સન્મુખ હોય, જો એક મૈયિત છે તો તેનો શરીરનો કોઈ ભાગ ઈમામની સન્મુખ હોય અને કેટલીક મૈયિતો હોય તો કોઈ એકના શરીરનો ભાગ ઈમામની સન્મુખ હોવું કાફી છે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૬૭૪) : જનાઝાની નમાઝમાં બે રૂકન

છે (૧) ચાર વખત “અલ્લાહો અકબર” કહેવું (૨) કેયામ

ઉઝર (કારણ) વગર બેસીનું અથવા સવારી ઉપર જનાઝાની નમાઝ પઢી તો નમાઝ થઈ નહીં અને જો વલી અથવા ઈમામ બીમાર હતો તેણે બેસીને પઢાવી અને મુકતદીઓએ ઉભા થઈને પઢી તો નમાઝ થઈ ગઈ.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૬૭૫) : જનાઝાની નમાઝમાં ત્રણ ચીજો સુન્નતે મોઅક્કદા છે. (૧) અલ્લાહ અઝઝવ જલ્લની હમ્દ તથા સના (૨) નબી સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ પર દુરુદ (૩) મૈયિત માટે દુઆ.

જનાઝાની નમાઝનો તરીકો એ છે કે કાન સુધી હાથ ઉઠાવી “અલ્લાહો અકબર” કહેતા હાથ નીચે લાવે અને નાફ (ડુંટી) ની નીચે દસ્તૂર પ્રમાણે બાંધી લે અને પછી સના પઢે અર્થાત “સુબ્હાનકલ્લા હુમ્મ વબેહમ્દેકા વ તબારકસ્મોકા વ તઆલા જહ્દોકા વ લાઈલાહા ગૈરોકા” પછી હાથ ઉઠાવ્યા સિવાય “અલ્લાહો અકબર” કહે અને પછી દુરુદ શરીફ પઢે. બહેતર તે દુરુદ છે જે નમાઝમાં પઢવામાં આવે છે. અને કોઈબીજું દુરુદ પઢવામાં આવ્યું તો પણ વાંધો નથી. પછી અલ્લાહો અકબર કહીને પોતાના અને મૈયિત અને મોમીનીન તથા મોમેનાત માટે દુઆ કરે. અને બહેતર એ છે કે તે દુઆ પઢે જે અહાદીસ (હદીસો)માં વારિદ છે. અને માસૂરા દુઆઓ જો સારી રીતે ન પઢી શકે તો જે દુઆ પઢવી હોય તે પઢે, પરંતુ તે દુઆ એવી હોય કે ઉમુરે આખેરતના સંબંધી હોય. (જવહરહ, નેયેરહ, આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે) કેટલીક માસૂરા દુઆઓ આ છે.

(૧) અલ્લાહુમ્મગફિર લે હય્યેના વ મૈયિતના વ શાહેદેના વ ગાઈબેના વ સગીરેના વ કબીરેના વ ઝકરેના વ ઉન્સાના. અલ્લા હુમ્મ મન અહ-યયતહુ મિન્ના ફઅહયેહિ અલલ ઈસ્લામ, વ મજ તવફફયતહુ મિન્ના ફતવફફુ અલલ ઈમાન. અલ્લા હુમ્મા લા તહરિમના અખરહુ હા વલા તદ્દુતિન્ના બઅદહુ હા.

તરજુમો : અય અલ્લાહ બખ્શી દે અમારા ઝિન્દાઓ

અને મુદાઓ અને અમારા હાજર તથા ગાયબને અને અમારા નાના અને અમારા મોટાઓને અને અમારા મર્દ અને ઓરતને અય અલ્લાહ અમારામાંથી તું જેને જીવતા રાખે તેને ઈસ્લામ ઉપર વફાત (મોત) આપ. અય અલ્લાહ તું અમોને તેના અજરથી મહરૂમ ન રાખ અને તેના પછી અમને ફિત્નામાં ન નાંખ.

અલ્લાહુમ્મગ ફીર લહુ વર્મહો હા વ આફેહિ હા વઅફો અનહો હા વકરિમ નોઝોલહુ હા વસ્સેઅ મદખલહુ હા

અહિં “બહારે શરીરત”ના સંપાદકે બીજી લગભગ ૧૪ જેટલી દુઆઓ રજૂ કરી છે. લંબાણપુર્વક હોવાથી અને અરબી શબ્દોને ગુજરાતી લિપિયાંતર કરવાથી પઢવામાં ભુલ થવાનો ચોક્કસ ભય હોવાથી અત્રે અમે રજૂ કરી નથી. ફક્ત જાણ માટે તેનો ગુજરાતી તરજુમો રજૂ કરીને સંતોષ માનીએ છીએ. અરબી દુઆઓ જાણવા માટે મૂળ ઉર્દૂ બહારે શરીરત ભાગ ૪ જુઓ. (અનુ)

તરજુમો- અય અલ્લાહ તેને બખ્શી દે અને રહમ કર અને આફ્રિયત આપ અને માફ કર અને ઈજતની મહેમાની કર અને તેની જગ્યાને વિશાળ કર અને તેને પાણી અને બરફ અને ઓલા (કરા)થી ધોઈ નાંખ અને તેને ખતા (ભુલો)થી પાક કર જેવું કે તે સફેદ વસ્ત્રને મેલથી (સાફ) કર્યું અને આને ઘરના બદલામાં બહેતર અહલ (યોગ્ય)ના બદલામાં અહલ આપ. અને બીબી (પત્ની)ના બદલામાં બહેતર બીબી આપ અને આને જન્નતામાં દાખલ કર અને અઝાબે કબ્ર તથા ફિત્નએ કબ્ર તથા જહન્નમના અઝાબથી સુરક્ષિત રાખ.

તરજુમો-(૩) : અય અલ્લાહ આ તારો બંદો છે અને તારી બાંદી (દાસી)નો બેટો છે, ગવાહી આપે છે કે તારા સિવાય કોઈ મઅબુદ (પૂજ્ય) નથી, તુ તનહા (એકલો) છે તારો કોઈ શરીક (ભાગીદાર) નથી ગવાહી આપે છે કે મોહમ્મદ તારા બંદા અને રસૂલ છે. આ તારી રહેમતનો મોહતાજ છે અને તુ તેના અઝાબથી ગની છે. દુનિયા અને દુનિયાવાળા ઓથી જુદો થયો જો તે પાક છે તો તેને પાક તથા સાફ કર અને જો ખતાકાર (અપરાધિ)

છે તો બખ્શી દે, અય અલ્લાહ તેના અજરથી અમને મહરૂમ ન રાખ અને તેના પછી અમોને ગુમરાહ ન કર.

તરજુમો-(૪) : અય અલ્લાહ, આ તારો બંદો છે અને તારી બંદીનો પુત્ર છે તેના વિષે તારો હુકમ પ્રચલિત છે, તેને પૈદા કર્યા, જો કે તે ઉલ્લેખનીય ન હતો તારી પાસે આવ્યો અને તું તે સૌથી બહેતર છે જેમની પાસે ઉતારવામાં આવે. અય અલ્લાહ હુજતની તુ તલકીન કર અને તેના નબી મોહમ્મદ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમની સાથે મેળવી દે અને સાબિત કોલ ઉપર સાબિત રાખ. એટલા માટે કે આ તારી તરફ મોહતાજ છે અને તુ તેનાથી ગની છે. આ શહાદત આપતો હતો કે અલ્લાહ સિવાય કોઈ મઅબુદ નથી પસ તેને બખ્શી દે અને કરમ કર અને તેના અજરથી અમોને મહરૂમ ન કર અને તેના પછી અમોને ફિત્ના માં ન નાંખ, અય અલ્લાહ જો આ પાક છે તો પાક કર અને જો બદકાર છે તો બખ્શી દે.

તરજુમો-(૫) : અય અલ્લાહ આ તારો બંદો છે અને તારી બાંદીનો બેટો છે, તારી રહેમતનો મોહતાજ છે અને તું એના અઝાબથી ગની છે, જો નેકી કરનાર (સદાચારી) છે તો તેની ખૂબીમાં વધારો કર અને જો ગુનાહગાર છે તો દરગુઝર કર.

તરજુમો-(૬) : અય અલ્લાહ આ તારો બંદો છે અને તારા બંદાનો પુત્ર છે, ગવાહી આપતો હતો કે અલ્લાહ સિવાય કોઈ મઅબુદ નથી અને મોહમ્મદ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ તારા બંદા અને તારા રસૂલ છે અને તુ અમારાથી વધારે તેને જાણે છે. જો સદાચારી છે તો નેકીમાં વધારો કર અને જો ગુનાહગાર છે તો તેને બખ્શી દે અને તેના અજરથી અમને મહેરૂમ ન કર અને તેનાં પછી ફિત્નામાં ન નાંખ.

તરજુમો-(૭) : આજે તારો આ બંદો દુનિયાથી નિકળ્યો અને દુનિયાને દુનિયાવાળાઓ માટે રહેવા દીધી તારા તરફ મોહતાજ છે અને તું તેનાથી ગની, ગવાહી આપતો હતો કે અલ્લાહ સિવાય કોઈ મઅબુદ (પૂજ્ય) નથી અને મોહમ્મદ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ તારા બંદા અને રસૂલ

છે, અય અલ્લાહ તુ તેને બખ્શી દે અને તેનાથી દરગુજર કર અને તેને તેના નબી મોહમ્મદ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમનીસાથે સંબંધિત કરી દે.

તરજુમો-(૮) : અય અલ્લાહ ! તુ તેનો રબ્બ છે અને તેને તેને પૈદા કર્યો છે અને તેને તેને ઈસ્લામ પ્રત્યે હિદાયત કરી અને તેને તેની રૂહ (આત્મા) ને કબઝ કરી, તુ તેના ગુપ્ત અને જાહેરને જાણે છે અમો સિફારસ માટે હાજર થયા તેને બખ્શી દે.

તરજુમો-(૯) : અય અલ્લાહ અમારા ભાઈઓ અને બહેનોને તું બખ્શી દે અને અમારી પરસ્પરની હાલતને દુસ્ત કર અને અમારા દિલોમાં ઉલ્લેટ (સ્નેહ) પૈદા કરી દે, અય અલ્લાહ ! આ તારો બંદો ફલાણાનો છોકરો ફલાણો છે, અમે તેના વિષે ખૈર સિવાય કઈ જાણતા નથી અને તું -તેને અમારા કરતાં વધારે જાણે છે તું અમને અને તેને બખ્શી દે.

તરજુમો-(૧૦) : અય અલ્લાહ ફલાણાનો છોકરો ફલાણો તારા શરણે અને તારી રક્ષામાં છે તેને કબ્રના કિલ્લા અને જહન્નમના અઝાબથી બચાવ, તુ વફા અને હમ્દના યોગ્ય છે, અય અલ્લાહ આને બખ્શી દે અને રહમ કર, બેશક તું વફા અને હમ્દના યોગ્ય છે, અય અલ્લાહ આને બખ્શી દે અને રહમ કર, બેશક તું બખ્શનાર મહેરબાન છે.

તરજુમો-(૧૧) : અય અલ્લાહ ! આને શયતાનથી અને કબ્રના અઝાબથી બચાવ, અય અલ્લાહ ! જમીનને તેના બંને પાસાઓથી વિસ્તૃત કરી દે અને તેની રૂહને બુલંદ કર અને તારી ખુશનુદી (પ્રસન્નતા) આપ.

તરજુમો-(૧૨) : અય અલ્લાહ ! તેં અમોને પૈદા કર્યા અને અમે તારા બંદા છીએ, અને તું અમારો રબ્બ છે અને તારી જ તરફ અમારે પાછા આવવાનું છે.

તરજુમો-(૧૩) : અય અલ્લાહ બખ્શી દે અમારા આગલા તથા પાછલાને અને અમારા જીવતા અને મુદાઓને અને અમારા પુરૂષ અને સ્ત્રીઓને અને અમારા નાના અને મોટાઓને અને અમારા હાજર તથા ગાયબને, અય અલ્લાહ તેના અઝરથી અમોને મહરૂમ (વંચિત) ન કર અને તેના પછી અમોને ફિલ્તામાં ન નાંખ.

તરજુમો-(૧૪) : અય અલ્લાહ, અય અર્હમરરાહેમીન, અય અર્હમરરાહેમીન, અય અર્હમરરાહેમીન, અય ઝિન્દા, અય કય્યુમ, અય આસ્માનો તથા જમીનને પૈદા કરનાર તથા બુરૂર્ગીવાળા હું તારાથી સવાલ કરું છું, તે કારણે કે હું ગવાહી આપું છું કે તુ અલ્લાહ યકતા (એકાંકી) છે, બે નિયાઝ (નિસ્પૃહ) છે, જેણે ન બીજાને જણ્યો ન બીજાથી જણાવ્યો (પૈદા થયો) અને તેના મુકાબિલ (પ્રતિયોગી) કોઈ નથી. અય અલ્લાહ હું સવાલ કરું છું અને તારી તરફ તારા નબી મોહમ્મદ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ દ્વારા ધ્યાનિત થાઉં છું. અય અલ્લાહ કરીમ જ્યારે સવાલનો હુકમ આપે તો ક્યારેય પાછો ફેરવતો નથી અને તેં અમોને ઈજાઝત આપી અમોએ શિક્ષારીસ કરી અને તું સૌ કરીમો (કૃપાળુઓ) થી અધિક કરીમ છે, અમારી શિક્ષારીસ આના વિષે કબુલ કર અને તેની એકલતામાં તું તેના ઉપર રહમ કર અને તેની વહશત (ભય)માં તું રહેમ કર અને તેની ગુરબતમાં તું રહમ કર, તેની બેયેનીમાં તું રહેમ કર અને તેના અઝરને મહાન કર અને આની કબ્રને મુનવ્વર (પ્રકાશિત) કર અને તેના ચહેરાને સફેદ કર અને તેની ખ્વાબ ગાહ (શયન ખંડ-કબ્ર)ને ઠંડી કર અને તેની મંઝિલને સુવાસિત કર અને તેની મહેમાની નો સારો સામાન કર, અય ઉત્તમ ઉતારનાર અને અય ઉત્તમ બખ્શનાર અને અય ઉત્તમ કૃપા કરનાર, આમીન..આમીન..આમીન.. દુરુદો સલામ મોકલ અને બરકત કર શિક્ષાઅત કરનારાઓના સરદાર મોહમ્મદ અને તેમની આલ તથા અસ્હાબ સૌ ઉપર સઘળી તાઅરીફો (પ્રશંસા) અલ્લાહ માટે જે રબ્બ છે સમગ્ર સૃષ્ટિનો.

ફાયદો : નવમી-દસમી દુઆઓમાં જો મૈયિતના બાપના નામની ખબર ન હોય તેના સ્થાને આદમ અલયહિસ્સલામ કહે કે તેઓ સૌ આદમીઓના બાપ છે અને જો ખુદ મૈયતનું નામ ખબર ન હોય તો નવમી દુઆમાં હાઝા અબ્દોકા અથવા હાઝેહિ અમતોકા પર સંતોષ કરે ફુંલા બિન ફુંલા અથવા બિન્તને છોડી દે અને દસમી દુઆમાં તેના સ્થાને અબ્દેકા હાઝા અથવા ઔરત હોય તો અમતકા

હાજોહિ કહે.

ફાયદો : મૈયતના ફિસ્ક તથા ફજરની ખબર હોય તો નવમી દુઆમાં લા નઅલમ ઈલ્લા ખૈરનના સ્થાને કદ આલિમના મિન્હુ ખૈરન કહે કે દરેક ખૈરથી બહેતર ખૈર છે.

ફાયદો : આ દુઆઓમાં કેટલાક વિષયો મુકર્રર છે અને દુઆમાં તકરાર (રટણ) મુસ્તહસન છે. જો સઘળી દુઆઓ યાદ હોય અને સમયમાં ગુંજાઈશ હોય તો સૌનું પઢવું ઉલા (સાડુ) છે. નહી તો જે ઈચ્છો તે પઢો. અને ઈમામ જેટલો સમય આ દુઆઓ પઢે, જો મુકતદીને યાદ ન હોય તો પ્રથમ દુઆ પછી આમીન આમીન કહેતો રહે.

મસ્અલા-(૬૭૬) : મૈયિત મજનુન અથવા નાબાલિગની હોય તો ત્રીજી તકબીર પછી આ દુઆ પઢે. અલ્લાહુમ્મજઅલહો લના ફરતંવ્વજઅલહો લના અજરૈવ્વ ઝુખ્રંવ્વ જઅલહો લના શાફેઅવ્વ-મુશફફઆ.

તરજુમો : અય અલ્લાહ તું આને અમારા માટે પેશરવ (પૂર્વજ) કર અને આને અમારા માટે ભંડાર કર અને તેને અમારી શફાઅત કરનાર અને શફાઅત માન્ય કરી દે.

અને છોકરી હોય તો અજઅલહા અને શાફેઅતન તથા મુશઅસ્અતન કહે. (જોહરહ) મજનુનથી મુરાદ તે મજનુન છે કે બાલિગ થતા પહેલા મજનુન થયો કે તે ક્યારેય મુકલિલફ જ (શરીઅતના હુકમ લાગુ પઢ્યો) થયો નહી અને જો પાગલપણું આરઝી છે તો તેની મગફેરતની દુઆ કરો જેવું કે બીજાઓ માટે કરવામાં આવે છે કે ઉન્માદથી પહેલાં તો તે મુકલિલફ હતો અને ઉન્માદના અગાઉના ગુનાહ ઉન્માદથી જતા રહ્યા નહી. (ગુનીયા)

મસ્અલા-(૬૭૭) : ચોથી તકબીર પછી કોઈ દુઆ પઢ્યા વગર હાથ છોડી દઈને સલામ ફેરવી દે, સલામમાં મૈયિત અને ફરિશ્તાઓ અને નમાઝમાં હાજર રહેલાઓની નિચ્ચત કરે એવી જ રીતે જેવું કે બીજાં નમાઝોના સલામમાં નિચ્ચત કરવામાં આવે છે, અહીયા એટલી વાત વધારે છે કે મૈયિતની પણ નિચ્ચત કરવામાં આવે છે.

(દુર્ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર તથા ખુલાસહ વિગેરે) મસ્અલા-(૬૭૮) : તકબીર તથા સલામને ઈમામ ઝહર સાથે (મોટા અવાજથી) કહે, બાકી સઘળી દુઆઓ ધીમે પઢવામમાં આવે અને કેવળ પ્રથમ અલ્લાહો અકબર કહેતી વખતે હાથ ઉઠાવે, પછી હાથ ઉઠાવાનું નથી. (જવહરહ, દુર્ મુખ્તાર) મસ્અલા-(૬૭૯) : જનાઝાની નમાઝમાં કુર્આન, કુર્આનની નિચ્ચતથી અથવા તશહહુદ પઢવું મના છે અને દુઆ તથા સનાની નિચ્ચત અલહમ્દો વિગેરે દુઆઈયા આયાત તથા સના પઢવું જાઈજ છે.

(દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૬૮૦) : બહેતર તો એ છે કે જનાઝાની નમાઝમાં ત્રણ સફો (લાઈનો) કરો કે, જેની નમાઝ ત્રણ સફોએ પઢી તેની મગફેરત થઈ જશે અને જો કુલ સાત જ માણસો હોય તો એક ઈમામ થાય અને ત્રણ પહેલી સફમાં અને બે બીજી સફમાં અને એક ત્રીજી સફમાં રહે. (ગુનીયા)

મસ્અલા-(૬૮૧) : જનાઝામાં પાછલી સફને સઘળી સફો પર ફઝીલત છે. (દુર્ મુખ્તાર)

જનાઝાની નમાઝ કોણ પઢાવે

મસ્અલા-(૬૮૨) : જનાઝાની નમાઝમાં ઈમામતનો હક બાદશાહે ઈસ્લામને છે પછી કાઝી પછી જુમ્આના ઈમામ પછી મોહલ્લાના ઈમામ પછી વલી (વાલી)ને છે. મહોલ્લાના ઈમામનું વલી ઉપર અગ્રિમતા (તકદદુમ) મુસ્તહબ હોવાની રીતે છે. અને એ પણ એ સમયે કે વલી કરતા અફઝલ હોય નહી તો વલી બહેતર છે. (દુર્ મુખ્તાર, ગુનીયા)

મસ્અલા-(૬૮૩) : વલીથી મુરાદ મૈયિતના વારસદાર છે અને નમાઝ પઢાવવામાં વલીઓનો એજ ક્રમ છે જે નિકાહમાં છે કેવળ એટલો તફાવત છે કે જનાઝાની નમાઝમાં મૈયિતના બાપને બેટા ઉપર અગ્રેસરતા છે અને નિકાહમાં પુત્રને બાપ ઉપર, અલબત જો બાપ આલિમ નથી અને જો બેટો આલિમ છે તો જનાઝાની નમાઝમાં પણ પુત્ર અગ્રેસર છે જો વારસદારો ન હોય તો તે સગો જે બાપની તરફથી સંબંધિત ન હોય તો બીજાઓ ઉપર અગ્રેસર છે. (દુર્ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૬૮૪) : મૈયિતનો વલીએ અકરબ (સૌથી અધિક નજીકનો સગો) ગાઈબ છે અને વલીએ

અબઅદ (દુરનો સગો) હાજર છે તો એજ અબઅદ નમાઝ પઢાવે. ગાયબ હોવાથી મુરુદ એ છે કે આવવાની પ્રતીક્ષામાં નુકસાન થાય. (દુર મુખ્તાર)
મસ્અલા-(૬૮૫) : સ્ત્રીનો કોઈ વલી ન હોય તો પતિ નમાઝ પઢાવે, તે પણ ન હોય તો પાડોસી પઢાવે, એવી જ રીતે પુરૂપનો વલી ન હોય તો પાડોસી બીજાઓ પર અગ્રીમતા ધરાવે છે.

(દુર મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૬૮૬) : ગુલામ મરી ગયો તો તેનો માલિક બાપ અને બેટા પર અગ્રીમતા ધરાવે ભલે આ બંને આઝાદ હોય અને આઝાદ થએલા ગુલામમાં બાપ અને બેટા અને બીજા વારસદારો માલિક પદ અગ્રેસર છે.

(દુર મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૬૮૭) : મકાતિબનો પુત્ર અથવા ગુલામ મરી ગયો તો નમાઝ પઢાવવાનો હક્ક મુકાતિબને છે પરંતુ તેનો મૌલા (માલિક) જો હાજર હોય તો માલિકથીજ પઢાવવી જોઈએ અને જો મકાતિબ મરી ગયો અને એટલો માલ મુકી ગયો કે બદલે કિતાબત અદા થઈ જાય અને તે માલ ત્યાં હાજર છે તો તેનો પુત્ર નમાઝ પઢાવે અને માલ ગાયબ છે તો મૌલા (માલિક) પઢાવે. (જવહરહ)

મસ્અલા-(૬૮૮) : સ્ત્રીઓ અને બાળકોને જનાજાની નમાઝની વિલાયત (વાલી પશું) નથી.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૬૮૯) : વલી અને બાદશાહે ઈસ્લામને અધિકાર છે કે કોઈ બીજાને જનાજાની નમાઝ પઢાવવાની પરવાનગી આપી દે. (દુર મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૬૯૦) : મૈયિતના વલીએ અકરમ (નિકટસ્થ સગો) અને વલી અબઅદ (દુરનો સગો) બંને હાજર છે તો વલીએ અકરમને અધિકાર છે કે અબઅદ સિવાય કોઈ બીજા પાસે નમાઝ પઢાવી દે. અબઅદને મના કરવાનો અધિકાર નથી અને જો વલી અકરમ ગાયબ છે અને એટલે દુર છે કે તેના આવવાની પ્રતીક્ષા નકરી શકાય અને કોઈ લખાણ દ્વારા અબઅદ સિવાય કોઈ બીજાથી નમાઝ પઢાવવા ઈચ્છે છે તો અબઅદને અધિકાર છે કે તેને અટકાવી દે, અને જો વલી યે અકરમ હાજર છે પરંતુ બીમાર છે તો જેની પાસે પઢાવવા ઈચ્છે

પઢાવી દે. અબઅદને મના કરવાનો અધિકાર નથી.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૬૯૧) : સ્ત્રી મરી ગઈ, તેની પાછળ પતિ અને જવાન પુત્ર છે તો વિલાયત (વાલી પશું) પુત્રને છે. પતિને નથી, અલબત જો આ પુત્ર એજ પતિથી છે તો બાપ ઉપર અગ્રેસરતા મકરૂહ છે. તેણે બાપ પાસે નમાઝ પઢવી જોઈએ. અને જો બીજા પતિથી છે તો સાવકા બાપ ઉપર અગ્રેસરતા કરી શકે છે, કાંઈ વાંધો નથી અને પુત્ર બાલિગ ન હોય તો સ્ત્રીના જે બીજા વલી હોય તેમનો હક્ક છે. પતિનો નહી. (જવહરહ, આલમગીરી)

મસ્અલા-(૬૯૨) : બે અથવા કેટલાક માણસો એક દરજ્જાના વલી હોય તો અધિક હક તેનો છે જે વયમાં મોટો છે. પરંતુ કોઈને એ અધિકાર નથી કે, બીજા વલી સિવાય કોઈ બીજા પાસે તેની ઈજાઝત વગર નમાઝ પઢાવી દે. અને જો આવું કર્યું અર્થાત પોતે ન પઢાવી અને બીજાને ઈજાઝત આપી દીધી તો બીજા વલીને મના કરવાનો અધિકાર છે. ભલે આ બીજો વલી વયમાં નાનો હોય અને જો એક વલીએ એક વ્યક્તિને પરવાનગી આપી દીધી. બીજાએ બીજી વ્યક્તિને તો જેને મોટા વલીએ ઈજાઝત આપી તે ઉલા છે. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૬૯૩) : મરનારે વસિયત કરી હતી કે મારા જનાજાની નમાઝ ફલાણો માણસ પઢાવે અથવા મને ફલાણો માણસ ગુસ્લ આપે તો આ વસિયત બાતિલ છે અર્થાત આ વસીયતથી વલીનો હક જતો રહેશે નહીં. હા, વલીને અખત્યાર છે કે પોતે ન પઢાવે અને તેની પાસે પઢાવી દે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૬૯૪) : વલી સિવાય કોઈ એવા માણસે નમાઝ પઢાવી જે વલી ઉપર અગ્રેસરતા ધરાવતો ન હોય અને વલીએ તેને ઈજાઝત પણ આપી ન હતી તો જો વલી નમાઝમાં શરીક ન થયો તો નમાઝનું પુનરાવર્તન કરી શકે છે. અને જો મરદું દફન થઈ ગયું છે તો કબ્ર ઉપર નમાઝ પઢી શકે છે અને જો તે વલી ઉપર અગ્રસર છે જેવું કે બાદશાહ તથા કાઝી તથા મહોલ્લાનો ઈમામ કે વલી કરતાં અફઝલ (શ્રેષ્ઠ) હોય તો હવે વલી નમાઝનું પુનરાવર્તન

કરી શકતો નથી અને જો એક વલીએ નમાઝ પઢાવી દીધી તો બીજા વલીઓ પુનરાવર્તન કરી શકતા નથી અને પુનરાવર્તનની દરેક સ્થિતિમાં જે માણસ પ્રથમ નમાઝમાં શરીક ન હતો તે વલી સાથે પઢી શકે છે. અને જે માણસ શરીક હતો તે વલીની સાથે પઢી શકતો નથી, કે જનાઝાની બે વખત નમાઝ નાઝાઈઝ છે, સિવાય એ હાલતમાં કે ગેર વલીએ વલીની પરવાનગી વગર નમાઝ પઢાવી હોય. (આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૬૯૫) : જે વસ્તુઓથી સઘળી નમાઝો ફાસિદ થાય છે જનાઝાની નમાઝ પણ તેનાથી ફાસિદ થઈ જાય છે. સિવાય એક વાતના, કે સ્ત્રી, પુરૂષની બરાબર (મહાઝી) થઈ જાય તો જનાઝાની નમાઝ ફાસિદ થશે નહીં. (આલમગીરી)

મસ્અલા-(૬૯૬) : મુસ્તહબ એ છે કે મૈયિતની છાતીના સામે ઈમામ ઉભો રહે અને મૈયિતથી દુર ન રહે, મૈયિત ભલે પુરૂષ હોય કે સ્ત્રી બાલિગ હોય કે નાબાલિગ, આ તે સમયે છે. કે એકજ મૈયિતની નમાઝ પઢાવવી હોય અને જો એક કરતાં વધારે મૈયિતો હોય તો એકની છાતીની સામે અને નિકટ ઉભો રહે. (દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૬૯૭) : ઈમામે પાંચ તકબીરો કહી તો પાંચમી તકબીરમાં મુક્તદી ઈમામનું અનુસરણ કરે નહીં બલ્કે ચુપ રહે. જ્યારે ઈમામ સલામ ફેરવે તો તેની સાથે સાલમ ફેરવી દે. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૬૯૮) : કેટલીક તકબીરો ફોત થઈ ગઈ (છુટી ગઈ) અર્થાત તે સમયે આવ્યો કે કેટલીક તકબીરો થઈ ગઈ છે તો તત્કાળ શામેલ થાવ નહીં. તે સમયે શામેલ થાવ જ્યારે ઈમામ તકબીર કહે અને જો ઈન્તજાર (પ્રતીક્ષા) કરી નહીં બલ્કે તત્કાળ શામેલ થઈ ગયો તો ઈમામના તકબીર કહેવાથી પહેલાં જે કાંઈ અદા કર્યું તેનો એતબાર (ગણના) નથી. જો ત્યાં હાજર હતો પરંતુ તકબીરે તહરીમાના સમયે ઈમામની સાથે અલ્લાહો અકબર કહ્યું નહીં, ભલે ગફલતના કારણે વાર થઈ અથવા હજુ સુધી નિચ્ચત જ કરતો રહી ગયો, તો આ માણસ તેનો ઈન્તજાર ન કરે કે ઈમામ બીજી તકબીર કહે તો તેની સાથે શામેલ થાય બલ્કે તત્કાળ જ શામેલ થઈ જાય. (દુર્રે મુખ્તાર, ગુનીયા)

મસ્અલા-(૬૯૯) : મસ્બુક અર્થાત જેની કેટલીક તકબીરો છુટી ગઈ તે પોતાની બાકી તકબીરો ઈમામના સલામ ફેરવ્યા પછી કહે અને જો એ આશંકા હોય કે દુઆઓ પઢસે તો પુરી કરવાથી પહેલા લોકો મૈયિતને ખભા સુધી ઉપાડી લેશે તો કેવળ તકબીર કહી લે, દુઆઓ છોડી દે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૭૦૦) : લાહિક અર્થાત જે આરંભમાં શામેલ થયો પરંતુ કોઈ કારણસર વચ્ચેની કેટલીક તકબીરો રહી ગઈ દા.ત. પહેલી તકબીર ઈમામની સાથે કહી, પરંતુ બીજી અને ત્રીજી છુટી ગઈ તો ઈમામની ચોથી તકબીરથી પહેલા આ તકબીરો કહી લે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૭૦૧) : ચોથી તકબીર પછી જે માણસ આવ્યો તો જ્યાં સુધી ઈમામે સલામ ફેરવી ન હોય શામેલ થઈ જાય અને ઈમામના સલામ ફેરવ્યા પછી ત્રણ વખત “અલ્લાહો અકબર” કહી લે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૭૦૨) : કેટલાએ જનાઝા ભેગા થયા હોય તો એ કસાથે સૌની નમાઝ પઢી શકે છે અર્થાત એક જ નમાઝમાં સૌની નિચ્ચત કરી લે અને અફઝલ એ છે કે સૌની જુદી જુદી પઢે. અને આ હાલતમાં એટલે કે જ્યારે જુદી જુદી પઢે તો તેઓ પૈકી જે અફઝલ છે તેની પ્રથમ પઢે પછી તેની જે તેના પછી સૌમાં અફઝલ છે. (આ ઉપર આગળ સમજી લો)

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૭૦૩) : કેટલાક જનાઝાની નમાઝ એક સાથે પઢાવી તો અખત્યાર છે કે સૌને આગળ-પાછળ રાખે અર્થાત બરાબર-બરાબર રાખે અર્થાત એકની પાંચતી અથવા સિરાણે બીજાને અને બીજાની પાંચતી અથવા સિરાણે ત્રીજાને (આ પ્રમાણે ક્રમવાર ગોઠવી લો) જો આગળ-પાછળ રાખે તો ઈમામની નિકટ તેનો જનાઝો હોય જે સૌથી અફઝલ હોય પછી તેના પછી જે અફઝલ હોય, ક્રમાનુસાર અને જો ફઝીલતમાં સરખા હોય તો જેનું વય અધિક હોય તેને ઈમામની નજીક રાખો, આ તે સમયે છે કે સૌ એક પ્રકારના હોય જો જુદા જુદા પ્રકારના હોય તો ઈમામની નજીક પુરૂષ હોય તેની પછી

છોકરો, પછી હિજડો પછી સ્ત્રી પછી મુરાહિહકહ (બાલિગ થવાની નિકટ પહોચેલી છોકરી) અર્થાત નમાઝમાં જેવી રીતે મુકવામાં મુકતદીઓની સફોમાં તરતીબ (ક્રમ) છે તેનો અક્સ અહીંયા છે અને જો આઝાદ તથા ગુલામના જનાઝા હોય તો આઝાદને ઈમામથી નિકટ રાખો જો કે ના બાલિગ હોય તે પછી ગુલામને અને કોઈ જરૂરતથી એક જ કબ્રમાં કેટલાક મડદાં દફન કરે તો તરતીબનેઅક્સ (ઉલ્ટી) કરો અર્થાત કિબ્લા તરફ તેને રાખો જે અફઝલ છે, જ્યારે કે સર્વ સૌ પુરૂપ અથવા સર્વ સૌ સ્ત્રીઓ હોય. નહી તો કિબ્લા તરફ પુરૂપને રાખો પછી છોકરાને પછી હિજડાને પછી મુરાહિહકહ, (પુખ્તવયની નીકટ પહોચેલી છોકરી)ને

(આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૭૦૪) : એક જનાઝાની નમાઝ શરૂ કરી હતી કે બીજો જનાઝો આવી ગયો તો પહેલાની નમાઝ પુરી કરી લે અને જો બીજી તકબીરમાં બંનેની નિચ્ચત કરી લીધી તો પણ પહેલાની જ નમાઝ થશે, અને જો કેવળ બીજાની નિચ્ચત કરી તો બીજાની થશે, તેનાથી ફારેગ થઈને પહેલા જનાઝાની નમાઝ ફરીથી પઢે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૭૦૫) : જનાઝાની નમાઝમાં જો ઈમામ બે વજ્ર થઈ ગયો અને કોઈને પોતાનો ખલીફા બનાવ્યો તો જાઈઝ છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૭૦૬) : મૈયિતને જનાઝાની નમાઝ પઢ યા વગર દફન કરી દીધી અને માટી પણ વાળી દીધી હોય તો હવે તેની કબ્ર પર નમાઝ પઢે, જ્યાં સુધી ફાટવાનું ગુમાન ન હોય અને જો માટી ફેરવી દેવામાં ન આવી હોય તો મૈયિતને બહાર કાઢો અને જનાઝાની નમાઝ પછી દફન કરો અને કબ્ર ઉપર નમાઝ પઢવામાં દિવસોની કોઈ સંખ્યા મુકરર નથી કે આ માંસમ અને જમીન અને મૈયતના શરીર તથા બીમારીના મતભેદથી વિવિધ છે, ગરમીમાં જલ્દીફાટીજશે અને શિયાળામાં વિલંબથી ફાટશે તર અથવા ખારી જમીનમાં જલ્દી ફાટશે અને ક્ષારવિહીનમાં વિલંબથી ફાટશે. હુષ્ટપુષ્ટ શરીર જલ્દી ફાટશે, દુર્બળ શરીર વિલંબથી ફાટશે.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૭૦૭) : કોઈ માણસ કુવામાં પડીને મૃત્યુ પામ્યો અથવા તેના ઉપર મકાન તુટી પડ્યું અને મડદું કાઢી શકાયું નહી તો એ જ સ્થળે તેની જનાઝાની નમાઝ પઢો. અને સમુદ્રમાં ડુબી ગયો અને કાઢી શકાયો નહી તો તેની જનાઝાની નમાઝ થઈ શકતી નથી કે મૈયિતનું મુસલ્લી (નમાઝીઓ)ની સમક્ષ હોવું ખબર નથી.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૭૦૮) : મસ્જિદમાં જનાઝાની નમાઝ સર્વથા મકરૂહે તહરીમી છે. ભલે મૈયિત મસ્જિદની અંદર હોય કે બહાર સઘળા નમાઝી મસ્જિદમાં હોય કે કેટલાક, કે હદીસમાં જનાઝાની નમાઝ મસ્જિદમાં પઢવાની મનાઈ આવી છે. (દુર્રે મુખ્તાર) જનમાર્ગ અને બીજાની જમીન પર જનાઝાની નમાઝ પઢવું મના છે. (રદદુલ મુહતાર) અર્થાત જ્યારે કે જમીનનો માલિક મના કરતો હોય.

મસ્અલા-(૭૦૯) : જુમ્આના દિવસે કોઈનો ઈન્તેકાલ થાય તો જો જુમ્આથી પહેલા તજહીઝ તથા તકફીન (કફન-દફન) થઈ શકે તો પહેલા જ કરી લો, એ વિચારથી રોકી રાખવું કે જુમ્આ પછી લોક સમૂહ વધારે થશે, મકરૂહ છે.

(રદદુલ મુહતાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૭૧૦) : મગરિબની નમાઝના સમયે જનાઝો આવ્યો તો ફર્જ અને સુન્નતો પઢીને જનાઝાની નમાઝ પઢો. એવી જ રીતે કોઈ બીજી ફર્જ નમાઝના સમયે જનાઝો આવે અને જમાઅત તૈયાર હોય તો ફર્જ તથા સુન્નતો પઢીને જનાઝાની નમાઝ પઢો, એ શર્ત કે જનાઝાની નમાઝના વિલંબમાં શરીર ખરાબ થવાની આ શંકા ન હોય.

(આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૭૧૧) : ઈદની નમાઝના સમયે જનાઝો આવ્યો તો પહેલા ઈદની નમાઝ પઢો પછી જનાઝાની નમાઝ પઢો, પછી ખુત્બા અને ગ્રહણની નમાઝના સમયે જનાઝો આવે તો પહેલા જનાઝાની નમાઝ પઢો પછી ગ્રહણની નમાઝ પઢો.

(દુર્રે મુખ્તાર જવહરહ)

મસ્અલા-(૭૧૨) : મુસલમાન પુરૂપ અથવા સ્ત્રીનું બાળક જીવતું પૈદા થાય. અર્થાત બહુધા ભાગ (યોનીથી) બહાર થવાના સમયે જીવતું હતું અને પછી મૃત્યુ પામ્યું તો તેને ગુસ્લ તથા કફન આપીશું

અને તેના જનાજાની નમાઝ પઢીશું. નહી તો તેને એમજ નવડાવી એક કપડામાં લપેટી દફન કરી દઈશું, તેના માટે ગુસ્લ તથા કફન મસનુન તરીકાથી નથી અને તેની નમાઝ પણ પઢવામાં આવશે નહી ત્યાં સુધી કે માથું જ્યારે બહાર આવ્યું હતું તે સમયે રડતું હતું પરંતુ અધિકાંશ ભાગ બહાર નીકળવાથી પહેલા જો બાળક મૃત્યુ પામ્યું તો નમાઝ પઢવામાં આવે નહી. અકસર માત્રા એ છે કે માથાની તરફથી હોય તો છાતી સુધી અકસર (અધિકાંશ) છે અને પગો તરફથી હોય તો કેડ સુધી.

(દુર્ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર, વગેરે)

મસ્અલા-(૭૧૩): બાળકની માતા અથવા દાઘણે જીવતા હોવાની સાક્ષી આપી તો તેની જનાજાની નમાઝ પઢવામાં આવે પરંતુ વારસા વિષે તેની સાક્ષી (ગવાહી) અવિશ્વત છે અર્થાત બાળક પોતાના મરહુમ (મૃતક) બાપનો વારસદાર ઠેરવવામાં આવશે નહી. ન બાળકની વારસદાર તેની માતા હશે, આ તે સમયે છે કે ખુદ બહાર નીકળ્યો અને જો કોઈએ ગર્ભવતીના પેટ ઉપર ફટકો લગાવ્યો કે બાળક મરી ગએલું બહાર નીકળ્યું તો વારિસ થશે અને વારિસ બનાવશે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૭૧૪): બાળક જીવતું પૈદા થયું અથવા મરેલું તેની ખલકત (પ્રકૃતિ) સંપૂર્ણ હોય કે અપૂર્ણ વસ્તુત તેનું નામ રાખવામાં આવે અને કેયામતના દિવસે તેનો હશર થશે.

(દુર્ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૭૧૫): કાફિરનું બાળક દારૂલ હર્બમાં પોતાની માતા અથવા પિતાની સાથે અથવા પાછળ થી કેદ કરવામાં આવ્યું પછી તે મૃત્યુ પામ્યું અને તેના માં-બાપ પૈકી હજુ સુધી કોઈ મુસલમાન થયું નહી, તો તેને ન ગુસ્લ આપીશું ન કફન, ભલે દારૂલ હર્બમાં મૃત્યુ પામ્યું હોય કે દારૂલ ઈસ્લામમાં અને જો દારૂલ ઈસ્લામમાં તેનો એકલો લાવે અર્થાત તેના માં-બાપમાંથી કોઈને કેદ કરીને ન લાવ્યા હોય, ન તે પોતાની રીતે બાળકના લાવવાથી પહેલા ઝિમ્મી બનીને આવ્યા તો તેને ગુસ્લ તથા કફન આપીશું અને તેની જનાજાની નમાઝ પઢવામાં આવશે. જો તેણે સમજદાર (આકિલ) થઈને કુફ

ધારણ ન કર્યું. (આલમગીરી, દુર્ મુખ્તાર વિગેરે) મસ્અલા-(૭૧૬): કાફિરના બાળકને કેદ કર્યો અને હજુ તે દારૂલ હર્બમાં જ હતો કે તેનો બાપ દારૂલ ઈસ્લામમાં આવી મુસલમાન થઈ ગયો તો બાળક મુસલમાન સમજવામાં આવશે અર્થાત જો કે દારૂલ હર્બમાં અવસાન પામે તો તેને ગુસ્લ તથા કફન આપીશું, તેની જનાજાની નમાઝ પઢીશું.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૭૧૭): બાળકને માં-બાપની સાથે કેદ કરી લાવ્યા અને તેઓ પૈકી કોઈ મુસલમાન થઈ ગયો અથવા તે બાળક સમજદાર હતો અને પોતે મુસલમાન થઈ ગયો તો આ બંને હાલતોમાં તે મુસલમાન સમજવામાં આવશે.

(તનવીરૂલ અબસાર)

મસ્અલા-(૭૧૮): કાફિરના બાળકને માં-બાપની સાથે કેદ કર્યું પરંતુ તે બંને ત્યાં જ દારૂલ હર્બમાં મૃત્યુ પામ્યા તો હવે મુસલમાન સમજવામાં આવે, બાલિગ પાગલ કેદ કરવા આવ્યો તો હુકમ એજ છે જે બાળકનો.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૭૧૯): મુસલમાનનું બાળક કાફિર સ્ત્રીથી પૈદા થયું તો તે તેની પરશિત (નિકાહવાળીન હતી અર્થાત તે બાળક ઝિના (વ્યભિચાર)નો છે તો તેની જનાજાની નમાઝ પઢવામાં આવે.

(રદદુલ મુહતાર)

કબ તથા દફનનું બયાન

મસ્અલા-(૭૨૦): મૈયિતને દફન કરવું ફર્જ ફિકાયા છે અને એ જાઈઝ નથી કે મૈયિતને જમીન પર મુકી દો અને ચારે બાજુથી દીવાલો ચણી લઈને બંધ કરી દો. (રદદુલ મુહતાર, આલમગીરી)

મસ્અલા-(૭૨૧): જે જગ્યાએ ઈન્તેકાલ થયો એજ જગ્યાએ દફન ન કરો કેમકે આ ઐબિયા અલયહિ મુસ્સલામ માટે વિશિષ્ટતા છે, બલકે મુસલમાનોના કબ્રસ્તાનમાં દફન કરો. મકસદ એ છે કે તેના માટે કોઈ ખાસ મદફન બનાવવામાં આવે નહી. મૈયિત બાલિગ હોય કે નાબાલિગ.

(દુર્ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૭૨૨): કબ્રની લંબાઈ મૈયિતના કદ બરાબર હોય અને પહોળાઈ અર્ધા કદની હોય અને

ઉડાઈ ઓછામાં ઓછી અર્ધા કદની અને બહેતર (સારું) એ છે કે ઉડાઈ પણ મૈયિતના કદની બરાબર હોય અને મધ્યવર્તી દરજો એ છે કે છાતી સુધી હોય. (રદદુલ મુહતાર) આનાથી મુરાદ એ છે કે લહદ અથવા સંદૂક એટલુ હોય. એમ નહીં કે જ્યાંથી ખોદવી શરૂ કરી ત્યાંથી અંત સુધી આ માત્રા હોય. મસ્અલા-(૭૨૩) : કબ્ર બે પ્રકારની હોય છે. (૧) લહદ, કે કબર ખોદીને તેમા કિબ્લા તરફ મૈયિતને મુકવાની જગ્યા ખોદે અને (૨) સંદૂક તે જે હિન્દુસ્તાનમાં સામાન્યત પ્રચલિત છે. લહદ સુન્નત છે, જો ઝમીન તેના લાયક હોય તો એવું જ કરો અને નરમ ઝમીન હોય તો સંદૂકમાં વાંધો નથી.

(આલમગીરી)

મસ્અલા -(૭૨૪) : કબ્રની અંદર ચટાઈ વિગેરે બિછાવવું ના જાઈજ છે, કે વગર કારણે માલ નષ્ટ કરવું છે.

(દુર્ મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૭૨૫) : તાબૂત, કે મૈયિતને કોઈ લાકડા વિગેરેની સંદૂકમાં મુકીને દફન કરે, આ મકરૂહ છે, પરંતુ જ્યારે જરૂરત હોય. દા.ત. ઝમીન બહુજ ભેજવાળી છે તો વાંધો નથી આ હાલતમાં તાબુતનો ખર્ચો તેમાંથી લેવામાં આવે જે મયિતેમાલ છોડ્યો છે.

(આલમગીરી, દુર્ મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા -(૭૨૬) : જો તાબુત (પેટી)માં મુકીને દફન કરે તો સુન્નત એ છે કે તેમાં માટી બિછાવી દે અને ઉપર લીપણ કરી દે. સારાંશકે ઉપરનો ભાગ લહદ જેવો થઈ જાય અને લોખંડનો તાબુત મકરૂહ છે. અને કબ્રની ઝમીન ભીનાશવાળી હોય તો ધુળ બિછાવી દેવું સુન્નત છે.

(સગીરી, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા -(૭૨૭) : કબ્રના ના તે ભાગમાં કે જે મૈયિતના શરીરથી નિકટ છે પાકી ઈંટ લગાવવું મકરૂહ છે. ઈંટ આગથી પાકે છે. અલ્લાહ તઅલા મુસલમાનોને આગની અસરથી બચાવે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા -(૭૨૮) : કબ્રમાં ઉતરવાવાળા બે ત્રણ જે ઉચિત હોય, આમાં કોઈ સંખ્યા ખાસ નથી અને બેહતર એ છે કે શક્તિશાળી, તથા અમાનતદાર હોય કે કોઈ અયોગ્ય વાત દેખે તો લોકોને જાહેર

ન કરે.

(દુર્ મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા -(૭૨૯) : જનાઝો કબ્રથી કિબ્લા તરફ રાખવું મુસ્હબ છે કે મડદુ કિબલા તરફથી કબ્રમાં ઉતારવામાં આવે. એવું નહીં કે કબ્રની પાંચતીએ મુકે અને માથા તરફથી કબ્રમાં લાવે.

(દુર્ મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૭૩૦) : સ્ત્રીનો જનાઝો કબ્રમાં ઉતારનાર મહરમ (જેની સાથે કામચને માટે નિકાહ હરામ હોય) હોય. તે ન હોય તો બીજા સગાઓ, તે પણ ન હોય તો પરહેઝગાર અજનબી (મહરમના હોય તે) ઉતારવામાં વાંધો નથી. (આલમગીરી) મસ્અલા-(૭૩૧) : મૈયિતને કબ્રમાં રાખતી વખતે આ દુઆ પડો. બિસ્મિલ્લાહે વબિલ્લાહે વ અલામિલ્લતે રસુલિલ્લાહે અને એક રિવાયતમાં બિસ્મિલ્લાહ પછી વ ફી સબી લિલ્લાહે પણ આવ્યું છે.

(આલમગીરી રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૭૩૨) : મૈયિતને જમણા પાસે સુવડાવી અને તેનું મુખ કિબ્લા તરફ કરો જો કિબ્લા તરફ મુખ કરવું ભૂલી ગયા, પાટીયા લગાવ્યા પછી યાદ આવ્યું તો પાટીયું હઠાવી કિબ્લા તરફ કરી દો અને માટી નાંખી દીધા પછી એમજ રહેવા દો. એવી જ રીતે જો ડાબી પાસે મૈયિતને મુકી અથવા જે બાજુએ સિરાણું હોવું જોઈએ તે બાજુએ પગ કર્યો તો ઠીક કરી લે. નહીં. તો નહીં.

(આલમગીરી, દુર્ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા -(૭૩૩) : મૈયિતને કબ્રમાં મુક્યા પછી કફનની ગાંઠો ખોલી નાંખો. કે હવે તેની જરૂરત નથી. અને ન ખોલો તો વાંધો નથી. (જવહરહ)

મસ્અલા -(૭૩૪) : મૈયિતને કબ્રમાં મુક્યા પછી લહદને કાચી ઈંટોથી બંધ કરો અને ઝમીન નરમ હોય તો પાટીયા લગાડવું પણ જાઈજ છે. પાટીયાઓની વચ્ચે જો જગ્યા રહી ગઈ તો તને ઢેલા વિગેરેથી બંધ કરી દો. સંદૂકનો પણ એ જ હુકમ છે. (દુર્ મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૭૩૫) : સ્ત્રીનો જનાઝો હોય તો કબ્રમાં ઉતારવાથી લઈને પાટીયા લગાવવા સુધી કબ્રને કપડા વિગેરેથી ઢાંકી રાખો, પુરૂપની કબ્રને દફન કરતી વખતે ઢાંકો નહીં. અલબત જો કાંઈ ઉઝર

હોય તો મુખ વિગેરે છુપાવવું જાઈજ છે. સ્ત્રીનો જનાજો પણ ઢાંકેલો રહે. (જવહર દુર્લે મુખતાર) મસ્અલા -(૭૩૬) : પાટીયા મુકયા પછી માટી આપવામાં આવે. મુસ્લબ એ છે કે, માથા તરફ બંને હાથોથી ત્રણ વખત માટી નાંખો. પ્રથમ વાર કહો. “મિન્હા ખલકનાકુમ” (અર્થ-આનાથી જ (માટીથી) અમોએ તમને પૈદા કર્યા) બીજીવાર વફીહે નુઈદોકુમ (પર્થ-અને તેમાં જ (માટીમાં જ) તમને પાછા ફેરવીશું ત્રીજીવાર “વ મિન્હા નુખરેજોકુમ તારતન ઉખરા.” (અર્થ-અને તેનાથી જ (માટીથી) તમને ફરીવાર કાઢીશું) અથવા પ્રથવાર- ‘અલ્લાહુમમા જાફિલ અર્દ, અન બિ જબ્બૈહિ.” (અર્થ-અય અલ્લાહ ઝમીનને તેના બંને પાસાઓથી વિસ્તૃત કરે) બીજીવાર અલ્લાહુમ્મફતહ અબ્વાબસ્સમાએ લે રૂહેહિ (અર્થ-અય અલ્લાહ તેની રૂહ માટે આસ્માનન (દરવાજા ખોલી દે.) ત્રીજીવાર અલ્લાહ હુમ્મા ઝવિજહો મિન હુરિલ અયને. (અર્થ-અય અલ્લાહ! તારી રહમતથી તુ આને જન્મતમાં દાખલ કરી દે.)

બાકીની માટી હાથથી અથવા પાવડા વિગેરેથી કબ્રમાં નાખો અને જેટલી માટી કબ્રમાંથી નીકળી હોય તેના કરતાં વધારે નાખવું મકરૂહ છે.

(જવહરહ, આલમગીરી)

મસ્અલા -(૭૩૭) : હાથમાં જે માટી લાગી હોય તેને ખંખેરી નાંખો અથવા ધોઈ નાંખો તમને અખત્યાર છે.

મસ્અલા -(૭૩૮) : કબ્ર ચોખંડી ન બનાવો, બલ્કે તેમાં ઢાળ રાખો, જેવું ઉટનું પલાણ હોય છે. અને તેના ઉપર પાણી છાંટવામાં વાંધો નથી, બલ્કે બહેતર છે. અને કબ્ર એક વે'ત ઉચી હોય અથવા થોડીક વધારે. (આલમગીરી રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા -(૭૩૯) : જહાઝ પર ઈન્તેકાલ થયો અને કિનારો નિકટ ન હોય તો ગુસ્લ તથા કફન આપી જનાજાની નમાઝ પઢીને સમુદ્રમાં ડુબાડી દો.

(ગુનીયા, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા -(૭૪૦) : ઉલ્મા તથા મશાયખ તથા સાદાતની કબ્રો પર કુબબો વિગેરે બનાવવામાં વાંધો નથી. અને કબ્રને પાકી ન બનાવવામાં આવે. (દુર્લે મુખતાર, રદદુલ મુહતાર). અર્થાત અંદરથી પાકી

ન કરવામાં આવે અને જો અંદર કાચી હોય અને ઉપરથી પાકી તો વાંધો નથી.

મસ્અલા -(૭૪૧) : જો જરૂરત હોય તો કબ્ર પર નિશાન (ચિન્હ) માટે કાંઈ લખી શકે છે, પરંતુ એવા સ્થળે ન લખે કે બેઅદબી થાય. એવા મકબરાઓમાં દફન કરવું ઉત્તમ છે. જ્યાં સાલેહ (નેક) લોકોની કબ્રો હોય. (જવહરહ, દુર્લે મુખતાર) મસ્અલા -(૭૪૨) : મુસ્લબ એ છે કે દફન પછી કબ્ર પર સુરએ બકરહનો અવ્વલ તથા આખરી ભાગ પઢે. સિરાણે અલિફ-લામ-મીમથી મુફલેહુન સુધી અને પાંગેતીએ આમનર્સુલોથી સૂરતના અંત સુધી પઢે. (જવહરહ)

મસ્અલા -(૭૪૩) : દફન પછી કબ્રની પાસે એટલીવાર રોકાવું મુસ્તહબ છે જેટલીવાર ઉટ ઝુબ્હ કરીને માંસ વહેંચી દેવામાં આવે કે તેમના રહેવાથી મૈયિતને સ્નેહ થશે અને મુનકર નકીરનો જવાબ આપવામાં ડર ન થશે. અને એટલીવાર કુરઆનની તિલાવત અને મૈયિત માટે દુઆ તથા ઈસ્તિફાર કરે અને આ દુઆ કરે કે મુનકર-નકીરના જવાબમાં અડગ રહે. (જવહરહ વિગેરે)

મસ્અલા -(૭૪૪) : એક કબ્રમાં એક કરતાં વધારે મડદાં જરૂરત વગર દફન કરવા જાઈજ નથી. અને જો જરૂરત હોય તો કરી શકે છે. પરંતુ બે મૈયિતોની વચ્ચે માટી વિગેરે આડ કરી દે અને કોણ આગળ હોય કોણ પાછળ તે ઉપર આવી ગયું છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા -(૭૪૫) : જે શહેર અથવા ગામ વિગેરેમાં ઈન્તેકાલ થયો ત્યાંના જ કબ્રસ્તાનમાં દફન કરવું મુસ્તહબ છે જો કે ત્યાં રેહતો ન હોય, બલ્કે જે ઘરમાં ઈન્તેકાલ (અવસાન) થયો તે ઘરવાળાઓના કબ્રસ્તાનમાં દફન કરે. અને બે એક માઈલ બહાર લઈ જવામાં વાંધો નથી કે, શહેરના કબ્રસ્તાન અકસર (બહુધા) એટલા અંતરે હોય છે. અને જો બીજા શહેરમાં તેની લાશ ઉઠાવી લઈ જાય તો અકસર ઉલ્માએ મના કર્યું છે. અને એજ સહીહ છે. આ તે હાલતમાં છે કે દફનની અગાઉ લઈ જવા યાહે, અને દફન પછી તો સર્વથા સ્થળાંતર કરવું મના (નિષેધ) છે. સિવાય કેટલીક હાલતોમાં કે જે હવે આગળ મજકુર થશે (આલમગીરી) અને આ

કે જે કેટલાક લોકોની રીત પ્રથા છે કે જમીનને સુપ્રત કરે છે. પછી ત્યાંથી લાશને કાઢીને બીજે સ્થળે દફન કરે છે, આ નાજાઈજ છે અને રાફઝીઓને તરીકો (પ્રથા) છે.

મસ્અલા-(૭૪૬) : બીજાની જમીનમાં માલિકની પરવાનગી વગર લાશને દફન કરી દીધી તો માલિકને અધિકાર છે કે ભલે મૈયિતના સંબંધીઓને કહે કે તમારું મડદું કાઢી લો અથવા જમીન સરખી કરીને તેમાં ખેતી કરે. એવી જ રીતે જો તે જમીન પાડોસી હકમાં લઈ લેવામાં આવી અથવા ગસબ કરેલ (પડાવી પાડેલ) વસ્ત્રનું કફન આપ્યું, તો માલિક મડદાને કઢાવી શકે છે.

(આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૭૪૭) : વક્ફ કરેલા કબ્રસ્તાનમાં કોઈએ કબ્ર તૈયાર કરાવી, તેમાં બીજા લોકો પોતાનું મડદુ દફન કરવા ઈચ્છે છે અને કબ્રસ્તાનમાં જગ્યા છે તો આમ કરવું મકરૂહ છે. અને જો દફન કરી દીધું તો કબ્ર ખોદાવનાર મડદાને બહાર કઢાવી શકતો નથી. જે ખર્ચ થયું છે તે લઈ લે.

(આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૭૪૮) : સ્ત્રીને કોઈ વારસદારો ઘરેણાં સમેત દફન કરી દીધી અને કેટલાક વારસદારો હાજર ન હતા, તે વારસદારોને કબ્ર ખોલવાની પરવાનગી છે, કોઈનો કાંઈ માલ કબ્રમાં પડી ગયો, અને માટી નાખી દીધા પછી યાદ આવ્યું તો કબ્ર ખોદાને કાઢી શકે છે. જો કે તે એક જ દિરહમ હોય.

(આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

(નોટ : દિરહમ એટલે ચાંદીની “ચારઆની” અનુ.)

મસ્અલા-(૭૪૯) : પોતાના માટે કફન તૈયાર રાખ્યું તો વાંધો નથી અને કબ્ર ખોદાવી રાખવું અર્થ વગરનું છે, શું ખબર ક્યાં તેનું મરણ થશે. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૭૫૦) : કબ્ર પર બેસવું, સુઈ રહેવું, ચાલવું, જાજરૂ-પેશાબ કરવું હરામ છે. કબ્રસ્તાનમાં જે નવો રસ્તો કાઢવામાં આવ્યો તેના ઉપરથી પસાર થવું નાજાઈજ છે, ભલે નવો હોવું તેને ખબર હોય કે તેની ધારણા હોય. (આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૭૫૧) : પોતાના કોઈ સગા-સંબંધીની કબ્ર સુધી જવા ઈચ્છે છે. પરંતુ કબ્રો ઉપરથી પસાર

થવું પડશે તો ત્યાં સુધી જવું મના છે, દૂરથી જ ફાતેહા પઢી દે. કબ્રસ્તાનમાં બુટ પહેરીને જાય નહી, એક માણસને હુજુરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે બુટ પહેરેલી હાલતમાં જોયો તો આપે ફરામવ્યું : “બુટ ઉતારી નાંખ, ન કબ્રવાળાને તુ તકલીફ આપ ન તે તને તકલીફ આપે.”

મસ્અલા-(૭૫૨) : કબ્ર પર કુર્આન પઢવા માટે હાફિઝ મુકરર કરવું જાઈજ છે. (દુર્રે મુખ્તાર) અર્થાત જ્યારે કે પઢનાર મહેનતાણાથી ન પઢતા હોય કે મહેનતાણાં પર કુર્આન પઢવું અને પઢાવવું ના જાઈજ છે. જો મહેનતાણા પર પઢાવવા ઈચ્છે તો પોતાના કામકાજ માટે તેમને નોકર રાખે, પછી તેમનાથી આ કામ લે.

મસ્અલા-(૭૫૩) : શિજરો અથવા અહદનામું કબ્રમાં મુકવું જાઈજ છે, અને બહેતર એ છે કે, મૈયિતના મુખની સામે કિબ્લા તરફ તાપું ખોદીને તેમાં મુકે, બલકે “દુર્રે મુખ્તાર”માં કફન પર અહદનામું લખવાને જાઈજ કહ્યું છે અને ફરમાવ્યું કે તેનાથી મગફેરતની આશા છે. અને મૈયિતની છાતી અને કપાળ ઉપર “બિસ્મિલ્લાહ હિરહમા નિર્હીમ” લખવું જાઈજ છે. એક માણસે તેની વસિયત કરી હતી. ઈન્તેકાલ પછી તેમની છાતી અને લલાટ પર બિસ્મિલ્લાહ શરીફ લખી દેવામાં આવી, પછી કોઈએ તેમને સ્વખ્નમાં જોયા, હાલત પૂછી, તો કહ્યું : જ્યારે મને કબ્રમાં મુકવામાં આવ્યો અઝાબના ફરિશ્તા આવ્યા, ફરિશ્તાઓએ જ્યારે પેશાની (લલાટ) પર “બિસ્મિલ્લાહ શરીફ” જોઈ તો કહ્યું : તું અઝાબથી બચી ગયો. (દુર્રે મુખ્તાર, ગુનીયા અને તાતારખાનીયા) એમ પણ થઈ શકે છે કે પેશાની પર બિસ્મિલ્લાહ શરીફ લખે અને છાતી ઉપર કલમએ તૈયેબા “લાઈલાહા ઈલ્લલ્લાહો મુહમ્મદુર્સુલુલ્લાહ” લખે, પરંતુ નવડાવ્યા પછી, કફન પહેવરાવ્યા પહેલા કલેમાની આંગળીથી લખે.

(રદદુલ મુહતાર)

ઝિયારતે કુબૂર

મસ્અલા-(૭૫૪) : કબ્રોની ઝિયારત કરવું મુસ્તહબ છે. અઠવાડીયામાં એક દિવસ ઝિયારત કરે, જુમ્આ અથવા જુમેરાત અથવા શનિવાર અથવા સોમવારના દિવસો સુયોગ્ય છે. સૌમાં ઉત્તમ દિવસ

જીઆમાં સવારનો ટાઈમ છે, ઔલિયાએ કિરામના મઝારો પર સફર (પ્રવાસ) કરીને જવું જાઈજ છે. તેઓ પોતાના ઝાઈરીન (દર્શનાર્થીઓ)ને લાભ પહોંચાડે છે અને જો ત્યાં કોઈ શરઅ વિરૂદ્ધનું કામ હોય દા.ત. સ્ત્રીઓથી ભેળસેળ, તો તેના કારણે ઝિયારત ત્યાગ કરવામાં આવે નહીં, કે એવી વાતોથી નેક કામનો ત્યાગ કરવામાં આવતો નથી. બલ્કે તેને ખરાબ સમજે અને શક્ય હોય તો ખરાબ વાત નષ્ટ કરે.

(રદદુલ મુહતાર).

મસ્અલા-(૭૫૫) : સ્ત્રીઓ માટે પણ કેટલાક ઉલમાઓ એ કબ્રોની ઝિયારતને જાઈજ બતાવ્યું છે. દુર્રે મુખ્તારમાં એજ કોલ પસંદ કરવામાં આવ્યો, પરંતુ સ્નેહીઓની કબ્રો પર જશે તો રૂદન આકંદ કરશે માટે મનાઈ (નિષેધ) છે. અને સાલેહીન (નેક લોકોની) કબ્ર પર બરકત માટે જાય તો વૃધ્ધાઓ માટે વાંધો નથી, અને જવાનો માટે મનાઈ છે. (રદદુલ મુહતાર) અને અસ્લમએ છે કે સ્ત્રીઓને સર્વથા મના કરવામાં આવે કે પોતાનાઓની કબ્રોની ઝિયારતમાં તો એજ રૂદન-આકંદ છે અને સાલેહીન ની કબ્રો પર યાતો તઅઝીમ (આદર)માં હદથી વધી જશે અથવા બે અદબી કરશે, કે સ્ત્રીઓમાં આ બંને વાતો અધિકતાથી જોવામાં આવે છે. (ફતાવા રિઝવીયા)

મસ્અલા-(૭૫૬) : કબ્રની ઝિયારતનો તરીકો એ છે કે પાંગેતી તરફથી જઈને મૈયિતના મુખની સામે ઉભા થાય, સિરાણા તરફથી ન આવે કે મૈયિતે માટે તકલીફના કારણ રૂપ છે. અર્થાત મૈયિતે ગર્દન ફેરવીને દેખવું પડશે કે, કોણ આવે છે. અને આવી રીતે કહે. “અસ્સલામો અલૈકુમ અહલ દાર કૌમિમ-મુમેનીના અન્તુમ લના સલહુન વ ઈન્ના ઈન્શા અલ્લાહો બે કુમ લાહેકુન. નસ્અલુલ્લાહ લના વલકુમુલ્અફવ વલ્આફેયતા યર્હુમુલ્લાહુમ સ્તકદેમીના મિન્ના વલ્મુસ્તાખેરીના. અલ્લાહુમ્મ! રબ્બલ્અરવાહિલ્ફાનેયતે વલ્અજસાદિલ્બાલેયતે વલ્એઝામિન્નખેરતે અદખિલ હાઝેહિલ્કુબુર મિન્કારૌહંવ્વરખ્ધાનવ્વમિન્ના તહિય્તંવ્વ સલામા”

(તરજુમો : સલામ થાય તમારા ઉપર અય મોમેનીન કોમના ઘરવાળાઓ, તમો અમારી આગળવાળા છો અને અમો ઈન્શાઅલ્લા તમારાથી

મળવાવાળા છીએ. અલ્લાહથી અમો પોતાના અને તમારા માટે અફવ તથા આફિયત (ક્ષમા તથા કુશળ તા)નો સવાલ કરીએ છીએ. અલ્લાહ અમારા આગલાઓ અને પાછલાઓ પર રહેમકરે. અય અલ્લાહ ફાની (નાશંવત) આત્માઓના અને સડી જનાર શરીર અને જર્જરીત હાડકાઓના રબ્બ, તું પોતાની તરફથી આ કબ્રોમાં તાજગી અને સુગંધી દાખલ કર અને અમારા તરફથી તહિય્ત (આદાબ) તથા સલામ પહોંચાડી દે.)

પછી ફાતેહા પઢે અને બેસવા ઈચ્છે તો એટલા અંતરે બેસે કે તેમની પાસે જિંદગીમાં બેસતો હતો અથવા દુર અંતરે બેસી શકતો હતો.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૭૫૭) : કબ્રસ્તાનમાં જાય તો અલહમ્દો શરીફ અને અલિફ-લામ-મીમ થી મુફલેહુન સુધી અને આયતુલ કુર્સી અને આમનર્સુલ અંતીમ સૂરહ સુધી અને સૂરએ યાસીન અને તબારકલ્લત્તી અને અલહાકુ મુત્તકાસુર એક એક વખત અને કુલહોવલ્લાહ બાર અથવા અગીયાર અથવા સાત અથવા ત્રણ વખત પઢે. અને આ સૌનો સવાબ મડદાંઓને પહોંચાડે. હદીસમાં છે. જે માણસ અગીયાર (૧૧) વખત કુલહોવલ્લાહ શરીફ પઢીને તેનો સવાબ મડદાંઓને પહોંચાડે તો મડદાંઓની ગણતરી બરાબર તેને સવાબ મળશે.

(રદદુલ મુહતાર, દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૭૫૮) : નમાઝ, રોઝા હજજ ઝકાત અને દરેક પ્રકારની ઈબાદત અને દરેક નેક, ફર્જ તથા નિફલ અમલનો સવાબ મડદાંઓને પહોંચાડી શકે છે. તે સૌને પહોંચશે અને તેના સવાબમાં કાંઈ કમી-ઉણપ ન થશે, બલ્કે તેની રહેમતથી આશા છે કે સૌને સંપૂર્ણ સવાબ મળે. એવું નથી કે એજ સવાબની વહેંચણી થઈને ટુકળો ટુકળો મળે. (રદદુલ મુહતાર) બલ્કે આશા છે કે આ સવાબ પહોંચાડનાર માટે તે સૌના મજમુઆ (સરવાળા)ની બરાબર મળે, દા.ત. કોઈ નેક કામ કર્યું. જેનો સવાબ ઓછામાં ઓછો દસ મળશે. તેણે દસ મડદાંઓને સવાબ પહોંચાડ્યો તો દરેકને દસ દસ મળશે અને તેને એકસો દસ અને હજારને પહોંચાડ્યો તો તેને

દસ હજાર દસ આ ઉપર અંદાજો કરો. (એ જ ગણતરી પ્રમાણે સવાબ મળશે.)

(ફતાવા રિઝવીયા)

મસ્અલા-(૭૫૯) : નાબાલિગે કાંઈ પઢીને અથવા કોઈ નેક અમલ (સદકાર્ય) કરીને તેનો સવાબ મડદાને પહોંચાડયો તો ઈન્શા અલ્લાહ તઆલા પહોંચશે.

(ફતાવા રિઝવીયા)

મસ્અલા-(૭૬૦) : કબ્રને બોસો (યુબન) દેવું કેટલાક ઉભાઓએ જાઈજા કહ્યું છે. પરંતુ સહીહ એ છે કે મના છે. (અશઅતુલલમઆત) અને કબ્રનો “તવાફે તઅઝીમી” મના છે. અને જો બરકત લેવા માટે મઝારની આસપાસ ફર્યો તો વાંધો નથી, પરંતુ અવામ (સામાન્ય લોકો)ને મના કરવામાં આવે, બહે અવામની સામે કરવામાં પણ ન આવે, કે તેઓ કાંઈનું કાંઈ સમજશે.

દફન પછી તલકીન :

મસ્અલા-(૭૬૧) : દફન પછી મડદાને તલકીન કરવું અહલે સુન્નતની નજરોમાં મશરૂહ (શરીરતી વાત) છે. (જવહરહ) એ જે અકસર કિતાબોમાં છે કે તલકીન કરવામાં આવે નહી, તે “મોઅતઝલા”નો મઝહબ છે, કે તેમણે અમારી કિતાબોમાં આ ઉમેરો કરી દીધો. (રદદુલ મુહતાર) હદીસમાં છે કે હુઝુરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે. “જ્યારે તમારો કોઈ મુસલમાન ભાઈ મૃત્યુ પામે અને તેને માટી આપી ચુકો તો તમારા પૈકી એક માણસ કબ્રના સીરાણે ઉભો રહીને કહે : ફલાણા બિન ફલાણા, તે સાંભળશે અને જવાબ આપશે નહી, પછી કહે, : ફલાણા બિન ફલાણા, તે સીધો થઈને બેસી જશે, પછી કહે : ફલાણા બિન ફલાણા, તે કહેશે અમને ઈરશાદ કર, અલ્લાહ તારા ઉપરરહેમ (દયા) કરે, પરંતુ તમને તેના કહેવાની ખબર થતી નથી,” પછી કહે-“ઉઝકુર મા ખરજત અલૈહે મિનદદુન્યા શહાદતન અલ-લાઈલાહા ઈલ્લલ્લાહો વ અન્ન મુહમ્મદન અબ્દોહુ વ રસુલોહુ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહે વસલ્લમ, વ અન્નક રહીત બિલ્લાહે રબ્બંવ્વબિલ્ઈસ્લામે દીનવ્વબેમુહમ્મદિન સલ્લલ્લાહો તઆલા અલૈહે વસલ્લમ નબીય્વ્વબિલ્હુઅને ઈમામા.”

(તરજુમો :- તુ તેને યાદ કર જેના ઉપર તુ દુનિયામાંથી નીકળ્યો અર્થાત તે ગવાહી કે અલ્લાહ સિવાય કોઈ મઅબુદ નથી અને મોહમ્મદ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ તેના બંદા અને રસુલ છે. અને એ કે તુ અલ્લાહના રબ્બ અને ઈસ્લામના દીન, અને મોહમ્મદ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ના નબી અને કુર્આનના ઈમામ હોવા પર રાજી હતો.)

મુનકર-નકીર એકબીજાનો હાથ પકડીને કહેશે ચાલો અમો તેની પાસે શું બેસીએ જેને લોકો તેની હુજ્જત શિખવાડી ચુકયા, આ વાત પર કોઈએ હુઝુરને અર્જ કરી જો તેની મા (માતા) નું નામ યાદ ન હોય તો, આપે ફરમાવ્યું, બીબી હવ્વા તરફ નિસ્બત (સંબંધ) કરે. આ હદીસને તિબ્રાનીએ કબીરમાં અને ઝિયાએ અહકામમાં અને બીજા મુહદિસોએ રિવાયત કરી, કેટલાક મોટા ઈમામો તાબેઈન ફરમાવે છે : જ્યારે કબ્ર પર માટી બરાબર કરી ચુકે, અને લોકો પાછા જાય તો મુસ્તહબ સમજવામાં આવતું કે મૈયિતથી તેની કબ્રની પાસે ઉભા રહીને આમ કહેવામાં આવે - યાં ફુલાં બિન ફુલાં ! કુલ લાઈલાહા ઈલ્લલ્લાહા. (અય ફલાણા બિન ફલાણા ! તું કહે કે, અલ્લાહ સિવાય કોઈ મઅબુદ નથી) ત્રણ વખત ફરી કહેવામાં આવે - કુલ : રબ્બીયલ્લાહો વ દીનયત ઈસ્લામો વ નબીય્યેયી મોહમ્મદ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલયહે વસલ્લમ.

(તુ કહે કે મારો રબ્બ અલ્લાહ છે અને દીન ઈસ્લામ છે અને મારા નબી મોહમ્મદ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ છે.)

આલા હઝરતે આના ઉપર એટલો બીજો વધારો કર્યો.

વઅલમ અન્ન હાઝેનિલ્લઝીના અતયાકા અવ યાતેયાનેકા ઈન્નમા હુમા અબ્દાનેલિલ્લાહે લા યદુરને વલા યન્ફઆને ઈલ્લા બેઈઝનિલ્લાહે ફલા તખફ વલા તહઝન વ અશહદો અન્ન રબ્બકલ્લાહો વ દીનકલ્ઈસ્લામો વ નબીય્યેક મુહમ્મદુન સલ્લલ્લાહો અલૈહે વસલ્લમ સુબ્હાનલ્લાહો વ ઈથ્યાકા બિલકૌલીસ્સાબિતે

ફીલ્લતાતિદદુન્યા વફીલ્આખેરતે વ ઈન્નહુ
હુવલ્ગહુરૂરૂડીમ.”

(અને જાણી લે કે આ બે શબ્દો જે તારી પાસે
આવ્યા અથવા આવશે તે અલ્લાહના બંદા છે.
પુદાના હુકમ વગર ન નુકસાન પહોંચાડે ન નફો,
માટે ન ખોફ કર ન ગમ કર અને તુ ગવાહી આપકે
તારો રબ્બ અલ્લાહ છે અને તારો દીન ઈસ્લામ છે
અને તારા નબી મોહમ્મદ સલ્લલ્લાહો અલયહે
વસલ્લમ છે. અલ્લાહ અમને અને તને સાબિતકોલ
(કથન) પર સાબિત (દ્રઢ) રાખે, દુનિયાની
જિંદગીમાં અને આખેતરમાં, બેશક તે બખ્શવા
વાળો મહેરબાન છે.)

મસ્અલા-(૭૬૨) : કબ્ર પર ફુલ નાંખવું બહેતર છે
કે જ્યાં સુધી તર (લીલા) રહેશે. તસ્બીહ કરશે અને
મૈયિતનું દિલ બહેલશે (રાજી થશે). (રદદુલ
મુહતાર) એવી રીતે જનાઝા ઉપર ફુલોની ચાદર
નાખાવમાં પણ વાંધો નથી.

મસ્અલા-(૭૬૩) : કબ્ર પરથી લીલું ઘાસ ઉખેડવું
જોઈએ નહીં કે તેની તસ્બીહથી રહેમત ઉતરે છે
અને ઉખેડવામાં મૈયિતનો હક નષ્ટ કરવું છે. (રદદુલ
મુહતાર)

તાઝીયત (શોક પ્રદર્શન) નું બયાન :

મસ્અલા-(૭૬૪) : તઅઝીયત મસનુન છે. હદીસમાં
છે કે જે માણસ પોતાના ભાઈની મુસિબતમાં
તા'ઝીયત કરે કિયામતના દિવસે અલ્લાહ તઆલા
તેને કરામતનો જોડો (પોષાક) પહેરાવશે. આને
ઈબ્ને માજાએ રિવાયત કરી, બીજી હદીસ તિરમિઝી
તથા ઈબ્ને માજામાં છે “જે માણસ કોઈદુઃખીયારાની
તઅઝીયત કરે તેને તેના જેવો જ સવાબ મળશે.

મસ્અલા-(૭૬૫) : તા'ઝીયતનો સમય મૃત્યુ થી
ત્રણ દિવસ સુધી છે. તેના પછી મકરૂહ છે કે, ગમ
(રંજ) તાજો થશે, પરંતુ જ્યારે તા'ઝીયત કરનાર
અથવા જેની તા'ઝીયત કરવામાં આવે ત્યાં હાજર
ન હોય અથવા હાજર છે પરંતુ તેને ખબર નથી તો
પાછળથી તા'ઝીયત કરવામાં વાંધો નથી.

(જવહરહ, રદ્દુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૭૬૬) : દફનથી અગાઉ પણ તા'ઝીયત
જાઈજ છે, પરંતુ અફઝલ એ છે કે, દફન પછી
હોય. આ તે સમયે છે કે મૈયિતના સંબંધીઓ રડારડ

ન કરતા હોય. નહીં તો તેમની તસલ્લી (સાંતવન)
માટે દફનથી અગાઉ જ કરે. (જવહરહ)

મસ્અલા-(૭૬૭) : મુસ્તહબ એ છે કે મૈયિતના
સઘળા સગાઓને તા'ઝીયત કરે, નાના મોટા,
પુરૂપ-સ્ત્રી સૌને, પરંતુ સ્ત્રીને તેના મહરમોજ
તા'ઝીયત કરે. તા'ઝીયતમાં એમ કહે, “અલ્લાહ
તઆલા મૈયિતની મગફેરત કરે અને તેને પોતાની
રહેમતમાં ઢાંકી લે અને તમને સબ્ર આપે અને આ
મુસીબત પર સવાબ અતા કરે.” નબી સલ્લલ્લાહો
અલયહે વસલ્લમે આ શબ્દોથી તા'ઝીયત ફરમાવી
: “લિલ્લાહે મા અખઝ વ અઅતા વ કુલ્લ શૈઈન
ઈન્દહુ બે અજલિમ મુસમ્મા.”

(પુદાનું જ છે જે તેણે લીધું-દીધું અને તેની
નઝદીક દરેક ચીજ એક મુકર્રર (ઠેરવેલ) મુદત સુધી
છે.)

(આલમગીરી વિગેરે)

મસ્અલા-(૭૬૮) : મુસીબત પર સબ્ર કરે તો તેને
સવાબ મળે છે. એક મુસીબતોનો અને બીજો
સબ્રનો. અને હાય-વાય કરવાથી બંને જતા રહે છે.

(રદ્દુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૭૬૯) : મૈયિતના સ્નેહીઓનું ઘરમાં
બેસવું કે લોકો તેમની તા'ઝીયત માટે આવે, તેમાં
વાંધો નથી. અને મકાનના દરવાજા પર અથવા
આમ રસ્તા પર પાથરણા પાથરીને બેસવું ખરાબ
વાત છે.

(આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૭૭૦) : મૈયિતના પાડોશી અથવા દુરના
સગા વહાલાં જો મૈયિતના ઘરવાળાઓ માટે તે
દિવસ અને રાત માટે ખાણું લાવે તો બહેતર છે.
અને તેમને આગ્રહ કરી ખવડાવે. (રદ્દુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૭૭૧) : મૈયિતના ઘરવાળાઓ તીજા
વિગેરેના દિવસે દઅવત કરે તો ના જાઈજ તથા
ખરાબ બિદઅત છે કે દઅવત તો પુશીના સમયે
ઉચિત છે, ન કે ગમ (રંજ) ના સમયે. અને જો
ફકીરો (ગરીબો) ને ખવડાવે તો બહેતર છે.

(ફત્હુલ કદીર)

મસ્અલા-(૭૭૨) : જે લોકો પાસે કુર્આન મજ્હદ
અથવા કલમએ તૈયૈબહ પઢાવ્યું તેમના માટે પણ
ખાણું (ભોજન) તૈયાર કરવું નાજાઈજ છે. (રદ્દુલ
મુહતાર) અર્થાત જ્યારે કે ઠેરવી (નક્કી કરી) લીધું
હોય અથવા મઅરૂફ (પ્રસિદ્ધ) હોય અથવા તેઓ

માલદાર લોકો હોય.

મસ્અલા-(૭૭૩) : તીજા વિગેરેનું ખાણું અકસર મૈયિતના તરકા (વારસા) થી કરવામાં આવે છે, તેમાં એ લેહાજ જરૂરી છે કે વારસદારોમાં કોઈ નાબાલિગ ન હોય. નહીં તો સખત હરામ છે. એવી જ રીતે જો કેટલાક વારસદારો હાજર ન હોય તો પણ ના જાઈજ છે, જ્યારે કે ગેર હાજરોથી પરવાનગી ન લીધી હોય. અને સૌ બાલિગ હોય અને સૌની અનુમતિથી હોય અથવા કેટલાક નાબાલિગ અથવા ગેરહાજર હોય પરંતુ હાજર બાલિગ પોતાના ભાગમાંથી કરે તો વાંધો નથી.

(ખાનીયા વિગેરે)

મસ્અલા-(૭૭૪) : તા'ઝીયત માટે બહુધા રિશ્તેદાર સ્ત્રીઓ એકત્ર થાય છે અને રડતી-પીટતી, વિલાપ કરે છે, તેમને ખાણું આપવામાં આવે નહીં, કે તેવું કરવું ગુનાહ પર મદદ આપવી છે. (કશ્કુલ-ગેતા)

મસ્અલા-(૭૭૫) : મૈયિતના ઘરવાળાઓને જે ભોજન મોકલવામાં આવે છે તે ખાણું કેવળ ઘરવાળાઓ ખાય અને તેમના જ યોગ્ય મોકલવામાં આવે. અધિક નહીં. બીજાઓએ તે ખાણું ખાવું મના છે. (કશ્કુલ ગેતા) અને કેવળ પહેલા દિવસે ખાણું મોકલવું સુન્નત છે, તેના પછી મકરૂહ છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૭૭૬) : કબ્રસ્તાનમાં તા'ઝીયત કરવું બિદઅત છે (રદદુલ મુહતાર) અને દફન પછી મૈયિતના મકાન પર આવવું અને તઅઝીયત કરીને પોતપોતાના ઘેર જવું, જો આકસ્મિક હોય તો વાંધો નથી. અને તેનો રિવાજ પાડવો જોઈએ નહીં. અને મૈયિતના મકાન પર તઅઝીયત માટે લોકોનો સમુહ (મજમો) કરવું દફનથી પહેલા હોય અથવા પછી. એ જ સમયે હોય કે બીજા કોઈ સમયે, ખિલાફે ઉલા છે. અને કરે તો ગુનોહ પણ નથી.

મસ્અલા-(૭૭૭) : જે માણસ એક વખત તા'ઝીયત કરી આવ્યો તેને બીજીવાર તા'ઝીયત માટે જવું મકરૂહ છે. (દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૭૭૮) : સોગ માટે કાળા વસ્ત્રો પહેરવા પુરૂષો માટે ના જાઈજ છે. (આલમગીરી) એવી જ રીતે કાળા બિલ્લાં લગાવવા કે તેમાં નસારા (ખ્રિસ્તીઓની) મુશાબેહત-અનુરૂપતા પણ છે.

મસ્અલા-(૭૭૯) : મૈયિતના ઘરવાળાઓએ ત્રણ દિવસ એટલા માટે બેસવું કે લોકો આવે અને તા'ઝીયત કરી જાય. જાઈજ છે, પરંતુ ત્યાગ બહેતર છે અને આ તે સમયે છે કે પાથરણાં અને બીજી સજાવટ ન કરવી હોય. નહીં તો ના જાઈજ છે.

(આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૭૮૦) : વિલાપ અર્થાત મૈયિતના ગુણો અતિશ્યોક્તિ સાથે બયાન કરીને અવાજથી રડવું જેને બીન કહે છે, બીલ ઈજમાઅ (સર્વ સમંતિએ) હરામ છે. એવી જ રીતે વાવેલા (હાહાકાર) તથા હાય મુસીબત કહીને ચિલ્લાવું હરામ છે.

(જવહરહ વિગેરે)

મસ્અલા-(૭૮૧) : ગિરેબાન (કપડાં) ફાડવું, મોઢું નોચવું, વાળ વિખેરવા, માથા ઉપર ધુળ નાખવી, છાતી કુટવી, સાથળો પર હાથ મારવા, આ સઘળું જાહિલીયતના કામ છે અને હરામ છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૭૮૨) : ત્રણ દિવસ કરતાં વધારે સોગ જાઈજ નથી, પરંતુ સ્ત્રી પતિના મરણ ઉપર ચાર મહીના અને દસ દિવસ સોગ કરે. (હદીસ)

મસ્અલા-(૭૮૩) : અવાજથી રડવું મના છે. અને જો અવાજ બુલંદ ન હોય તો તેની મનાઈ નથી, બલ્કે હુજુરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે હઝરત ઈબ્રાહીમ રદીયલ્લાહો તઅલા અન્હોના અવસાન પર બકા ફરમાવી. (અશુ વહી જાય એ રીતે રડયા) (જવહરી) આ સ્થળે કેટલીક હદીસો જે (વિલાપ) વિગેરે વિષે આવેલી છે, ઉલ્લેખ કરવામાં આવે છે કે મુસલમાન ધ્યાનપૂર્વક જુએ અને પોતાના ત્યાંની સ્ત્રીઓને સંભળાવે કે આ બલા હિન્દુસ્તાનની અકસર સ્ત્રીઓમાં હિન્દુઓના અનુકરણથી જોવામાં આવે છે.

હદીસ-(૧) : બુખારી તથા મુસ્લિમ અબ્દુલ્લાહ બિન મસઉદ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રાવી કે હુજુરે અકદસ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે જે (પુરૂષ-સ્ત્રી) મોઢા ઉપર તમાચા મારે અને ગિરેબાં ફાડે અને જાહિલયતનું પોકારવું પોકારે (નોહા કરે) તે અમારા પૈકી નથી.

હદીસ-(૨) : સહીહયનમાં અબુ હુરયરહ રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે, (મુસ્લિમ

શરીફના શબ્દોમાં) હુઝુર સલ્લલ્લાહો અલયહે ફરમાવે છે કે જે માણસ માથું મુંડાવે અને નૌહા (વિલાપ) કરે અને કપડાં ફાડે, હું તેનાથી મુક્ત છું. હદીસ-(૩): સહીહ મુસ્લિમ શરીફમાં અબુ માલિક અશઅરી રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે હુઝુર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે મારી ઉમ્મતમાં ચાર કામ જાહિલીયત (ઈસ્લામ પુર્વે) ના છે, લોકો તેને છોડશે નહીં (૧) હસબ પર ફખ્ર (અભિમાન) કરવું (૨) નસબ (વંશ) માં ટોણા મારવું (૩) તારલાઓથી વરસાદ ઈચ્છવું (ફલાણાં નક્ષત્રના કારણે પાણી વરસશે) (૪) અને નૌહા કરવું. અને ફરમાવ્યું : નૌહા કરવાવાળીએ જો મૃત્યુથી પહેલા તૌબા ન કરી તો કિયામતના દિવસે એવી રીતે ઉભી કરવામાં આવશે કે તેના ઉપર એક ખમીસ કતરાણનું હશે અને એક ખારશત (ખૂજલી કરવાવાળું) નું હશે.

હદીસ-(૪): સહીહયનમાં અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત છે કે હુઝુર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે આંખના અશ્રુ અને દિલનાગમના કારણે અલ્લાહ તઆલા અઝાબ કરતો નથી અને જીભ પ્રત્યે ઈશારો કરીને ફરમાવ્યું : પરંતુ આના કારણે અઝાબ અથવા રહેમ કરે છે. અને ઘરવાળાઓના રડવાના કારણે મૈયિત પર અઝાબ ધાય છે. અર્થાત જ્યારે કે તેણે વસિયત કરી હોય અથવા ત્યાં રડવાનો રિવાજ હોય અને મના ન કર્યું હોય, વલ્લાહો તઆલા આઅલમો અથવા એ મુરાદ છે કે તેમના રડવાથી તેને તકલીફ ધાય છે કે બીજી હદીસમાં આવ્યું છે કે અય અલ્લાહના બંદાઓ પોતાના મડદાંઓને તકલીફ આપો નહીં, જ્યારે તમો રડવા લાગો છો તો તે પણ રડે છે.

હદીસ-(૫): બુખારી તથા મુસ્લિમ, મુગીરહ, બિન શોઅબા રદીયલ્લાહો અન્હોથી રાવી કે રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું છે. જેના ઉપર નૌહા (વિલાપ) કરવામાં આવ્યો કિયામતના દિવસે તે વિલાપના કારણે તેના ઉપર અઝાબ થશે. અર્થાત એજ સ્વરૂપોમાં.

હદીસ-(૬): સહીહ મુસ્લિમમાં છે કે ઉમ્મે સલમા રદીયલ્લાહો અન્હ. કહે છે, જ્યારે અબુ સલમાં રદીયલ્લાહો અન્હોના ઈન્તેકાલ થયો તો મેં કહ્યું,

મુસાફરી અને પરદેશમાં તેમનો ઈન્તેકાલ થયો. તેમના ઉપર એવી રીતે રડીશ કે જેની ચર્ચા થાય. મેં રડવાનો નિશ્ચય કર્યો હતો અને (એક) સ્ત્રી પણ એ ઈરાદાથી આવી કે મારી મદદ કરે. રસૂલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે તે સ્ત્રીને કહ્યું : જે ઘરથી અલ્લાહ તઆલાએ શયતાનને બે વખત કાઢ્યો તુ તેમાં શયતાનને દાખલ કરવા ચાહે છે. તે ફરમાવે છે કે હું રડવાથી રોકાઈ ગઈ અને રડી નહીં.

હદીસ-(૭) : તિરમિઝી અબુ મુસા રદીયલ્લાહો અન્હોથી રાવી કે રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે - જે મરી જાય તે અને રડનાર તેની ખુબીઓ બયાન કરીને રડે છે, અલ્લાહ તઆલા તે મૈયિત પર બે ફરિશતા મુકર્રર કરી દે છે જે તેને કોંચે છે, અને કહે છે, શું તું એવો હતો.

હદીસ-(૮) : ઈબ્ને માજા અબુ ઓમામા રદીયલ્લાહો અન્હોથી રાવી કે રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે : અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લ ફરમાવે છે કે અય ઈબ્ને આદમ ! જો તુ પ્રથમ સદમા (આઘાત) સમયે સબ્ર કરે અને તાલિબ ધાય તો તારા માટે જન્નત સિવાય કોઈ સવાબ પર હું રાજી નથી.

હદીસ-(૯) : અહમદ તથા બયહકી ઈમામ હુસેન બિન અલી રદીયલ્લાહો અન્હોથી રાવી કે હુઝુર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે કે જે મુસલમાન પુરૂષ અથવા સ્ત્રી પર કોઈ મુસીબત પહોંચી તેને યાદ કરીને “ઈન્ના લિલ્લાહે વ ઈન્ના ઈલયહે રાજેઉન” કહે. જો કે મુસીબતનો સમય લાંબો થઈ ગયો હોય તો અલ્લાહ તઆલા તેના ઉપર નવો સવાબ અતા કરે છે અને એવો જ સવાબ આપે છે જેવો તે દિવસે કે મુસીબત પહોંચી હતી.

શહીદનું બચાન

અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લ ફરમાવે છે - ‘વલા તફ્ફુ લે મંય યુક્તલો કી સબીલિલ્લાહે અમ્વાત. બલ અહયાઉવ વલા કિલ્ લા તશઓરૂન. (જે લોકો અલ્લાહની રાહમાં કલ્લ કરવામાં આવ્યા તેમને મુર્દા ન કહો બલ્કે તે ઝિન્દા છે પરંતુ તમને ખબર નથી) અને ફરમાવે છે. “વલા તહસબન્નલ્લઝીના કોતેલુ ફી સબીલિલ્લાહે અમ્વાતન બલ અહયાઉન

ઈન્દરબેહિમ યુર્જકુન. ફરેહીના બેમા આતા હોમુલ્લાહો મિન ફદલેહિ વ યસ્તબ્શેરૂના બિલ્લજીના લમ યલ્હકુ બેહિમ મિન ખલ્કેહિમ અલ્લા ખૌકુન અલૌહિમ વલાહુમ યહઝનુન યસ્તબ્શેરૂના બે નેઅમતિલ્લાહે વ ફદલિવ્વ અન્નલ્લાહ લા યોદીઓ અજર મુ'મેનીન."

(જે લોકો રાહે ખુદામાં કત્લ કરવામાં આવ્યા તેમને મુદર્દા ગુમાન કરો નહીં બલકે તેઓ પોતાના રબ્બને ત્યાં ઝિન્દા છે તેમને રોજી મળે છે, અલ્લાહે પોતાના ફઝલથી જે તેમને આપ્યો તેના ઉપર ખુશ છે. અને જે લોકો પાછળવાળા તેમનાથી હજુ ન મળ્યા તેમના માટે ખુશખબરીના તાલિબ કે તેમના ઉપર ન કાંઈ ખૌફ (ડર) છે અને તેઓ ગમગીન (ઉદાસ) થશે. અલ્લાહની નેઅમત અને ફઝલની ખુશખબરી ચાહે છે અને એ કે ઈમાન વાળાઓનો અજર અલ્લાહ નષ્ટ કરતો નથી.)

હદીસોમાં શહીદોના ફઝાઈલ અધિકતાથી આવેલા છે. શહાદત કેવળ તેનું જ નામ નથી કે જેહાદમાં કત્લ કરવામાં આવે, બલકે એક હદીસમાં ફરમાવ્યું કે, તેના સિવાય બીજી સાત શહાદતો છે.

(૧) જે તાઉન (પ્લેગ) થી મર્યો તે શહીદ છે. (૨) જે ડૂબીને મર્યો તે શહીદ છે. (૩) ઝાતુલજબ્બ (પાંસળીનું દર્દ-પ્લુરિસી) માં મર્યો તે શહીદ છે. (૪) જે પેટની બીમારીમાં મર્યો તે શહીદ વે. (૫) જે બળીને મર્યો તે શહીદ છે. (૬) જેના ઉપર દીવાલ વિગેરે પડી જાય અને મરી જાય તે શહીદ છે. (૭) જે સ્ત્રી પ્રસુતિ અથવા કુંવારાપણમાં મરી જાય તે શહીદ છે.

ઉપરોક્ત હદીસને ઈમામ માલિક, અબૂ દાઉદ તથા નિસાઈએ જાબિર બિન અતીક રદીયલ્લાહો તઆલા અન્હોથી રિવાયત કરી અને ઈમામ અહમદની રિવાયત જાબિર રદીયલ્લાહો અન્હોથી છે કે, રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમે ફરમાવ્યું : તાઉન (પ્લેગ) થી ભાગનાર તેના જેવો છે જે જેહાદથી ભાગ્યો અને જે તેના પર સબ્ર કરે તેના માટે શહીદનો અજર છે. અહમદ તથા નિસાઈ ઈરબાઝ બિન સારિયા રદીયલ્લાહો અન્હોથી રિવાયત કરે છે કે હુઝુર સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ ફરમાવે છે જે માણસ તાઉનમાં

મૃત્યુ પામે તેમના વિષે અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લના દરબારમાં મુકદમો રજુ થશે, શહીદો કહેશે આ અમારા ભાઈ છે. આ લોકો એવી રીતે જ કત્લ કરવામાં આવ્યા છે જેવા અમો. અને પથારીઓ ઉપર અવસાન પામનાર કહેશે આ અમારા ભાઈ છે, તેઓ પોતાની પથારીઓ પર મર્યા જેવા અમો. અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લ ફરમાવશે તેમના ઝખ્મ (ઘા) જુઓ, જો તેમના ઝખ્મ કતલ થનારાઓના અનુરૂપ હોય તો તેઓ તેમના પૈકી જ છે, અને તેમના જ સાથે છે જોવામાં આવશે તો તેમના ઝખ્મ શોહદાના ઝખ્મોના અનુરૂપ હશે, જેથી તેમને શોહદામાં શામેલ કરી દેવામાં આવશે.

ઈબ્ને માજાની રિવાયત ઈબ્ને અબ્બાસ રદિયલ્લાહો અન્હોમાથી છે કે, હુઝુરે ઈરશાદ ફરમાવ્યો (૮) મુસાફિરનું મૃત્યું શહાદત છે. તે સિવાય બીજી કેટલીએ હાલતો છે. જેમાં શહાદતનો સવાબ મળે છે. ઈમામ જલાલુદીન સુયુતી વિગેરે ઈમામોએ તેમનો ઉલ્લેખ કર્યો છે તે પૈકી કેટલીક આ છે. (૯) સિલ (ટી.બી.)ની બીમારીમાં મર્યો (૧૦) સવારી ઉપર પડીને અથવા મિર્ગી (વાઈ)થી મર્યો (૧૧) તાવમાં મર્યો (૧૨) માલ અથવા (૧૩) પ્રાણ અથવા (૧૫) કોઈ સાચા માણસને બચાવવામાં કતલ કરવામાં આવ્યો (૧૬) ઈશકમાં મર્યો એ શરતે કે પાક દામન હોય અને તે છુપાવ્યું હોય (૧૭) કોઈ હિંસક પશુએ ફાડી ખાધો (૧૮) બાદશાહે અત્યાચાર રૂપે કેદ કર્યો અથવા (૧૯) માર્યો અને મરી ગયો (૨૦) કોઈ મુઝી જાનવરના કરડવાથી મર્યો (૨૧) ઈલ્મે દીનની તલબમાં મર્યો (૨૨) મોઅઝઝિન કે જે સવાબની તલબ માટે અઝાન પઢતો હોય (૨૩) સત્યવાદી વેપારી (૨૪) સમુદ્રના પ્રવાસમાં ઉલ્ટી અને ઉબકા આવે (અને તેનાથી મૃત્યુ પામ્યો) (૨૫) જે પોતાના બાળકો-પરિવાર માટે શ્રમ કરતો હોય તેઓમાં અલ્લાહના અહકામો કાયમ કરે અને તેમને હલાલ ખવડાવે (૨૬) જે માણસ નિત્ય પરચીસ વખત આ પઢે. 'અલ્લાહુમ્મા બારિક લી ફીલ મૌતે વ ફીમા બઅદલ મૌતે.' (૨૭) જે માણસ ચાશતની નમાઝ પઢે અને દરેક મહિનામાં ત્રણરોઝા રાખે અને વિત્રને સફર તથા

હજરમાં કયાંય ત્યજે નહી. (૨૮) ફસાદે ઉમ્મતના સમયે સુન્નત પર અમલ કરનાર, તેના માટે સો (૧૦૦) શહીદો નો સવાબ છે. (૨૯) જે માણસ બિમારીમાં, લા ઈલાહા ઈલ્લા અન્તા સુબ્હાનકા ઈન્ની કુનતો મિનઝ ઝાલેમીન. ચાલીસ વખત પઢે અને એજબીમારીમાં મૃત્યું પામે અને સારો થઈ ગયો તો તેની મગફેરત થઈ જશે. (૩૦) કુફરારથી મુકાબલા માટે સરહદ પર ઘોડો બાંધનાર (૩૧) જે માણસ તહારત સાથે સુઈ રહ્યો અને મૃત્યું પામે (૩૩) જે માણસ નબીએ કરીમ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ પર સો (૧૦૦) વખત દુરૂદ શરીફ પઢે (૩૪) જે માણસ સાચા દિલથી એ સાવલ કરે કે અલ્લાહની રાહમાં કતલ કરવામાં આવે (૩૫) જે વ્યકિત જુમ્હાના દિવસે મૃત્યુ પામે (૩૬) જે વ્યકિત સવારે અઉઝો બિલ્લાહે સમીઈલ અલીમે મિનશયતાનિર્જીમે ત્રણ વખત પઢીને સૂરએ હશરની પાછલી ત્રણ આયતો પઢે. અલ્લાહ તઆલા (૭૦) સિત્તેર હજાર ફરિશ્તા મુકરર કરશે કે તેના માટે સાંજ સુધી ઈસ્તિગફાર કરે અને જો તે દિવસે મર્યો તો શહીદ મર્યો અને જો સાંજે કહે તો સવાર સુધી માટે એ જ વાત છે.

ફિક્કલી મસાઈલ (શહીદોના)

ફિક્કલી પરિભાષામાં શહીદ તે મુસલમાન આકિલ, બાલિગ તાહિરને કહે છે જે ઝુલ્મની રીતે કોઈ તીક્ષ્ણ હથિયાર ધ્વારા કતલ કરવામાં આવ્યો અને નફસે કતલથી માલ ન વાજિબ થયો હોય અને દુનિયાથી નફો-લાભ ન ઉઠાવ્યો હોય. શહીદનો એ હુકમ છે કે ગુસ્લ આપવામાં ન આવે. એમ જ લોહી સહિત દફન કરી દેવામાં આવે તો જ્યાં આ હુકમ પામવામાં આવશે ત્યાં ફુકહા તેને શહીદ કહશે. નહી તો નહી. પરંતુ શહીદ ફિક્કલી ન હોવાથી એ લાઝિમ નથી કે શહીદનો સવાબ પણ પામે નહી. કેવળ તેનો મતલબ એટલો થશે કે ગુસ્લ આપવામાં આવે, અને બસ.

મસ્અલા-(૭૮૪): ના બાલીગ અને ગાંડાને ગુસ્લ આપવામાં આવે, જો કે તે કોઈપણ રીતે કતલ કરવામાં આવ્યા. જનાબતવાળાં અને હયઝ તથા નિફાસવાળી સ્ત્રી ભલે હજુ હયઝ તથા નિફાસમાં

હોય કે ખતમ થઈ ગયું પરંતુ હજુ ગુસ્લ કર્યું નહી, તો તે સઘળાને ગુસ્લ આપવામાં આવે.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૭૮૫): હયઝ શરૂ થયે હજુ પુરા ત્રણ દિવસ થયા ન હતા કે કતલ કરવામાં આવી તો તેને ગુસ્લ આપીશું નહી. કે હજુ એ કહી શકતા નથી કે હયઝવાળી છે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૭૮૬): જનાબતવાળો હોવું એવી રીતે ખબર પડશે કે કતલથી પહેલા તેણે પોતે બયાન કર્યું હોય અથવા તેની પત્નીએ બતાવ્યું.

(જવહરહ)

મસ્અલા-(૭૮૭): તિક્ષણ હથિયાર તે છે જેનાથી કતલ કરવાથી પર કાતિલ પર કિસાસ (પુનનો બદલો) વાજિબ થાય છે. અર્થાત જે હથિયાર અવયવોને કાપીને અલગ પાડી દે જેવું કે તલવાર. બંદુકને પણ તિક્ષણ હથિયાર કહીશું.

(રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૭૮૮): જ્યારે નફસે કતલથી કાતિલ પર કિસાસ વાજિબ ન હોય બલકે માલ વાજિબ હોય તો ગુસ્લ આપવામાં આવશે. દા.ત. લાઠીથી માર્યો અથવા કતલ ચુકી જવાના સ્થાન પર મારી રહ્યો હતો અથવા કોઈ શખ્સ નગ્ન તલવાર લઈને સુઈ ગયો અને નિદ્રાવસ્થામાં અથવા કોઈ આદમી પર તે તલવાર પડી અને તે મરી ગયો અથવા કોઈ શહેર અથવા ગામમાં અથવા તેમની નીકટ કતલ થનાર પડેલો માર્યો અને તેના કાતિલની ખબર નથી, આ સઘળી હાલતોમાં ગુસ્લ આપીશું. અને જો કતલ થનાર શહેર વિગેરેમાં મળ્યો અને ખબર છે કે ચોરોએ કતલ કર્યો છે, ભલે હથિયારથી કતલ કર્યો હોય કે કોઈ બીજી વસ્તુથી, તો ગુસ્લ આપવામાં આવે નહી. જો કે ખબર નથી કે કયા ચોરે કતલ કર્યો છે. એવી જ રીતે જો જંગલમાં મળ્યો અને ખબર નથી કે કોણે કતલ કર્યો છે, તો ગુસ્લ આપીશું નહી. એવી જ રીતે જો ડાકુઓએ કતલ કર્યો તો ગુસ્લ આપીશું નહી. હથિયારથી કતલ કર્યો હોય કે બીજી વસ્તુથી.

(રદદુલ મુહતાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૭૮૯): જો નફસે કતલથી માલ વાજિબ ન થયો બલકે માલનું વાજિબ થવું કોઈ બાહ્ય કાર્યથી છે. દા.ત. કાતિલ તથા કતલ થનારના સંબંધીઓની

વચ્ચે સુલેહ થઈ ગઈ અથવા બાપે પુત્રને મારી નાખ્યો કે તેનો વારસદાર પુત્ર છે. દા.ત. પોતાની પત્નીને મારી નાખી અને પત્નીનો વારસદાર પુત્ર છે જે એ જ પતિથી છે તો કિસાસનો માલિક એ જ છોકરો થશે, પરંતુ કેમકે તેનો બાપ કાતિલ છે એટલે કિસાસ સાકિત (નષ્ટ) થઈ ગયો. તો આ હાલતોમાં ગુસ્લ આપવામાં આવે નહીં.

(રદદુલ મુહતાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૭૮૦) : જો કતલ ઝુલ્મની રીતે ન હોય બલ્કે કિસાસ અથવા હદ અથવા દંડમાં કતલ કરવામાં આવ્યો અથવા હિંસક પશુએ મારી નાખ્યો તો ગુસ્લ આપીશું.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૭૮૧) : કોઈ માણસ ઘાયલ થયો પરંતુ તેના પછી દુનિયાથી લાભવિત થયો. દા.ત. ખાધું અથવા પીધું અથવા સુઈ રહ્યો અથવા ઈલાજ કર્યો, જો કે આ વસ્તુઓ બહુ જ અલ્પ હોય અર્થાત ત્યાંજ જ્યાં ઝખ્મી થયો અથવા નમાઝનો એક સમય સંપૂર્ણ હોશમાં પસાર થયો, એ શર્તે કે નમાઝ અદા કરવા માટે શક્તિમાન હોય અથવા ત્યાંથી ઉઠીને બીજી જગ્યાએ ગયો અથવા લોકો તેને યુદ્ધ ભુમીમાંથી ઉપાડીને બીજા સ્થળે લઈ ગયા ભલે તે જીવતો પહોંચ્યો હોય કે માર્ગમાં જ ઈન્તેકાલ થઈ ગયો અથવા કોઈ દુન્યવી (સંસારિક) વાતની વસીયત કરી અથવા વેપારની વાત કરી અથવા કાંઈ ખરીદ્યું અથવા કેટલીક વાતો કરી તો આ સઘળી હાલતોમાં ગુસ્લ આપીશું એ શર્તે કે આ કાર્યો જેહાદ પુરાં થયા પછી ઘટીત થયા. અને જો યુદ્ધરમિયાન થાય તો આ વસ્તુઓ શહાદતને બાધક નથી અર્થાત ગુસ્લ ન આપીશું. અને વસીયત જો આખેરત વિષે હોય અથવા બે-એક વાતો બોલ્યો જો કે લડાઈ પછી, તો શહીદ છે. તેને ગુસ્લ ન આપીશું. અને જો લડાઈમાં કતલ કરવામાં નથી આવ્યો બલ્કે અત્યાચાર રૂપે તો તે વસ્તુઓમાંથી જો કોઈ જોવામાં આવી તો ગુસ્લ આપીશું. નહીં તો ન આપીશું.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૭૮૨) : જેને હર્મી અથવા બાગી (બળ વાખોરે) અથવા ડાકુએ કોઈ હથિયારથી કતલ કર્યો હોય અથવા તેમના જાનવરોએ તેને કચડી નાખ્યો, જો કે ખુદ એ જ તેમના જાનવરો પર સવાર હતો

અથવા ખેંચી લઈ જઈ રહ્યો હતો અથવા તે જાનવરે પોતાના હાથ-પગ તેના ઉપર માર્યા અથવા દાંતથી કરડ્યો અથવા તેની સવારીને તે લોકોએ ભડકાવી દીધી તેનાથી તે પડીને મરી ગયો અથવા તેમણે તેના ઉપર આગ ફેંકી અથવા તેમના ત્યાંથી હવા આગ ઉડાવી લાવી અથવા તેમણે કોઈ લાકડીમાં આગ લગાવી દીધી જેનો એક છેડો આ બાજુએ હતો અને આ હાલતોમાં બળીને મરી ગયો અથવા યુદ્ધ ભુમીમાં મૃત્યુ પામેલો મળ્યો અને તેના ઉપર ઝખમનું નિશાન છે. દા.ત. આંખ કાનથી લોહી નીકળ્યું છે અથવા ગળામાંથી સાફ લોહી નીકળ્યું અથવા તે લોકોએ શહેર પનાહ (કોટ) ઉપરથી તેને ફેંકી દીધો અથવા તેના ઉપર દીવાર તોડી પાડી અથવા પાણીમાં ડુબાડી દીધો અથવા પાણી બંધ હતું અને તેમણે ખોલીને તે બાજુએ વહાવી દીધું કે ડુબી ગયો અથવા ગળું દબાવી દીધું, સારાંશ તે લોકો જે રીતે પણ મુસલમાનને કતલ કરે અથવા કતલના કારણરૂપ બને, તે શહીદ છે.

(આલમગીરી, દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૭૮૩) : યુદ્ધ ક્ષેત્રમાં મરેલો મળ્યો અને તેના ઉપર કતલનું કોઈ ચિન્હ નથી અથવા તેનું ત્રાક અથવા પાખાના (ગુદા) પેશાબના સ્થાનેથી લોહી નીકળ્યું છે અથવા ગળામાંથી જામી ગયેલું લોહી નીકળ્યું અથવા શત્રુના ભયથી મૃત્યુ પામ્યો તો ગુસ્લ આપવામાં આવે.

(દુર્રે મુખ્તાર)

મસ્અલા-(૭૮૪) : પોતાનો પ્રાણ અથવા માલ અથવા કોઈ મુસલમાનને બચાવવામાં લડ્યો અને માર્યો ગયો તે શહીદ છે. લોખંડ અથવા પત્થર અથવા લાકડી પૈકી કોઈ ચીજથી કતલ કરવામાં આવ્યો તે પણ શહીદ છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૭૮૫) : બે નૌકાઓમાં મુસલમાન હતા કે દુશ્મને એક નૌકા પર આગ ફેંકી તે લોકો બળી ગયા, તે આગ આગળ વધીને બીજી નૌકામાં લાગી તેઓ પણ બળ્યા તો આ બીજી નૌકાવાળા પણ શહીદ છે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૭૮૬) : મુશરીકનો ઘોડો છુટીને ભાગ્યો અને તેના ઉપર કોઈ સવાર નથી, તેણે કોઈ મુસલમાનને કચડી નાખ્યો અથવા મુસલમાને કાફિર પર તીર ચલાવ્યું અને તે મુસલમાનને વાગ્યું અથવા

કાફિરના ઘોડાથી મુસલમાનનો ઘોડો ભડક્યો તેણે મુસલમાન સવારને પાડી દીધો અથવા મઆઝલ્લાહ મુસલમાનો ભાગી છુટયા અને કાફિરોએ તેમને આગ અથવા ખાઈની તરફ વિવશ કર્યા અથવા મુસલમાનોએ પોતાની આસપાસ ગોખરૂં બિછાવ્યા હતા પછી તેના ઉપર ચાલ્યા અને મરી ગયા, આ સઘળી હાલતોમાં ગુસ્લ આપવામા આવે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૭૯૭) : લડાઈમાં કોઈ મુસલમાનનો ઘોડો ભડક્યો અથવા કાફિરોનો ઝંડો જોઈને ચમક્યો પરંતુ કાફિરોએ તેને નથી ભડકાવ્યો અને તેણે સવારને પાડી દીધો અને તે મરી ગયો અથવા કાફિર કિલ્લાબંધ થયા અને તેના ઉપરથી લપસીને કોઈ પડ્યો અને મરી ગયો અથવા મઆઝલ્લાહ મુસલમાનોને પરાજય થયો અને એક મુસલમાનની સવારીએ બીજા મુસલમાનોને કચડી નાખ્યા, ભલે તે મુસલમાન તેના ઉપર સવાર હોય કે લગામ પકડીને લઈ જતો હોય અથવા પાછળથી હાંકતો હોય અથવા દુશ્મન પર હુમ્લો કર્યો અને ઘોડા ઉપરથી પડીને મરી ગયો, આ સઘળી હાલતોમાં ગુસ્લ આપવામાં આવે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૭૯૮) : ઉભયપક્ષ સામ સામે થયા પરંતુ લડાઈનો પ્રસંગ આવ્યો નહીં અને એક શખ્સ મરી ગયલો મળ્યો તો જ્યાં સુધી એ ખબર ન હોય કે તિક્ષણ હથિયારથી અત્યાચાર રૂપે કતલ કરવામાં આવ્યો છે, તો ગુસ્લ આપવામાં આવે.

(આલમગીરી)

મસ્અલા-(૭૯૯) : શહીદના શરીર ઉપર જે વસ્તુઓ કફનના પ્રકારની ન હોય તો તે ઉતારી લેવામાં આવે. દા.ત. પોસ્તીન, બપ્તર, ટોપી, લોખંડનો ટોપ, હથિયાર, કપાસનું કપડું, અને જો મસનુન કફનમાં કાંઈ કમી પડે તો વધારો કરવામાં આવે. અને પાયજામો ઉતારવામાં ન આવે. અને જો કમી છે પરંતુ તેને પુરૂં કરવા માટે કાંઈ નથી તો પોસ્તીન અને કપાસનું કપડું ઉતારો નહીં. શહીદના સઘળા વસ્ત્રો ઉતારીને નવા વસ્ત્રો પહેરાવવા મકરૂહ છે. (આલમગીરી, રદદુલ મુહતાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૮૦૦) : જેવી રીતે બીજા મડદાઓને

સુગંધી લગાવીએ છીએ, શહીદને પણ લગાડે. શહીદનું લોહી ઘોવામાં આવે નહીં, લોહી સમેત દફન કરે. અને જો કપડામાં નાપાકી લાગી હોય તો ધોઈ નાખો. (આલમગીરી વિગેરે) શહીદની જનાઝાની નમાઝ પઢવામાં આવે.

(અમ્માતુલ કુતુબ)

મસ્અલા-(૮૦૧) : દુશ્મન પર વાર કર્યો તેના ઉપર ફટકો પડ્યો નહીં બલ્કે ખુદ પોતાના ઉપર પડ્યો અને મરી ગયો તો ઈન્દલ્લાહ શહીદ છે, પરંતુ ગુસ્લ આપે અને નમાઝ પઢે. (જવહરહ)

કાઠામાં નમાઝ પઢવાનું બયાન :

સહીહ બુખારી તથા સહીહ મુસ્લિમમાં છે કે અબ્દુલ્લાહ બિન ઉમર રદીયલ્લાહો અન્હો કહે છે કે રસુલુલ્લાહ સલ્લલ્લાહો અલયહે વસલ્લમ અને ઓસામા બિન ઝયદ તથા ઉસ્માન બિન તલ્હા હજબી તથા બિલાલ બિન રબાહ રદીયલ્લાહોતઆલા અન્હુમ કા'બા મોઅઝઝમામાં દાખલ થયા અને દરવાજો બંધ કરી લેવામાં આવ્યો. થોડીક વાર સુધી ત્યાં થોભ્યા જ્યારે બહાર પધાર્યા તો મેં બિલાલ રદીયલ્લાહો અન્હોને પૂછ્યું, હુઝુરે શું કર્યું? આપે કહ્યું : એક સ્થંભ જમણી તરફ અને બીજો ડાબી તરફ કર્યો અને ત્રણ સ્થંભ પાછળ રાખ્યા પછી નમાઝ પઢી. અને તે ઝમાનામાં બયતુલ્લાહ શીરીફના છ સ્તંભ હતા.

મસ્અલા-(૮૦૨) : કા'બા શરીફની અંદર દરેક નમાઝ જાઈઝ છે, ફર્જ હોય કે નિફલ, એકલો પઢે કે બાજમાઅત જો કે ઈમામનું રૂખ બીજી બાજુએ હોય અને મુકતદીનું બીજી તરફ, પરંતુ જ્યારે કે મુકતદીની પીઠ ઈમામની સામે હોય તો મુકતદીની નમાઝ થશે નહીં. અને જો મુકતદીનું મુખ ઈમામના મુખની સામે હોય તો નમાઝ થઈ જશે, પરંતુ જો કોઈ વસ્તુ દરિમયાનમાં આડ રૂપ ન હોય તો મકરૂહ છે. અને જો મુકતદીનું મુખ ઈમામના પાસાની તરફ હોય તો કરાહત વગર જાઈઝ છે.

(જવહરહ, દુર્રે મુખ્તાર વિગેરે)

મસ્અલા-(૮૦૩) : કા'બા શરીફની છત પર નમાઝ પઢી તો પણ એજ હાલતો છે પરંતુ તેની છતઉપર નમાઝ પઢવું બલ્કે ચઢવું પણ મકરૂહ છે,

(તનવીરૂલ અબસાર)

મસ્અલા-(૮૦૪) : મસ્જિદુલહરામ શરીફમાં કા'બા મોઅઝઝમાની આસપાસ જમાઅત કરી અને મુક્તદી કા'બા મોઅઝઝમાના ચારે તરફ હોય તો પણ જાઈઝ છે. જો કે મુક્તદી ઈમામ કરતાં કા'બા શરીફથી નિકટતમ હોય એ શર્તે કે આ મુક્તદી જે ઈમામ કરતાં નિકટતમ છે, તે બાજુએ ન હોય જે તરફ ઈમામ હોય બલ્કે બીજી તરફ હોય. અને જો એ બાજુએ જ છે જે તરફ ઈમામ છે, અને ઈમામ કરતાં નિકટતમ (ઈમામથી આગળ) છે તો તેની નમાઝ થઈ નહીં. (આમ્મતુલ કુતુબ)

મસ્અલા-(૮૦૫) : ઈમામ અંદર છે અને મુક્તદી બહાર તો ઈકતેદા સહી છે, ભલે ઈમામ એકલો અંદર હોય અથવા તેની સાથે કેટલાક મુક્તદી પણ હોય, પરંતુ દરવાજો ખુલ્લો હોવો જોઈએ કે ઈમામ ના રૂકુઅ તથા સુજુદનો હાલ માલુમ થતો રહે અને જો દરવાજો બંધ છે. પરંતુ ઈમામનો અવાજ આવે છે, તો પણ વોધો નથી, પરંતુ જે હાલતમાં ઈમામ એકલો અંદર હોય કરાહત છે કે ઈમામ એકલો બુલંદી પર હશે અને આ મકરૂહ છે.

(દુર્રે મુખ્તાર, રદદુલ મુહતાર)

મસ્અલા-(૮૦૬) : ઈમામ કા'બાની બહાર હોય અને મુક્તદી અંદર તો પણ નમાઝ સહીહ છે, એ શર્તે કે મુક્તદીની પીઠ ઈમામના મવાજહુ (સનમુખ)માં ન હોય. (રદદુલ મુહતાર)

ભાગ-૪ સમાપ્ત થયો.

★ ★ ★ ★ ★

કદ તમ્મ હાઝલ્લુઝઓ બેહમ્દીલ્લાહે તઆલા વલહુલ હમ્દો અવ્વલન વ આખેરન વ બાતેનન વ ઝોહેરન વસ્સલાતો વસ્સલામો અલા મન અર્સલહુ શાહેદવ્વ શ્શેરંવ્વનીરંવ્વ દારએવન ઈલ્લાહે બે ઈઝનેહિ વ સિરાજમ-મુનીરા. વ આલેહિ વ અરહાબેહિ વ ઈબ્નેહિ વ હિઝબેહિ અજમર્થન ઈલા ચૌમિદીન. વલહમ્દો લિલ્લાહે રબ્બીલ્આલમીન વ અનલ્ફકીરૂલ્મુફ્તકરો ઈલલ-ગની, અબુલ ઉલા, "અમજદઅલી અવ-આ'ઝમી ગાર્ફરલ્લાહો લહુ વલે વાલેદરહે

આમીન"

(બહારે શરીરત, ભાગ-૪ની આલાહઝરત અઝીમુલ બરકત ઈમામ અહમદ રઝા ફાઝિલે બરેલ્વી રદીયલ્લાહો અન્હોએ તસ્દીક ફરમાવી છે. અને હઝરત સદરૂશરીઅહને ઘણી દુઆઓ આપી છે. તે અત્રે રજૂ કરીએ છીએ.-અનુવાદકો.)

આલાહઝરત અઝીમુલ બરકત મૌલ્વી હાજી કારી મુફ્તી અહમદ રઝાખાન સાહેબ કાદરી બરકાતીનો પવિત્ર અભિપ્રાય.

બિસ્મિલ્લાહિર્રહમાનિર્રહીમ :

અલ્હમ્દો લિલ્લાહે વકફા વ સલામુન અલા ઈબ્રાદેહિલ્લઝીનસ્તફા લા સૈયેમા અલશ્શારેઈલ-મુસ્તફા વ મુક્તફરહે ફીલ્મશારેએ ઔલરસીદકે વસ્સફા.

ફકીર, ગાર્ફરલહુલ મૌલલકદીરે આ રિસાલો બહારે શરીરત, ભાગ-ચોથો કે જેને અબુલ ઉલા મોલવી હકીમ મોહમ્મદ અમજદઅલી કાદરી, બરકાતી, આઝમીએ તસનીફ કર્યો છે તેનું અવલોકન કર્યું. અલ્હમ્દો લિલ્લાહ મસાઈલેસહીહ, રજીહિયા, મુહકક્કા મુનક્કહા પર આધારિત જોયો. આજકાલ આવી કિતાબની જરૂરત હતી કે અવામ ભાઈ સાદી ઉર્દુમાં સહીહ મસ્અલા પામે અને ગુમરાહી તથા ભુલોના બનાવટી તથા ગિલેટના ઘરેણાઓની તરફ આંખ ન મંડાય, મૌલા અઝઝ વ જલ્લ મુસન્નિફના આયુધ તથા ઈલ્મ તથા ફયઝમાં બરકત આપે અને દરેક પ્રકરણમાં આ કિતાબના બીજા ભાગો કાફી તથા શાફી રચવાની તૌફીક આપે અને તેમને અહલે સુન્નતમાં પ્રકાશિત તથા નિયમ અને દુનિયા તથા આખેરતમાં નાફે અને મકબુલ ફરમાવે આમીન.

વલહમ્દો લિલ્લાહે રબ્બીલ આલમીન વ સલ્લલ્લાહો તઆલા અલા સૈયેદના વ મૌલાના મોહમદિંવ વ આલેહી વ સહબેહી વ ઈબ્નેહિ વ હિઝબેહિ અજમર્થન આમીન. ઝિલહિજ્જહ હિ. સન ૧૩૩૭

